STEFAN ZWEIG

SIGMUND FREUD
Cinselliğin Yeryüzü

BROY

çeviren
ALİ AVNİ ÖNEŞ

STEFAN ZWEIG **FREUD** CİNSELLİĞİN YERYÜZÜ

FREUD: CİNSELLİĞİN YERYÜZÜ

STEFAN ZWEIG

BROY YAYINLARI: 80

temmuz '91

kapak düzeni
HOY AJANS

STEFAN ZWEIG

Freud: Cinselliğin Yeryüzü

BİYOGRAFİ ve FREUD'TAN SEÇMELER

çeviri ve açıklamalar
ALİ AVNİ ÖNEŞ

BROY YAYINLARI

BİRİNCİ BÖLÜM

YÜZYILIN DÖNEMECİNDE DURUM

> Bir kafa ne denli hakikat taşır, ne denli hakikata çekinmeden atılabilir? Benim için, gittikçe, değerlerin hakiki ölçüsü halini alan budur. Yanlış düşünce (ideale inanç) körlük değildir, korkaklıktır... Bilgi içinde her fetih, her ileri adım cesaretten, kendine karşı sertlikten, kendine karşı temizlikten doğar.
>
> NIETZSCHE

HER KUVVETİN en güvenli ölçüsü, yendiği dirençtir. Böylece, Sigmund Freud'un önce devrimci, sonra yeniden yapıcı olan eylemi, savaş öncesinin (*) ahlakı ve o sıralarda insan içgüdüleri üzerindeki fikir canlandırılmazsa, gereği kadar anlaşılamaz. Bugün Freud'un fikirleri -ki yirmi yıl önce hâlâ küfürler ve sapık düşünceler sayılıyordu- kolayca çağın dilinde ve kanında dolaşıyor; onun kurmuş olduğu formüller öylesine tabii görünüyordu ki,

(*) Birinci Dünya Savaşı.

onları reddebilmek için, kabul için harcanacak olandan daha büyük bir çaba gerekiyordu. Çünkü XX. yüzyılımız, XIX. yüzyılın uzun zamandır beklenen, ruhun içgüdüsel kuvvetlerinin keşfine karşı, kendini bu kadar aşırı öfkeyle savunmasını artık kavrayamaz. O zamanki kuşakların psikolojik davranışını karşılık olarak incelemek ve savaş öncesi ahlakının gülünç mumyasını bir kez daha kefeninden çekip çıkarmak gerekir.

Bizim gençliğimizin nefret duyacak kadar çok acı çektiği o ahlakı hor görmesi, aslında ahlak düşüncesini ve ahlakın gerekliliğini hor gördüğü anlamına gelmez. Din ya da milliyet zihniyetine bağlanmış olan her insan topluluğu, bunlarla korunmakta olduğu gibi, bireyin saldırgan, cinsel, anarşik eğilimlerini tekrar frenleme ve onları Ahlak ve Kanun denilen barajlarla engelleme zorunda olduğunu da görür. Bu grupların herbirinin, ahlakın özel normlarını ve biçimlerini yaratması tabiidir: İlkel sürüden elektrik çağına kadar her topluluk, ilkel içgüdüleri değişik yollarla baskı altında tutmaya çabalar. Sert uygarlıklar güçlerini sertçe uyguluyorlardı: Lakedemonya, Yahudilik, Calvinist, Püriten çağları, insanlığın cinsel haz içgüdüsünü kızgın demirle dağlayarak kökünden söküp atmaya çalışıyordu. Fakat, emirleri ve yasaklamaları ne denli kıyıcı olursa olsun, o şiddet çağları yine de bir fikrin mantığına hizmet ediyordu. Her fikir, her inanç, uygulamasının şiddetini belli bir derecede kutsallaştırır.

Ispartalılar disiplinlerini, insanlık dışına kadar itiyorlarsa bu, ırkı saflaştırma, savaşa yatkın erkek bir kuşak yaratma amacını güder: Kendi topluluk idealine uygun olarak, serbest bırakılan şehvet, devletin gözünde, otoritesinin de üzerinde bir yetki dışına çıkmak olurdu. Hıristiyanlık da, ruhun kurtuluşu, her zaman yolunu şaşırmış olan tabiatın ruhsallaştırılması adına bedensel eğilimlerle savaşır. Çünkü Kilise, psikologların en bilgeleri, insandaki Adem'e özgü sonsuz beden tutkusunu bilir; karşısına, ideal olarak sert bir şekilde ruhun tutkusunu diker; gururlu inatçılığını. ruhu yüce vatanına geri döndürmek için zindanlarda, odun yığınları üzerinde kırar: Zalim mantık, ama yine de mantık! Başka yerde olduğu gibi burada da, ahlak kanununun uygulanması temeline dayanan durumunu iyice sağlamlaştırmış bir dünya anlayışı vardır. Ahlak, fizikötesi bir fikrin fizik bir şekli gibi görünür.

Fakat ne adına, hangi fikre hizmet ederek, dindarlığın uzun zamandır ancak yüzeyde kaldığı XIX. yüzyıl, yasalanmış bir ahlak istiyordu?

Kabaca maddeci, zevk düşkünü, para kazancı, eski din çağlarının birbirini tutan büyük inancının gölgesinden yoksun, demokrasinin ve insan haklarının savunucusu olan bu çağ, vatandaşlarının özgür zevk alma hakkını ciddi bir şekilde yasak etmeyi artık isteyemez. Uygarlığın yapısı üzerine hoşgörürlüğü bayrak diye asmış olan kimse, kişinin ahlak anlayışına burnunu sokma gibi derebeyliği haklarına artık sahip değildir. Gerçekten modern devlet, eskiden kilisenin yaptığı gibi, uyruklarına bir iç ah-

lak kabul ettirmek için artık çaba göstermiyor: toplumun tek yasası dış bir uzlaşmayı sürdürmeyi ister. Demek ki kişiden ahlaklı olması değil, fakat öyle görünmesi, ahlaklı bir davranış sahibi olması isteniyor. Gerçekten ahlakçı bir tarzın söz konusu olup olmadığını bilmeye gelince, devlet bununla ilgilenmiyor. Bu, kendini yalnız uygunsuz bir durumda suçüstü yakalanmamak kaygısında olan kişiyi ilgilendiriyor. Birçok şeyler geçebilir, fakat bunlardan hiç söz edilmemelidir! Tam doğrusunu söylemek gerekirse, XIX. yüzyıl ahlakı, gerçek soruna hiç yanaşmıyor bile denilebilir. Ondan kaçmıyor ve bütün yaptığı iş, önem vermemeye devam etmekle kalıyor. Üç ya da dört kuşak boyunca uygarlık, bütün cinsellik ve ahlak sorunlarını yalnızca birşeyin yok olması için gizlenmesini isteyen şu budalaca mantıksızlık yoluyla işleme tutmuş ya da onu uzaklaştırmıştır daha çok... Bu durum, en keskin bir biçimde şu nüktede anlatımını bulmuştur: XIX. yüzyıl, ahlakça, Kant değil, **«cant»** (*) tarafından yönetilmiştir.

Böylesine iyi düşünen ve uyanık bir çağ, nasıl bu derece yolunu sapıtabildi? Bu kadar benimsenmesi imkânsız ve bu kadar yanlış bir psikolojiyi ilan edebildi? Büyük keşifler ve teknik fetihler yüzyılı, ahlakını, bir el çabukluğu oyunu haline nasıl indirebilmiştir? Karşılık, basittir: İşte o aklın kendini beğenmişliğinden, kültürüne gülünç hayranlığından, uygarlığının gururundan ötürü... Bilimin

(*) İngilizce: İkiyüzlülük.

işitilmedik ilerlemeleri, XIX. yüzyılı, aklın bir çeşit sarhoşluğu içine daldırmıştı. Her şey zekânın egemenliğine kölece boyun eğmiş gibi görünüyordu. Her gün, her saat, zihnin yeni zaferlerini ilan ediyordu; zamanın ve mekânın karşı koyan öğeleri gittikçe yeniliyordu; doruklar ve uçurumlar, insan bakışının sistemli merakına karşı sırlarını açığa vuruyorlardı; her yerde, anarşi düzene, düşünüp tasarlayan zekânın iradesine boyun eğiyordu. Akıl, insanın kanındaki anarşik içgüdüleri bastırma, disipline sokma ve kafa tutan kalabalığın tutkularını uysallaştırma yeteneğine sahip değil miydi? Bu ilişki altındaki başlıca görev pek uzun zamandan beri yapılmıştır, deniliyordu ve modern bir insanın, kültürlü bir insanın kanında zaman zaman yanan şey, geçmiş bir fırtınanın en son ve soluk şimşeklerinden, can çekişen eski hayvancıl kalabalığın en son çırpınmalarından başka şeyler değillerdi artık. Daha birkaç yıl, sabırla, yamyamlıktan insanlığa ve toplumsal duyguya böylesine gösterişli bir yükseliş yapmış olan insan türü, bu son ve 'sefil cürufu' töre alevlerinin içinde temizleyecek ve yutacaktır: O halde, onların varlığını söylemek bile boşunadır. İnsanların dikkatini cinsel şeyler üzerine özellikle çekmeyiniz, onları unuturlar. Söylevlerle, ahlakın demir parmaklıkları arkasına kapatılmış tufan öncesi hayvanını kamçılamayınız; onu sorularla beslemeyiniz, evcilleşecektir. Hoş olmayan her şeyin üzerinden bakışlarınızı çabuk çevirerek geçiniz, her zaman hiçbir şey görmüyormuş gibi yapınız: XIX. yüzyılın ahlak yasası, kısaca budur.

Devlet, açıkyürekliliğe karşı, bu ortak merkezli kampanya için kendine bağlı bütün güçleri silahlandırıyor. Hepsi; bilim, sanat, aile, kilise, okul, üniversite aynı talimatları alıyor: Bütün açıkları ustalıkla atlatmak, hasma saldırmamak; fakat büyük bir yön değiştirme yaparak ondan kaçınmak, hiçbir zaman ciddi tartışmaya girmemek, hiçbir zaman kanıtlar yardımıyla savaşmamak, yalnız suskunluğa başvurarak durmaksızın boykot yapmak ve bilmezlikten gelmek.

Bu taktiğe hayranlık verici bir şekilde uyan bütün aydın güçler, kültürün hizmetçileri, hiçbir gereği yokken ikiyüzlüce bir davranışla sorunu bir yana bıraktılar. Bir yüzyıl boyunca, bütün Avrupa'da, cinsel sorun karantinaya alındı. Ne inkâr edildi, ne doğrulandı; ne ortaya çıkarıldı, ne çözümlendi; fakat yavaşça bir paravananm arkasma itildi. Öğretmenler, eğitmenler, papazlar ve öğretim denetçileri kılığına girmiş kocaman bir bekçiler ordusu, onun kendiliğinden oluşunu ve beden zevkini gençlikten kapıp kaçırmak için dikildi. Hiçbir taze hava esintisi bu erginlerin bedenine değip geçmemeli, hiçbir içten söz, hiçbir aydınlatma onların 'iffetli' ruhlarına dokunmamalıydı. Oysa, eskiden, nerede olursa olsun, her sağlıklı ulusta, her normal çağda, ergin genç, erkeklik yaşma bir şenlik içinde girer; Yunan, Roma, ilk Yahudi kültürlerinde, hatta kültürün olmadığı yerde, onüç ya da ondört yaşındaki erkek çocuk açıkyüreklilikle bilenler topluluğuna, erkekler arasına erkek, savaşçılar arasına savaşçı olarak kabul edilirken, XIX. yüzyılda uğursuz bir pedagoji,

yapma ve tabiata aykırı yollarla onu bütün içtenlikten uzaklaştırıyordu. Kimse, karşısında açıkça konuşamaz ve bundan ötürü onu serbest kılmazdı. Bildiğini ancak sokak kızlarından ya da yaşça büyük arkadaşlarının fısıldaşmalarından öğrenmiştir. Ve herkes, tabiatın bu en tabii şeylerinin bilimini ancak alçak sesle tekrarlamaya 'cüret' ettiğinden, büyüyen her ergin, bilinçsiz olarak, uygarlığın bu ikiyüzlülüğüne yeni yardımcı işi görür.

Bu ağırbaşlılık ve diretici ikiyüzlülük yüzyılının sonucu, düşünce bakımından yükselmiş kültürün kucağmdaki psikolojinin görülmemiş bir değer düşüklüğü içinde görülür. Çünkü doğruluk, dürüstlük olmadan ruhun derin bir bilimi nasıl gelişebilirdi, onu öğrenmeye çağrılmış olanlar, hocalar, rahipler, sanatçılar, bilginler, kendileri bilgisiz ya da ikiyüzlü kaldıklarında aydınlık nasıl yayılabilirdi? Bilgisizlik daima sertliği doğurur. Demek ki, bir insafsız pedagoglar kuşağı, farkında olmadan ve durmadan gençliğe «duygularını yenme»sini ve «ahlaklı» olmasını buyurarak, onların ruhlarında onarılmaz kötülükler yapıyor.

Kadını tanımaksızın, ergenliğin baskısı altında bedenleri için sıkıcı bir duruma olumlu bir çare arayan yarı yetişmiş erkek çocukların, aydınlanmak için bu «aydın» akıl hocalarının öğütlerinden başka çıkar yolları yoktur. Oysa bu hocalar da onlara, sağlığı yıkan bir «tüyler ürpertici kötülük»e atıldıklarını söyleyerek ruhlarını derin şekilde yaralıyor ve zoraki bir aşağılık duygusu, mistik bir günah bilinci aşılıyorlar. Üniversitedeki öğrenciler (ken-

dim de buradan geçtim), süslü «üstün pedagoglar» deyimiyle tanımlanmaktan hoşlanan bu tür profesörlerden uyarmalar alırlar ve bunlardan, bütün cinsel hastalıkların «iyileşmez» olduğunu öğrenirler.

Bunlar çağın temelsiz ahlak düşüncesinin, gençlerin beyinlerini durmadan bombardıman eden toplarıdır. Bu pedagoji töresinin, erginler dünyasını çiğnediği o çivili çizmelerinin yolu budur. Henüz kararsız ruhların uğradığı korkunun bu sistemli eğitiminden her an bir rovelver kurşunu fırlıyorsa, hiç de hayret etmemek gerekir. Bu şiddetli engelleme, sayısız çocuğun iç dengelerini sarsıyorsa, erginlik korkularının yükünü bütün ömür boyunca taşıyan o nörastenik tipi seri halinde üretiyorsa, yine hiç mi hiç hayret etmek gerekmez.

İkiyüzlü bir ahlakla bozulmuş, öğütten yoksun bu varlıkların binlercesi, hekimden hekime gidip gelirler. Fakat o sıralarda hekimliğin profesyonelleri, hastalığın kökünü; yani, cinselliği meydana çıkarmayı başaramadıkları için, Freud öncesi çağın psikolojisi, ahlaki davranış gereğinden ötürü bu gizli alanların içinde gezinmediğinden—gizli kalmaları gerektiğinden— nörologlar, bu kritik durumlarda çaresizliğe düşüyorlar. Ne yapacaklarını bilmeyerek, klinik ya da akıl hastaneleri için henüz olgun olmayan bütün ruh hastalarını suyla tedavi kurumlarına gönderiyorlar. Onları bromürlere boğuyorlar, elektrikle zararlı işleme sokuyorlar, fakat kimse hastalıklarının gerçek nedenlerine yanaşmayı gözüne yediremiyor.

Anormaller, insan budalalığının çok daha fazla kurbanıdırlar. Bilimce, ahlak bakımından aşağı kimseler diye yargılanan korkunç bir soyaçekimle yüklü bu talihsizler, önlerinde cezaevi, şantaj, gizli katillerinin görünmez boyunduruğu olduğu halde bütün bir ömrü sürüklüyorlar. Kimseden ne yardım ne öğüt isteyebiliyorlar. Çünkü, Freud öncesi çağda bir homoseksüel, bir hekime başvursa, o efendi kaşlarını çatarak bu «kirlilikler» ile kendisinin tedirgin edilmeye «cüret» gösterilmesinden tiksinti duyuyordu. Peki, nerede ilgileniliyordu öyleyse? Duygusal yaşantısında bozukluk olan ya da yolunu şaşırmış olan insan kime başvurmalıydı? Onun yardımına koşmak, böyle milyonlarca kişiyi kurtarmak için hangi kapı açılacaktı?

Üniversiteler kaçınıyorlar, yargıçlar kanunlara yapışıyorlar, filozoflar (yiğit Schopenhauer'dan başkaları) önceki bütün kültürlerde pek anlaşılabilir olan Eros'un bu sapıtmalarını, kozmozları içinde görüp tanımamayı tercih ediyorlar; toplum, ilke olarak gözlerini kapıyor ve bu can sıkıcı şeylerin tartışılamayacağını ilan ediyor. Dolayısıyle, gazetelerde, edebiyatta, bilim çevrelerinde suskunluk var: Polis haberlidir ya, bu yeter. Kaç yüzbinlerce tutsak bu sırrın ince zindanı içinde sayıklıyor; bunu, en üstün şekilde ahlaklı ve hoşgörücü yüzyıl biliyor, ama umursamıyor; önemli olan, hiçbir çığlığın dışarıya çıkmaması, uygarlığın ürettiği halenin, kamunun gözünde dokunulmamış kalmasıdır. Çünkü bu çağ, ahlaki görünüşü insan varlığının üstüne koyuyor.

Bütün bir yüzyıl, korkunç derecede uzun bir

yüzyıl, «ahlaki» sessizliğin bu korkakça 'kötü ruh kovuculuğu', Avrupa'ya egemendir. Ansızın bir ses onu kırıyor.

Bir gün, hiçbir devrimci niyeti olmaksızın, genç bir hekim, meslektaşlarının toplantısında kürsüye çıkıyor ve 'isteri' üzerindeki araştırmalarını hareket noktası alarak, rahatsızlıklardan, içgüdülerin içe tıkılmalarından ve onların mümkün olabilecek giderilmelerinden söz ediyor. Büyük, dokunaklı jestler kullanmıyor, heyecanlı bir tonla ahlak anlayışlarını yeni bir temele dayandırma zamanı olduğunu, cinsel sorunu serbestçe tartışmanın vakti geldiğini ilan etmiyor. Hayır, kesinlikle gerçekçi olan bu genç hekim, akademik çevre içinde vaız verir gibi yapmıyor. Yalnız 'psikoz'lar ve onların kaynakları üzerine bir 'teşhis' konferansı veriyor. Nevrozların büyük bir kısmının, kısacası, hemen hemen hepsinin cinsel arzunun içe tıkılmasından doğduğunu tam bir durgunluk ve tabiilikle açıklaması, meslektaşlarında buz gibi bir ürperti yaratıyor.

Bu, hastalık sebeplerini arama bilimini yanlış saymalarından ileri gelmiyordu, aksine, içlerinden çoğu bu şeyleri sık sık keşfetmişler ya da denemişlerdi; bireyin dengesinde seksin rolünü kişisel olarak pek iyi anlıyorlardı. Fakat çağlarının temsilcileri olarak, o sıralardaki geçerli ahlakın uşakları olarak gün gibi aydınlık bir olgunun açıkça ortaya konmasından, genç doçentin belirtmesinin kendisinde uygunsuz bir harekete karşılık görüyor olmasından incinmiş olduklarını hissediyorlar. Sıkılmış halde bakışıyorlar. Bu genç «doçent», bu dikenli konu-

lara, özellikle pek saygıdeğer «Tabipler Derneği»' nin herkese açık bir oturumunda yanaşmayı yasak eden sözsüz uzlaşmadan habersiz miydi?

Bu uzlaşmayı, yeni gelenin bilmesi ve ona saygı göstermesi gerekirdi yine de. Cinsel konular meslektaşlar arasmda bir göz kırpmayla anlaşılır; kâğıt oyunu sırasında, fırsat düşünce ufak bir şaka fırlatılır, fakat XIX. yüzyılın, bu kadar kültürlü bir yüzyılın ortasında, bir akademik toplantıda bu tezler hiç ortaya sürülemez. Çoktan, Freud'un bu herkesin önündeki ilk gösterisi – sahne gerçekten olmuştur– Fakülte'deki meslektaşlarına, kilisede bir rovelver patlaması gibi gelmiştir. Ve aralarmda en iyi dilekli olanlar, yararı için, akademik kariyeri için ilerde, bu denli can sıkıcı konulara dokunan ve hiçbir şeye ya da hiç değilse herkesin içinde tartışılmaya elverişli hiçbir şeye götürmeyen araştırmalardan vazgeçmesini hemen belirtiyorlar.

Fakat Freud, 'edep'e uygunluk değil, içtenlik kaygısmdadır. Bir çığır bulmuştur, onu izliyor. İşte bundan dolayı, dinleyicilerinin irkilişi, ona, istemeksizin parmağını hasta bir nokta üzerine basmış, ilk vuruşta sorunun sinirine dokunmuş olduğunu gösteriyor, direniyor. Yaşça büyük birkaç kişinin iyi yüreklilikten gelen uyarmalarından, böylesine birdenbire kıstırılmış olduğunu hissetmeye alışmamış olan, incinmiş bir ahlakın ağlayıp sızlanmalarından yılmaya bırakmıyor kendini. Birleşik olarak, dehasını teşkil eden bu inatçı gözüpeklik, bu erkekçe cesaretle ve bu sezi yeteneğiyle, sonunda çıban patlayıncaya, yara temizlenip de iyileşmesi

için çalışılabilecek duruma gelinceye kadar, hassas noktaya gittikçe daha kuvvetle basmaktan vazgeçmiyor. Bu yalnız hekim, bilinmeyen içine ilk sonda vuruşunda, bu karanlık içinde keşfedeceği her şeyi henüz aceleye getirmiyor. Fakat çok derin uçurumu keşfediyor ve derinlik daima yaratıcı kafayı mıknatıslayarak çekiyor.

Sebebin görünür anlamsızlığına rağmen, Freud'un kendi kuşağıyla ilk karşılaşmasının şok haline dönüşmesi olgusu bir semboldür, bir rastlantı değil. Ayrık bir teoriden incinen, yalnız 'şoke' olmuş utanma yapmacığı, yürürlükteki ahlak özsaygısı değildir: Hayır; olayları susmayla geçiştirme eskimiş, ahlakı burada, sinirli bir açık görüşle, tehlike içinde, gerçek bir karşıtlıkla yüzyüze olduğu kokusunu alıyor. İki hasımdan birinin ölmesinin gerektiği bir düelloya kışkırtmayla eşdeğer olan, Freud'un bu küreye yanaşma tarzı değil, ona dokunmaya cüret etme olgusu'dur. Daha ilk andan, düzeltme değil, bütünüyle altüst olma söz konusudur. Davranış kuralları değil, fakat ilkeler vardır. Ayrıntılar konusu yoktur, bir bütün vardır. Alın alna, iki düşünce biçimi, öylesine aykırı iki metot dikiliyor ki, aralarında gerçekleşmesi mümkün bir uzlaşma yoktur ve hiçbir zaman da olamayacaktır. 'Beynin kan üzerine egemenliği' ideolojisi içine kapanmış olan Freud öncesi psikoloji, bireyin, eğitilmiş ve uygarlaşmış insanın, akıl yoluyla içgüdülerini bastırmasını ister. Freud apaçık ve sertçe karşılık veriyor: İçgüdüler kendilerini bastırılmaya bırakmazlar; onların, bastırıldıkları zaman sonuna değin kovuldukları ve kay-

bolduklarını farzetmek boşunadır. Olsa olsa, bilincin içgüdülerini bilinçsizlik içine tıkmak başarılabilir. Fakat o zaman, bu tehlikeli sapmaya uğrayarak ruhun dibinde yığılırlar ve sürekli mayalanmalarıyla sinir tedirginliği, bozukluklar ve hastalık doğururlar. Kuruntusuz, bağışlamasız, ilerlemeye inançsız olarak Freud, ahlak tarafından kızgın demirle damgalanan Libido'nun içgüdüsel kuvvetlerinin embriyonda yeniden doğan insan varlığının yıkılmaz bir parçasını teşkil ettiğini kesinlikle açıklıyor. Bu öğe hiçbir zaman uzaklaştırılamaz, fakat bazı durumlarda, bilince geçişiyle faaliyetinin zararsız kılınması başarılabilir.

Eski toplumsal törenin bir baş tehlike gibi saydığı bilinçlenmeyi, demek ki Freud bir çare olarak gözönüne alıyor; eski ahlakın iyilik sandığı içe tıkmayı o, bir tehlike olarak ispatlıyor. Eski metodun künk altında tuttuğu şeyi, o, gün ışığına çıkarıp yaymak istiyor. Bilmezlikten gelme yerine ne olduğunu anlama, sakınma yerine yanaşma; bakışlardan çevirme yerine derinleştirme istiyor. Örtme yerine çırılçıplak soyma. Yalnız içgüdüleri tanıyanlar onları disipline sokabilir; iblisleri ancak, uçurumlarından çekip çıkaran ve onlara yüz yüze bakan uysallaştırabilir. Utanmanın estetikle ve filolojiyle ne kadar ilgisi varsa, tıbbın da ahlakla o kadar az ilgisi vardır; onun önemli görevi, insanın en gizli sırlarını sessizlik içine indirmek değildir, onları konuşmaya zorlamaktır. Yüzyılın utanma yapmacığı için en küçük bir ölçülü davranması olmaksızın, Freud, içe tıkmanın ve bilinçsizliğin bu sorunlarını

çağın tam ortasına atıyor. Bilimin saklı tutmak istediği temel uzlaşmazlığı onun içindeki gizlilikten ayırarak, yalnız sayısız bireylerin değil, ahlakça hasta bütün bir çağın da tedavisine girişiyor.

Freud'un bu devrimci metodu yalnız ruh anlayışımızı değiştirmekle kalmamış, şimdiki ve gelecekteki kültürümüzün başlıca sorunlarına yeni bir doğrultu göstermiştir. İşte bunun için 1890'dan beri Freud'un çabasını basit bir tıbbi çalışma gibi saymak isteyenler, ona bayağıca düşük değer biçiyorlar ve düpedüz bir hata işliyorlar, çünkü onlar bilinçli ya da bilinçsiz olarak, hareket noktasını amaçla karıştırıyorlar. Freud'un tıptan hareket ederek 'eski psikolojinin Çin Seddi'ni yarması olgusu, tarihi bakımdan doğru bir rastlantıdır. Fakat bunun, sonuçlar için önemi yoktur. Bir yaratıcıda önemli olan, nereden geldiği değil, nereye vardığıdır. Freud, Pascal'ın matematikten, Nietzsche'nin eski filolojiden gelmesi gibi, tıptan geliyordu. Şüphesiz bu çıkış yeri, eserine belli bir genel renk veriyor; ama sınırını ve büyüklüğünü belirlemiyor. Çünkü yetmişbeş yaşına girmekte olduğu şu sırada, farkına varacaktır ki, eseri ve onun değeri, uzun zamandan beri, her yıl eksik ya da fazla birkaç yüz nevrozlunun tedavisinin ikinci derecede ayrıntısı üzerine de, teorilerinin ve ipotezlerinin herbirinin doğruluğu üzerine de dayanmamaktadır artık.

Libido, cinsellikçe «saptanmış» olsun ya da olmasın, 'hadımlaştırılma karmaşası' ve 'Narsis' davranışı, Tanrı bilir, başka hangi yasalanmış inanç maddeleri, sonrasızlık için aşırı övülsün ya da övül-

mesinler, bu sorunlar üniversite üyeleri arasından uzun zamandan beri skolastik uyuşmazlıklar konusu haline gelmişlerdi; ama Freud'un ruhun dinamizminin keşfi ve psikolojik sorunlar karşısındaki yeni tekniğiyle dünyaya kabul ettirdiği tarihî ve dayanıklı reformu için en ufak bir önemi yoktur. İlgi çeken, bir insanın yaratıcı görüşüyle iç küremizi başkalaştırmış olmasıdır. Burada gerçek bir devrimin söz konusu olması, «hakikat sadizmi»nin, ruh dünyasının bütün anlayışlarını altüst etmesi olgusudur; ölmekte olan kuşağın temsilcileri, onları ilk tanıyanlardır. Onlar, onun teorisinin tehlikesini anladılar. Çünkü bu, tam kendileri için tehlikeliydi; bu gözbağcılar, bu iyimserler, bu idealistler, utanmanın ve eski iyi ahlakın bu avukatları, bütün uyarma işaretlerini atlayıp geçen, hiçbir tabunun geriletemediği ve hiçbir karşı koymanın yıldıramadığı, aslında hiçbir şeyi «kutsal» tanımayan bir adamı karşıdan gördükleri zaman bunu birden korkuyla farkettiler. Hemen Nietzsche'den, Deccal'dan sonra Freud ile eski kutsal sofraların başka bir büyük yıkıcısı, gözbağcılığa karşıt biri geliyordu ki, onun bakışının röntgen ışını bütün arka planları insafsızcasına aydınlatıyordu, seksin Libido'su altında, masum çocukta ilkel adamı, tatlı aile içtenliği içinde babayla oğul arasındaki çok eski ve tehlikeli gerginlikleri ve en yumuşak düşlerde kanın ateşli kaynamalarını görüyordu. Daha ilk anda, can sıkıcı bir önseziyle kıvrandılar: Kültür, uygarlık, insanlık, ahlâk ve ilerleme gibi en kutsal değerlerinde istek-rüyalardan başka hiçbir şey görmeyen bu adam, kıyıcı iskandilinde daha ileri

gitmeyecek mi? Bu put kırıcı, birey ruhunun saygısız analitik tekniğini kollektif ruha götürmeyecek midir? Çekicini devletin ahlakının temellerine ve o kadar çabalar pahasına birleştirilmiş aile bütünlüklerine vurmaya kadar, vatan fikrini ve hatta din duygusunu şiddetli bir şekilde yakıcı asitleriyle eritmeye kadar gitmeyecek midir? Gerçekten, savaş öncesinin can çekişen dünyasının içgüdüsü doğruyu görmüştü. Freud'ün sınırsız cesareti, zekâ adamı korkusuzluğu, hiçbir yerde durmadı. İtirazlara ve kıskançlıklara, gürültüye ve sessizliğe kayıtsız kalarak, zanaatçının sarsılmaz ve sistemli sabrıyla, Arşimet manivelasını dünyaya saldırma gücü kazanmcaya kadar olgunlaştırdı. Ömrünün yetmişinci yaşında Freud, birey üzerinde deneyini yapmış olduğu metodunu en son işi olarak bütün insanlığa, hatta Tanrı'ya uygulamaya girişti. Kuruntuların ötesinde, en üstün hiçliğe kadar, artık inancın olmadığı, ne umutların ne düşlerin bulunduğu ve artık insanlığın yönünün ve görevinin söz konusu edilemeyeceği o ulu sonsuzluğa kadar ilerlemek cesareti buldu.

Sigmund Freud insanlığa, – yalnız bir adamın hayranlık doğurucu eseri olarak – daha kendi kendinin daha aydınlık bir kavramını verdi; daha aydınlık diyorum, daha mutlu değil. Bütün bir kuşağın dünya anlayışını derinleştirdi; derinleştirdi diyorum, güzelleştirdi değil. Çünkü mutlak asla mutlu kılmaz, kararlar kabul ettirmekten başka birşey yapmaz. Bilimin, sonsuzluğa dek çocuksu kalbini yatıştıran yeni rüyalar çıkarıp besleme görevi yoktur; onun görevi, katı gezegenimiz üzerinde dik ve dayanıklı

yürümeyi insanlara öğretmektir. Sigmund Freud'un bu vazgeçilmez işteki payı örnek olucudur: Giriştiği eserin gidişi içinde katılığı kuvvet, ciddiliği eğilip bükülmez kanun olmuştur. Hiçbir zaman, avutma zevki için, Freud insana rahat bir çıkış yolu, bir yer ya da gök cennetinde bir sığınak göstermemiştir, fakat her zaman ve yalnızca kendi kendini tanımaya götüren yolu, onun Ben'inin en derinliğine varan yolu göstermiştir. Görüş keskinliği, bağışlamasızdır; düşünme tarzı insan hayatında hiç bir şeyi hafifletmemiştir. Kuzey rüzgârı gibi acı ve kesici olarak, boğucu bir atmosfere saldırarak girişi, birçok yaldızlı sisleri ve pembe bulutları dağıtmıştır, fakat aydınlanmış ufukların ötesinde, şimdi, zihnin alanı üzerinde yeni bir görüntü yayılmaktadır.

Freud'un çabası sayesinde yeni bir kuşak, yeni bir çağa, daha delici, daha özgür ve daha içtenlik dolu gözlerle bakıyor. Bir yüzyıl boyunca Avrupa ahlakını tasmasından tutmuş olan gizlemenin tehlikeli psikozu kesinlikle uzaklaştırılmışsa; hayatımızın dibine 'sahte utanç'sız bakmayı öğrenmişsek; «ayıp» ve «günah» kelimeleri bizi dehşetten titretiyorsa, insan içgüdülerinin egemen kuvveti üzerine bilgi edinmiş olan yargıçlar, bazan bir 'mahkûmiyet'i bildirmekte tereddüt ediyorlarsa; öğretmenler tabii şeyleri tabii bir şekilde ve aileler açık şeyleri apaçık bir şekilde kabul ediyorlarsa; ahlak anlayışında daha çok içtenlik ve gençlikte daha çok arkadaşlık varsa; kadınlar, sekslerini ve onların isteklerini daha serbestçe kabulleniyorlarsa; her bireyin biricik özüne saygı göstermeyi öğrenmişsek ve manevî varlığımızın sırrının yaratıcı kavrayı-

şına sahipsek, bütün bu ahlaki düzelme öğelerini, biz ve yeni dünyamız, ilk önce, ne bildiğini bilme cesaretine ve bu bilgiyi çağın tıkayıcı ve korkakça direnici ahlakına zorla kabul ettirmek için üç katlı cesarete sahip olmuş olan o adama borçluyuzdur. Freud'ün eserinin birçok ayrıntıları tartışılabilir, fakat ayrıntıların ne önemi var? Düşünceler; doğrulamalar kadar, yadsımalarla yaşarlar; bir eser, uyandırdığı sevgiden daha az olmayan kinlerle varlığını sürdürür. Bir fikrin tek kesin zaferi, bugün hâlâ saygıya değer görmeye hazır olduğumuz kadar tek zafer, onun hayatın içine katılmasıdır. Çünkü hiçbir şey, bizim kararsız adalet çağımızda, bütün evrende doğruyu artırmak için tek bir adamın; hakikatin cesaretine sahip olmasmm daima yettiğini gösteren yaşanmış olgu örneği kadar, zihnin ağır bastığı inancını vurgulamaz.

İKİNCİ BÖLÜM

KARAKTEROLOJİK PORTRE

İçtenlik bütün dehanın kaynağıdır.

BOERNE

BİR VİYANA apartmanının ağırbaşlı kapısı bir yarım yüzyıldan beri Sigmund Freud'ün özel yaşantısı üzerine kapanır: Hemen hemen hiç özel yaşantısı yoktur demeye de insanın dili varabilir; alçakgönüllülükle geri plana atılmış olan kişisel varlığı, öylesine sessiz bir gidiş izler ki... Aynı şehirde yetmiş yıl, aynı evde kırkı aşkın yıl. Burada, aynı odada konsültasyon, aynı koltukta okuma, aynı masanın başında edebiyat çalışması. Hiçbir kişisel ihtiyacı, meslek tutkusundan ve gönül eğiliminden başka tutkusu olmayan altı çocuklu bir «**pater familias** — aile babası». Pintice tutumlu, ama yine de cömertçe kullanılan vaktinin bir atomu bile, rütbe ve yüksek makam amacıyla, kurumlu dış davranışlar için ziyan edilmiyor: Yaratıcı, reklam için yaratılmış eserin önünde asla boy göstermiyor; bu adam-

da, hayatın ritmi yalnızca ve bütün olarak çalışmanın durmayan, tekbiçimli ve sabırlı ritmine boyun eğiyor. Sınırsız bir faaliyetin tek çemberi içine kapatılmış yetmişbeş yaşının binlerce ve binlerce haftasının herbiri, her gün öbürünün benzeridir. Bütün üniversite toplantı dönemi süresince, haftada bir konferans; çarşamba akşamı, düzenli olarak, Sokrates metoduna göre öğrencilerin ortasında entellektüel bir simpozyum; cumartesi öğleden sonra bir kağıt oyunu; bunun dışında, sabahtan akşama ya da daha çok gece yarısına kadar her dakika, her saniye, analizde, hastaların tedavisinde, incelemede, okumada ve bilimsel çalışmada kullanılıyor.

Bu acımasız çalışma takvimi, bir yarım yüzyıl boyunca beyaz yaprakları, o sonsuz günü tanımıyor, bir saatlik zihin dinlenmesini hesaba katmıyor. Daima hareket halindeki bu beyin için sürekli faaliyet kalpteki kanı tazeleyici çarpma kadar tabiidir; Freud'da çalışma, iradeye boyun eğmiş bir eylem gibi değil, fakat aksine bireyin sürekli ve ayrılmaz bir fonksiyonu gibi görünüyor. Bu didinmenin ve bu uyanıklığın bozulmazlığı onun entellektüel varlığının en hayret verici çizgisidir: ilke; olay haline dönüşüyor. Kırk yıldan beri Freud, kendini her gün sekiz, dokuz, on, hatta bazan onbir saat analize veriyor; bu demektir ki, dokuz, on, onbir kez, son derece gerilim içinde, «süje»siyle bir olacak tarzda, hemen hemen çarpıntılı bir halde bütün bir saat süresince zihnini bir noktada topluyor; hiç geri kalmayan hafızası psikanalizin o andaki verilerini, bütün önceki oturumunkilerle birlikte karşılaştırırken,

süjesinin her sözünü dinliyor ve tartıyor. Böylece, o yabancı kimsenin kalbinde yaşıyor, aynı zamanda ruhun 'teşhisini' yaparken dışarıyı gözlemliyor. Ve birdenbire, oturumun sonunda bu hastadan ayrılması, ondan sonrakinin hayatına girmesi gerekiyor; bu, günde sekiz, dokuz kere tekrarlanıyor; içinde, not etmeksizin, hafızaya yardımcı telkinlere başvurmaksızın yüzlerce ve yüzlerce kaderin ayrı ayrı tellerini saklayarak onlara hakim oluyor ve en ince dallarını budaklarını birbirinden ayırt ediyor.

Böylesine durmaksızın yenilenen bir çaba, bir zihin uyanıklığı, bir ruh diriliği, başka hiçbir kimsenin iki ya da üç saatten fazla dayanacak güçte olamayacağı bir sinirler gerilimi ister. Fakat, Freud'un hayret verici diriliği, zekâ gücü alanındaki üstün gücü, ne bitkinlik ne yorgunluk biliyor.

Çok sonra, akşamleyin, analiz çalışması; insanın hizmetindeki dokuz ya da on saatlik çalışma bitince, öbür çalışma; dünyanın, onun tek işi olduğunu sandığı çalışma başlıyor: Sonuçların yaratıcı biçimde işlenip hazırlanışı. Durmadan binlerce insan üzerinde uygulanan ve milyonlar üzerine yansıyan dev çaba, bütün bir yarım yüzyıl boyunca yardımsız, sekretersiz, asistansız yapılıyor; Freud'un her mektubu kendi eliyle yazılıyor, araştırmaları sonuna kadar tek kendisi tarafından sürdürülüyor, en küçük bir yardım çağırmaksızın bütün çalışmalarına kesin biçimlerini veriyor. Yalnız yaratıcı gücünün ulu düzenliliği bu varlığın basit yüzeyi altında, temeline kadar şeytani öğeyi açığa vuruyor. Görünüşte normal olan bu hayat, kendinde tek ve eşsiz

olan şeyi ancak yaratmanın alanı içinde meydana çıkarıyor.

On yıllar boyunca hiç durmaksızın, ne zayıflayarak, ne yönünden saparak işleyen bu ince aygıt, maddesi mükemmel olmasaydı, kavranamazdı. Haendel'de, Rubens'te ve Balzac'ta bu sel gibi çağlayan yaratıcılarda olduğu gibi, Freud'ta da aşırı entellektüel bolluk parlak bir sağlıktan doğuyor. Bu hekim, yetmişbeş yaşma kadar asla ağır bir şekilde hastalanmamıştır. Bütün sinir hastalıklarının bu derin tarayıcısı en küçük bir sinir rahatsızlığı hissetmemiştir. Ruhun bütün anormalliklerinin bu kavrayıcı görüşlü araştırıcısı, oldukça karalanmış olan bu cinsiyetçi, bütün bir ömür boyu kişisel gösterileri içinde bir tekbiçimlilik ve şaşkınlık verici bir sağlıkla kalmıştır. Bu vücut, denemeyle bile, zekâ çalışmasını bozmaya gelen en adi, en günlük rahatsızlıkları tanımıyor; denilebilir ki, yarım baş ağrısı, yorgunluk nedir bilmemiştir. On yıllar boyunca Freud, hiçbir zaman bir meslektaşma muayeneye gitme ihtiyacı duymamış, hiçbir keyifsizlik ona bir dersini geri bıraktırmamıştır. Ancak ilerlemiş yaşta kötü bir hastalık bu pek zengin sağlığı kırmaya uğraşıyor: Ama boşuna. Yara daha kabuk bağlar bağlamaz, hiçbir eksilme olmaksızın, o eski canlılığını yeniden buluyor. Freud için sağlık, solunumla; uyanıklık, çalışmayla; yaratma, yaşamayla yürüyor. Bu kayadan yontulmuş bedenin gündüzkü gerilimi ne kadar canlı, ne kadar sürekliyse, gece dinlenmesi de o kadar eksiksizdir. Kısa, fakat tam bir uyku, her sabah çok güzel bir şekilde normal

gücünü ve aynı zamanda normalüstü zihin gücünü tazeliyor. Freud, uyurken derin bir şekilde uyur, uyanıkken ise yaman bir şekilde uyanıktır.

Varlığının dış görünüşü, iç güçlerinin o tam dengeli durumuna hiç aykırı düşmemektedir. Bütün çizgilerin tam oranı, özden uyumlu bir görünüş.. Boy ne çok uzun, ne çok kısa, gövde ne çok kalın ne çok ince: Her yerde ve her zaman gerçekten örnek olucu bir ortalama. Yıllardan beri karikatüristler, kusursuz düzgünlükteki ovalliği resim şişirmesine imkân vermeyen yüzünün karşısında umutsuzluğa kapılmaktadırlar. Birkaç belirleyici çizgi, bir karakteristik işaret yakalamak için gençlik yıllarının portrelerini yanyana koymak boşunadır. Otuz yaşında da, kırkında da, ellisinde de bu resimler bize ancak güzel bir insanı, erkek bir adamı, düzgün, belki de çok düzgün çizgili bir efendiyi gösteriyorlar. Kapanık ve içini açığa vurmayan gözü, bu zekâ adamına ihanet ediyor, doğru; ama en iyi bir dilekle, bu sararmış fotoğrafilerde o bilgin yüzlerinden, bakımlı sakalla idealize edilmiş erkeklikten başkası bulunmaz. İşte Lenback ile Makart, güç anlaşılabilir, ağırbaşlı ve yumuşak fakat kısacası pek az açınlayıcı olan böylelerinin resmini yapmayı severdi. İnsan, kendi uyumu içine kapanmış olan bu yüz karşısında çoktan, her türlü karakterolojik incelemeden vazgeçmek zorunda olduğunu sanıyor. Fakat birden, son fotolar konuşmaya başlıyorlar. Yalnız yaş, insanların çoğunda kişisel çizgileri silen ve gri kil halinde ufalayan yaş, yalnız büyükbaba hayatı, ihtiyarlık ve hastalık, yaratıcı kalemiyle

Freud'un yüzüne inkâr edilmez özel bir karakter veriyor. Saçları grileşeli, sakal inatçı çeneyi artık o zengince çerçevelemez olalı, bıyık ciddi ağzını daha az gölgeleyeli, kemikli alt yapının ve aynı zamanda yüz plastiğinin belirmesi ilerleyeli beri, sert ve söz götürmez şekilde saldırgan birşey meydana çıkıyor: Tabiatının katı, işleyici ve hemen hemen öfkeli iradesi. Daha derin, daha kapanık. Eskiden sadece seyredici olan bakış, şimdi keskin ve delicidir. Acı, kuşkulu bir kıvrım, açık ve kırışıklarla çizgilenmiş alnını bir yara gibi çizip geçiyor. İnce ve sıkılmış dudakları bir «hayır» ya da bir «doğru değil» der gibi kapanıyor. İlk kez olarak, Freud'un yüzünde varlığının sertliği ve şiddeti hissediliyor ve onun hiç de, yaşın yumuşak ve toplumcul kıldığı bir **good grey old man** olmadığı, fakat kendini kimsenin aldatmasına bırakmayan, aldatılmayı hiç sevmeyen acımasız bir analizci olduğu keşfediliyor.

O, önünde yalan söylemekten korkulacak bir adamdır, karanlığın dibinden bir ok gibi fırlattığı kuşkulu bakışıyla her kaçamaklı sözün yolunu tıkar ve her sıyrılma çaresine önceden engel olur; kurtarıcıdan çok, belki tiran yüzüne, fakat hayranlık verici bir içe işleme gücü vergisine sahip bir adamdır; basit bir seyredici değil, acımasız bir psikologdur.

Bu adamın maskesini bozma, Kutsal Kitap'ınkini andırır katılığını ya da eski düşünce savaşçısının hemen hemen tehdit edici gözünde alev alev ışıldayan enerjik dikkafalılığını hafifletme denemesine girişilmemelidir. Çünkü Freud'da bu keskin ve sönmez enerji eksik olsaydı, eseri içinde bulundurduğu

en iyi ve en yararlı şeyden yoksun olurdu. Nietzsche'nin çekiçle yaptığı gibi, Freud bütün bir ömür boyunca, anatomi bıçağıyla felsefe yapmıştır. Bu âletler, gevşek ve yumuşak ellerle asla kullanılamazlar. Gönül okşayıcılığı, hatırsayarlık, nezaket ve acıma; yönü ve görevi yalnız uyuşmaların değil aşırılıklarının da meydana çıkarılması olan yaratıcı tabiatının temel düşüncesi ile mutlak surette bağdaşmaz olurdu. Freud'un savaşçı iradesi, lehte olan ya da olmayan 'açık seçik'i yani 'evet'i ya da 'hayır'ı istiyor; 'kimbilir'i, 'hiç değilse'yi, 'bununla birlikte'yi ve 'belki'yi değil...

Zihin alanında hak ve haklı olmak söz konusu olduğunda Freud, ne çevreyi kollayarak sakınmalar, ne ölçülü davranmalar, ne uzlaşma, ne acıma tanıyor: Tanrı Yahova gibi bir gevşeği de, bir din döneği kadar az bağışlıyor. 'Aşağı yukarı'ların onun için değeri yoktur, yalnız 'yüzde yüz doğru' için yola çıkar. İnsandan insana kişisel ilişkilerde olduğu kadar, kuruntular diye nitelenen, insanlığın o en yüce ışık-gölge karışıklıklarında her belirsiz alaca karanlık, onun şiddetli ve hemen hemen kızgın bölme, sınırlama, düzene koyma ihtiyacını kamçılar. Bakışı; olayları daima doğrudan doğruya ışığın keskinliğiyle ortaya çıkarmalıdır.

Aydın görmek, aydın düşünmek, aydın davranmak Freud için ne bir çaba, ne bir irade eylemidir; Analiz yapma ihtiyacı onda, içgüdüsel, doğuştan, organik ve bastırılamaz bir duygudur. Freud birşeyi hemen ve tam olarak anlayamazsa, her hangi birinin görüşüne bağlanması imkânsızdır; kendi içi-

nin derinliğinde kendine hiç aydınlık görünmeyen şeyi, kimse ona aydınlatamaz. Gözü de zihni gibi, başına buyruk ve mutlak surette dikkafalıdır; ve bu savaşmada, sayıca yüz kere üstün düşmanlarına karşı tek başına dikildiği zaman, tabiatın bir satır gibi keskinleştirmiş olduğu bu entellektüel iradenin saldırgan içgüdüsünü bütünüyle açıp yayarak savaş düzenine sokar.

Başkaları için katı, sert, acımasız olan Freud, kendine karşı da öyledir. Kuşkuya talimli, bilinçsizliğin en gizli kıvrımları içine kadar en küçük sahteliğin izini bulmaya, her itirafın arkasında daha içten bir 'ifşa', her hakikatin altında daha derin bir hakikat meydana çıkarmaya alışmış olarak, kendine de o analizci kontrolun uyanıklığını uygular. İşte bunun içindir ki, çok sık kullanılan «gözüpek düşünür» kelimesi bana, Freud için hiç de yerinde değil gibi görünüyor. Düşüncesinde doğuntu (irtical) hiç olmadığı gibi sezi olarak pek az şey vardır. O, hiç de el çabukluğuyla formüller düzenleyen bir düşüncesiz değildir: Bir varsayımı bir kesinleme haline açıkça getirmeden önce, bazan yıllarca kararsızlık geçirdiği olmuştur; onunki gibi kurucu bir deha için, erken genelleştirmeler, zekânın tehlikeli sıçramaları, hakiki aykırı anlamlılıklar olurdu. Freud ancak, kısa adımlar ve çevresini kollamalarla, hiçbir zaman en küçük coşkunluk duymadan giderek, ilk olarak her güvenilmeyen şeyin izini buluyor. Yazılarında kendi kendine seslenen, şunlar gibi birçok uyarmalar bulunmaktadır: «Bu sadece bir varsayımdır» ya da «Bu bakımdan söylenecek az yeni şeyim olduğunu biliyorum.»

Freud'ün gerçek cesareti geç başlar, kesin bilgi edinişiyle başlar. Bu kuruntuya kapılmayan acımasız kimse, ancak, kendi kendini tam inandırdığı, öz kuşkusunu yendiği, dünyayı yeni bir kuruntunun hülyasıyla zenginleştirme korkusunu alt ettiği zaman, anlayışını açıklar. Fakat bir fikir, kabul ettiği ve herkese karşı savunduğu andan başlayarak, benliğine katılır, kanma girer, entellektüel varlığının bir parçası olur ve hiçbir Shylock (*) canlı gövdesinden onun bir dirhemini bile koparamaz. Freud'un kesin gerçekliğe varması kendini geç gösterir; bir kez edinildi mi de, artık bir daha kırılamaz.

Bu direngenliğini, görüşünü herkese karşı savunmadaki bu enerjisini, Freud'un kızgın hasımları dogmatizm olarak karşıladılar. Hatta ondan yana olanlar bile, alçak ya da yüksek sesle bundan yakındılar. Fakat Freud'un karakteri, bütünüyle çözülmez şekilde tabiatına bağlıdır: İradeli bir davranıştan değil, fakat kendiliğinden, şeylere özel bir tarzda bakmasından doğar. Yaratıcı bakışmm sardığı şeyi, kendisinden önce kimsenin görmediği gibi görür. Düşündüğü zaman, başkalarmm aynı konu üzerinde ne düşünmüş olduklarını unutur. Sorunlarını tabii ve inkâr edilemez bir tarz üzerinden algılar ve insan ruhunun fal kitabında araladığı yer neresi olursa olsun, daima yeni bir sayfayla karşılaşır; eleştirici düşüncesi onu daha yakalamadan önce bile, gözü çoktan yaratışı tamamlamıştır. Bir ka-

(*) Shakespeare'in «Venedik Taciri» adlı piyesindeki insafsız, kinci, tefeci Yahudi.

nı hatası düzeltilebilir, fakat bir bakışın yaratıcı algısı asla değiştirilemez. Çok eski ve bir insan gözünün yıldızı onları sanki hiçbir zaman aydınlatmamış gibi değişmez şeyleri bu görme, bin kere söylenmiş olan şeyi, sanki hiçbir zaman bir ölümlünün ağzı açıklamamış gibi öylesine dokunulmamış bir tazelikle belirtme verisi yoksa, yaratış diye neyi niteleyebilirdik? Bilgin'in bu sezgili görüşünün büyüsünü anlamak imkânsız olduğu gibi aynı zamanda, eğitmek de imkânsızdır; ilk ve biricik içten görüşünü olduğu gibi korumak için kullandığı dikkafalılığı, hiç de inatçılık değil, fakat önüne geçilmez bir gerekliliktir.

Bunun içindir ki, Freud, okuyucularını ve dinleyicilerini ikna etmeye, inandırmaya, kandırmaya asla çalışmaz: Açıklar, hepsi bu. Hiçbir şey ayırmaksızın gösterdiği dürüstlüğü, şairce bir ayartıcı biçim altında, kendisine en önemli gibi görünen düşünceleri bile kullanmayı ve anlatımı tatlılaştırarak, katı ve acı kısımların hassas ruhlar için sindirimini kolaylaştırmayı mutlak surette reddeder. Nietzsche'nin, daima, sanatın ve sanatçılığın en deli donanma fişeklerini fırlatan 'mest edici' düzyazısına oranla, onunki ilk bakışta, renksiz, özentisiz ve soğuk gibi görünür. Freud'un düzyazısı büyülemez, alıp götürmez; o her türlü 'şaireleştirmeyi', her türlü müzikal ses uygunluğunu (kendisinin de itiraf ettiği gibi onda müziğe hiçbir iç eğilimi yoktur elbette, onu saf düşünceyi bozmakla suçlayan Platon'un anlayışınca) büsbütün reddeder. Ve bu, sadece Stendhal'in şu sözüne göre hareket eden Freud'un biricik

amacıdır: «İyi filozof olmak için, kuru, açık, hayalsiz olmak gerekir.»

Bütün 'beşerî' gösterilerde olduğu gibi dilde açıklık, ona En İyi ve En Yüksek görünür; bütün artistik değerleri, ikinci derecede olarak, bu duruluğa ve bu aydınlığa bağımlı kılar; böylece üslubunun eşsiz vis plastica'smı borçlu olduğu kenarların elmasımsı keskinliğini elde eder. Her süsten soyunuk Latin ve Roma düzyazıları, eğilip bükülmezliğiyle konusuna uygun geldiğinden, şairlerin tarzınca asla yüksekten uçmaz, fakat katı ve güçlü kelimelerle anlatım yapar. Bu düzyazı, anlattıklarını süslemelerle gereksiz yere uzatmaz, kelimeler yığmaz, söz kalabalığına boğmaz; tekrarlamalardan kaçınır; sınırlıdır, benzetme ve kıyaslamalarda tutumludur. Fakat birini seçti mi, adamakıllı inandırıcıdır ve bir kurşun gibi işler. Freud'un bazı formülleri yontulmuş değerli taşların yarı saydam haz duyuruculuğuna sahiptir ve yazısının buzlu aydınlığı içinde billur kadehlere kakılmış işlemeli taşlar gibi belirirler. Onların hiçbiri unutulamaz. Felsefî uygulamalı dersleri sırasında Freud, tek bir kez bile doğru yoldan ayrılmaz: Zihni sapmalar kadar üslup kurallarının dolambaçlarından da nefret eder; ve o kadar geniş eserinde, net bir şekilde yaklaşılamayacak tek bir cümle bulunmaz; orta kültürlü bir insan bile, her şeyi fazla çaba göstermeden anlayabilir. Düşüncesi gibi anlatımı da daima yarı geometrik bir kesinlikle gider: Aydınlığa varmak için gösterdiği çabada görünüşte donuk, fakat gerçekte ışıklı bir üslup, işe yarayabi lirdi yalnızca.

«Her deha, bir maske taşır» der Nietzsche. Freud, en içine girilmez maskelerden birini seçmiştir: Ağzısıkılığın maskesini... Dış yaşantısı, rahatına düşkün bir tür burjuvalık altında şeytanca bir çalışma gücü gizler. Yüzü: Durgun ve düzgün çizgiler altında yaratıcı bir deha. Son derece cesur ve devrimci eseri; doğru bir tabiat biliminin üniversite metotlarına özgü şatafatsız dış görünüşlere bürünüşüdür. Üslubunun renksiz soğukluğu, yaratıcı gücünün billursu sanatını saklar. Gösterişsizlik dehası, varlığındaki özentisiz olanı açığa vurmayı sever, dâhice olanı değil. Önce yalnız 'ölçü' görünür, 'ölçüsüz' ise daha sonra, derinlikte ortaya çıkar. Her şeyde Freud, görünmek istemediğinden fazladır, bununla birlikte, gösterilerinin herbirinde, iki anlama gelmeyecek şekilde aynı kalır. Çünkü, Yüce Birlik'in yasasının insan olarak egemenlik kurduğu ve açılıp geliştiği yerde, bu yasa onun varlığının bütün öğelerinde, hayat, eser, üslup ve görünüş olarak başarılı bir şekilde belirir ve cisimleşir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAREKET NOKTASI

FREUD, benliğindeki pek karakteristik o kendine karşı katı açıkkalplilikle, hayatının hikâyesinde: «Gençliğimde olduğu gibi, daha sonra da hekimlik mesleği ve hekimin toplumsal durumuna karşı asla özel bir 'tercih' duymadım,»diye itirafta bulunuyor. Fakat bu itirafa, aydınlatmalar bakımından zengin sözler de gelip ekleniyor: «Daha çok, insan ilişkilerine tabii şeylerinkinden daha çok uygun gelen bir çeşit öğrenme susamışlığıyla hareket etmiştim.»

Fakat bu içten eğilim, hiçbir dala uygun düşmüyor, Viyana Üniversitesi'nin tıbbî çalışmalar programında «İnsan İlişkileri» başlıklı bir öğretim maddesi tanınmıyor. Öte yandan, genç öğrenci çok geçmeden ekmeğini kazanmayı düşünmek zorunda kalıyor, kendini uzun uzun heveslerine terkedemiyor

ve yazıldığı oniki sömestr süresince adımlarını sabırla başkalarınınkilere uydurmaya zorlanmış olduğunu görüyor. Freud, Üniversite öğrencisi olarak, çoktan, ciddi bir şekilde, bağımsız araştırmalar üzerinde çalışıyor; üniversite ödevlerini ise, aksine olarak, samimi itirafına göre, «baştan savma» yapıyor ve tıp doktorluğu diplomasını yirmibeş yaşında, «oldukça büyük bir gecikme»yle elde ediyor.

Bu, çok sayıda kimsenin kaderidir: Yolu belirsiz olan bu adamda, zihin 'esrarlı' bir gönül eğilimine hazırlanıyor ki, bunu her şeyden önce, kendisine hiçbir şey söylemeyen bir meslekle değiş tokuş etmesi gerekiyor. Çünkü hekimlik zanaatının daha başlangıcında, tedavi edici klasik ve teknik kısım, bu evrensele çevrilmiş zihni hiç çekmiyor. Psikolog doğmuş olan bu genç hekim –ki uzun zaman bundan habersiz kalacaktır– yine de içgüdüsel bir davranışla teorik çalışma alanını ruhun yakınına taşımaya çalışıyor. Uzmanlık konusu olarak psikiyatriyi seçiyor ve beynin anatomisiyle uğraşıyor, çünkü o sıralarda tıp dersi salonlarında kişinin psikolojisinin başka şekilde ele alınması söz konusu değildi, bugün vazgeçemeyeceğimiz bu ruh bilimini bize Freud 'icat' edecekti. Çağın mekanik anlayışı bütün ruh anormalliklerini sinirlerin bir sapıtması, bir bozukluğu diye kabul ediyordu. Hayvansal alandaki deneyler sayesinde organların daima daha derince tanınması, bir gün ruhun mekanizmasını doğru bir şekilde hesaplama ve sapmayı düzeltme kuruntusunun sarsılmaz egemenliğini yürütüyordu. Bunun için, psikoloji atelyesi o çağda, fizyoloji laboratuvarının

içinde kurulmuştu; orada neşterler, anatomi bıçakları ve sinirlerin salınımlarını ve titreşimlerini ölçmek için kullanılan elektrikli tepki aygıtları yardımıyla, inandırıcı deneyler yapıldığına inanılıyordu. Freud, o bile, önce anatomi masasma oturmak ve sebep bulucu her türden teknik araçlar yardımıyla araştırmalar yapmak zorunda kalıyor; gerçekte, sebepler hiç bir zaman maddi bir biçim altında kendilerini göstermiyorlar. Ünlü anatomistler olan Brücke ile Meynert'in laboratuvarlarında birçok yıllar boyunca çalışıyor; onlar da bu genç asistanda yaratıcı ve bağımsız buluculuğun doğuştan vergisini görmekte gecikmiyorlar. Her ikisi de, onu sürekli bir yardımcı olarak edinmeye çalışıyor. Eğer isteseydi, genç hekim, üstat Meynert'in yerine, beynin anatomisi üzerine bir ders verecekti. Fakat bir iç kuvvet Freud'da bilinçli olarak direniyor. Belki içgüdüsü, onu bekleyen kader için kendisini sıkıştırıyor. Ne olursa olsun, o çekici teklifi reddediyor. Aslmda, üniversite metoduna uyan histolojik (dokular bilimi) ve klinik çalışmaları, onu Viyana Üniversitesi'ne nöroloji agrejesi olarak atandırmaya çoktan yetiyor.

Nöroloji agrejesi, o anda, servetsiz ve daha yirmidokuz yaşında bir hekim için imrenilecek bir unvan, bol kazançlı bir işti. Şimdi Freud, yıldan yıla, yetkiyle düzenlenmiş ve bilinçlice öğrenilmiş namuslu üniversite metoduna uyarak, doğru yoldan ayrılmaksızın hastalarına bakabilir ve parlak bir meslek yapabilirdi. Fakat çoktandır onda, bütün hayatmca kendisini daima daha uzağa ve daha ileri götürecek olan pek karakteristik 'kendi kendini kontrol içgü-

düsü' beliriyordu. Çünkü bu genç profesör, bütün sinir hekimlerinin aralarında ve sık sık kendi içlerinde gizledikleri şeyi tanıyor, 1885'te görüldüğü şekliyle ruhun doğurduğu olayları, bütün sinir yoluyla tedavi tekniğinin baştan başa etkisiz, hiçbir yardım sağlayamayacak güçte olduğunu ve bir çıkmaza kıstırılmış bulunduğunu biliyordu.

Fakat başka birini nasıl uygulamalı? Çünkü Viyana'da ancak bu öğretiliyor... 1885'te (daha pek çok sonra da), Viyanalı hocalarından öğrenilebileni, genç doçent son ayrıntısına kadar öğrenmişti: Çalışmada ve katı bir uygulamada en sıkı bilinç olan Viyana okulunun temel erdemlerini unutmaksızın, inceden inceye klinik gözlemi ve tam doğrulukta bir anatomi... Ötede, kendisinden daha fazla bilmeyen insanlarda ne bulabilirdi? İşte bunun için, birçok yıldan beri, Paris'te, Avusturya'da kabul edilmiş olanlardan bütünüyle farklı bir metoda göre psikiyatri yapıldığı haberi Freud üzerinde dayanılmaz bir iç kışkırtısı yarattı. Şaşırmış ve kuşkulu, fakat son derece çekiciliğine kapılmış olarak, beyin anatomisinde uzman olan Charcot'nun, o iğrenç ve lanetli 'ipnoz'un yardımıyla garip deneyler yaptığını öğrendi. Oysa bu usul, François-Antoine Mesmer'in (*) şehirden kovulduğu —Tanrı'ya şükür!— günden beri Viyana'da afaroz damgasını yemişti.

(*) 1733-1815 yılları arasında yaşamış Alman hekimi. Hayvansal manyetizmin teorisinin kurucusudur. Hastaları mıknatıslamayla iyileştirmeye çalışıyordu. Bu yüzden oldukça gürültü kopmuştur. Teorisine 'Mesmerizm' denir.

Freud çarçabuk anlıyor ki, uzaktan, yalnız tıbbî dergilerin raporları üzerinden, bu deneylerin gerçek bir fikrine sahip olunamaz; onlar hakkında yargıda bulunabilmek için kendisinin görmesi gerekir. Yaratıcılara hakiki yollarını keşfettiren o esrarlı iç koku alma duyusunun kılavuzluğuyla Freud, Paris'e gitmeye karar veriyor. Profesörü Brücke, bir yolculuk bursu isteyen servetsiz genç hekimin isteğini destekliyor. Burs kendisine veriliyor. Ve 1886'da, yeni incelemelere başlamak, öğretmeden önce öğrenmek için, genç hoca Paris'e hareket ediyor.

Kendini hemen başka bir atmosfer içinde buluyor. Charcot da, Brücke gibi patalojik anatomiden yana ise de, onu aşmıştır. «**İyi Eden İnanç**» adlı ünlü kitabında büyük Fransız, bilimsel tıp morgunca akıl almaz diye nitelenerek o zamana kadar bir yana atılmış olan dinî mucizelerin psikolojik şartlarını incelemiş ve onların görünüşlerinden bazı tipik kanunlar kurmuştu. Olguları inkâr etmek yerine, onları yorumlamış, ünlü Mesmerizm de dahil, bütün öbür mucizevî tedavilere aynı önyargısızlıkla yanaşmıştı. Freud ilk defa, kendi Viyana Okulu'nun tersine olarak, 'isteri'yi bir hastalık taslama diye önceden önemsemeyerek atmayan, fakat, hepsinin en şekilcisi olduğu için en ilginç olan bu ruh hastalığını inceleyen ve krizlerinin, nöbetlerinin 'iç altüst olmalar'ın sonucu olduğunu ve bunların psişik nedenleri bulunması gerektiğini ispatlayan bir bilginle karşılaşıyor. Herkese açık konferanslarında Charcot, ipnotize edilmiş hastaları üzerinde, bu tipik kötürümlüklerin; uyurgezerlik halinin herhangi bir anında

telkinle oluşturulabileceğini ya da giderilebileceğini, dolayısıyle, basit fizyolojik refleks teşkil etmediklerini, fakat çok zaman iradeye boyun eğdiklerini ispatlıyor. Öğretisinin ayrıntıları genç Viyanalı doktoru her zaman kandırmayı başaramamakla birlikte, Freud, Paris'te sinir hekimliğinin yalnız fizik nedenleri değil, fakat psişik ve hatta metapsişik nedenleri de tanıma ve hesaba katma olgusundan kuvvetle etkileniyor. Burada psikolojinin eski çağlardaki ruh bilimine yanaştığını sevinçle görüyor ve bu zekâ metodu tarafmdan, şimdiye kadar kendisine öğretilenin yaptığından çok daha etkilediğini hissediyor.

Bu yeni alanı içinde, Freud, hocalarında özel bir ilgi uyandırma mutluluğuna yeniden eriyor. Fakat aslında yalnız üstün zekâların öncesiz ve karşılıklı içgüdüsel seziciliği olan bu şey, mutluluk diye nitelenebilir mi? Viyana'daki Brücke, Meynert ve Nothangel gibi Charcot da, hemen Freud'da, onu samimi ortamına çeken yaratıcı bir tabiat ayırt ediyor. Onu, eserlerini almancaya çevirmeyle görevlendiriyor ve kendisine güven bağlıyor. Freud birkaç ay sonra Viyana'ya dönünce, dünyayı içten görüşü değişmiştir. Charcot'nun yolu bütünüyle kendisininki değil; bunu belli belirsiz hissediyor. Bu bilgin bile hâlâ, fizikî deneylerle çok fazla, ruhun iç küresinde meydana çıkan şeylerle pek az uğraşıyor. Fakat yalnız bu birkaç ay, genç hekimde yeni bir cesaret ve bağımsızlık dileği olgunlaştırmıştır. Şimdi kendi yaratıcı çalışmasına başlayabilir.

Önce yerine getirilecek küçük bir formalite kaldığı doğrudur. Üniversiteden her burs alan kimse, dö-

nüşünde, yabancı ülkedeki bilimsel deneyleri üzerine bir rapor verecektir. Freud da, kendisininkini Tabipler Derneği'ne sunuyor. Charcot'nun yeni metotlarından söz ediyor ve Salpêtrier'deki ipnotizma deneylerini anlatıyor. Fakat François-Antoine Mesmer'den beri Viyana tıp çevreleri ipnoz olan her şeyden müthiş şekilde çekinmektedirler.

Freud'un, 'suni' olarak isteri semptomları doğurmanın mümkün olduğunu belirten bildirisi, hor görücü bir gülümsemeyle geçiştiriliyor; erkek isterileri halleri bile bulunduğunu açıklamasına gelince, bu, meslektaşlarında besbelli bir neşe doğuruyor. Başlangıçta, kendisini Paris'te böyle saçmalıklara katılmaya bırakmasıyla alay edilerek iyilik dilekleriyle sırtına vuruluyor; fakat Freud boyun eğmediğinden, hâlâ «ciddi ve bilimsel» psikoloji yapılan psikiyatri laboratuvarının kutsal yeri, oraya layık olmayan bu döneğe hemen kapatılıyor. — Tanrıya şükür!

O zamandan beri Freud, Viyana Üniversitesi'nin en sevilmeyen kişisi olarak kalıyor, o da Tabipler Derneği'nin eşiğini bir daha hiç aşmıyor ve ancak, nüfuzlu bir hastanın özel koruyuculuğu sayesinde, (kendisinin de neşeyle itiraf ettiği gibi) yıllardan sonra, olağanüstü profesör unvanını elde ediyor. Fakat ünlü Fakülte, ancak istemeyerek akademik personelden olduğunu hatırlıyor. Yetmişinci yaş dönümünde, bunu açık bir şekilde anmamayı tercih ediyor ve hiçbir kutlama mesajı göndermiyor. Freud hiçbir zaman bir profesörlük kürsüsünün **titulaire**'i

(asil'i) olmamıştır; başlangıçta ne ise o kalmıştır: Profesörler arasında olağanüstü bir profesör.

Ruh hastalarını yalnız deri kızıştırmalarla ya da ilaçlarla iyileştirmeye çabalayan nörolojinin mekanik metoduna karşı gelerek Freud, yalnız akademik kariyerini bozmakla kalmadı, özel müşterilerini de kaybetti. Artık tek başına işin içinden sıyrılması gerekiyordu. O zaman, sorunun olumsuz yanma henüz geçmişti: Beynin anatomik incelenmesi ve sinir tepkilerini ölçmek için araç kullanma ile, kesin psikolojik buluşlar yapmanın umulamayacağını ve başka bir hareket noktasıyla büsbütün başka tek bir metodun, ruhun esrarlı kördüğümlerine yaklaşmaya imkân vereceğini biliyorsa da, şimdi bu metodu bulmak ya da icat etmek söz konusudur. Gelip geçecek elli yıl boyunca, Freud, kendini hırsla buna verecektir. Paris ile Nancy, ona kendisini bu yola koyan bazı işaretler sağlamıştır. Fakat bilimsel alan içinde, tıpkı sanatta olduğu gibi, tek bir düşünce kesin biçimler doğuramaz. Gerçek döllenme, ancak bir fikir ile bir deneyin birleşmesiyle oluşur. O halde, bu yaratıcı kuvvetin kendini göstermesi için en küçük bir etki yeter.

Daha önce Brücke'nin laboratuvarında Freud'un rastlamış olduğu, kendinden yaşça büyük olan doktor Joseph Breuer'le dostça işbirliği, ona bu itkiyi verecektir. Kendisi yaratıcı değilse de bilim alanında pek meşgul, pek aktif olan Breuer, Freud daha Paris yolculuğuna çıkmadan onunla bir genç kızdaki isteri halini görüşmüştü. O, bu hastalığı önceden kestirilmedik bir tarzda iyi etmişti. Sabır, bu hasta-

lığın görülegelen olaylarını ortaya çıkarıyordu: Kötürümlükler, kasılmalar, sinir tutuklukları, bilincin kararması gibi...

Oysa Breuer, bu genç kızın ne zaman kendisinden bol bol söz etmişse kurtulduğunu, durumunda geçici bir düzelme belirdiğini gözlemlemişti. Zeki doktor, hastanın duygusal fantezilerine serbest akış vermesini sabırla dinliyordu. Böylece, genç kız anlatıyor, anlatıyordu. Fakat bu saçma sapan, hiçbir bağlılığı olmayan «itiraflar» süresince Breuer, hastanın istekli olarak esastan, isterisinin patlak vermesinde kesin bir rol oynamış olan şeyden kaçındığını seziyordu. Bu kimsenin, kendi üzerinde bilmek istemediği birşeyi bildiğini ve dolayısıyla onu baskı altında tuttuğunu farkediyordu. Gizli olaya götüren kalabalıkla tıkalı yolu açmak için, Breuer'in aklına genç kızı düzenli olarak ipnotize etmek geliyor. İradenin yok olduğu bu durumda, kesin aydınlatmaya hâlâ karşı koyan kasılmaları köklü bir şekilde süpürebilmeyi umuyor. Gerçekten, girişkisi başarılı oluyor; bütün utanma duygusunun yıkıldığı ipnoz halinde, genç kız, hekime ve her şeyden önce kendi kendine, gizli tuttuğu şeyi serbestçe anlatıyor: Hasta olan babasının başucunda bazı duygular hissetmiş ve onları bastırmıştı. Edepli davranma sebepleri yüzünden içetıkılmış olan bu duyguları, düşünceyi başka alanlara çeken sapmalar olarak ortaya çıkarmış, hastalık semptomlarını bulmuş, ya da daha çok, 'icat' etmişti. Genç kız, ipnoz durumunda her itirafta bulunuşta, onların yerini alan histeri semptomu hemen kayboluyordu. Breuer, tedaviye sis-

temli bir şekilde bu yönde devam ediyordu. Tehlikeli isteri olayları, hastanın kendi üzerinde aydınlığa çıkardığı ölçüde siliniyor, yararsız hale geliyorlar. Birkaç ay sonunda, hasta bütünüyle iyileşmiş olarak geri gönderiliyor.

Bu merak verici durumu Breuer, meslektaşına «görülmemiş derecede dikkati çekici» diye anlatmıştı. Onu bu tedavide en çok memnun eden, bir nevrozlunun iyileşmesiydi. Fakat Freud, derin içgüdüsüyle, Breuer tarafından örtüsü kaldırılan tedavi yolunun altında, çok daha geniş bir kanun bulunduğunu hemen keşfediyor, şöyle ki, «ruhun enerjileri yerlerini değiştirebilirler,» bilinçaltında, tabii kalışları içinde duraklamış olan (o zamandan beri dediğimiz gibi «abreagis» olmayan) (*) duyguları başkalaştıran ve onları psişik ya da fiziksel başka gösterilere doğru taşıyan etkileyici bir kuvvet var olmalıdır.

Breuer tarafından bulunan oluş, yeni bir görüş açısından, Paris'ten getirilmiş deneyleri başka bir şekilde gösteriyordu. İki dost, keşfedilen belirtiyi karanlıkların içine kadar izlemek için birlikte çalışmaya karar verdiler. O zaman, işbirliğiyle yazdıkları eserler: **«İsteri Olaylarının Psişik Mekanizması Üzerine»** (1893) ve **«İsteri Üzerine İncelemeler»** (1895), bu yeni fikirlerin ilk açıklamasını temsil ederler; onlarda, kabul edilmiş olandan büsbütün

(*) Abreagis (abreaction = catharsis'ten) İçe tıkılmış dürtülerin bir ruh tedavisi sırasında söz, eylem, ya da bir sapma ile dışarı çıkarılması.

farklı bir psikolojinin 'şafağı' pırıldar. Ortak çalışmaları sırasında, o ana kadar sanıldığı gibi, isteri'nin organik bir hastalıktan ileri gelmediği, fakat hastanın kendinin bile farkında olmadığı bir iç uzlaşmazlığın doğurduğu bir bozukluk olduğu ileri sürüldü; uzlaşmazlığın yaptığı baskı altında bu semptomlar, bu marazî sapmalar oluşuyordu. Ateşli hastalıkları bir iç iltihabın doğurması gibi, psişik bozuklukları da duyguların bir tutuklanması doğuruyordu. Cerahat bir çıkış yolu bulur bulmaz ateşin düşmesi gibi, «içeri sokulmuş» ve «içe tıkılmış duygu kurtarılır kurtarılmaz» semptomu sürdürmekte kullanılan saptırılmış ve âdeta boğulmuş etkileyici güç serbestçe anlatımını bulduğu normal yollar üzerine yöneltilince aynı şekilde şiddetli isteri gösterileri de kesilir.

Başlangıçta, psişik kurtuluş aracı olarak ipnoz'a başvurdular. Psikanalizin o tarihöncesi çağında, ipnoz kendi kendine bir çare teşkil etmiyordu, fakat sadece bir yardımlanma yoluydu. Görevi, yalnız duygunun bunalımlarını durdurmaktı: Âdeta, yapılacak operasyon için bir anestezi maddesiydi. Ancak uyanık bilinç halinin köstekleri yok olunca, hasta sahip olduğu en gizli şeyi serbestçe anlatıyor, tek açığa vurma olgusu bunaltıcı baskıyı azaltıyor. Boğulan bir ruhta bir hafifleme yolu sağlanıyor; bu, Yunan trajedisinin bir mutluluk ve bir kurtuluş olarak şarkısını söylediği, gerilimin azat olmasıdır. Breuer ile Freud, önce metotlarını, Aristo'daki «catharsis» (*)

(*) Catharsis : Arınma

anlamında «cathartique» diye niteleddiler. Kendi kendini tanıma sayesinde hastalıklı ve 'suni' sapma gereksizleşiyor, sembolik bir anlamı olan semptom kayboluyor.

Breuer ile Freud bu önemli, hatta kesin sonuçlara birlikte vardılar. Fakat burada yolları ikiye ayrılıyor; hekim Breuer, ruhun alanında, uzmanlığı dışında çalışma yapmasının tehlikelerinden ürkerek, tıbbî yana doğru dönüyor; onu ilgilendiren daha çok isteri'yi iyileştirme ve semptomları giderme yollarıdır. Freud'a gelince, kendinde psikolog keşfetmiş olan o, psişik olayla duyguların başkalaşmasının gidişi tarafından aydmlanan 'esrarla' derin bir şekilde bilyülenmiştir. Bunların içe tıkılabileceğinin ve yerlerini semptomların alabileceğinin keşfi, daha şiddetli bir şekilde merakını kamçilamaktadır hâlâ... Bütün psişik mekanizmanın burada olduğunu seziyor. Çünkü, duygular içe tıkilabiliyorlarsa, onları kim içe tıkıyor? Nereye tıkılıyorlar? Hangi kuvvetler yasasına göre psişizmden fiziğe taşınıyorlar ve bilinçli insanın hiçbir şey bilmediği, gelgelelim, bilmeye zorlanınca çok şey bildiği bu kesintisiz değişimler nerede oluşuyorlar? Şimdiye kadar bilimin henüz içine girmeyi göze alamadığı bilinmeyen bir alan, Freud'un karşısında silikçe beliriyor; yeni bir dünyanın bulutsuz çevre çizgilerini uzaktan farkediyor: Bilinçsizlik bu. Artık, kendini tutkuyla «insan ruhunun bilinçsiz bölgesinin incelenmesi»ne verecektir. Ruhun derin uçurumuna iniş başlamıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİLİNÇSİZLİK DÜNYASI

BİLİNENİ unutmak istemek, safça bir anlayışı yapay olarak daha yüksek bir düzey derecesine yükseltmek, her zaman özel bir çaba gerektirir. İşte bunun için, 1900'ün bilim dünyasının bilinçsizlik kavramını bugün tekrar canlandırmak artık güçtür. Freud-öncesi psikolojisi, elbette, psişik imkânlarımızın aklın bilinçli çalışmasıyla gücünü büsbütün yitirmediğini, bunun ötesinde, yaşantımızın ve düşüncemizin ötesinde bir çeşit gölgede iş gören, başka bir güç olduğunu bilmiyor değildi. Fakat bu bilgiyi ne yapacağını kestiremeyerek, bilinçsizlik kavramını bilimin ve deneyin alanına taşımaya asla girişmedi. O çağın psikolojisi psişik olaylarla, ancak bilincin aydınlattığı daire içine girdiği ölçüde ilgileniyordu. Onun için, bilinçsizlikten bilinçli birşey yapmayı istemek bir aykırı anlam —**bir contradictio in**

adjecta— idi. Duygu net bir şekilde hissedildiği, irade aktif bir şekilde istediği anda onlar kabulleniliyordu; fakat psişik gösteriler, bilinçli yaşamanın yüzeyi üstüne çıkmadıkça önemsenmiyordu, o zaman psikoloji onları hesaba katılamayacak belirtilemeyen nedenler olarak uzaklaştırıyordu.

Freud, psikanalize «bilinçsizlik» teknik terimini getiriyor; fakat ona, okul felsefesininkinden bambaşka bir anlam veriyor. Freud için bilinç, tek psişik eylemi teşkil etmiyor, dolayısıyle bilinçsizlik mutlak surette farklı ya da bağımlı bir eylem değildir; aksine o, enerjik bir şekilde şöyle diyor: Bütün psişik eylemler, herşeyden önce bilinçsizliğin ürünleridirler; bunlardan bilinçlenenler, o halde, ne farklı, ne de üstün bir tür temsil ederler. Onlar aydınlanmış birşeyden gelen ışık gibi, bunu ancak dış bir etkiye borçludurlar. Karanlık bir odada, bir elektrik lambası onu göze görünür kılmasa bile, bir masa her zaman masa olarak kalır. Işık onun varlığını maddi olarak daha duyulabilir kılar, fakat onun var oluşunu meydana getiren ışık değildir. Bu artan görülebilirlik durumu içinde, elbette o, karanlıkta olduğundan daha doğru bir şekilde ölçülebilir; şu var ki, karanlık içinde bile, başka bir metotla dokunarak ve yoklayarak onu belirtmek ve niteliğini sınırlamak mümkün olmuştur. Fakat mantıkça, karanlıkta görünmeyen masa da, görünen masa kadar bütünüyle fizik dünyasına aittir. Bundan dolayı Freud'da ilk kez «bilinçsiz», artık «bilinemeyen» anlamına gelmiyor; yeni anlam verilmiş olan kelime bilime giriyor. Freud'un, bu psişik olayların yalnız

dışlarını değil, fakat içyüzlerini de inceleme, bilincin yüzeyi altındakini yeni bir dikkatle ve metodolojik başka bir araçla, derinlik psikolojisinin dalgıç çanıyla iskandil etme isteği, sonunda ruhun tekrar hakiki bilgisi halini, uygulanabilir ve hatta tedavi edici bir bilim halini alıyor.

Freud'un bu deha eseri, bu 'temel reform, bu yeni bir deneyler toprağı keşfi, bu ruhun işleme alanının alabildiğine genişlemesidir. Bir tek atılımda, algılanabilen psişik çevre, önceki alanını genişletiyor ve bilime yüzey altındaki derinliği sunuyor. Bütün psişik dinamizm ölçüleri, görünüşte anlamsız bir değişiklik sayesinde altüst oluyor: İş bittikten sonra kesin fikirler her zaman basit ve tabii görünürler. Gelecek bir zihin tarihinin, psikolojinin bu yaratıcı anını, Kant ile Copernic'in entellektüel görüş açısının basit yer değiştirmelerle bütün bir çağın düşüncesini değiştirmeleri gibi, sonuçları bakımından en büyük ve en zengin anlar arasında sayması da mümkündür. Daha bugünden, yüzyılın başında üniversitelerin kurduğu ruh görünüşü, beceriksizlikle yapılmış bir ağaç oyması, kozmosu coğrafya evreninin küçük ve yoksul bir parçası olarak niteleyen bir Batlamyos haritası gibi, dar ve yanlış görünmektedir. Bu saf haritacıları hatırlatan Freud-öncesi psikologları ruhun keşfedilmemiş kıtaları içinde yalnız bir **terra incognito** (*) görüyorlar; «bilinçsizlik» onlar için bilinemezin ve yaklaşılamazın yerini alan bir kelimedir. Onlar bir yerde, ruhun karan-

(*) Terra incognito : Bilinmeyen kıta.

lık ve durgun bir 'haznesi' olması gerektiğini düşünüyorlar ki, kullanılmayan bütün anılarımız birikmek için oraya akmaktadırlar. Burası, unutulanın, işe yaramayanm amaçsız gezindiği bir mahzendir; üstelik, hafızamızın zaman zaman herhangi birşeyi bilincin ışığına çıkardığı bir depodur. Fakat Freud-öncesi bilimin temel anlayışı şöyle kalıyor: Bu bilinçsizlik dünyası bütünüyle çalışmasızdır, mutlak olarak pasiftir; yaşamış ve ölmüş bir hayatı, gömülmüş bir geçmişi temsil etmektedir ve buradan şimdiki duygularımız üzerine hiçbir eylem, hiçbir etki yoktur.

O çağda, Freud, kendi anlayışını öne sürüyor: Bilinçsizlik hiçbir şekilde ruhun kalıntısı değildir, o aksine ilk maddedir, onun en ufak tek bir parçası bilincin aydınlanmış yüzeyine çıkmaktadır. Fakat kendini göstermeyen ana kısmı, bilinçsizlik denileni, bu ölü ve dinamizmden yoksun sebep için değildir. Gerçekte, canlı ve aktif olarak, düşüncemiz ve duygularımız üzerine etki yapmaktadır; o belki de psişik varlığımızın en biçimli bölümünü meydana getiriyor. İşte bunun için, tüm kararında, bilinsizliği hesaba katmayı istemeyen kimse, hata yapmaktadır, çünkü iç gerilimlerimizin ana öğesini hesaptan çıkarıp atmaktadır. Bir buzdağının gücü, sudan dışarı çıkan kısmına göre değerlendirilerek (onun gerçek hacmi suyun yüzeyi altında gizlidir) koskoca bir yanılgıya düşülmesi gibi, aynı şekilde yalnız bilinçli enerjilerimizin, aydın düşüncelerimizin, eylemlerimizi ve duygularımızı belirlediğini sanan kimse de yanılır. Hayatımız, akla uygunluğun küresi içinde serbestçe gelişip yayılmaz, fakat bilinçsiz-

liğin durmayan baskısına uğrar; yaşadığımız günün her anı, görünüşte unutulmuş bir geçmişin dalgaları altında kalır. Üst dünyamız, varsaydığımız gururlu ölçü içinde bilinçli iradeye ve mantıklı akla ait değildir, çünkü temel kararları, şimşekler gibi, bilinçsizliğin karanlıkları fışkırtır ve birdenbire alınyazımızı altüst eden kıyamet, bu içgüdüler dünyasının derinliklerinde hazırlanır. Bilinçli alan içinde pratik olarak zamanın ve mekânın kategorileri içine kaydedilmiş olan bütün bu duygular, birbirine sarılmış halde orada yatarlar; unutulmuş bir çocukluğun 'ebediyen' gömülmüş sandığımız istekleri burada sabırsızca ve bazan ateşli ve aç olarak kıpırdanırlar, hayatımızı kaplarlar; uzun zamandan beri bilinçli hafızadan silinmiş olan ürküntü ve korku, birdenbire, ulumalarını sinirlerin iletken telleriyle bilinçsizlikten yukarı çıkartırlar; burada varlığımıza yalnız geçmiş çağımızın istekleri değil, fakat barbar atalarınkiler ve toz halinde yok olmuş kuşaklarınkiler de kök salmıştır. Bu derinliklerden, eylemlerimizin en karakteristikleri, kendi kendimizden gizlediğimiz bu sırdan ani ışıklanmalar ve bizim gücümüze egemen olan insanüstü güç çıkar. Bu alacakaranlık içinde, uygarlaşmış Ben'imizin, üzerinde hiçbir şey bilmediği ya da artık hiçbir şey bilmek istemediği eski Ben oturmaktadır; fakat o, birdenbire dikilir, uygarlığın onu tutan ince katını çatlatır ve ilkel, uysallaşmamış içgüdüleri tehdit ederek bize saldırırlar. Çünkü, bilinçsizliğin önde gelen, ışığa çıkma, bilinçli duruma gelme ve eylemle kendini kurtarma iradesi şudur: «Madem ki varım, harekete geçmeliyim.»

Her an, bir söz söylediğimiz, bir eylem yaptığımız her sefer, bilinçsiz hareketleri bastırmak ya da daha çok içe tıkmak zorunda oluruz; törel ya da uygarlaştırıcı duygumuz barbar zevk alma içgüdümüze karşı durmadan kendini savunmaya mecburdur. Böylece –ilk kez Freud'un kafasında canlandırdığı yaman öğeler görüntüsü– bütün psişik hayatımız bilinçli iradeyle bilinçsizlik arasında, sorumlu eylemle sorumsuz içgüdüler arasında bitmeyen bir savaş gibi görünür. Fakat görünüşte bu bilinçsiz olanın her gösterisi, bizim için anlaşılmaz bile kalsa, belirli bir anlam taşır: Her bireye bilinçsiz atılımlarının anlamını kavratmak. Bu, Freud'un yeni ve gerekli bir psikolojiden istediği gelecekteki iştir. Bir insanın duygularının dünyasını, bu yeraltı bölgelerini aydınlatabildiğimiz zaman tanımayı öğreniriz: Bozukluklarının ve düzensizliklerinin nedenini, ruhun tam dibine indiğimiz zaman meydana çıkarabiliriz. İnsanın bilincine sahip olduğu şeyi, psikologun ve psikiyatrın ona öğretmesi gereği yoktur. Hekim hastanın yardımına, o bilinçsizliğinden habersiz olduğu sırada koşar.

Fakat bu alacakaranlık bölgelerine nasıl inmeli? Çağın bilimi hiçbir yol bilmiyor. Üstelik, mekanik ilkeler üzerine kurulmuş araçlarıyla bilinçaltının olaylarını kavrama imkânsızlığını dobra dobra söylüyor. Eski psikoloji, o halde, araştırmalarını ancak gün ışığında, bilinç dünyası içinde sürdürebiliyor. Fakat dilsiz ya da rüyada konuşan insan karşısında ilgisiz kalıyordu. Freud bu anlayışı kurt yemiş bir tahta parçası gibi kırıyor ve fırlatıp atıyor. Onun

kanısına göre, bilinçsizlik dilsiz değildir; kendini başka belirtilerle ve sembollerle açığa vurur; o, bilinç kadar gerçektir.

Kendi uçurumuna inmek için yüzeyden ayrılmak isteyen kimse, her şeyden önce bu yeni dünyanın dilini öğrenmelidir. Rosette taşının karşısında durup eski Mısır yazısını çözen bilginler gibi, Freud, işaret ardına işaret yorumlamaya koyuldu, sonra uyanık halimizin gerisindeki, kendilerine genellikle gürültülü irademize olduğundan daha kolay boyun eğdiğimiz bu titreşen sesleri, iç kışkırtılarını ve uyarmalarını anlatmak için bir sözlükle bir gramer hazırladı. Yeni bir dili anlayan, yeni bir anlam kavrar. Böylece Freud, yeni, derin uçurum psikolojisi metoduyla keşfedilmemiş psişik bir dünyayı açıyor. Yalnız onun sayesinde, bilincin olaylarını teorik bir gözlemden başka birşey olmayan bilimsel psikoloji, her zaman olması gereken şey halini alıyor: Ruhun incelenmesidir bu. 'İç Kozmos'un bir yarım küresi artık bilimin Ay karanlığında, ihmal edilmiş kalmıyor. Aydınlandığı ve bilinçsizliğin ilk kenar çizgilerinin belirdiği ölçüde, psişik dünyamızın anlamının gösterişli ve zengin dokusu üzerinde yeni bir görünüş, daima daha net bir tarzda kendini gösteriyor.

BEŞİNCİ BÖLÜM

RÜYALARIN YORUMLANMASI

> İnsanda bir 'çift hayat' gösteren uykunun olaylarını o zamana kadar nasıl böylesine az düşünmüşler? Bu olayda yeni bir bilim olamaz mı?.. O, hiç değilse iki tabiatımın sık sık olan uyumsuzluğunu bildirir. Nihayet benim, gizli duygularımızı görünür duygularımızdan ayırt eden bir üstünlük tanıklığım var.
>
> **BALZAC**, Louis Lambert, 1833

BİLİNÇSİZLİK her insanın en derin sırrıdır: Psikanalizin ileri sürdüğü çalışma, onun örtüsünü kaldırmaya yardım etmektir. Fakat bir sır nasıl açığa vurulur? Üç tarzda: Bir insandan, gizlediği şey zorla çekip koparılabilir; yüzyılların, işkence yardımıyla en inatçı şekilde kapatılmış dudakların nasıl açıldığını göstermesi boşuna değildir. Kenar çizgilerinin karanlıkta yüze çıktığı -dehlizin içine girilmez aynasının üstünde bir yunusun sırtı gibi— kısa ve kaçak anlardan yararlanılırsa, veriler birleştirilerek keşfedilebilir. Son olarak, gevşemiş uyanıklık durumunda, sırrın kendi kendini ele verdiği an, oldukça sabırla gözlenebilir.

Psikanaliz sırayla bu üç tekniği kullanır. Başlangıçta onu ipnoz'un etkisi altına koyarak zorla konuşturmayı denedi. Psikoloji, insanın kendi ken-

disi üzerine, kendine de, başkalarına da açıkladığından çok şey bildiğini bilmiyor değildi; fakat bu bilinçaltına yaklaşmanın yolunu bilmiyordu. İlk Mesmerizm, ipnotik uyku halinde bir adamdan, uyanıklık halindekinden daha çok şey çekilebildiğini gösterdi. İradesi uyuşturulmuş olan bu insan, trans halinde olduğu sırada, başkalarının önünde konuştuğunu bilmez ve kendi kendisiyle yalnız olduğunu sanır, en derin sırlarını ve isteklerini yürek temizliğiyle anlatır. Onun için ipnoz, önceleri, vaatlere göre zengin metot gibi görünüyordu; fakat çok geçmeden (ayrıntılı sayıp dökmenin fazla uzun olması nedeniyle) Freud, ahlak dışı ve zaten kısır olan bilinçsizliğe bu şiddetli girişten vazgeçti. Aynı şekilde adaletin, daha insancıl bir evrede, yerine daha ince bir şekilde hazırlanmış sorguya çekme ve ipuçları bulma sanatını koymak için işkenceyi gönüllüce reddetmesi gibi, psikanalizde itirafm zorla koparıldığı ilk dönemden, onun verilerini birleştirerek keşfedildiği ana geçiyor. Her hayvan, en çeviği ve en hafifi bile, geçtiği yerin üzerinde izler bırakır. En küçük ayak izinden, avcının av hayvanının yürüyüşünü ve cinsini bulması gibi, aynı şekilde, bir arkeologun çamur kalıntısının verdiği güven üzerine ortadan kaybolmuş bütün bir şehirdeki kuşağın karakterini belirlemesi gibi, psikanaliz, daha ilerlemiş evresi sırasında, içinde bilinçsiz hayatın bilinç arasından kendini meydana çıkardığı, görünüşte anlamsız olgulara önem vererek detektif sanatını yapar.

Bu yöndeki ilk çalışmalarından başlayarak, Freud, hayret verici bir çığır ortaya çıkardı: Ku-

surlu eylemler. Bu kusurlu eylemlerle, (her yeni bilgi için Freud daima uygun gelen vurucu terimi bulur) derinlik psikolojisi, ilk bakışta küçücük gibi görünen bütün o garip olayları söylemek ister: Anlatımda yanlışlık yapmak, birşeyi başka şeyin yerine almak, dil sürçmesi yapmak– ki bu, günde on kere başımıza gelir.

Fakat nereden geliyor bu uğursuz yanlışlar? Maddenin iradeye karşı bu ayaklanmasının sebebi nedir? Eski psikoloji, bu günlük hayatın anlamsız yanlışlarını kendi dikkatine layık olarak yargılasa bile, sadece rastlantı ve yorgunluk diye karşılık veriyor. Şaşkınlık, dalgınlık, dikkatsizlik de diyor. Fakat Freud'un daha keskin bir bakışı vardır: Düşüncelerinin istediği yerde olmaması değilse, nedir şaşkınlık? Ve istenilen eylem asla gerçekleştirilmiyorsa, öbürü, nasıl oluyor da onun yerini alıyor? Niçin söylenmek istenilenden başka bir kelime söyleniyor? Madem ki, kusurlu eylemde, tasarlananın yerine başka bir eylem yapılıyor, bunu becermek için içeri aniden bir kayış olmalıdır. Doğru kelime yerine yanlışı fırlatan, bulunmak istenen şeyi gizleyen, bilinçlice aranan şeyin yerine avuç içine sahtesini sinsice kaydıran bir kimse olmalıdır. Freud psişik alanda (ve bu fikir bütün metoduna egemendir) birşeyin basit rastlantıyla olduğunu ya da anlamdan yoksun bulunduğunu asla kabul etmez. Onun için her psişik olayın kesin bir anlamı, her aksiyonun bir aktörü vardır; ve bu kusurlu eylemlerdeki gibi, bilinç iş görmez, onun yerini başkası almış bulunur; uzun zamandan beri ve o kadar bo-

şuna aranan kuvvetin yerini alan bu kuvvet bilinçsizlik değilse nedir?

Freud için kusurlu eylem, demek ki, şaşkınlık, düşünce yokluğu anlamına gelmiyor; aksine, içe tıkılmış bir düşüncenin zaferi anlamına geliyor. Bu yanlışlarla, bilinçli irademizin sessizliğe sürmek istediği «birşey» kendini belirtiyor. Ve bu «birşey» önce öğrenilmesi gereken bilinmeyen bir dille, bilinçsizliğin diliyle konuşuyor.

Böylece bir ilke aydınlanıyor: İlk olarak her kusurlu eylem, görünürde bir yanlışlığın sonucu olarak çıkan her eylem, gizli bir isteği belirtiyor. İkinci olarak, bilinçli alan içinde, bu bilinçsiz gösteriye karşı etkili bir direnç olmalıdır. Eğer, sözgelişi (Freud'un kendi örneklerinden birini seçtim) bir profesör, bir kongrede, bir meslektaşının çalışması için: «Bu buluşu yeterince **değersizleştiremeyiz,**» demişse, onun niyeti şüphesiz «**değerlendiremeyiz**» demekti; fakat içinden «**değersizleştirmek**» diye düşünmüştü. Kusurlu eylem onun hakiki tutumunu açığa vurmuş, meslektaşının buluşunu yükselmekten çok, alçalmış görme gizli isteğini dehşetle ortaya dökmüştür. Yanılarak, gerçekte söylenmek istenmeyen şey söylenir, fakat aslında o düşünülmüştür. İçerde gerçekten unutulmak istenen unutulur. Hemen hemen daima, kusurlu eylem bir açığa vurma, bir kendi kendini ele vermedir.

Freud'un, temel buluşlarına oranla önemsiz olan bu psikolojik buluşu, daha genellikle kabul edilmiştir. Çünkü en eğlenceli ve en az incitici olanıdır. Teorisi için ancak bir geçişi gösterir. Çünkü bu ku-

surlu eylemler nispeten seyrektirler; yalnız bilinçaltının en küçük parçalarını verirler, genel önem taşıyan bir mozaik meydana getirilemeyecek kadar az sayıdadırlar ve zaman içinde fazla dağılmışlardır. Fakat buradan, elbette, Freud'un gözlemci merakı daha ileri gider, bu yeni yönde başka «saçma» olaylar bulmak ve yorumlamak için psişik hayatımızın bütün yüzeyini gözlemler; çarçabuk, aynı şekilde saçma, hatta saçmanın örneği sayılan en sık olan gösterilerden biri karşısmda bulunur: Rüya. Alışkanlık; rüyayı, uykumuzun bu günlük ziyaretçisini garip bir davetsiz konuk, her zamanki mantıklı ve aydınlık yolu üzerinde düşüncesizce gezinen bir serseri saymaktır. «Her rüya bir yalan» denilir; bir rüyanın ne anlamı vardır, ne amacı; o kanın bir 'serabı', bir sabun kabarcığıdır ve görüntüleri anlamsızdır. İnsanın, rüyalarıyla «yapacak hiçbir işi» yoktur; eski psikoloji, her akla yakın yorumu reddederek, «Değişik boş heveslerimizin katıldığı bu safça cin oyunları hiçbir şey değillerdir,» diye açıklar: Rüya denilen bu yalancı, bu soytarıyla ciddi olarak tartışmaya kapılmanın bilim bakımından ne yararı vardır, ne anlamı.

Fakat rüyalarımızda kim konuşuyor, kim iş görüyor, onları kim resimliyor, kim biçimlendiriyor ve yontup yapıyor? En gerideki eski çağ, daha o zaman, onda, uyanık Ben'imizden başka birinin isteğini, davranışını ve dilini keşfediyordu. Rüyaların «esinlendiğini», içimize insanüstü bir kuvvet tarafından sokulduğunu söylüyordu. Bunda dünya üstü ya da şu kelimenin söylenmesine cüret edilirse, ken-

dini gösteren kişilik-üstü bir irade vardı. Fakat bütün insandışı irade olarak mit dünyası tek bir yorumlama tanıyordu: Tanrılar. Çünkü onlardan başka kim değişimler meydana getirebilirdi ve en üstün gücü elinde tutabilirdi? Sembolik rüyalarda, insanlara yaklaşan, bir bildiri mırıldananlar, zihinlerini korkuyla ya da umutla dolduranlar ve kesinlikle söyleyerek ya da uyararak uykunun kara ekranı üzerinde pırıltılı hayaller gösterenler; aslında görünmez olan onlardı. Bu gece gösterilerinde kutsal bir ses, tanrısal bir ses duyduğuna inanan, ilkel çağların halkları bütün güçlerini bu tanrısal dili, «rüya»yı, insanların diline çevirmeye ve onda tanrıların isteğini bulmaya veriyorlardı. Böylece, insanlığın başlangıcındaki bilimlerden biri de rüyaların yorumlanmasıydı: Savaşların öngününde her karardan önce, rüyalarla geçen bir gecenin ardından rahipler ve bilgeler onların imgelerini, tehdit eden bir tehlikenin ya da yakın bir sevincin sembolleri diye yorumluyorlardı. Çünkü eski rüyaları yorumlama sanatı, düşler arasından bir insanın geçmişini meydana çıkarmak isteyen psikanalizinkine karşıt olarak, ölümsüzlerin bu olağanüstü görüntüler ile ölümlülerin geleceğini açıkladığına inanırdı. Bu mistik bilim binlerce yıl süresince Fir'avunların tapınaklarında, Yunanistan'ın akoropollerinde, Roma'nın kutsal yerlerinde ve Filistin'in yakıcı göğü altında gelişti. Yüzlerce ve binlerce ulus ve kuşak için rüya, alınyazısının gerçek yorumcusuydu.

Görme ve denemeye dayanan yeni bilim, elbette, boş inan ve saflık diye yargıladığı bu anlayışla

çatışır. Tanrıları inkâr ve tanrısalı pek az kabul ederek düşlerde hiçbir gök bildirisi görmez ve böyle bir anlam bulmaz. Rüya onun için bir kaos, değersiz birşeydir, çünkü anlamdan yoksun, düpedüz psikolojik bir eylem, gecikmiş bir titreşim, sinir sisteminin anlamsız bir dilzen bozukluğu, beyne akın eden kanın bir kaynayışı, gün boyunca sindirilmemiş ve uykunun kara dalgasıyla sürüklenmiş bir izlenimler kalıntısıdır. Bu birbirini tutmaz karışım, tabii bütünüyle mantıkî ve psişik anlamdan yoksundur. Bunun için bilim, rüyaların görüntülerine ne amaç, ne doğruluk, ne kanun, ne de anlamlılık verir. Onun psikolojisi saçmayı açıklamaya, var olmayanın önemini yorumlamaya çalışmaz.

Yalnız Freud ile, kaderin 'şerh' edicisi sayılan rüyanın olumlu bir değerlendirilmesine geri geliniyor. Fakat başkalarının ancak kaos, tutarsızlık gördüğü yerde derinlik psikolojisi bağlantı bulmuştur; kendinden öncekilere karışık ve çıkış yeri olmayan bir labirent gibi gelen, bilinçsiz hayatı bilinçliye bağlayan bir via regia (ana yol) gibi görünüyor. Rüya gizli duygularımızın dünyasıyla aklımıza boyun eğen dünya arasında bir bağlantı kurucudur: Onun sayesinde uyanık haldeyken bilmeyi reddettiğimiz çok şeyleri öğrenebiliriz. «Hiçbir rüya,» diyor Freud, «Büsbütün saçma değildir, herbiri, tam bir psişik eylem olarak belli bir anlama sahiptir. Her düş, yüce, tanrısal, insanüstü bir iradenin değil, fakat çok zaman, insanın en içten, en gizli isteğinin açığa vurulmasıdır.»

Elbette bu haberci, yüzeyin günlük dilini ko-

nuşmaz; fakat derinliğin, bilinçsiz tabiatın dilini konuşur. Onun anlamını ve görevini hemen anlamayız; önce onu yorumlamayı öğrenmek zorundayız. Yaratmamız gereken yeni bir bilim bize, uykunun kara ekranı üzerinde bir sinema filmi hızıyla geçen şeyleri anlaşılabilir dilde kavramayı, algılamayı, yeniden düzenlemeyi öğretmelidir. Çünkü, insanlığın bütün ilkel dilleri gibi, Mısırlılarınki, Kaldelilerinki, Meksikalılarınki gibi rüyaların dili ancak resimlerle açığa vurulur ve her defasında bize, onun sembollerini kavramlar haline çevirme işi düşer.

Rüyaların dilini düşüncenin diline bu aktarma işini, Freud metodu yeni ve karakterolojik bir anlamda ele alır. Eski kehanet yorumlaması, geleceği iskandil etmek istiyorduysa, psikolojik yorumlama da, psiko-biyolojik geçmişi meydana çıkarmak ve böylece insanın şimdiki halini keşfetmek ister. Çünkü rüyadaki «Ben» ancak görünüşte uyanık haldeki Ben'dir. O sırada zamanın var olması gibi, (birşeyin «rüya gibi geçti»ğini rasgele söylemiyoruz,) rüya anında, hem eskiden ne idiysek, hem de şimdi ne isek oyuz'dur; aynı zamanda çocuk ve yetişkin, dünün adamı ve bugünün adamıyızdır; bütün Ben, yalnız hayatımızın değil, bütün yaşadığımızın toplamıdır; oysa, uyanıkken ancak şimdiki Ben'imizi duyuyoruz. Demek ki her yaşantı çifttir. Aşağıda, bilinçsizlik içinde, bütün halindeyiz. Geçmiş zamanla bugün, ilkel insanla uygar insan, duyguların bulanık karışımı, tabiata bağlı daha geniş bir Ben'in antik kalıntıları... Yukarda, parlak ve keskin ışıkta, zaman içinde var olan bilinçli Ben'den başka hiçbir

şey... Bu evrensel, fakat daha donuk hayat, hemen hemen yalnız geceleyin, karanlıkların bu esrarlı ulağı rüya aracılığıyla zamana bağlı var oluşumuzla birleşir. Kendi üzerimizden daha temelli olarak keşfettiklerimizi bize esinleyen odur. Onu dinlemek, bildirisini anlamak, demek ki, en derin özümüzü öğrenmektir. Kendi iradesini yalnız bilinçli hayatında değil, fakat rüyalarının derinliklerinde de algılayan kimse, kişiliğimiz adını verdiğimiz bu yaşanmış ve geçici hayatın toplamını gerçekten tanır.

Fakat bu içine girilmez ve ölçülmez derinliklere nasil demir atmalı? Kendini hiçbir zaman net bir şekilde göstermeyen, ancak sembollerle açığa vuran şeyi kesin bir tarzda nasıl tanımalı? Uykumuzun labirentlerinde titreyen bu bulanık ışık bizi nasıl aydmlatabilir? Bir anahtar bulmak, rüyalarm anlaşılmaz resimlerini bilincin diline çeviren 'şerh edici' şifreyi keşfetmek, bir falcı sezgisi, bir bilyücü kudreti ister gibi görünüyor. Fakat Freud, kendi psikoloji atelyesinde bütün kapiları açan bir maymuncuğa sahiptir; hemen hemen hiç yanılmaz bir metot kullanıyor. En karmaşığa varmak istediği her yerde en basitten yola çıkıyor. Birinci şekli daima sonuncu şeklin yanına koyuyor; her yerde ve her zaman, çiçeği anlamak için önce köklerine kadar iniyor. İşte bunun için Freud rüya psikolojisinde, bilinçli ve kültürlü yetişkin yerine çocuktan hareket ediyor. Çünkü çocuk bilincinde, hayal kurma yetisi henüz az şey yığmıştır, düşünceler çemberi henüz dardır, çağrışım zayıftır, dolayısıyle rüyanın malzemesine kolayca yanaşılabilir. Çocuk rüyası en az bir yorum

ister. Çocuk bir şekerlemecinin önünden geçmiştir, ana-babası ona hiçbir şey satın almak istememiştir. O, rüyasında şekerleme görür. Pek tabii olarak, çocuğun beyninde imrenme-görüntü, istek-rüya haline dönüşür. Ağırbaşlılık, utanma, zekânın ya da ahlakın yasaklaması, bütün bunlar onda yoktur. Fiziğini, bedenini çıplak ve utanma bilmez halde herkese yürek temizliliğiyle sergilediği gibi, çocuk, rüya olarak da içten isteklerini açığa vurur.

Gelecek yorumlama, belli bir ölçüde böyle hazırlanır. Rüyanın sembolik hayalleri, demek ki, çoğunlukla içe tıkılmış ya da yerine getirilmemiş, gündüzün gerçekleşemediğinden düşler yoluyla yaşantımız içine girmeye çalışan isteklerdir. Ne sebeple olursa olsun, gündüzün iş ya da söz haline gelememiş olanlar, çok renkli fanteziler şeklinde açığa vurulurlar; iç Ben'in çıplak ve kaygısız dilekleri, imrenmeleri, rüyanın özgür hali içinde rahatça çırpınabilirler. Gerçek hayatta kendini belli edemeyen şeyler –en karanlık istekler, hiç doğru bulunmayan ve en tehlikeli olan aşırılıklar– görünürde engelsiz olarak orada açılırlar. (Çok geçmeden Freud bu yanlışı düzeltecektir) Bu yaklaşılmaz avlu içinde bütün gün kapanıp kalmış olan ruh, sonunda bütün saldırgan ve cinsel eğilimlerini boşaltabilir; rüyada insan, hayatta kendisini reddeden kadını kucaklayıp sarabilir ve onun ırzına geçebilir; dilenci, servete sahip olur; çirkin kimse bir güzellik maskesiyle süslenir; yaşlı, gençleşir; umutsuz, mutlu; unutulmuş, ünlü; zayıf, güçlü olur. Ancak bunda insan, düşmanlarını öldürebilir, üstlerini egemenliği altına

alabilir, tanrısal ve sınırsız bir özgürlükle, içten ve derin dileğini, sarhoş edici bir coşkunlukla yaşayabilir. Demek ki her rüya, gün boyunca bastırılmış ya da içe gizlenmiş bir istekten başka bir anlama gelmez: İlk formül olarak bu görülüyor.

Kamunun çoğunluğu, Freud'un bu ilk geçici belirtmesine bağlı kalmıştır. Çünkü formüle göre rüya, doyurulmamış bir isteğe karşılıktır ve öyle kullanışlı, öyle uysaldır ki, kendisiyle rahatça top gibi oynanabilir. Gerçekten, bazı çevrelerde rüyalar arasında arzusunun ve cinselliğin sembollerini aramaktan ibaret olan bir küçük sosyete oyunuyla eğlenilerek düşlerin analiziyle ciddi surette meşgul olunulduğuna inanılır. Aslında, kimse düşlerin ağının katmerli ilmiklerine Freud'dan daha çok saygıyla değer vermemiştir; kimse rüyanın karışık niyetlerini, mistik sanatını ululamamıştır. Çok çabuk elde edilmiş sonuçlara karşı güvensizliği, istek ile rüya arasındaki bu pek doğrudan doğruya ve pek kolay ilişkiler, ancak çocuğun az karmaşık olan rüyasıyla bağlantılı olduğunu farketmesini uzun sürdürmekten başka işe yaramadı. Yetişkinde yaratıcı fantezi; bol bir sembolik anılar ve çağrışımlar malzemesi kullanıyordu. Çocuğun beyninde, en çok, bazı seçik canlandırmaları içine alan görüntüler sözlüğü, burada karmakarışık örülüşler halinde, akla sığmaz bir çabukluk ve ustalıkla milyonlarca ve belki de milyarlarca yaşanmış olayları birbirine ilmikliyor. Yetişkinin rüyasında, utanç bilmeyen, isteklerini kösteksiz gösteren bu çocuksu ruh çıplaklığı bitmiştir; bu ilk gece oyunlarının kaygısız gevezeliği

bitmiştir; yetişkinin rüyası çocuğunkinden daha ayırt edilmiş, daha incelmiş halde değildir, fakat daha ikiyüzlü, daha kalleş, daha yalancıdır: Ahlaka uygunluğu yarıya düşmüştür. Hatta bu fanteziler dünyasında insan olarak yaşayan Adem yürek temizliği cennetini yitirmiştir; rüyanın en derinliğine kadar iyiyi ve kötüyü tanır. Düşte bile, törel ve toplumsal bilincin kapısı büsbütün kitlenmiş değildir ve gözleri kapalı, duyuları kararsız halde olarak insanın ruhu, rüyadaki 'cürümleri', uygunsuz istekleri sırasında, «iç sansür» ve vicdan -Freud'un dediği gibi üst Ben- tarafından suçüstü yakalanmaktan korkar. Demek ki, rüya bilinçsizliğin bildirilerini serbestçe ve açıkça getirmiyor, onları, kaçakçı gibi, gizli yollarla, en garip kılık değiştirmeler altında sokuşturuyor. Yetişkinin rüyasında bir duygu kendini açığa vurmak istiyor, ama onu serbestçe yapmayı göze alamıyor; sansür korkusuyla, onlardan, istenilen ve pek ince şekil değiştirmelerle söz ediyor, bizi gerçek anlamını keşfetmeye bırakmamak için bir olmazlığı öne sürüyor: Rüya, her şair gibi doğrunun yalancısıdır; bir iç olayı «sub rosa» (*) 'ifşa' eder, meydana çıkarır ama yalnız semboller halinde... O halde iki şeyi özenle ayırt etmek gerekir: Rüyanın örtme amacıyla «şiirleştirdiği» -ki buna «rüyanın çalışması» denir- ve bu bulanık örtüler altında, gerçek psişik öğeler olup saklanan şey, yani «rüyanın içeriği»...

Psikanalizin işi, bu karıştırıcı biçim bozmalar

(*) Gül altında (süsleyerek).

çilesini çözmek ve gerçek kişilerin ve olayların gizli tutulduğu bu romandan–her rüya «Şiir ve Hakikat» olduğundan– gerçekliği, doğru 'ifşayı' ve buradan da olgunun çekirdeğini çekip ortaya çıkarmaktır. Bizi psişik hayatın bilinçsizliği içine sokan, rüyanın söylediği değil, aslında sadece söylemek istediği'dir. Derinlik psikolojisinin götürdüğü dipsiz uçurum yalnız buradadır.

Fakat kişiliğin incelenmesi için rüyaların analizine özel bir önem veren Freud, kendini hiçbir şekilde süslerin belli belirsiz bir yorumlanmasına kaptırmamaktadır. O, edebiyat eleştiricisinin bir şiir kitabına uyguladığına benzer, bilim bakımından doğru bir araştırmalar yürüyüşü istiyor. Eleştiricinin, yaşanmış çekirdekten sonraki değişik katkıları ayırmaya çalışması, olguların masallaştırılmasına şairi neyin itmiş olduğunu kendi kendine sorması gibi, aynı şekilde psikanaliz de, rüyanın uydurusu içinde hastasını etkileyici itişi arar. Bir kimsenin imgesi, Freud'a, yalnız onun rüyalarında daha belirgin bir biçimde görülür. Burada, her zaman olduğu gibi yaratış halindeyken insanın duygularının içine çok daha derince girer. Psikanalistin temel amacı kişiliği tanımak olduğundan, o sırada insanın yaratıcı maddesini rüyanın malzemesini, bütün bunları yargısının kalburundan geçirerek kullanır; abartmalardan kaçınırsa, kendi kendine bir anlam uydurma eğinimine direnirse, çok hallerde, kişiliğin iç durumunu belirlemek için önemli dayanma noktaları bulabilir.

Bazı rüyaların psişik sembolizminin bu üretken

buluşu sayesinde antropolojinin Freud'a değerli bilgiler borçlu olduğu şüphe dışıdır; fakat bu araştırmalar sırasında daha önemli bir fethi gerçekleştirmek için bu çemberi aşmıştır: İlk kez, rüya olayının biyolojik anlamını psişik bir gereklilik olarak yorumlamıştır. Bilim uzun zamandan beri uykunun anlatımını, tabiatın örgenlenmesi içinde şöyle belirlemişti: Günün çalışmalarıyla tükenmiş olan güçlerin yenilenmesi, kullanılmış ve yakılmış sinir maddesinin yerine konulması, beynin yorucu ve bilinçli işleyişinin bir işsiz kalma molası ile kesilmesi. Dolayısıyle, uykunun en eksiksiz sağlık koruyucu biçimi, baştanbaşa bir kara boşluk, ölüme benzer birşey, bütün beynin faaliyetinin bir durması, görmemek, bilmemek, düşünmemek olmalıydı: Tabiat insana görünüşte dinlenmenin en etkili olan şeklini niçin vermedi? Daima anlamlı olan tabiat niçin uykunun kara ekranı üzerine o kadar rahatsız edici hayaller düşürüyor, niçin her gece tam boşluğu, 'nirvana' içinde yok olmayı bu oynak ve aldatıcı görüntülerle bozuyor?..

Pek bilgece tasarlanıp kurulmuş gevşeyip rahatlamayı, aslında, köstekleyerek yolundan alıkoyan, tedirgin eden, bozan rüyalar neye yarıyorlar? Gerçekten, saçma gibi görünen bu olaylar her zaman bir amacı olan ve geniş bir sisteme bağlı bulunan tabiatın bir anlamsızlığı değil midirler? Bu pek tabii soruya, hayat bilimi, şimdiye değin ne karşılık vereceğini bilmiyordu.

İlk defa Freud, rüyaların, psişik kararlılığımız için gerekli olduğunu meydana çıkardı. Rüya, duy-

gularımızın supabıdır. Çünkü sonsuz hayat ve zevk susuzluğumuz, sınırsız arzularımız dünyasal bedenimiz içinde sıkışır. Orta insana baskın halinde saldıran sayılamayacak kadar çok arzular, sade bir tarzda, sınırlı bir gün boyunca nasıl doyurulabilir? İçimizden herbiri dileklerinin binde birini ancak güçlükle gerçekleştirebilir. Mutlağı hedef alan, yatıştırılmış ve yatıştırılamayan bir istek, memurun, küçük gelir sahibinin, en yoksul işçinin göğsünde kaynaşıp durur. Hepimizin içinde kötü hevesler, güçsüz bir güçlenme isteği, içe tıkılmış ve korkakça biçim değiştirmiş anarşik açgözlülükler, başka kılığa girmiş bir sivrilme merakı, şiddetli tutkular ve kıskançlıklar mayalanır; geçmekte olan her kadın, yolunun üzerinde çeşitli ve kısa istekler uyandırmaz mı? Ve bütün bu sahip olma susamışlığı, bütün bu imrenmeler, bütün bu doyurulmamış aşırı istekler, daha sabah çanının çalmasından geceye dek, kötü bir şekilde bilinçaltı içine kayar, orada yığılır ve kördüğüm olurlar. Gece rüyası, içe tıkılmış arzulara bir çıkış yolu sağlamasaydı, ruhun bu atmosfer basıncı altında patlaması ya da öldürücü azgınlıklarla boşanması gerekmez miydi?

Bütün bu kapatılmış olan aşırı isteklerimize rüyanın kapısını tehlikesizce açarak, duygusal yaşantımızı takınaklarından kurtarıyoruz; uyku ile bedenimizden yorgunluğun zehirini atmamız gibi ruhumuzun zehirini gideriyoruz. Toplum bakımından suça yönelen itkilerimizi bizi cezaevlerine yollayacak eylemlere gitmeye bırakmak yerine, yalnız bize görünen ve bizim yaklaşabileceğimiz bir dünya içinde

hayalî ve zararsız eylemlerle «baskıdan kurtarıyoruz.»

Rüya, bizi sık sık kaçındıran eylemin yerine geçer. İşte bundan dolayı, Platon'un şu: «İyiler, başkalarının gerçekten yaptığını rüyada görmekle kalanlardır.» formülü pek yüce ve pek kusursuzdur. Rüya bizi, uykumuzu bozmak için ziyaret etmez, aksine, onu korumak için gelir; onun, var olmayanı gösteren hayalleri sayesinde, basınç altındaki ruh gerilimleri boşanır. («Gönlün dibinde biriken, uykuda hapşırır,» der bir Çin halk sözü.) O şekilde ki, sabahleyin dinçleşmiş olan vücut, boğulan bir ruh yerine temizlenmiş ve hafiflemiş bir ruh bulur.

Freud, bu azat edici, boşaltıcı işlemi, rüyanın yaşantımızdaki anlamını, uzun zaman bilinmeyen ve inkâr edilen anlamı buldu. Ve bu keşif uykunun gece ziyaretçisine olduğu kadar her hülyanın daha yüksek biçimlerine ve efsane ve şiir gibi her türlü gündüz rüyasına uygulanmaktadır. Çünkü şiirin amacı ve istediği, insanı iç gerilimlerinden semboller yardımıyla kurtarmak, ruhu su altında boğan çok dolmuşluğu 'ferah' bölgeye akıtmak değilse, başka nedir?

Bireylerin rüyada acılarından, azgın isteklerinden kurtulmaları gibi, uluslar da korkularından kaçıp sıyrılarak dinler ve efsaneler dediğimiz o şekilci yaratışlar içinde isteklerine çıkış yolları bulurlar: Sembol içine sığınmış kan dökücü içgüdüler, kutsal sunaklar üzerinde temizlenir ve psişik baskı, dualar ve itiraflarla kurtarıcı sözlere dönüşür. İnsanlığın ruhu, yaratıcı muhayyile olarak şiirde gö-

ründüğü kadar başka hiçbir şeyde asla görülmemiştir. Onun gerçekleştirici kuvvetinin kehanetlerini, dinler, efsaneler ve sanat eserleri halinde oluşmuş rüyalarına borçluyuzdur.

Demek ki, insanın yalnız uyanık ve sorumlu davranışını gözönüne alan hiç bir ruh bilimi onun kişiliğinin temeline varamaz. Freud bunu çağımıza zorla kabul ettirmiştir. Psikolojinin uçuruma inmesi gerekir, ki orada insanın efsane (mit) olarak kalmış varlığı bilinçsiz yaratışın akışı ortasında, iç hayatının en gerçekçi görüntüsünü kesinlikle oluşturmaktadır.

ALTINCI BÖLÜM

PSİKANALİZİN TEKNİĞİ

> İnsanın iç yaşantısının böylesine üstünkörü incelenmiş ve böylesine beceriksizce işlenmiş olması gariptir. Henüz, ruh için fizik, dış dünya için de ruh hiç kullanılmamıştır.
>
> NOVALİS

ÇOK ŞEKİLLİ dünya kabuğumuzun nadir yerlerinde, toprağın derinliklerinden ani ve beklenmedik bir şekilde petrol fışkırır; başka yerlerde altın, kıyıların kumları üzerinde pırıldar; yine başka yerlerde kömür, toprak hizasında yatar. Fakat insanın tekniği, bu 'müstesna' olayların, şurada ve burada kendi kendini gösterme iyicilliğinde bulunmasını beklemez. Rastlantıya güvenmez, değerli sıvıyı çıkarmak için yeri deler, dünyanın derinliklerinde galeriler açar, aranılan madene varmadan önce boşu boşuna yüzlerce kazı yapar. Aynı şekilde, çalışan bir ruh bilimi, rüyaların ve kusurlu eylemlerin sağladığı rasgele ve aslında bölük pörçük olan açığa vurmalarla yetinemez: Bilinçsizliğin gerçek katına yaklaşmak için bir psikotekniğe, derinliğine bir çalışmaya da başvurması gerekir ki, böylece sistemli ve

daima amaca doğru giden bir çabayla yeraltı bölgesinin diplerine kadar iner. Freud işte buna varmış ve metoduna psikanaliz adını vermiştir.

O tıbbın ya da psikolojinin önceki metotlarından hiçbirine benzemez. Büsbütün yeni, kendine özgüdür; bütün öbürlerinden bağımsız bir yöntem, bütün eski zamanlarınkilerin yanında, denilebilirse, bir yeraltı psikolojisidir. Ve bunun için, Freud'un kendisince, 'derinlik psikolojisi' diye adlandırılmıştır. Onu uygulamak isteyen hekim, üniversite bilgilerini o kadar az bir ölçüde kullanır ki, insan çok geçmeden, psikanalizin gerçekten özel bir tıp öğrenimine ihtiyacı olup olmadığını kendi kendine sormaya başlar; aslında, uzun uzun 'tereddüt' ettikten sonra Freud, «laik analiz»i, yani diplomasız hekimler tarafından tedaviyi kabul etmiştir. Freud'ça anlamda ruh tedavi edici kimse, anatomi ve fizyoloji araştırmalarını bırakır, onun çabası görünmeyeni görünür kılmaya gider. Elle yoklanabilir ya da dokunulabilir hiçbir şey aramadığından, hiçbir aygıta ihtiyacı yoktur; oturmuş olduğu koltuk, tedavisinin bütün tıbbî aracını temsil eder. Psikanaliz, fizik olduğu kadar manevi müdahaleden de kaçınır. Niyeti, insanın içine yeni birşey, inanç ya da ilaç sokmak değildir, aksine, onda bulunan birşeyi dışarı çıkarmaktır. Yalnız kendi kendini etkin bir şekilde tanıma, psikanalitik anlamda iyileşmeye götürür. Hasta, yalnız adi bir iyileştirici inanca değil, kendine, kişiliğine getirildiği zamandır ki hastalığının efendisi ve sahibi olur. İşlem, böylece, dışardan yapılmaz, fakat hastanın psişik öğesinin içinde yürütülür. Hekim bu

tür tedaviye yalnız deneyini, gözetimini ve ihtiyatlı yönetimini koyar. Pratisyen hekim gibi tamamen hazır ilaçları yoktur: Bilimi, ne formül, ne yazılmış yasalar halinde derlenmiştir, o hastanın hayat özünden azar azar damıtılmıştır. Hasta ise, tedaviye yalnız iç çatışmasını getirir. Fakat onu berrakça ve açıkça getirmek yerine örtüler, maskeler, en garip ve en aldatıcı biçim değiştirmeler altında sunar; o şekilde ki, başlangıçta hastalığının niteliği ne kendisince ne hekimince tanınabilir. Nevrozlunun gösterdiği ve açıkladığı, bir semptomdan başka şey değildir. Fakat semptomlar, psişik hayatta, hiçbir zaman hastalığı netçe göstermezler, aksine onu gizlerler, çünkü Freud'un büsbütün yeni bir anlayışına göre, nevrozların kendilerinin hiçbir anlamı yoktur, fakat onların hepsinin belirgin bir nedeni vardır. Kendisini gerçekten rahatsız edeni, nevrozlu bilmez, bilmek istemez ya da bilinçli olarak bilmez. Yıllardan beri, iç çatışması o kadar semptomlarla, o kadar zoraki eylemler içinde görünmektedirler ki, o, sonunda neye dayandığını artık bilmek istemez. İşte o sırada psikanalist araya girer. Onun görevi çözümünün kendisi olduğu bulmacayı çözmekte nevrozluya yardım etmektir. Onunla birlikte semptomların aynasında rahatsızlığı doğuran tipik şekilleri arar; azar azar her ikisi karşılıklı olarak, iç çatışmanın keskin açıklanması ve aydınlanmasına kadar hastanın psişik yaşantısını kontrol eder.

Başlangıçta, bu psikanalitik teknik tıptan çok kriminolojiyi düşündürmüştür. Freud'a göre her nevrozluda, her nörastenilide, kişiliğin birliği kırılmıştır

ve alınacak ilk tedbir, «nedenin olguları»nı mümkün olduğu kadar doğru bir şekilde öğrenmektir; bu unutulmuş ya da içe tıkılmış olayın yeri, zamanı ve biçimi psişik hafıza tarafından mümkün olduğu kadar doğru bir şekilde yeniden kurulmalıdır. Fakat daha bu ilk adımdan başlayarak, psikanaliz yöntemi, hukuk biliminin tanımadığı bir güçlükle karşılaşır. Çünkü, psikanalizde hasta, bir dereceye kadar her şeyi aynı anda 'temsil' eder. O, üzerine suç işlenen kimse olduğu gibi, suçludur da. Semptomları ile, suçlayıcı ve aleyhte tanıktır; ama aynı zamanda olguları öfkeli bir şekilde gizleyen ve karıştıran da odur. Kendi derinliğinin bir yerinde, birşey geçmiş olduğunu bilir; ama yine de bilmez; çünkü nedensellik diye söyledikleri neden değildir, bildiği, bilmek istemediğidir ve bilmediğini yine de herhangi bir tarzda bilir. Fakat daha da garibi, dava sinir hekiminin konsültasyonu ile başlamamıştır; gerçekte, nevrozluda asla sona ermemecesine kesintisiz bir tarzda yıllardan beri süregelmektedir. Ve psikanalitik müdahale, son çareyi elde etmek, sırf bu davanın sonunu getirmek olmalıdır; demek ki, bu çözüme, bitişe varmak için, hasta hekimi çağırmalıdır.

Fakat psikanaliz çabuk bir formülle, ruhun labirentinde yolunu yitirmiş insan olan nevrozluyu iç çatışmasından hemen çekip çıkarmaya çalışmaz. Aksine, onu ilk önce, hayatının gidişinin karmaşıklığı arasına, ağır sapmanın başlamış olduğu kesin yere getirir. Kusurlu örgüdeki yanlış ilmiği düzeltmek, ipliği yeniden bağlamak için dokumacının, makineyi ipliğin koptuğu yerden yeniden başlatması gerekir. Aynı şekilde, iç yaşantının sürekliliğini ye-

nilemek için, ruh doktorunun da, kaçınılmaz şekilde tekrar ve daima kırılmanın meydana geldiği yere geri dönmesi gerekir: Burada ne ivediliğin, ne sezginin, ne gizli şeyleri görme yeteneğinin yeri vardır. Daha önce, Schopenhauer komşu bir alanda, muhayyile içinde kesin çatışmanın meydana geldiği noktaya erişilemedikçe deliliğin tam bir iyileşmesinin kabul edilemeyeceği varsayımını ileri sürmüştü; çiçeğin solmasını anlamak için araştırıcının köklere kadar, bilinçsizliğe kadar inmesi gerekir. Ve onun dolaşmak zorunda kaldığı ise, gepgeniş ve dönemeçlerle, tehlikelerle, tuzaklarla dolu bir yeraltı dehlizidir. Bir cerrahın bir ameliyat sırasında, sinirlerin nazik dokusuna yaklaştıkça çok daha ihtiyatlı ve dikkatli olması gibi, bir psikanalist de aynı şekilde, o madde arasından, son derece kolay berelenebilir bir hayat katından, daha derin bir başkasına yorucu bir yavaşlıkla çeşitli yoklamalar yaparak iner. Her işlem günlerce ve haftalarca değil, daima aylarca, bazan yıllarca sürer. Tedaviciden, hekimin şimdiye dek aklına bile getirmemiş olduğu ve belki de Cizvitlerin irade talimlerinin gücüyle ve süresiyle kıyaslanabilen bir ruh yoğunlaşması ister. Bu kürde, her şey açıklamasız, hiçbir yardım olmaksızın yapılır; başvurulan tek yol gözlem, gepgeniş zaman süreleri içine yayılan gözlemdir.

Hasta, arkasına oturmuş olan hekimi görmeyecek tarzda bir divan üzerine yatar (Bu, utanmanın ve bilincin engellemelerini gidermek içindir) ve konuşur. Fakat anlattıkları, çok kimsenin sandığının aksine olarak birbirine bağlanmaz; bu bir itiraz de-

ğildir. Anahtar deliğinden bakış olan bu tedavi en kaba görüntüleri sunar; çünkü aylarca ve aylarca, görünüşte hiçbir şey geçmez, sadece biri konuşan, öbürü dinleyen iki adam vardır. Psikanalist, hastasına bu anlatı sırasında özellikle bütün bilinçli düşüncelerden vazgeçmesini ve davanın gidişine bir avukat, yargıç ya da davacı gibi karışmamasını salık verir; hiçbir şey istememeli, fakat sadece, istemeyerek zihnine gelen fikirlere düşüncesizce boyun eğmelidir (Çünkü bu fikirler, açıkça dışardan gelmemekte, fakat içerden, bilinçsizlikten çıkmaktadırlar.). O, kendine göre olgusu ile bağlantılı şeyi arayacak değildir; psişik dengesizliği, hastalığının ne olduğunu bilmediğini gösterir. Bilseydi, ruhça normal olurdu, semptomlar yaratmazdı ve hekime ihtiyaç duymazdı. Bu sebepten ötürü, psikanaliz hazırlanmış ya da yazılmış bütün anlatımları reddeder ve hastadan, zihnine gelen bütün psişik anıları durmadan döktürmesini ister. Nevrozlu, dolambaçsız konuşmalı; kafasından yığın halinde, düzensiz geçen her şeyi, hatta görünür hiçbir değeri olmayan şeyleri açık açık söylemelidir; çünkü en beklenmedik fikirler, en kendiliğinden gelenler, aranmayanlar, hekim için en önemli olanlardır. Hekim, esasa ancak bu «ikinci derecedeki ayrıntılar» yoluyla yaklaşabilir. Doğru ya da yanlış, önemli ya da önemsiz, içten ya da yapmacıklı, ne olursa olsun: Hastanın başlıca işi çok anlatmak, mümkün olduğu kadar malzeme, biyografik ya da karakterolojik öz maddeler vermektir.

İşte ancak o zaman asıl analiz denilen çalışma başlar.

Yıkılıp dökülmüş hayat yapısının kocaman molozlar yığınının azar azar el arabalarıyla taşman, sürüklenip getirilen katları –hastanın hekime teslim ettiği o binlerce anı, belirtme ve rüya– psikolojik elekten geçirilmelidir; ağır bir eritmeyle cüruf atılmalı ve kalan malzeme, gerçek psikanalitik madde, elde edilmelidir. Hastanın anlatılarının ilkel maddesine asla tam bir değer verilmemelidir; hekim her zaman, «hastanın bildirilerinin ve fikirlerinin, aranılan şeyin başka türlü gösterilmeleri, âdeta, keşfetmesi gereken şeylerin arkasmda gizlediği imalar» olduğunu hatırlamalıdır. Çünkü hastalığın teşhisi için önemli olan, nevrozlu tarafından yaşanmış olan şeyler değildir (Ruhu uzun zamandan beri onlardan boşalmıştır.), fakat henüz yaşamamış oldukları, sindirilmemiş bir parça gibi mideye ağırlık veren ve onun gibi bir çıkış yolu arayan, ama her seferinde aykırı bir irade tarafından durdurulan bu kullanılmamış duygusal fazlalıktır. Bu yasaklanmış öğeyi ve onun yasaklanmasını, hekim, şöyle böyle kuşkuya ve kuşkudan kesin bilgiye varmak için her psişik gösteride «eşit ve keskin bir dikkatle» belirlemeye çalışmalıdır. Fakat bu durgun, olumlu, dışardan yapılan gözlem onun için hem kolaydır, hem de Freud'un «aktarma» adını verdiği, hastanın hemen hemen kaçınılmaz duygusal davranışıyle, özellikle başlangıçta zor kılınmıştır. Nevrozlu, hekime söz söylemeden önce, bu yaşanmamış ve kullanılmamış duygu aşırılığını asla başından atamaksızın uzun zaman sürüklemiştir. Onu, dizinelerce semptom içinde taşır, bilinçsiz iç çatışması ile, en garip oyunlar içinde,

kendi kendine oynar; fakat psikanalistin kişiliğinde ilk kez dikkatli bir dinleyici ve profesyonel bir oyun arkadaşı bulur bulmaz, yükünü bir top gibi hemen ona atar, kullanılmamış duygularını onun üzerine yüklemeye girişir. Hekimle kendi arasında bazı «bağlantılar» bazı yoğun duygusal ilişkiler, kin ya da aşk, herhangi birşey kurar. Buraya kadar, aldatıcı bir dünyada kendini asla net bir şekilde göstermeksizin çılgınca çalkalanan şey, bir fotoğraf plakası üzerine yapışırmış gibi saptanma başarısına erer. Yalnız bu «aktarma», psikanalitik durumu doğru bir şekilde yaratır: Bu yetenekte olmayan hasta tedaviye yatkın değil gibi kabul edilmelidir. Çünkü hekim, iç çatışmayı bulmak için, bunu önünde canlı, coşkulu bir biçimde açılmış görmelidir; hastayla doktor bunu ortaklaşa yaşamalıdır.

Psikanalitik çalışmadaki ortaklık, hasta için iç çatışmayı üretmek ya da daha çok yeniden üretmekten, hekim için onu anlamca açıklamaktan ibarettir. Bu açıklama ve yorumlama için hekim, hastanın yardımına hiç güvenmez; her psişizme ikilik ve duyguların çift anlamlılığı hakimdir. Hastalığından kurtulmak için psikanaliste giden aynı hasta –ki hastalığın semptomunu bilmemektedir– aynı zamanda bilinçsizcesine hastalığa yapışır. Çünkü bu hastalık yabancı bir maddeyi temsil etmez, o kendi ürünüdür, en içten eseri, etken ve karakteristik Ben'inin bir parçasıdır. Bu yüzden, ondan kurtulmak istememektedir. Hastalığına sıkıca tutunur, çünkü hoş olmayan semptomlarını gerçeğe tercih eder; korkar, hekimin kendisine açıklamasını ister (aslın-

da arzusuna aykırı olarak). Bir yandan bilinçsizlik görüşünce, öte yandan bilinç görüşünce çift şekilde duyduğu ve düşündüğünden, aynı zamanda hem avcı, hem kovalanan hayvandır; hastanın yalnız bir bölümü hekimin yardımcısıdır, öbürü onun en ateşli düşmanı kalır; oysa görünüşte, gönüllü olarak bir elle ona 'ifşalar' kaydırır, öbürüyle, aynı anda gerçek olguları puslandırır ve gizler. O halde, bilinçli olarak, nevrozlu kendisini kurtarmak isteyene hiçbir yardım yapamaz, ona gerçeği söyleyemez; çünkü onda bu dengesizliği ve bozukluğu doğurmuş olan, asıl bu gerçeği bilmeme ya da onu bilmeyi istememe olgusudur. Samimi olmak istediği anlarda bile, kendi davasına yalan söyler. Açıkladığı her hakikat daha derin birini gizler ve birşeyi itiraz ettiği zaman, genellikle bu, yalnızca o itirafın arkasında daha içten bir sırrı saklamak içindir. Açıklama arzusuyla utanç burada 'esrarlı' bir şekilde karışır ve birbiriyle çarpışır. Hasta anlatırken bir kendini verir, bir kendini toparlar ve itiraf etme isteği, kaçınılmaz bir şekilde, yasaklamayla kesilir. Bir başkası, daha gizli neyi olduğunu sorduğu anda her insanda birşey, bir adale gibi kasılır: Bütün psikanaliz, gerçekte bir savaştır.

Fakat Freud'un dehası, en azgın düşmanı en iyi yardımcı yapmayı bilir. Bu direncin kendisi, çok zaman, istenmeyen itirafı açığa vurur. Kulağı delik bir gözlemci için, konuşma sırasında insan, birinci olarak söylediği ve ikinci olarak sessiz geçiştirdiği şey ile kendini iki kere ele verir. İşte tam hastanın istediği, fakat konuşamadığı andadır ki, Freud'un de-

tektiflik sanatı daha büyük gerçeklikle etki yapar ve o kesin 'esrarın' varlığını keşfeder: Yasaklama, kalleşçesine bir yardımcı olur ve yolu gösterir. Hasta fazla yüksek ya da fazla alçak sesle konuştuğunda, duraksadığında ya da acelecilik ettiğinde, o anda bilinçsizlik konuşmak istemektedir. Ve bütün bu sayısız küçük dirençler, bu yavaşlamalar, bu hafif çekişmeler, belli bir karmaşaya yaklaşılır yaklaşılmaz, sonunda, yasaklama ile sebebini ve içinde olanı, yani bir kelimede aranılan ve gizlenmiş olan iç çatışmayı gösterir.

Çünkü, daima bir psikanaliz sırasında, iç hayat görüntüsünün ana mozayiğini meydana getiren, yaşanmış minicik olay parçaları, son derece küçük açıklamalar söz konusudur. Salonlarda ve kahvelerde kabul edilmiş olarak dolaşan bir fikirden daha safça birşey yoktur: Buna göre, otomatik bir makinede yapıldığı gibi, psikanalizin içine rüyalar ve itiraflar atılır ve ondan hemen bir 'teşhis' çıkarılır. Gerçekte, her psikanalitik kür, mekanik hiçbir şeyi olmayan, daha çok sanatı andıran hayli karmaşık bir yürüyüştür. Olsa olsa, belki kirlenmiş ve beceriksiz elle yeniden boyanmış eski bir tabloyu bütün kurallarına göre önceki haline gelecek şekilde onarmakla kıyaslanabilir; bu, işitilmedik bir sabır ister. Burada milimetre milimetre, kat arkasına kat ele alarak, tabii renkleri altında ilk resmin tekrar görünmesi için değerli ve nazik bir maddeyi diriltmek söz konusudur. Durmadan ayrıntılarla ilgilenmekle birlikte, psikanalist yine de bütünü, kişiliğin yeniden kurulmasını hedef alır: Bunun için doğru bir ana-

lizde, tek bir karmaşa üzerinde asla durulmaz; her sefer, temellerden başlayarak, insanın bütün psişik hayatını yeniden kurmak gerekir. Bu metodun istediği ilk nitelik, demek ki, sabırdır; –açıkça belli olmaksızın– zihnin sürekli bir dikkatiyle birleşmiş sabırdır. Hekim, dikkatini tarafsızca ve önyargısız olarak hastanın söyledikleri ve susmaları arasında bölüştürmeli, ayrıca anlatısının ince farklarını uyanıklıkla gözlemelidir. Her seferinde, oturumun ortaya döktüklerini, konuşanın en çok tekrarladığı kısımların neler olduğunu ve anlatısının hangi noktalar üzerine aykırılıklar gösterdiğini belirtmek için bütün önceki oturumlarınkilerle karşılaştırmalı, fakat uyanıklığıyla, merakının amacını asla açığa vurmamalıdır. Fakat hasta gizlice gözetlendiğini farkeder etmez, 'içten geliş' niteliğini yitirir; oysa, bilinçsizliğin o fosforlu kısa şimşeklerini getiren yalnız 'kendi kendine oluş'tur ki, hekim onların ışığında bu yabancı ruh manzarasının kenar çizgilerini tanır. Fakat o, hastaya kendi yorumunu da zorla kabul ettirmemelidir. Çünkü psikanalizin anlamı hastanın kendi kendini anlamasını gelişmeye zorlamaktır. İdeal iyileşme hali, hasta, nevroz gösterilerinin yararsızlığını en sonunda kendi kendine anladığı ve duygusal enerjilerini rüyalar ve sayıklamalar halinde harcamaktan artık vazgeçtiği, fakat onları gerçek eylemler haline geçirdiği zaman ortaya çıkar. İşte ancak o zaman, analizcinin hastayla işi biter.

Fakat kaç kere –ne dikenli sorun!– psikanaliz eksiz bir çözüme varabilir? Olayın pek sık meydana gelmediğinden çok korkuyorum. Çünkü onun sorgu-

ya çekme ve dinleme sanatı kalbin öyle bir işitme gücünü, duygunun öyle bir açık görürlülüğünü, en değerli manevi özlerin o denli olağanüstü alaşımını gerektirir ki, ancak önceden verili, gerçekten psikolog yaratılışlı olan bir kimse burada iyileştirici olarak bir iş görebilir.

Christiance Science, Coué metodu, sistemlerinin basit makinistlerini yetiştirme imkânına sahip olabilirler. Onlar için her yerde geçerli birkaç formül ezberlemek yeter: «Hastalık yoktur», «Kendimi her günkünden daha iyi hissediyorum.» gibi... Bu kabataslak fikirler yoluyla en sert eller, büyük tehlike olmaksızın, zayıf ruhları, hastalığın kötümserliği büsbütün yok oluncaya kadar, tokmaklar. Fakat psikanalitik tedavide gerçekten dürüst hekimin, her bireysel hal için bağımsız bir sistem bulma zorunluğu vardır ve bu yaratıcı uyarlanabilirlik, içine zekâ ve uygulama konularak da öğrenilemez. O, düşünce ve duygu yoluyla en garip yaşantıların içine girme yeteneğiyle verili, hem doğuştan, hem denemeli bir ruh tanıyıcı ister. Bu kimse ayrıca, epey davranış inceliğine sahip bulunmalı ve en sabırlı gözlem yapabilme gücünde olmalıdır. Bundan başka, sahiden gerçekleştirici bir psikanalist, belli bir büyü öğesi, bir sempati ve güvenlik akımı yaymalıdır ki, buna her yabancı ruh, gönüllü olarak, tutkulu bir boyun eğişle kendini verebilsin. Bunlar öğrenilemez ve aynı insanda ancak Tanrı'nın lütfu olarak birleşmiş bulunur. Bu gerçek ruh ustalarının az bulunurluğu bana, psikanalizin daima ancak birkaç kişinin erişme alanında bir öz yeteneği kalacağının ve hiçbir zaman

bir meslek ve bir iş sayılamayacağının nedeni gibi görünüyor. Ne yazık ki bugün, genellikle aksi olmaktadır... Fakat Freud bu konuda garip bir hoşgörürlük delili vermiştir. Yorumlama sanatının sonuç verici uygulamasının, elbette davranış inceliği ve deney istediğini, fakat öğrenmenin hiç zor olmadığını söylerken cümlesinin yanma bir büyük, hemen hemen şiddetli bir soru işareti çizmemize izin vermiş oluyor. Şimdiden, «uygulama» kelimesi, psişik bilginin en büyük kuvvetlerinin harekete geçirilmesini ve hatta bir tür psişik esine başvurmayı isteyen bir yönteme oranla bana pek talihsiz gibi görünüyor. Çünkü psikotekniğin en bilinçli incelemesi, kafiye bilgisinin şair yaptığı kadar az psikolog yapar. Bunun için psikolog doğmuş olandan, insan ruhuna girme gücü verisine sahip olan insandan başka kimsenin, hepsinin en ırıcesi, en narini ve en naziği olan bu «organ»a dokunmaya girişmesi, doğru bulunmamalıdır. Freud'un yaratıcı kafasının aşırı titizliğinin en yüksek bilinci içinde dünyaya getirdiği psikanalizin engisizyona eş metodunun hoyrat eller arasında ne tehlike haline gelebileceğini düşünerek, insan titriyor. Herhalde psikanalizin ününe, bir seçkinin, bir ruhlar aristokrasisinin ayrıcalığında kalmamış, bu öğrenilmeyen şeyin okullarda öğretilmek istenmiş olması kadar hiçbir şey zarar vermemiştir. Çünkü fikirlerinden çoğunun elden ele acelece ve düşüncesizce geçişi, onları iyice aydınlatmamış, tam aksini yapmıştır; Eski ve daha çok Yeni Dünya'da amatör ya da profesyonel psikanaliz olarak bugün yapılan, genellikle Sigmund Freud'un sabır ve deha

üzerine kurulmuş ilkel eserinin hazin bir alaylı yansımasından başka şey değildir. Tarafsızca yargılamak isteyen kimse, bu amatörler analizleri yüzünden, şimdiki zamanda, psikanalizin gerçek sonuçlarının dürüstçe anlaşılamayacağını belirlemelidir. Şüpheli heveslilerin işe karışması yüzünden doğru bir klinik metodu mutlak geçerliliğiyle hiç ispatlanabilir mi? Buna karar vermek bize değil, fakat geleceğe aittir.

Freud'un psikanalitik tekniği, yalnız bu doğru ve kesindir, psişik tıbbın alanında son sözü söylemekten uzaktır. Fakat bizim için hayli uzun zaman mühürlü kalmış olan bir kitabı açmış olma, bireyi anlama ve kendi kişiliğinin maddesiyle iyileştirme amacıyla yapılmış ilk metodolojik girişkiyi temsil etme zaferini sonsuzluğa dek saklıyor. Dahice içgüdüsüyle, tek Freud, modern tıbbın vacuum'unu (boşluğunu); uzun zamandan beri, insan vücudunun en önemsiz kısımları –dişler, deri, saçlar– için tedaviler keşfedilmiş, oysa yalnız ruh hastalarının bilim içinde bir sığmak bulamamış olması gibi akıl almaz bir durumu açığa vurmuştur. Yetişkinlik çağma kadar, pedagoglar eksik gelişmiş bireye yardım ediyorlardı, sonra onu kaygısızlıkla kendi kendine bırakıyorlardı. Ve okulda kendileriyle işleri bitmemiş olanlarm ceza ödevlerini sona erdirmemiş oldukları, yumuşatılmamış iç çatışmalarını çaresiz sürüklediklerı büsbütün unutuluyordu. Bu nevrozlular, bu psikozlular, bu zekâca geri kalmışlar, içgüdülerinin dünyası içine kapanmışlar için danışma yerleri yoktu; hasta ruh, boşuna bir yardım arayarak caddelerde

dayanaksız halde aylak dolaşıyordu. Eski çağlarda psikagogların (*), ruh şifacılarının, bilgelik ustalarının ve dindarlık çağında rahiplerin, kuvvetle egemen oldukları yeri o, henüz sınırları görülmeyen yeni ve modern bir bilime vermiştir. Fakat yapılacak iş çok güzel bir şekilde çizilmiş, kapı açılmıştır. Ve insan zihni, uzayı ve aranıp taranmamış derinlikleri sezdiği bu yerde konup kalmıyor artık; fakat havalanmak için atılışa hazırlanıyor ve yorulmaz kanatlarını açıyor.

(*) Çetin huylu çocukların hayata yeniden uydurulmasında uzman kişi.

YEDİNCİ BÖLÜM

CİNSELLİK DÜNYASI

> Tabiata aykırı olan da tabiattandır. Onu her yerde görmeyen, hiç bir yerde görmez.
>
> GOETHE

FREUD'UN, bugün artık vazgeçemeyeceğimiz bir cinsellik biliminin kurucusu haline gelme olgusu, kısacası, kendisinde böyle bir niyet olmaksızın meydana gelmiştir. Fakat bu sanki hayatının gizli kanunlarından biriymiş gibi, yolu onu başlangıçta aramış olduğu şeyden öteye götürüyor ve ona kendi başına içine girmeyi hiçbir zaman göze alamayağı alanlar açıyor. Otuz yaşmdayken, kendisine, rüyaların yorumunu ve cinsel hayatın biyolojik örgenlenmesini bir bilimin konusu yapmasının, sinir hekimi olan ona ayrılmış olduğunu önceden söyleyecek olan kimseyi kuşkulu bir gülümsemeyle karşılardı. Çünkü, akademik ya da özel hayatında hiçbir şey, geleneksel ilkelere bu denli az uygun incelemeler için en küçük bir ilgi duyduğunu göstermiyordu. Freud cinsel soruna vardıysa, bu onu istediğinden dolayı de-

ğildir; araştırmaları sırasında sorun, psikologun önüne kendiliğinden gelmiştir.

Onun önüne, şaşkın bakışları karşısında, hiç mi hiç çağrılmadan ya da beklenmeden, uçurumun dibinden Breuer ile birlikte çıkarılmış olarak gelmiştir. İsteri'den hareket eden Breuer ile Freud, açınlayıcı bir formül bulmuşlardı: Nevrozlar ve psişik bozuklukların çoğu doyurulmamış, kösteklenmiş, bilinçsizlik içine tıkılmış bir duygudan doğuyorlardı. Fakat uygar insanın içe tıktığı, herkesten ve çok zaman kendi kendinden en samimi ve en can sıkıcı duygular olarak gizlediği arzular esas olarak hangi kategoriye aittiler? Freud çok geçmeden kendi kendine bir karşılık vermiştir ki, bunun anlaşılmaması imkânsızdır.

Bir nevrozun ilk psikanaliz kürü, içe tıkılmış, erotik, duygusal kuvvetler gösteriyor. Hatta ikincisi, üçüncüsü de... Ve az sonra Freud şunu biliyor: Daima ya da hemen hemen daima nevroz, yerine getirilemeyen ve kendini tutmalar, yasaklamalar halinde psişik hayat üzerinde ağır basan bir cinsel arzudan ileri gelmektedir. Freud'un bu istemeyerek yapılan buluş karşısındaki ilk duygusu, belki de, bütün kendinden öncekilerin gözlerinden böylesine apaçık bir olgunun kaçmış olmasma hayret edişidir. Bu dolaysız nedensellik gerçekten kimsenin dikkatine çarpmadı mı? Hayır, hiçbir el kitabında bunun sözü edilmiyor.

Fakat sonra Freud, ünlü hocalarının bazı imalarını ve konuşmalarını hatırlıyor. Chrobak, ona sinirlerini tedavi etmesi için isterik bir kadın gönder-

diği zaman, gizli bir şekilde, bu kadının cinsel gücü olmayan bir adamla evli olduğunu ve onsekiz yıllık evlilikten sonra bile bâkire kalmış bulunduğunu bildirmiyor ve kabaca şaka yaparak psikolojik yol üzerinde fikrini açıklamıyor, bu nevrozluyu en kolay şekilde Tanrı'nın dileğiyle iyileştireceğini belirtmiyor muydu? Aynı şekilde, benzer bir olguda, Paris'te, hocası Charcot bir konuşma sırasında bir sinir hastalığının kaynağını, «Mais c'est toujours la chose sexuelle, toujours!» (*) diyerek belirlememiş miydi? Freud hayret ediyor. Demek ki hocaları bunu biliyorlardı ve ola ki, onlardan önce sayısız tıp otoriteleri de farkındaydı. Fakat o zaman Freud, saf dürüstlüğü içinde, «Bunu biliyor idiyseler niçin gizli tuttular ya da hiçbir zaman kamu içinde değil de yalnız samimi konuşmalarda sözünü ettiler,» diye kendi kendine soruyordu.

Çok geçmeden, bu denemeli adamların bilgilerini dünyadan niçin sakladıkları genç hekime enerjik bir şekilde anlatılacaktı. Freud buluşunu şu formülle, durgun bir gerçekçilikle henüz bildirmişti: «Nevrozlar, iç ya da dış engellerin, erotik ihtiyaçların gerçek tatminini kösteklediği yerde doğarlar.»

Her yandan zorlu bir direnç patlak verir. Bilim, bu çağda henüz ahlakın sancaktarı olarak, bu cinsel nedenler biliminin açıkça kabulünü istemiyor; elini sırrın anahtarına doğru yöneltmiş olduğu halde, dostu Breuer bile, nasıl bir Pandora kutusunu açmaya yardım ettiğini görür görmez çarçabuk psika-

(*) «Fakat daima cinsel şey, daima!»

nalizden çekiliyor. Freud, çok geçmeden, bu tür belirtmelerin, 1900 yılında, ruhun, tıpkı beden gibi en duyarlı, en gıdıklanabilir olduğu bir noktaya dokunduğunu anlamak zorunda kalıyor; kültür yüzyılının boş gururu, cinsel içgüdünün bireye egemen olmaya, onu belirlemeye devam ettiğini ve uygarlığın en yüksek yaratışlarında kesin bir rol oynadığını hatırlamaktansa zekâ alanında herhangi bir değerden düşmeye katlanmayı tercih ediyordu. Toplum, hiçbir şeyin, cinsel içgüdülerin serbest bırakılması ve onların ilkel amaçlarına geri dönüşlerinden daha çok, kültürünü tehdit etmeyeceği kanısındadır. O halde toplum, temellerinin bu sıkıntı verici parçasının kendisine hatırlatılmasını sevmemektedir. Cinsel içgüdülerin gücünün tanınmasında cinsel hayatın öneminin açıklanmasında birey için hiçbir yarar yoktur. O daha çok dikkati bütün bu alandan başka yere çeviren bir eğitimi yaymaktan yanadır. İşte bunun için, psikanaliz araştırmalarının sonucunu çekemiyor. Üstelik onu estetikçe iğrenç, ahlakça mahkûm edilebilir ya da tehlikeli olarak damgalamak ne hoşuna giderdi.

Bütün bir çağın ideolojisinin bu direnci, daha ilk adımda Freud'un yolunu engelliyor. Ama o yalnız enerjik bir şekilde kabul etmiş olmasından değil, fakat karakterinin dikkafalılığı ile onu daha da çetin kılmasından, yüceliğe erişmiştir. Çünkü Freud, sadece cinsel hayatın soy kütüğünü daha ölçülü davranmalarla, daha dolambaçlarla ve oraya şekiller koyarak çizmeye hazır görünmüş olsaydı söylediklerinin hepsini ya da hemen hemen hepsini fazla üz-

günlük yaratmaksızın anlatmış olurdu. Kanılarına bir üslup mantocuğu giydirmekten, onlara şairane bir düzgün sürmekten başka birşey yapmaması yeterdi; onlar da kamuda büyük skandal yaratmaksızın usul usul sokulmuş olurlardı. Çıplaklığı, itişi ve azgınlığı içinde dünyaya göstermek istediği vahşi phallus (*) içgüdüsünü daha edeplice, Libido yerine Eros ya da Aşk diye adlandırması belki yeterdi. Psişik hayatımıza Eros'un egemen olduğunu söyleyerek, aslında Platon'u düşündürmüş olurdu. Fakat, yarım tedbirlere daima düşman olan Freud, üzerinde insanın yanılmayacağı katı, kesici kelimeler kullanır. Hiçbir kesinlik üzerinde kaypaklık yapmaz: Hazzı, cinsel içgüdüyü, cinselliği düşünerek Eros ya da Aşk yerine dobra dobra Libido diyor. Freud, ihtiyatlıca, dolaşık yoldan söylenen sözlere başvurmayacak kadar samimidir. Bir kediye kedi der, cinsel şeylere ve düzensizliklere bir coğrafyacının dağlarını ve şehirlerini, bir bitkiler bilgininin otlarını ve bitkilerini belirtmekteki tabiilikle, gerçek adlarını verir. Bütün cinsel gösterileri, hatta ayıp ve sapıklık denilenleri bile, ahlakın hoşnutsuzluk gürültülerine ve utanmanın korkunç çığlıklarına aldırmaksızın bir klinik soğukkanlılığı üe inceler; sanki kulakları tıkalı gibi, birdenbire meydana çıkan sorunun içine sabırlıca ve sakince girer ve insan içgüdülerinin dünyasının psiko-jeolojik ilk incelenmesine sistemli bir şekilde girişir.

(*) Eski çağlarda erkeklik organı sembolü : Penis.

Çünkü Freud, bu derince maddeci ve bilinçlice dine karşıt düşünür, içgüdülde Ben'imizin en derin ve en ateşli bölgesini görür. İnsanın istediği ebedîlik değildir, Freud'a göre ruhun her şeyden önce istediği, manevi hayat değildir: O ancak içgüdüyle ve körükörüne ister. Evrensel istek, bütün psişik hayatın ilk soluğudur. Beslenmeden sonraki beden gibi, ruh da hazdan sonra canlılığını yitirir. Libido, bu ilk hazlanma isteği, ruhun bu yatıştırılamaz açlığı, onu dünyaya doğru iter. Fakat–cinsel bilim için Freud'un asıl buluşu budur– bu libidonun başlangıçta hiçbir belirli amacı yoktur, düşüncesi sadece içgüdüyü kurtarmaktır. Ve Freud'un yaratıcı buluşuna göre, psişik enerjiler daima yer değiştirebildiğinden itkisini bazan bir nesne, bazan bir başkası üzerine yöneltebilir. Demek ki istek sürekli olarak, erkek tarafından kadın aranmasında ve kadın tarafından erkek aranmasında kendini göstermez; o, harcanmak isteyen kör bir kuvvettir, henüz neyi nişan aldığını bilmeyen yayın gerilimidir, nereye döküleceğini bilmeyen selin atılımıdır. O sadece, nasıl yapabileceğini bilmeksizin boşanıp rahatlamak ister. Normal ve tabii cinsel eylemler açığa vurulabilir ve kurtulabilir; aynı şekilde manevileştirilebilir ve sanat ya da din alanında gösterişli şeyler yapabilir. Yolunu şaşırabilir ve doğru yoldan çıkabilir, üremeyle ilgili olanın ötesinde, en beklenmedik nesneler üzerinde «saptanabilir» ve sayısız ara olaylarla, başlangıçta cinsel olan içgüdüyü fizik alanından saptırabilir. Hayvansal şehvetten, kendisi şekilsiz ve elle tutulamaz olan, ama bununla birlikte her yerde araya giren insan

zihninin en ince titreşimlerine kadar bütün şekilleri almaya yeteneklidir. Fakat daima aşağı tatminlerde ve yüksek gerçekleştirmelerde, insanı temel ve önde gelen haz susamışlığından kurtarır.

Freud'un meydan verdiği, bu temelden altüst oluşla, cinsel sorunun kavranışı, bir hamlede bütünüyle değişmiş bulunuyor. O zamana kadar psişik enerjilerin başkalaşma yeteneğinden habersiz olan psikoloji, cinsel ile cinsel organların rollerini kabaca karıştırıyordu. Cinsellik sorunu, bilim için, aşağı karnın görevlerinin incelenmesi olarak anlaşılıyordu, bu da kirli ve sıkıcı bir işti. Freud, cinsellik fikrini cinsel eylemden ayırarak, onu aynı zamanda darlığından ve değersizliğinden çekip kurtarıyor; Nietzsche'nin kâhince sözü, «Bir insanın cinselliğinin derecesi ve niteliği, zihninin en yüksek zirvelerine kadar kendini gösterir» demesi, Freud sayesinde biyolojik bir hakikat olarak görülüyor. Sayısız örnekler yardımıyla o, libidonun, insanın bu en güçlü geriliminin yıllar ve on yıllar arasında esrarlı bir ulaştırma ile hiç mi hiç beklenmedik psişik gösteriler içinde nasıl patladığını, libidonun özel niteliğinin değişimlerle ve sayısız gizlemelerle arzu biçimleri ve en garip gerçekleştirmelerin yerini alan şeyler içinde nasıl kendini açığa vurduğunu ispat ediyor.

Psişik bir tuhaflığın, bir ruh çöküntüsünün, bir nevrozun, bir zoraki eylemin bulunduğu yerde, hekim, hallerin çoğunda, demek ki güvenle, hastasının cinsel alınyazısında garip ya da anormal birşey olduğu sonucunu çıkarabilir; o zaman, sahip olduğu derinlik psikolojisi metoduyla hastayı, içgüdüsünün

normal gidişi sırasmda bir olayın bu sapmayı oluşturduğu iç hayatının yerine kadar getirir.

Bu yeni tür teşhis, Freud'a yeniden, beklenmedik bir keşif yaptırıyor. Daha ilk psikanalizler, nevrozluyu dengesizleştiren cinsel olayların, pek uzun zaman öncenin tarihini taşıdığını göstermişti. O halde, onları kişinin gençliğinde, ruhunun biçimlenme zamanında aramaktan daha tabii birşey olamazdı. Çünkü kişiliğin büyüme süresince henüz yumuşak, dolayısıyle oluşum halindeki bilinci alabilir olan plakaya yazılan şey, her insanda kaderini belirleyen silinmez öğe olarak kalıyor: «Kimse, gençliğin ilk izlenimlerinden kendini kurtarabileceğine inanmamalıdır,» der Goethe. İnceleyeceği her olayda Freud, yoklayarak erginliğe kadar geriler; —başlangıçta daha önceki dönemin incelenmesi ona gerekli gibi görünmez— çünkü cinsel yetenekten önce, cinsel izlenimler nasil oluşabilir? Cinsel içgüdü hayatını bu sınırın ötesinde, mutlu bilinçsizliğin, özsuyun itişinden ve geriliminden henüz hiçbir şey duymadığı çocukluğa kadar izleme fikrini de bir aykırı anlamlılık gibi sayar. Böylece Freud'un ilk araştırmaları erginlikte durur.

Fakat çok geçmeden, bazı dikkati çekici itiraflar karşısında Freud, birçok hastalarında psikanalizin, söz götürmez bir nitelikle, çok da eski, sanki tarih öncesi cinsel olaylarına bağlı anılar ortaya çıkardığını kabul etmekten kendini alamıyor. Hastalarının pek açık itirafları, onu erginlikten önceki çağın, yani çocukluğun cinsel içgüdü ya da onun bazı canlandırmalarını taşıdığı kuşkusuna götürüyor. Bu

kuşku, araştırmalar ilerledikçe daha da sıkıştırıcı oluyor. Freud, çocuk hizmetçisinin ve okul öğretmeninin cinsel meraka erken gösteriler getirdiğini hatırlıyor, birdenbire bilinçli ve bilinçsiz psişik hayat arasında var olan ayrılık üzerine kendi buluşu, durumu ışıklı bir şekilde aydınlatıyor. Freud, cinsel bilincin vücuda birdenbire erginlik yaşında sızmadığını, —nereden gelirdi o halde?— fakat bütün okul psikologlarından bin kere daha psikolog olan, pek uzun zamandan beri hayranlık verici bir işleklikle konuştuğu dil gibi, yarı oluşmuş varlıkta kendiliğinden uyandığını kabul eder. Demek ki, uzun zamandır, çocuğun vücudunda, fakat uyumuş (yani gizli) bir halde vardı. Çocuğun yürüyecek hale gelmesinden önce bacaklarında yürüme gücü ve konuşamadan önce konuşma isteği olması gibi, cinsellik, —tabii en küçük önsezi ve pratik gerçekleştirmesi olmaksızın— uzun zamandır hazır bulunuyordu. Çocuk, —kesin formül— cinselliğini biliyor, fakat onu anlamıyor.

Burada, bilmiyorum ama Freud'un ilk anda kendi buluşundan ürkmüş olması gerektiğini sanıyorum. Çünkü en alışılmış anlayışları hemen hemen kutsal şeylere saygısızca bir tarzda altüst ediyor. Yetişkinin hayatmda cinselin psişik önemini aydınlığa çıkarmak ve başkalarının dediği gibi abartmak cesaretini daha önce göstermiş olsa da, bu başkaldırıcı anlayış, toplumun ahlakına karşı ne büyük meydan okumaydı: İnsanlığın, evrenselce mutlak saflık fikriyle birleştirdiği çocukta cinsel duyarlığın izlerini meydana çıkarmaya çalışmak.

Bu gülümseyen, sevecenlikle tomurcuklanan hayat

çoktan cinsel arzuyu nasıl tanırdı ya da hiç değilse hayal ederdi? Bu fikir, önce zırva, çılgınca, canice hatta mantığa aykırı görünüyordu, çünkü çocuğun organları üretmeye elverişli olmadığından bundan şu korkunç formül çıkabilirdi: Çocuğun bir cinsel hayatı varsa, o ancak sapık olabilirdi. 1900'de böyle bir şeyi söylemek bilimsel bir intiharla eşdeğerdeydi. Gelgelelim, Freud bunu söylüyor. İnsafsız araştırıcı, sağlam bir toprak bulduğu bu yerde, enerjisinin matkabını dayanılmaz bir şekilde sonuna kadar sokuyor. Ve kendisi de hayret ederek, insanın en bilinçsiz şeklinde, süt çocuğunda, haz içgüdüsünün ilk ve evrensel şeklinin en karakteristik görüntüsünü buluyor. Çünkü tam burada, hayatın giriş yerinde, vicdanın hiçbir pırıltısı içgüdülerin kösteklenmemiş dünyası içine inmiyor; bu minicik varlık, libidonun en ilk ve en şekilci anlamını, kendisi açığa vuruyor: Zevki çekmek, acıyı itmek. Bu küçük 'beşer' hayvanı, her şeyden, kendi bedeninden, çevresinden, annesinin memesinden, el ve ayak parmağından, tahtadan, kumaştan, elbiseden, etten zevk almayı yürekten istiyor; davranışlarında ölçüsüz ve hayal sarhoşu olarak küçük, yumuşak gövdesine iyilik yapan her şeyi sokmak ister.

Şehvetin bu ilkel evresinde, belli belirsiz varlık olan çocuk, kendisine daha sonra öğretilecek Ben ile Sen'i ayırt edemez, eğitimin sonradan kendisine çizeceği fiziksel ya da manevi sınırları ivedileştirmez: O, yatıştırılmaz bir susuzlukla Evren'i, Ben'i içine çekmek isteyen, küçük parmaklarının eriştiği her şeyi, bildiği tek haz kaynağı, emen ağzına geti-

ren düzensiz ve ürkek bir varlıktır (Freud bu dönemi ağız evresi olarak niteler.). Mırıltıcı ve emici arzusunun içinde büsbütün erimiş halde, organlarıyla safçasma oynar ve aynı zamanda taşkın hoşlanmasını bozan her şeyi kızgınlıkla geri iter. Süt çocuğunda, ancak, «henüz Ben olmayan» içinde, «belli belirsiz Kendi» içindedir ki, insanın evrensel libidosu yürek coşkunluğuyla amaçsız ve nesnesiz olarak belirebilir. Burada bilinçsiz Ben, her sevinci oburcasına, henüz Evren'in memelerinden emmektedir.

Fakat bu oto-erotik evre uzun zaman sürmez. Çok geçmeden çocuk, bedeninin sınırları olduğunu anlar: Minicik beyninde bir ışıltı parlar, dış ile iç arasında bir ayırt edicilik yeteneği kurulur. Çocuk, ilk kez dünyanın direncini duyar ve bu dış öğenin, bağlı bulunduğu bir kuvvet olduğunun farkına varmak zorunda kalır. Ceza ona, kendisi için acı verici ve kavranılmaz bir kanunun varlığını öğretmekte gecikmez. Bu kanun, bütün kaynaklardan sınırsızca haz çekip almasına imkân vermemektedir: Çıplak görünmesi, dışkılarına dokunması ve bundan zevk alması ona yasak edilir. Onu, duyumun ahlak dışı birliğinden vazgeçmeye, bazı şeyleri yapmaya, bazılarını yasak olarak kabul etmeye insafsızca zorlarlar. Kültürün gerekliliği bu küçük vahşi varlıkta toplumsal ve estetik bir bilinç, bir kontrol aygıtı kurmaya başlar ki onun yardımıyla eylemlerini iki grupta bölümleyebilir: İyiler ve kötüler. Bu bilgiyi almasıyla küçük Adem, sorumsuzluk cennetinden kovulur

Aynı zamanda çocuğun içinde haz alma içgüdü-

sünün belli bir gerilemesi kendini gösterir. O, büyümekte olan çocukta yerini, kendi kendine keşfetmenin yeni eğilimine bırakır. Bilinçsizce içgüdüsel olan «Kendi»den bir «Ben» çıkar ve Ben'in bu keşfedilişi, çocuğun dimağı için bir gerilimi ve bir uğraşmayı ortaya çıkarır; öyle ki, ilkel şekilde düzensiz gösterilerden zevk alma içgüdüsü bunda ihmal edilir ve artık bir güç olarak bulunmaz. Bu kendi kendine uğraşma hali yetişkinin anısında büsbütün kaybolmaz, hatta kimilerinde Narsis eğilimi, yalnız Kendi ile ilgilenmeye ve evren ile her duygusal bağı geri itmeye çalışan tehlikeli, kendine dönük (egosantrik) eylem olarak kalır. Süt çocuğunda ilk ve evrensel biçimiyle görünen haz içgüdüsü kapanır ve erginde yeniden görünemez hale gelir. Süt çocuğunun oto-erotik ve pan-erotik şekliyle erginliğin cinsel erotizmi arasında, tutkuların bir kış uykusu, bir alacakaranlık hali vardır ki, bunun süresince enerjiler ve besi suları özgür kılınmalarına hazırlanırlar.

Bu ikinci evrede, erginlik evresinde uyumuş içgüdü, cinsellik rengi almış olarak, yeniden azar azar uyandığında, libido tekrar evrene doğru döndüğünde, yeniden bir «saptama», duygusal gerilimini üzerine aktarabileceği bir nesne aradığında, tam bu kesin noktada, tabiatın biyolojik istemi bu toy kişiye üretmenin tabii yolunu enerjik bir şekilde gösterir. Erginlik çağındaki genç erkeğin, genç kızın, bedeninde açığa vurulan değişimler onlara bu sırada tabiatın bir amaç hazırlamakta olduğunu gösterirler. Ve bu işaretler, üreme bölgesini netçe belirtirler. Ta-

biatın, gizli ve ezelî niyetine hizmet etmek için insana izlemeyi göstermek istediği yolu işaretlerler: Bu üremedir. Libido, eskiden süt çocuğunda olduğu gibi, artık eğlenerek kendi kendinden haz duymamalıdır; fakat, yararlı bir şekilde, yeniden dünyaya getirme olayında gerçekleşen, evrenin kavranmaz tasarısına boyun eğmelidir. Eğer birey tabiatın bu emredici belirtmesini anlar ve ona uyarsa —eğer yaratıcı eylemi yapmak için erkek kadınla ve kadın erkekle birleşirse—, eski düzensiz şehvetinin bütün öbür hazlanma olanaklarını unutmuşsa, cinsel gelişmesi doğrudan doğruya ve düzgün bir gidiş izlemiştir, enerjileri tabii ve normal yollar içinde gerçekleşirler.

Bu «iki zamanlı ritm», insanın bütün cinsel hayatının gelişmesini belirler, milyonlarca ve milyonlarca insanda zevk içgüdüsü gerginlik yaratmaksızın şu düzenli akışa uyar: Çocukta evrensel şehvet ve kendi kendine haz alma, yetişkinde üretme ihtiyacı. Normal kimse, onun yalnız üretmenin fizikötesi kanunlarına uymasını görmek isteyen tabiatm ereklerini tam bir basitlikle kullanır. Fakat nispeten nadir olan tek tek hallerde —ruh hekimini ilgilendiren de işte bunlardır— uğursuz bir bozukluğun bu yürüyüşün sağlıklı düzenini kösteklemeye gelmiş olduğu görülür.

Çok sayıda insan, herbirindeki özel nedenlerden, zevk içgüdülerini, tabiatın salık verdiği biçimler içine tümüyle sokup yürütmeye karar veremezler; libido, cinsel enerji, onlarda normalden başka bir doğrultuda şehvet içinde erimeye çalışır. Bu anormallerde ve bu nevrozlularda, hayatlarının bir rayının

kırılması sonucunda, cinsel eğilim yanlış bir yola yönelmiştir, oradan kurtulmayı başaramaz. Sapıklar, Freud'un anlayışına göre kalıtımla (irsiyet) yüklü kimseler, hastalar, özellikle caniler değillerdir; bunlar çoğunlukla üretme öncesi çağlarının belli bir şehvetli gerçekleştirme biçimini, gelişme dönemlerinin erotik bir olayını uğursuz bir bağlılıkla hatırlayan ve tekrarlanma saplantısının baskısı altında olarak hazzı ancak bu yönde arayabilenlerdir. Böylece hayatta, toplum tarafından normal diye yargılanan cinsel gerçekleştirmenin çekmediği çocuksu arzulu mutsuz yetişkinler görülür. Onlar daima (çoğunda uzun zamandan beri bilinçsizlik içine düşmüş) o erotik olayı tekrar yaşamayı isterler ve gerçek içinde o anının bir 'vekilini' ararlar. Jean-Jacques Rousseau, acımasız otobiyografisinde, bir gençlik anısının meydana getirdiği bu türden klasik bir sapıklık halini tam bir yetenekle bize açıklamıştır. Pek sert olan ve kendisinin gizliden gizliye sevdiği bayan ilkokul öğretmeni onu sık sık ve şiddetle kırbaçlıyordu; çocuk kendi de hayret ederek, eğitimcisinin uyguladığı bu sert cezanın kendisinde apaçık bir haz doğurduğunu hissediyormuş. Gizli halde (bu, Freud tarafından pek hayranlık verici tarzda belirlenmiştir) Rousseau, bu sahneleri büsbütün unutmuştur, fakat bedeni, ruhu, bilinçsizliği onu unutmuyor. Ve daha sonra olgun erkek, kadınlarla normal ilişkilerde beden zevki ararken, fiziksel eylemi becermeye asla varamıyor. Bir kadınla birleşmek için, önce bu tarihsel kırbaçlanmayı tekrarlatması gerekiyor; ve böylece Rousseau, bütün ömrünce, doğru yolundan çıkmış cinsel duyarlığının erken ve uğursuz uyanı-

şının bedelini, iç isyanına rağmen, yaklaşabildiği tek haz şekli olan bir mazohizmle ödüyor. Sapıklar, (Freud, üretmeye yarayan yollardan başka yollarla haz duymaya çalışanların hepsini bu ad altında sınıflandırır.) demek ki hasta olmadıkları gibi bilinçli ve 'cüretli' olarak genel kanunlara karşı ayaklanan ısrarlı surette anarşik tabiatlı kimseler değillerdir; onlar istemeyerek ilk gençliklerinin bir olayına zincirlenmiş, çocukçalık içine saplanıp batmış tutuklulardır ve doğru yolundan sapmış içgüdülerini şiddetli yenme arzusu, onları nevrozlular ve psikozlular yapmaktadır. Çünkü, ne tehdidiyle hastayı daha da derin bir şekilde iç çatışması içine daldıran adalet, ne «akla» çağıran ahlak, onu bu boyunduruktan kurtarabilir; bunun için, kendisine, ilk olayı açık bir sempatiyle anlatan bir 'ruh tedavicisi' gerekir. Yalnız iç çatışmayı kendi kendine anlama ile —psişik öğreti içinde Freud'un aksiyomu budur— bunu ortadan kaldırabilir: İyileşmek için, insanın önce hastalığını anlaması, bilmesi gerekir.

Böylece, Freud'a göre, her psişik dengesizlik, genellikle erotik, kişisel bir deneyden doğar ve hatta tabiat ve soyaçekim dediğimiz bile, önceki kuşaklarca yaşanmış ve sinirler tarafından emilmiş olaylardan başka birşey değildir; bundan dolayı, yaşanmış olan, psikanaliz için ruhun oluşumunda belirleyici etkendir; her insanı, geçmişi arasından, bireysel olarak anlamaya çalışır. Freud için kişisel olanlardan başka ne psikoloji, ne patoloji vardır: Ruhun yaşayışında hiçbir şey bir kurala ya da bir şemaya göre göz önüne alınmamalıdır; her defasında, daima

tek olan ilk veriler bulup çıkarmak gerekir. Erken cinsel olayların çoğunun kişisel ince farklarını bütünüyle koruyarak, yine de birtakım tipik benzerlik gösterdikleri de daha az doğru değildir; sayısız bireylerin aynı rüya şekillerini (süzülüp uçma, sınav, kovalanma) görmesi gibi, Freud, erken cinsel gerçekleştirme içinde bazı tipik, hemen hemen zorunlu duygusal davranışlar bulduğuna inanır ve bu kategorileri, bu «karmaşalar»ı araştırmaya ve sınıflandırmaya tutkuyla bağlamıştır. En ünlü —ve en hor görülen— Oidipos denilen karmaşadır ki, Freud bunu psikanaliz yapısının temel direklerinden biri olarak sunar. (Bana gelince o, yapı tamamlandı mı, tehlikesizce kaldırılabilen payandalardan başka birşey gibi görünmüyor.) O, bu arada öyle kötü bir ün kazanmıştır ki, tanımlamasını vermek pek az gereklidir: Freud, oğlun babasını öldürdüğü ve anasına sahip olduğu Yunan Oidipos efsanesinde, trajik bir halde gerçekleşen uğursuz dokunaklılığın, bize barbar görünen bu durumun, her çocuk ruhunda bugün dahi arzu halinde yaşadığını var sayar. Çünkü, —Freud'un en çok tartışılan varsayımı— çocuğun ilk erotik duygusu daima anneyi, ilk saldırgan eğilimi babayı amaç alır. Anne için sevgi ve baba için kin kuvvetlerinin bu eşkenar dörtgenini, Freud bütün çocuksu psişik hayatın ilk tabii ve kaçınılmaz gruplanması olarak ispatlayabildiğine inanır ve onun yanına hadımlaştırılma korkusu, yasak aşk arzusu v.b. gibi bir dizi başka bilinçaltı duyguları koyar. Bütün bu duygular insanlığın ilkel mitlerinde canlandırılmışlardır. Çünkü, Freud'un kültürel ve biyolojik anlayışına göre,

ulusların mitleri ve efsaneleri, onların çocukluklarının «abreagis» (sapma ile kurtuluş yolu bulmuş) istek-rüyalarından başka şey değildir.

Böylece, insanlığın uzun zamandan beri kültüre aykırı diye reddetmiş olduğu her şey, öldürme zevki, haram aşk, ırza geçme, sürüler çağının bütün bu sapıtkanlıkları bir kez daha çocuklukta, insan ruhunun bu tarih öncesinde gerçekleşmek arzusuyla titreşir: Her birey, ahlaki gelişmesi içinde sembolik bir şekilde bütün uygarlık tarihini yeniler. Bilinçsizce olduğundan, görünmez bir şekilde hepimiz kanımızda eski barbar içgüdüleri sürükleriz ve hiçbir kültür, insanı bu kendine yabancı arzuların ani parlamalarına karşı büsbütün koruyamaz; bilinçsizliğimizin esrarlı akıntıları bizi hâlâ, daima o kanunsuz ve ahlaksız ilk zamanlara götürürler. Bu içgüdüler dünyasını bilinçli faaliyetimizden uzaklaştırmak için bütün kuvvetimizi kullansak bile, her şeyi iyiye yorarak ahlaki ve manevi yönde düzeltebiliriz, ama onu hiçbir zaman büsbütün koparıp atamayız.

İnsanlığın, içgüdülere toptan egemen olmasına doğru giden binlerce yıllık çabasını, bir anlamda, boşuna gibi kabul eden ve durmadan libidonun yenilmezliğini belirten bu sözde «uygarlık düşmanı» anlayış yüzünden, Freud'un karşıtları, onun cinsel öğretisini pan-seksüalizm (tümcinsellik) diye nitelemişlerdir. Onlar Freud'a, psikolog olarak cinsel içgüdüye psişik hayatımız üzerine bu denli güçlü bir etki mal etmekle ona aşırı değer vermek; hekim olarak, ruhun her dengesizliğini bu hareket noktasına getirmek ve tedaviye gitmek için ondan yola çık-

makla, cinsel içgüdüyü fazla büyütme suçu yüklüyorlar. Bu karşı koyma bence doğruyu da, doğru olmayanı da içine alıyor. Çünkü gerçekte Freud, haz ilkesini asla dünyanın tek harekete geçirici kuvveti olarak sunmamıştır. Her gerilimin, her hareketin —ve hayat başka şey midir?— yalnız **polemos**'tan, çatışmadan doğduğunu bilir. Bunun içindir ki, daha başlangıçta, libidoya, Ben'i aşmaya eğilim gösteren merkezkaç içgüdüye, kurgusal bir şekilde karşı koymuştur ve bağlanmak için önce Ben içgüdüsü, sonra saldırgan içgüdü, en sonunda da ölüm içgüdüsü dediği; üretme yerine söndürmeye, yaratma yerine yıkmaya, hayat yerine Hiçlik'e iten başka bir içgüdü aramıştır. Fakat —bu bakımdan karşıtları büsbütün haksız değillerdir— Freud, bu karşıt içgüdüyü, cinsel içgüdü kadar apaçık bir şekilde ve o kadar inandırıcı bir kuvvetle ortaya koymayı başaramamıştır. Ben'in içgüdüleri dediği içgüdülerin ülkesi, evrenin felsefe tablosunda oldukça belirsiz kalmıştır; çünkü burada Freud, mutlak bir netlikle görmez, yani bütün o salt kurgularla ilgili alanda onun sınırlama yeteneğinin parlak şekillenebilirliği eksik kalır. Demek ki, cinsele bir aşırı önem verme, belki eserinde ve tedavi usulünde egemen olmuştur, fakat Freud'un bu özel ayak diremesi cinselliğe on yıllar boyunca başkaları tarafından az değer verilmesinin ve onun sistemli bir şekilde gizlenmesinin tarihsel sonucudur.

Düşüncenin, çağı fethetmesi için fazla büyültmeye ihtiyaç vardı: Sessizlik engelini yıkarak, Freud özellikle tartışmayı açmıştır. Gerçekte cinselin bu

çok karalanan fazla büyültülmesi, hiçbir zaman gerçek tehlikeyi teşkil etmemiştir ve ilk anlarında aşırı olarak bulunan şey, zaman, yani bütün değerlerin öncesiz düzenleyicisi tarafından çabuk düzeltilmiştir.

Bugün, Freud'un açıklamalarının başlangıcından beri yirmibeş yıl geçti; (*) en korkak insan artık yatışabilir: Cinsellik sorunu üzerindeki daha içten, daha bilimsel yeni bilgimiz sayesinde, dünya hiçbir şekilde daha cinsellik düşkünü, daha azgın, daha ahlaksız olmamıştır; Freud'un öğretisi, aksine, önceki kuşağın erdem ve namusluluk taslamasıyla yitmiş olan psişik bir değeri tekrar ortaya çıkarmaktan başka birşey yapmamıştır; bu, bütün fizik karşısında zihnin temizliğidir. Yeni bir kuşak –çoktan okullarda öğretimi yapılıyor– böylece iç kararlardan kaçınmamayı, en samimi, en kişisel sorunları gizlememeyi, aksine, iç tehlikenin ve iç bunalımların sırlarının bilincine varmayı öğrenmiştir. Her kendi kendini tanıma, şimdiden kendi kendine doğru bir özgürlük eşdeğerindedir ve daha özgür yeni cinsel ahlakın, cinslerin gelecekteki arkadaşlığında, eskisinden, 'tüm saklama' olandan başka şekilde ahlaklılık yaratıcısı olarak kendini göstereceği şüphe dışıdır. Burada Freud'un gözüpekliği, zihin bağımsızlığıyla eski ahlakın kesinlikle silinmesini çabuklaştırmıştır. Bunu belirtmek inkâr edilmez bir değerbilirliktir. Bir kuşak dış özgürlüğünü daima bir tek kişinin iç özgürlüğüne borçludur; her bilimin, onu başka insanlarca algılanabilir kılan bir öncüye ihtiyacı vardır.

(*) S. Zweig, bu kitabı 1931 yılında yazmıştır.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

GÜN BATIŞINDA UZAĞA BAKIŞ

> Her görme, dalışa; her dalış düşünceye; her düşünce, çağrışıma dönüyor; o şekilde ki, dünya üzerine dikkatli bir bakış attığımız her defa, çoktan, bir teori yaptığımız söylenebilir.
>
> GOETHE

GÜZ, seyre dalmanın elverişli zamanıdır. Meyveler toplanmış, iş bitmiştir: Duru ve berrak gök ile uzak ufuk, hayatın görüntüsünü ışıklandırırlar. Freud yetmiş yaşında, tamamlamış olduğu esere ilk kez geriye doğru bir bakış fırlattığı zaman, yaratıcı yolunun onu nereye kadar getirdiğini görerek, elbet kendi de şaşırır.

Bir sinir hekimi, isteri'nin açıklanmasını inceliyor. İnanamadığı kadar çabuk olarak, bu sorun ona uçurumlarını açıyor. Fakat burada, bu derinliklerde karşısına yeni bir sorun çıkıyor: Bilinçsizlik. Onu inceliyor ve onun bir büyülü ayna olduğunu buluyor. Işığını üzerine tuttuğu ruhsal şey ne olursa olsun, ona yeni bir anlam veriyor. Böylece eşsiz bir yorumlama vergisiyle silahlanmış olarak, bir özel iç görevle esrarlı bir şekilde yönetilerek, Freud, bir açın-

lamadan öbürüne, ruhsal bir görüşten ötekine, daha geniş ve daha yüksek -Leonard de Vinci'nin sözüne göre **una parte nasce dall'altra successivamente**- olanına ilerliyor ve bütün bu keşifler psişik dünyanın bir bütünlük tablosunu meydana getirmek için tabii bir şekilde zincirleniyorlar.

Uzun zamandan beri nörolojinin, psikanalizin, rüyaların yorumlanmasının, cinselliğin bölgeleri aşılmıştır ve daima yalnız yenilenmek isteyen başka bilimler ortaya çıkıyorlar. Şimdiden pedagoji, dinler, mitoloji, şiir ve sanat yaşlı bilginin esinlerine önemli bir zenginleştirme borçludurlar: Yıllarının doruğundan, çalışmasının şüphe edilmez gücünün eriştiği geleceğin geniş alanlarını bakışıyla sarabiliyorsa, bu, güçlükle olabiliyor. Dağın tepesindeki Musa gibi, Freud, ömrünün akşamında, hâlâ öğreticinin verimlileştirebileceği sonsuz bir toprak alanı keşfediyor.

Elli yıl boyunca, sırların avcısı ve gerçeğin arayıcısı olarak savaş patikasını korkusuzca izledi; topladığı şeylerin değeri hesaplanamaz. Ne şeyler tasarladı, sezildi, görüldü, yaratıldı! Zihnin bütün alanlarındaki çalışmalarını saymayı bile kim becerebilir? Yaşlı adam şimdi dinlenebilir. Gerçekten içinin bir yerinde, şeyleri daha yumuşak, daha bağışlayıcı bir gözle görme gereğini hissediyor. Oldukça karanlık ruhun dibine inmiş olan ciddi, araştırıcı bakışı şimdi serbest bir şekilde, bir tür manevi hülya içinde evrenin bütün görüntüsünü sarmak istiyor. Uçurumları sürüp işlemiş olan kimse, varoluşun tepelerini ve ovalarını seyretmekten hoşlanıyor. Bütün bir ömür boyunca dinlenmeksizin psikolog olarak

aramış, sorguya çekmiş olan kimse, şimdi isteyerek felsefede kendi kendisine bir karşılık vermeyi arzuluyor. Ayrı ayrı bireylerin analizinin artık söz konusu edilmediği şu sırada topluluğun anlamını derinleştirmek ve yorumlama sanatını çağın bir psikanalizi içinde denemeye koymak ister.

Yalnız düşünür olarak evrensel sırları görme, ondan, zihnin saf bir görüntüsünü verme girişkisi yeni değildir. Fakat görevinin ağırlığı, kurgusal eğilimleri bütün bir ömür boyunca Freud'a yasak etti. Psişik yapının kanunları önce, onları genele uygulamaya cüret etmeden, sayısız bireyler üzerinde denenmeliydi. Ve sorumluluğunu fazlasıyle bilen bu adama hep, daha bunun zamanı değil gibi geliyordu. Fakat şimdi elli yıllık yorulmaz bir çalışma ona, kişiselden «düşünce-rüya»ya geçme hakkını veriyor, işte uzağa bir göz atmak için ve binlerce insan üzerinde denenmiş metodu bütün insanlığa uygulamak için çıkıyor.

Kendinden daima pek emin olan usta, bu girişmeye biraz korku, biraz çekingenlikle başlıyor. Hemen hemen denilebilir ki, nasıl ispatlayacağını bilmediği olgulara varmak için doğru olgular alanından pişmanlık acısıyla ayrılıyor; çünkü, birçok kuruntuların maskesini düşürmüş olan o, felsefî istek-rüyalara ne kadar kolayca boyun eğildiğini biliyor. O ana kadar her türlü kurgusal genellemeyi şiddetle reddetmişti: «Evrensel anlayışlar üretimine karşıyım,» diyordu. Demek ki metafiziğe -ya da kendisinin pek ihtiyatlıca adlandırdığı gibi, metapsikolojiyedoğru hiç gereği yokken değil, eski ve sarsılmaz ke-

sin kanısıyla dönüyor. Bu geç kalmış girişkiden dolayı kendi kendinden bağışlanma diler gibi görünüyor: «Çalışma şartlarımın içine, sonuçlarını inkâr edemeyeceğim bir değişiklik girdi. Eskiden, bir keşif olduğuna inandıkları birşeyi, güçleninceye kadar gizli tutmasını bilmeyenlerden yana değildim. Fakat o sıralarda zaman önümde alabildiğine -bir sevimli şairin dediği gibi **oceans of time** halinde- yayılıyordu ve malzeme bana doğru öyle kalabalık bir halde akıp geliyordu ki, bütün bana sunulanları denemeye tutmayı güçlükle başarıyordum... Şimdi bu değişti. Önümdeki zaman sınırlıdır, tamamen çalışmayla dolu değildir, yeni deneyler yapma fırsatları artık o kadar çoğalmıyorlar. Yeni birşey gördüğümü sandığımda, onun kanıtlanmasını bekleyebileceğime güvenemiyorum artık.»

Şu görülüyor: Titizce bilimsel olan bu adam, bu kez, tuzağa düşürücü her türden sorunların ortaya çıkacağını önceden biliyor. Bir çeşit monolog şeklinde olarak, kendi kendisiyle entellektüel bir konuşma ile, üzerinde ağırlığını duyuran bazı soruları tam karşılık istemeksizin, karşılık vermeksizin inceliyor. Gecikmiş olan, **«Bir Kuruntunun Geleceği»** ve **«Uygarlığın Rahatsızlığı»** kitapları belki öncekiler kadar beslenmiş değillerdir; fakat daha şaircedirler. Hiç değilse daha az ispatlanabilir bilim, ama daha çok bilgelik vardır. Acımasız, inceden inceye açıklayıcı yerine, sonunda genişçe sentez yapan bir düşünür; doğru bir tabiat biliminin hekimi yerine, pek uzun zamandır sezilen bir sanatçı ortaya çıkıyor. Sanki ilk kez, keskin inceleyici bakışının arkasında uzun za-

man gizlenmiş insan varlığı çıkıveriyordu ki bu Sigmund Freud'dur.

Fakat insanlığı seyreden bu bakış, karanlıktır; çok karanlık şey görmüş olduğu için bu hale gelmiştir; sürekli olarak, elli yıl boyunca, insanlar Freud'a ya inleyerek, ya sorarak, ya da kızgın, isterik, sert bir halde öfkeye kapılarak, yalnız kaygılarını, mutsuzluklarını ve düzensizliklerini göstermişlerdir; onun daima hastalarla, kurbanlarla, saplantılarla, delilerle işi olmuştur; bütün hayatı süresince bu adama, sert bir şekilde, insanlığın acıklı ve iradesi yitik yanı görünmüştür. Başını kaldırmamasıya işine dalmış olduğundan, insanlığın öbür duru, neşeli, güvenli yüzünü, yüce gönüllü, kaygısız, şen, hafif, keyifli, sağlığı yerinde, mutlu insanlardan meydana gelmiş kısmını pek az görmüştür: O yalnız hastalarla, melankolilerle, dengesizlerle, hep karanlık ruhlarla karşılaşmıştır.

Sigmund Freud, azar azar bütün insanlığı hasta bir vücut gibi saymaya varıncaya kadar çok uzun zaman ve çok derin bir şekilde hekim kalmıştır. Çalışma odasının dibinden dünya üzerine bir bakış attığında, daha ilk izleniminde, sonraki bütün araştırmalarından önce şu kötümser 'teşhisi' yapmıştır: «Birey için olduğu gibi, bütün insanlık için de hayat çekilemeyecek kadar güçtür.»

Az umut bırakan korkunç ve uğursuz söz, kabul edilmiş kavramdan çok derinliklerden yükselen iç çekişi. Freud'un kültürel ve biyolojik işine, bir hastanın yatağına doğru ilerlermiş gibi yaklaştığı anlaşılıyor. Psikiyatr olarak inceleme yapmaya alıştı-

ğından, çağımızda psişik bir dengesizliğin semptomlarını gördüğüne apaçık inanıyor.

Sevinç, onun gözüne yabancı olduğundan, uygarlığımızda huzursuzluktan başka birşey görmüyor ve çağın ruhunun bu nevrozunu analiz etmeye koyuluyor. Yine de, 'insanlığı önceki kuşakların bütün umutlarının ve önsezilerinin pek üstüne çıkarmış olan uygarlığımızı, böylesine gerçeklik payı az tatminin canlandırması nasıl mümkün olur?' diye kendi kendine soruyor. İçimizden Adem babayı bin kez geçmedik mi? Şimdiden ondan çok tanrıya eş değil miyiz? Kulak, telefon sayesinde en uzak kıtaların seslerini işitmiyor mu? göz; teleskop sayesinde, milyonlarca yıldızın evrenini seyretmiyor mu ve mikroskobun yardımıyla, bir su damlasında kozmosu görmüyor mu? Sesimiz bir saniyede zamanın ve mekânın üstünde uçmuyor mu, gramofon plağına saptanarak sonrasızlığa kafa tutmuyor mu; uçak, binlerce yıl süresince ölümlülere yasak edilmiş öğenin içinde bizi güvenlikle taşımıyor mu? Niçin bu teknik fetihler iç benimizi yatıştırmıyor ve tatmin etmiyor? Niçin, Tanrı'yla bu benzerliğe rağmen, insanın ruhu hakiki zafer sevincini duymuyor da, yalnız, bu göz kamaştırıcı parlaklıkları iğreti almaktan başka birşey yapmadığımız, «yapay tanrılar»dan başka birşey olmadığımız gibi ezici duyguyu benimsiyor? Bu tutukluğun, bu dengesizliğin kaynağı, bu ruh hastalığının kökü nedir? Freud, insanlığı gözlemleyerek böyle soruyor kendi kendine. Ve yaşlı bilgin, konsültasyonunun ayrık hallerinden biri söz konusuymuş gibi, ciddi, eksiksiz, metotlu bir şekilde uy-

garlığımızın tedirginliğinin, şimdi insanlığın bu psişik nevrozunun nedenlerini araştırma görevine koyuluyor.

Freud'un, daima geçmişin aranmasıyla bir psikanalize başladığı bilinir: Hasta ruhlu uygarlığın psikanalizi için de, aynı şeyi yapar, insan toplumunun ilkel biçimleri üzerine geriye doğru bir bakış fırlatır. Başlangıçta Freud, tarih öncesi insanın (bir anlamda uygarlığın süt çocuğunun) belirmekte olduğunu görür; o, görenekleri ve kanunları bilmeyen hayvancasına özgür ve her türlü yasaktan uzaktır Hiçbir şeyin kösteklemediği yoğunlaşmış bencilliğiyle hareket eder; saldırgan içgüdülerine öldürmede ve yamyamlıkta, cinsel eğilimine pan-seksüalizm' de ve haram aşkta (inceste) bir boşanma bulur. Fakat bu ilkel insan benzerleriyle bir sürü ya da bir klan teşkil eder etmez, istek sınırlarının, arkadaşlarının dirençleriyle beliren sınırlar olduğunu anlamak zorunda kalır: Her toplum yaşayışı, en aşağı derecedeki bile, bir sınırlanma ister. Birey bazı şeyleri yasak saymayı kabullenmelidir; âdetler, haklar, yasaklara karşı gelmeyi cezalandıran ortak anlaşmalar kurulur. Çok geçmeden, bu yasakları bilme, ceza korkusu, yani bütün dış, azar azar içe doğru gider ve o ana kadar sınırlı ve hayvansal olan dimağında yeni bir oluş, bir üst-Ben doğurur; cezalandırılmaya uğramamak için törenin rayları üzerinden aşmamasını vaktinde bildiren bir tür işaret verme aygıtıdır. Bu üst-Ben'le, yani bu vicdanla, kültür ve aynı zamanda dinsel fikir doğar. İnsanın zevk içgüdüsüne karşı tabiatın dışardan diktiği bu sınırları, soğu-

ğu, hastalığı ve ölümü, yaratıcıdan körce ve ilkel korkmayla daima görünmez bir düşman, bir «Baba Tanrı» tarafından gönderilmiş gibi kabul eder ki, bu Tanrı sınırsız mükâfatlandırma ve cezalandırma gücüne sahip, kulluk edilmesi, boyun eğilmesi gereken bir dehşet tanrısıdır. Her şeyi bilen ve her şeye kadir bir Baba Tanrı'nm hayalî varlığı —hem bütün gücün temsilcisi olarak Ben'in yüce ideali, hem de bütün korkuların yaratıcısı olarak dehşet verici hayal— başkaldıran insanı sınırları içine tıkan vicdanı uyanık tutar. Bu kendi kendini frenleme, bu elçekme, bu disiplin ve kendi kendini disipline sokma sayesinde barbar varlıktan derece derece uygarlık doğar. Başlangıçta aşırı savaşçı olan kuvvetlerini birleştirerek, onlara ortak ve yaratıcı etkinlik vererek, onları kanlı ve öldürücü savaşlarda birbiri üzerine saldırtmaktan alıkoyarak, insanlık törel ve teknik yeteneklerini artırır; azar azar, öz idealinden, Tanrı'dan, onun gücünün büyük bir kısmını koparıp alır. Şimşek hapsedilir, soğuk köleleştirilir, mesafe yenilir, yırtıcı hayvanlar tehlikesi silahlarla yenilir; bütün öğeler: Su, hava, ateş, azar azar uygarlaşmış topluluğun egemenliği altına alınır. Örgütlenmiş yaratıcı kuvvetleri sayesinde, insanlık, tanrısala doğru giden gök merdiveninde daima daha yukarı çıkar; zirvelerin ve uçurumların efendisi, uzayın fatihi, bilgi dolu ve hemen hemen her şeyi bilen bir varlık olarak, hayvandan yola çıkmış olan o, çoktan kendini Tanrı'ya eşit gibi sayabilir.

Fakat evrensel mutluluk yaratıcı bir uygarlığın bu güzel düşünün ortasında —tıpkı yüzelli yıl önceki

Jean-Jacques Rousseau gibi– Freud, şu hayal kırıklığına uğratıcı soruyu ortaya atar: Tanrı'yla bu tam eşitliğe rağmen, insanlık niçin daha mutlu, daha neşeli değildir? Niçin en derin Ben'imiz topluluğu uygarlaştıran bütün bu zaferleriyle kendini daha zenginleşmiş, kurtulmuş, esenliğe ermiş hissetmiyor? Ve buna enerjik ve sönmez katılığıyla kendisi karşılık veriyor: Çünkü bu kültürle zenginleşme bize bedava verilmemiştir; bunun bedeli, içgüdülerimizin özgürlüğünün işitilmedik sınırlanmasıyla ödenmiştir. İnsanlık için uygarlığın her kazancının arka yüzü, birey için bir mutluluk yitirmedir (ve Freud daima bu sonuncudan yanadır). Kollektif insan uygarlığının artmasına, bir özgürlük eksilmesi, birey ruhu için duygusal bir kuvvet azalması karşılık olmaktadır.

«Şimdiki Ben duygumuz gepgeniş, hatta evrensel Ben ile onu çevreleyen dünya arasında daha içtenlik dolu bir yakınlığa uyan bir duygunun cılızlaşmış bir parçasından başka bir şey değildir.» İlkel, cinsel ve saldırgan içgüdülerimizin hâlâ eski bütünlüklerine ve güçlerine sahip olması için, toplumа ve kollektifliğe, gücümüzden çok şey bıraktık. Psişik hayatımız dar kanallar içine ne denli dağılıp saçılırsa, ilk sel gücünü o denli yitirir. Yüzyıldan yüzyıla daha da şiddetlenen kısıtlamalar, duygusal gücümüzü kurutuyor, daraltıyorlar ve başlıca olarak, uygar insanın cinsel hayatı bundan ağır acı çekiyor. Bazı organlarımızın, dişlerimizin ve saçlarımızın rolünün azalmış olması gibi, o bazan, sona erme halinde bir fonksiyonmuş izlenimini veriyor. İnsanın

ruhu kendini yanılmaya bırakmıyor: Yeni ve üstün sayısız hazlar olduğunu, sanatların, bilimlerin, tekniğin bunlarla kendisine her gün hayaller kurdurmaya çalıştığını; tabiatın köleliğinin ve hayatın birçok rahatlıklarının, ona, daha toptan, daha yaman, daha tabii bir başka hazzın kaybına mal olduğunu biliyor.

«İçimizde, belki de biyolojik bir şekilde beynin labirentlerinde gizlenmiş ve kanımızın taşıdığı bir şey, ilkel halimize bağlı bu yüce özgürlüğü hatırlıyor: Uzun zamandan beri kültürle yenilmiş olan bütün içgüdüler –haram aşk, ana-babayı öldürme, tümcinsellik– hâlâ rüyalarımıza ve isteklerimize girip duruyorlar. Annelerin en kültürlüleri tarafından lüks bir kliniğin iyi ısıtılmış, elektrikle aydınlatılmış, gereğince mikroplardan arınmış odasında dünyaya getirilmiş bakımlı ve nazlı nazlı yetiştirilen çocukta bile, eski ilkel insan uyanır: Binlerce yıl arasından, düzensiz içgüdüleri kendi kendine sınırlamaya götüren bütün dereceleri kendi kendine dolaşması gerekir; o, büyümekte olan kendi küçük bedeninde kültürün her evrimini yeniden yaşamak ve çekmek zorundadır. Böylece, eski kendi kendine egemenliğin bir anısı hepimizde yıkılmaz bir şekilde kalır ve kimi anlarda, töreye uyan Ben'imiz, çılgın anarşizmin, göçebe özgürlüğünün, ilk zamanlarımızın hayvanlığının çılgın özlemini duyar. Diriliğimiz içinde, kâr ve zarar, sonu gelmezcesine dengelenirler ve toplulukla ilkel özgürlüğün zorla kabullendirdiği, gittikçe daha kalabalıklaşan sınırlamalar arasında uçurum daha da kazıldıkça, birey ruhunun güvensizliği daha da ağırlaşır. O kendi kendine aslında ilerleme

tarafından zorla malının elinden alınıp alınmadığını ve Ben'in sosyalizasyonunun, onu en derin Ben'inden yoksun bırakıp bırakmadığını sorar.»

Freud, geleceği meydana çıkarmaya, "bu tasayı, bu ikiliği, ruhunun bu çekişmesini kesinlikle alt etmeye çabalayarak, insanlık başarıya ulaşacak mı" diye devam ediyor: Yönünü şaşırmış halde, Tanrı korkusuyla hayvansal haz alma arasında bocalayarak; yasaklamalarla kösteklenmiş, dinin nevrozları altında ezilmiş olarak, uygarlığının bu ikilemine bir çıkış yolu bulabilecek mi? İlk iki güç, saldırgan içgüdü ve cinsel içgüdü, sonunda ahlakçı akla boyun eğecek mi ve biz daha sonra, yargılayan ve cezalandıran Tanrı'nın «çıkarcı varsayımı»nı gereksiz diye kesinlikle uzaklaştırabilecek miyiz? Gelecek, —psikanalistçe konuşursak— bu duygusal iç çatışmayı bilincin ışığına çıkararak yenecek mi? Bir gün tam esenliğini sağlayabilecek mi?

Tehlikeli soru. Freud, «akıl içgüdüsel hayatımızın efendisi haline gelebilecek mi?» diye sorarak, kendini trajik bir savaşta kıstırılmış görüyor. Bir yandan, bilinçsizlik üzerinde aklın egemenliğini psikanalizin inkâr ettiği biliniyor: «İnsanlar,» diyor psikanaliz, «aklın kanıtlarına az yanaşabilir kimselerdir; içgüdüleri tarafından harekete geçirilirler.» Gelgelelim öte yandan, «içgüdüsel hayatımıza egemen olmak için zekâmızdan başka yolumuz yoktur,» diye açıklıyor. Teorik öğreti olarak psikanaliz, içgüdülerin ve bilinçsizliğin ağır basmasıyla savaşır; pratik metot olarak insan için ve dolayısıyle insanlık için tek kurtuluş yolunu akılda görür. Uzun zamandan beri,

psikanalizin derinliğinde bu gizli çelişme saklanmaktadır. Şimdi, araştırmanın genişliğine orantılı olarak, ölçüsüzce büyüyor: Freud'un şimdi kesin bir karar alması gerekir: İşte tam burada, felsefî alanda aklın ya da içgüdünün üstünlüğü için düşündüğünü söylemelidir. Fakat yalan söylemeyi bilmeyen ve kendi kendine bile yalan söylemeyi reddeden Freud için, bu seçim, korkunç derecede güçtür.

Nasıl son bir yargıya varmalı? Yaşlı adam, bakışları altüst halde dünya savaşının kollektif psikozu ile içgüdülerinin bilinçli akıl üzerine egemenliği teorisinin doğrulandığını gördü. Kandökücülük içgüdümüzün şiddetini gizleyen uygarlık kabuğunun henüz ne denli ince olduğu ve sanki bilinçsizliğin tek bir itişinin, zihnin bütün 'cüretli' yapılarını ve ahlakın bütün tapınaklarını yıkmaya yettiği, bu dört kıyamet yılında anlaşıldığından daha korkunç bir şekilde anlaşılmamıştır. O, dinin, kültürün ve insanın bilinçli hayatını yücelten, değerini artıran her şeyin vahşi ve ilkel yıkıcılık zevkine feda edilişini gördü; bütün kutlu ve kutsallaştırılmış güçler kendilerini bir kez daha, ilkel insanın duygusuz ve kana susamış içgüdüsünün karşısında buldular. Ama yine de, Freud'da birşey, insanlığın bu manevi bozgununu kesin diye tanımayı kendi kendine reddediyor. Çünkü, eninde sonunda insanlığın her bilinçlenmesinin, bilinçsizliğine karşı güçsüz kalması gerekiyorsa akıl neye yarar; kendisinin on yıllar boyunca bilim ve hakikat için çalışmış olması neye yarar? Bozulmazcasına dürüst Freud, ne aklın etken gücünü ne içgüdünün hesaplanamaz kuvvetini inkâra cesaret edebilir. Yi-

ne, bitirmek için, kendisinin ortaya attığı soruya, –ruhun böylece bir «üçüncü krallığı»nı gözönüne alarak– ihtiyatlıca, belli belirsiz bir «belki», «belki pek uzak bir gün» ile karşılık veriyor; çünkü bu geç kalmış yolculuktan sonra, en ufak bir avunma bulmadan kendi kendine geri dönmek istemezdi. Her zaman o denli sert olan sesinin uzlaştırıcı ve yumuşak hale geldiğini işitmek içe dokunucudur; şimdi ömrünün akşamında insanlığa, yolunun ucunda ufak bir umut pırıltısı göstermek istiyor: «İnsan zekâsının içgüdülere kıyasla zayıf olduğunu söylemeye devam edebiliriz. Bu zayıflık garip birşeydir; zekânın sesi alçaktır, fakat kendini duyuruncaya dek susmaz. Sonunda, sayılamayacak kadar çok başarısızlıkların arkasından, yine de başarıya ulaşmanın bir yolunu bulur. Bu, insanlığın geleceği için iyimser olunabilen 'nadir' noktalardan biridir; fakat kendiliğinden fazla bir anlam taşımaz. Zekânın üstün varlığı, elbette, uzak bir bölgede bulunuyor, ama herhalde varılamayacak bir yerde değil.»

Bunlar, şaşılacak güzellikte sözlerdir. Fakat karanlıktaki bu küçük ışık, yine de sorucu, gerçeğin dondurmuş olduğu ruhun ısınamayacağı kadar belirsiz bir uzaklıkta titriyor. Her «olasılık» ince bir avuntudan başka birşey değildir ve hiçbir «belki,» yüce gerçekliklere inanmanın dinmez susamışlığını gideremez. Burada psikanalizin aşılmaz sınırı karşısında bulunuyoruz: İç inançların, yaratıcı güvencin krallığının başladığı burada, gücü bitiyor; bilinçlice hayal kırıcı ve her seraba düşman olarak, bu yüksek

bölgelere erişmek için kanatlara sahip değildir. Bireyin, bireysel ruhun tek bilimi, hiçbir şey bilmiyor, kollektif bir anlamda ya da insanlığın metafizik bir kutsal görevi yönünde hiçbir şey bilmek istemiyor: İşte bunun için psişik olguları aydınlatmaktan başka birşey yapmıyor ve insan ruhunu ısıtmıyor. O ancak sağlık verebilir, fakat tek sağlık yetmez. Mutlu ve yaratıcı olmak için insanlığın, hayata anlam veren bir inançla durmadan sağlamlaştırılmaya ihtiyacı vardır. Psikanaliz ne dinlerin afyonuna, ne Nietzsche'nin göklere çıkaran vaatlerinin sarhoş edici kendinden geçmelerine başvurur; o, ne hiçbir inan, ne güven, ne söz verir, avutmaktan çok susmayı tercih eder.

Bütünüyle Sigmund Freud'un sert ve dürüst zihninin doğurmuş olduğu bu içtenlik, ahlak bakımından hayranlık vericidir. Fakat yalnız doğrunun kendisi olan her şeye kaçınılmaz şekilde bir acılık ve kuşkuculuk katılır ve yalnız akıl ve analiz olan her şeyin üstünde trajik bir gölge süzülür. Psikanalizin içinde tanrısalı kökünden yıkmaya çalışan inkâr edilmez birşey, toprak ve kül kokusunda birşey vardır; yalnız, insanî olan her şey gibi özgür ve sevinçli kılmaz; içtenlik, zihni hayranlık verici bir şekilde zenginleştirebilir, fakat duyguyu hiçbir zaman tam olarak doyurmaz, insanlığa «kendini aşma»sını hiçbir zaman öğretmez. Ama bu yine de en çılgınca, en gerekli doyuştur. İnsan fiziksel anlamda bile rüyasız yaşayamaz, dayanıksız bedeni, gerçekleşmemiş duyguların baskısı altında çatlardı. Bunu Freud'dan daha güzelce kim ispatlamıştır? O zaman insanlığın

ruhu, daha yüksek bir anlamın umudu olmaksızın, inancın rüyaları olmaksızın varoluşa dayanabilir miydi? İşte bunun için bilim, tanrısal yaratışlarının çocukçalığını ona durmadan gösterebilir, daima nihilizm içine düşmemek için, yaratma sevinci evrene yeni bir anlam vermek isteyecektir; çünkü bu çaba sevinci çoktan, kendi içinde, bütün manevî hayatın en derin anlamıdır.

İnanışa acıkmış ruh için, soğuk ve açık görüşlü akıl, katılık, psikanalizin gerçekçiliği, bir besin olamaz. O, deneyler getirir, fazlasını değil; gerçeklere bir açıklama verebilir, hiçbir anlam yüklemediği evrene değil... Onun sınırı buradadır. Daha önceki herhangi bir metottan daha iyi olarak, insanı öz Ben'ine yaklaştırmayı bilmiştir, fakat onu bu Ben'den dışarı çıkartmayı değil; —ki bu duygunun tam doyuşu için gerekli olurdu—. O, analiz yapar, ayırır, böler, her yaşantıya öz anlamını gösterir; fakat bu binlerce ve binlerce öğeyi yeniden bir araya toplamayı ve onlara ortak bir anlam vermeyi bilmez. Gerçekten yaratıcı olmak için, aydınlatan ve ayrıştıran düşüncesinin tekrar toplayacak ve kaynaştıracak olan bir başkasıyla, psikanalizden sonra, psikosentez ile tamamlanması gerekir; bu belki yarının bilimi olacaktır. Freud'un aştığı yol ne olursa olsun, ondan daha uzakta, açılacak, işlenecek gepgeniş alanlar kalıyor. Şimdi psikanalizin yorumlama sanatı, ruha, atılımını durduran köstekleri göstermişken, başkaları ona özgürlüğünden söz edebilir, ona kendi kendinden çıkmasını ve Tüm evrensele varmasını öğretebilir.

DOKUZUNCU BÖLÜM

ZAMAN İÇİNDE

> Bir ile Çok'tan doğan ve daha doğuşunda, belirli kadar belirsizi de kendinde taşıyan bireyi, onu, Bir ile Çok arasında bağlantı kuran bütün temsil kategorilerini tekrar gözden geçirmeden önce sınırsızın içinde yok olmaya hiç bırakmak istemiyoruz.
>
> PLATON

XIX. yüzyılın son on yılı içinde, sembolik bir zamandaşlıkta iki keşif meydana gelir: Wüezburg'da, Wilhelm Roentgen adlı, az tanınmış bir fizikçi, beklenmedik bir deneyle, o zamana dek, girilmez diye kabul edilen insan vücudunun içini görme imkânını ortaya koyuyor. Viyana'da yine az tanınmış bir hekim, Sigmund Freud, ruh için aynı imkânı meydana çıkarıyor. İki metot, yalnız kendi bilimlerinin temellerini değiştirmekle kalmıyor, fakat bütün komşu alanları da verimlileştiriyor: Dikkati çekici bir karşılıklı etkilenmeyle hekim, fizikçinin bulgusundan yararlanıyor, hekiminki ise psikofiziği, ruhun kuvvetleri öğretisini zenginleştiriyor.

Freud'un sonuçları bugün bile bitip tükenmekten uzak olan muhteşem buluşu sayesinde, bilimsel psikoloji sonunda, akademik ve teorik tekelde ol-

ma durumunun sınırlarını aşıyor ve pratik hayata giriyor. Onunla, psikoloji bilim olarak ilk defa zihnin bütün yaratışlarına uygulanabilir hale geliyor. Çünkü, geçmiş zamanın psikolojisi ne idi? Bir okul maddesi, üniversitelere ve seminerlere kapatılmış, okunmaz ve dayanılmaz formüllerle dolu kitaplar doğuran özel teorik bir bilim. Onu inceleyen kimse, kendi üzerinde ve onun bireysel kanunları üzerinde, sanki astronomi ya da sanskritçe çalışmış gibi fazla birşey bilmiyordu; büyük kamu da, doğru bir içgüdüyle, onun laboratuvar sonuçlarını, baştan başa soyut oldukları için değersiz sayıyordu. Ruhun incelenmesini kararlı bir jestle teorikten bireysele getirterek kişiliğin billurlaşmasını bir araştırma konusu yaparak, Freud, okul psikolojisini gerçek içine taşıdı ve insan için ona hayatî bir önem verdi; çünkü, artık uygulanabilir hale gelmişti.

Psikoloji büyümekte olan insan varlığının oluşumunda pedagojiye ancak şimdi yardım edebilir: Hastanın tedavisinde yararlanmak, yolunu şaşırmışın yargılanmasında adalete yardım etmek, artistik yaratışları anlatmak, onun uygulanma konuları oluyor. Aynı zamanda herkese, daima tek olan bireyselliğini açıklamaya çalışırken, bütün insanların yardımına koşuyor. Çünkü insan varlığını kendi kendine öğrenmiş olan kimse, bütün insanları anlıyor.

Psikolojiyi böylece bireysel ruha doğru yönelterek, Freud, bilinçsiz olarak çağın en içten dileğini yerine getirmiş oldu. İnsan hiçbir zaman bizim bu, dış hayatı gittikçe tekdüzeleştirme çağındaki kadar

öz-Ben'ini, kişiliğini merak eder olmamıştır. Teknik yüzyılı, renksiz bir tip yaptığı bireyi gittikçe daha çok tek biçimli kılıyor ve kişiliksizleştiriyor: Kategorisince aynı ücreti alan, aynı evlerde oturan, aynı türden eğlence karşısında, aynı radyo aygıtı, aynı gramofon plağı karşısında sığınak arayan, kendini aynı sporlara veren insanlar, dışardan, ürkütücü bir şekilde gitgide daha çok benzer oluyorlar; aynı caddelerin bulunduğu şehirler gitgide daha az ilgi çekici, milletler daima daha tek türden hale geliyorlar; görünür bütün ayrımları, akla uydurmanın dev potasında eritiyor. Fakat dış yüzümüz seri halinde yontulurken ve insanlar kollektif tiplere uygun bir şekilde düzineyle sınıflandırılırken, yaşama tarzlarının yavaş yavaş kişiliksizleştirilmesinin ortasında her birey, yaklaşılmaz ve dışın etkisinden kaçan varlığının tek hayat katının önemini gittikçe daha çok değerlendiriyor. Bu biricik, çoğaltılması imkânsız kişiliğidir. O, insanın yüce ve hemen hemen tek ölçüsü olmuştur; bütün sanatlarla bütün bilimler, karakterolojiye böylesine tutkuluca hizmet ediyorlarsa bu hiç mi hiç rastlantı değildir. Tipler öğretisi, soy-sop bilimi, kalıtım (irsiyet) teorisi, bireysel dönemlüik üzerine araştırmalar daima daha sistemlice, özeli genelden ayırmaya uğraşıyor; edebiyatta biyografi, kişilik bilimini derinleştiriyor; uzun zamandan beri ölü sayılan astroloji (yıldız falı), şiromansi (el-falı), grafoloji (yazıdan karakter okuma bilimi) gibi iç fizyognomoni'nin (*) inceleme metotları günümüz-

(*) Yüze, beden yapısına bakarak, insanın karakterini tanıma bilimi.

de beklenmedik bir şekilde yayılmaktadır. Varoluşun bütün bilmecelerinden hiçbiri, bugünün insanı için, varlığının ve öz gelişmesinin açığa vurulması, kişiliğinin özel koşulları ve biricik özgüllüğü kadar önemli değildir.

Freud, iç yaşantının bu merkezine, soyut hal almış olan psişik bilimi getirmiştir. İlk kez, şairce bir büyüklüğe erişerek, insan kişiliğinin billurlaşmasının dramatik öğesini, bu ateşli varageleyi, bilinçle bilinçsizlik arasındaki alacakaranlık bölgesinin kargaşalığını açıp yaymıştır: En ufak çatışma burada en geniş sonuçları doğurur; geçmiş, en garip kördüğümlerle burada şimdiki zamana bağlanır; burası kanın ve bedenin dar küresi içinde, bakışla bütünü kavranamayan, bununla birlikte, iç yasalara akıl ermez uygunluğu içinde seyredilmesi bir sanat eseri kadar güzel, hakiki bir kozmozdur. Fakat bir insanı çekip çeviren yasalar —Freud'un öğretisiyle getirdiği kökten altüst oluş buradadır—, her zaman kullanılan bir şemaya göre asla yargılanamazlar; onların değerlenmeleri, duyulmaları ve bu oluş üzerine biricik değerler olarak tanınmaları gerekir. Bir kişilik, katı bir formül yoluyla değil, fakat yalnız ve yalnızca onun öz yaşantısından doğan alınyazısının biçimiyle tanınabilir: Bunun için her tıbbi kür, her manevi yardım, her şeyden önce Freud'da bilgi, özellikle yakınlık duyan ve bundan dolayı gerçekten sezgili olan olumlu, doğrulayıcı bir bilgi varsayımını akla getirir.

Her bilimin ve her ruh hekimliğinin zorunlu baş-

langıcı, onun için kişiliğe saygısı, Goethe'ce anlamına göre bu «açığa vurulan sır»dır; Freud, başka hiçbir kimsenin yapmadığı gibi, bu saygıyı bir manevi buyruk olarak gözönünde tutmayı öğretmiştir. Tek onunla, binlerce ve yüzbinlerce kişi ilk defa olarak ruhun, özellikle çocuk ruhunun kolay kırılabilirliğini öğrenmiştir; Freud'un ortaya çıkardığı yaraları görünce, onlar her kaba hareketin, her hoyratça girişimin (bazan tek bir kelime yeter,) bu 'esrarlı' bir yeniden hatırlama vergisine sahip, bu aşırı derecede nazik madde içinde bir kaderi yok edeceğini anlamaya başlamışlardır; dolayısıyle, her tehdit, her yasaklama, her ceza ya da düşüncesiz paylama, bunu yapana şimdiye kadar bilinmez kalmış bir sorumluluk yükler. Yanlışlıkları içinde bile kişiliğe saygı. İşte Freud'un daima daha derin bir şekilde bugünün vicdanına, okula, kiliseye mahkemeye, bu sertlikten kaçış sığınaklarına soktuğu budur; ruh yasalarını bu en iyi görüşle, dünyaya daha büyük bir incelik ve bağışlayıcılık yaydı. İnsanların ilişkilerinde en önemli ve uluslar arasında gittikçe daha gerekli olan şey, kısacası, daha üstün bir insanlık yapısının kurulmasında bize yardım edebilecek tek şey olan karşılıklı anlaşma sanatı, zihin alanıyla ilintisi olan bugünkü metotların hiçbirinden Freud'un kişilik öğretisinden yararlandığı kadar yararlanmamıştır; Freud'un sayesinde ilk kez, bireyin önemini, her insanın ruhunun biricik ve yerine başkası konulamaz değerini, yeni ve etkin bir anlamda kavramıştır.

YAPITLARDAN SEÇMELER

SIGMUND FREUD

AÇIKLAMALAR

ALİ AVNİ ÖNEŞ

«HAYATIM VE PSİKANALİZ»

FREUD, **«Die Meidzin der Gegenwart in Selbstdarrqtel** — Şimdiki Tıp: Otobiyografiler» dizisinde, 1925'te, Leipzig'de yayınlanmış, sonradan **«Tıp ve Psikanaliz»** ile tek kitap haline getirilmiş olan bu eserinin önsözüne şöyle söyleyerek giriyor:

«Bu otobiyografi dizisine katılanlar, üzerlerine aldıkları görevin özelliği ve güçlüğüyle ilişkili birtakım düşünceleri belirtmekle başlıyorlar. Ben şundan dolayı, kendi görevimin daha da karmaşık olduğunu söyleyebilirim sanıyorum: Çeşitli tekrarlamalarla, burada benden istenilenler gibi incelemeler yayınlamıştım; konunun niteliği, kişisel rolümün, olduğundan ya da genellikle gerekli gibi görüldüğünden daha öne alınmasını istiyor.»

«1909'da, Worcester'in Clark University'sinde (Massachusetts), psikanalizin gelişmesinin ve temelinin ilk açıklaması olan beş konferans verdim...»

Bir Amerikan dergisine –içinde anlattıkları– bu konferansların benzeri olan bir yazı verdiğini —**«XX. Yüzyılın Başlangıçları»**— belirttikten sonra şunları söylüyor:

«İkisi arasında, 1914'te, burada anlatacaklarımın esasını özet olarak içine alan bir yazı çıktı: **«Zur Geschichte der psychoanalytischen Bewegurg** Psikanaliz Hareketinin Tarihine Katkı». Ne dediklerimin aksini söylemek, ne de kendi kendimi tekrarlamak istediğimden, öznel ve nesnel açıklamalar arasında, biyografikle tarihsel arasında yeni bir karışım formülü bulmam gerekti.»

Gerçekten Freud, **«Hayatım ve Psikanaliz»**e, önce «6 Mayıs 1856'da Freiberg'te doğdum...» diyerek hayatının hikâyesiyle başlar. Ailesini, babasının maddi durumunu, çocukluğunu, ilk öğrenim yıllarını anlatır: Babası onun meslek seçimini kendi gönül eğilimine bırakmıştır. Genç Freud ise, hekimliğe ve hekimin toplum içindeki durumuna karşı bir heves duymamaktadır: doktor olduktan sonra bile bu duygusu değişmemiştir. O, yalnız insan ilişkilerini konu alan bilimleri «öğrenme susamışlığı» ile tutuşmaktadır. Hareket noktası bu olmuştur.

O zaman moda olan, evrensel şeylerin anlaşılmasını olağanüstü bir açıklıkla verecek gibi görünen Darwin teorisi, kendisini kuvvetle çekmektedir.

Sonunda, liseyi bitirdiği zaman, bir konferansta dinlediği, Goethe'nin «Tabiat» üzerine denemesi, ona Tıp Fakültesi'ne yazılma kararını verdirtmiştir.

Önce bazı düş kırıklıklarına uğramıştır. Bunların birincisi, Yahudi olduğu için, kendisini başka öğrenciler arasında «aşağı» hissetmesi gereğidir. İkincisi: İlk üniversite yıllarında, aşırı gençlik çabasıyla bilimin her dalına atılmak istemişse de tabii verilerinin —kendi deyimiyle— «özelliği ve darlığı», başarı kazanmasını engellemiştir. Sonunda Ernest Brücke'nin Fizyoloji Laboratuvarı'na girmiş, orada dört yıl çalışmıştır. 1882'de hocasının öğüdüne uyarak «teorik çalışmalar»dan vazgeçip Viyana'da, Büyük Hastane'de stajyer doktor olarak çalışmaya başlamıştır.

Hastanenin Beyin Anatomisi Enstitüsü'nde incelemeler yapar. Fakat beyin anatomisinin, pratik bakımdan, fizyolojiden daha ileri bir adım olmadığını farkederek, kendini, sinir hastalıklarının incelenmesine verir. Bu rahatsızlık, o zamanlar bir

uzmanlık dalı sayılmayarak iç hastalıklarının çeşitli bölümlerinden biri olarak kabul ediliyordu. Freud ise onu tıbbın bambaşka bir alanı olarak düşünüyor ve bu konu üzerinde kendisini kendisinin yetiştirmesi gerektiğini kavrıyordu.

O sıralarda Paris'teki ünlü doktor Charcot'nun adı, sinir hastalıkları konusu üzerinde büyük bir otorite olarak parlamaktadır. Freud, öğretimini onun yanında ilerletmek için, Paris'e gitme fırsatını elde eder.

Freud, **«Hayatım ve Psikanaliz»** in birinci bölümünde Paris'teki çalışmalarını, Charcot ile yaptığı sıkı işbirliğini, sinir hastalıklarının, özellikle isteri'nin tedavisinde ipnotizmanın uygulanmasını öğrenişini, Viyana'ya döndükten sonra, kendisinin de aynı metodu kullanmasını anlatır. İsteri'nin yalnız kadınlara özgü bir hastalık olmadığını, erkeklerde de bulunduğu tezini Tabipler Birliği'nde açıklamasının nasıl alaycı bir tepkiyle karşılandığını söyler.

Freud, organik sinir hastalıklarının tedavisiyle uğraşmaktan vazgeçer, işin ruh yönünü ele alır. Bunda önceleri ipnoz uykusunu kullanırken telkin ve serbest çağrışımla, içe tıkılan istekleri ve duyguları, hastaya açıklatmakla daha iyi sonuçlara vardığını görür. Sonra Fransa'ya, Nancy'ye giderek doktor Bernheim ile çalışmalar yapar. Dönüşünde doktor Breuer'le başlamış olduğu çalışmalarını sürdürür. Birlikte **«İsteri Üzerine Çalışmaları»** nı yayınlarlar. Fakat, önceleri pek iyi anlaştıkları Breuer ile aralarında, gittikçe görüş ayrılıkları başlar. Freud hastalığın oluşumunun bilinçsiz yasaklamalardan ve içe tıkmalardan ileri geldiği anlayışını öne sürer. Ona göre, nevrozlar Ben ile libido arasındaki uzlaşmazlıkların sonucudur. Breuer ise bu alanda daha ileri gitmekten çekinmektedir.

Daha önce, 1891'de Freud'un, beyin felçleri

üzerine yapmış olduğu çalışmaların bir ürünü olarak küçük bir kitabı çıkmıştı: **«Afaziler Anlayışı Üzerine»**. «Şimdi benim için bilimsel araştırmanın, hayatımın baş ilgi konusu olduğunu izlemek ve göstermek gerekiyor,» diyen Freud, «Hayatım ve Psikanaliz»in ikinci bölümüne şöyle başlar:

«Açıklamamı tamamlarken, daha başlangıçta ipnoza, ipnotik telkinden başka bir görev de yaptırmış olduğumu itiraf etmem gerekiyor. Onu, hastanın ruhunu hastalığının tarihine, onun doğuşuna bağıntılı olarak araştırmak için kullanıyordum; o bu tarihi ve doğuşu, uyanık halde çok zaman hiç mi hiç, ya da pek eksik bir şekilde bana bildirebiliyordu. Bu yürüyüş tarzı bana emreden ya da yasaklayan basit telkinden daha etkili gibi görünmekle kalmıyor; telkinin monoton usulüyle iyileştirmeye çalıştığı olayın kaynağına bağlı birşeyi öğrenmeye hakkı olan hekimin bilme susuzluğunu da tatmin ediyordu.

«Bu başka davranış tarzına şu şekilde gelmiştim: Henüz Brücke'nin laboratuvarındayken, doktor Joseph Breuer ile tanışmıştım; o, Viyana'nın en parlak pratisyen hekimlerinden biri olduğu gibi bilimsel bir geçmişe de sahipti. Solunum fiziyolojisi ve denge organı üzerine kalıcı bir değer taşıyan birçok çalışmaları vardı. Üstün zekâlı bir insandı, benden ondört yaş büyüktü; ilişkilerimiz pek çabuk samimileşti, bulunduğum güç hayat şartları içinde dostum ve desteğim oldu. Bütün bilimsel ilgilerimizi birlikte ortaya koymaya alıştık; tabii, bu ilişkilerde, kazanan taraf bendim. Psikanalizin gelişmesi onun dostluğuna mal oldu bana. Bu bedeli ödemek benim için kolay olmadı; ama bu, kaçınılmazdı.

«Daha Paris'e gitmeden önce, 1880'den 1882'ye kadar özel bir usulle tedavi etmiş olduğu bir isteri olgusu üzerindeki gözlemlerini bildirdi, bu o-

nun isteri semptomlarının çıkış nedenleri ve anlamı üzerine derin görüşler edinmesini sağlamıştı. Bu, Janet'nin çalışmalarının henüz geleceğe ait olduğu bir zamanda meydana gelmişti. Çeşitli tekrarlamalarla bana, hastasının hikâyesinden parçalar okudu; ben de, nevrozun anlaşılmasında henüz böyle bir adım atmamış olduğum izlenimini edindim. Paris'e gittiğimde, bu sonuçları Charcot'ya anlatmaya karar verdim, öyle de yaptım. Fakat üstad, daha ilk imalardan başlayarak, hiçbir ilgi göstermedi. Ben de bu konuya bir daha dönmedim, kendim de artık bu işle uğraşmadım.

«Viyana'ya dönünce, dikkatimi tekrar Breuer'in gözlemi üzerine çevirdim ve onu bana daha ayrıntılı olarak anlattırdım.»

Freud böylece, Breuer'le yaptığı çalışmalarını ve sonra aralarında beliren görüş ayrılıklarını özetledikten sonra, kendi kendine girmiş olduğu bu çetin yolda yeni kanılara nasıl vardığını, psikanaliz adıyla kurduğu bilimin temellerini nasıl attığını, ruh hastalıklarının oluşumu ve tedavisi anlayışına nasıl bambaşka bir yöntem getirdiğini anlatır. İlk olarak **bilinçsizlik** ve **içe tıkma** kavramlarını ortaya atmıştır. İnsanın ruhunun derinliklerinden **libido** denilen zorlayıcı bir güç çıkarmıştır. **Cinsellik**'e en önemli rolü vermiştir. İşte Freud'un yadırganması, hatta hor görülmesi, genellikle de yanlış anlaşılması, bu oluştan başlar. Kendilerini Freud'la birlikte «Derinlik Psikolojisi»ne vermiş olan çalışma arkadaşlarının bazıları da bu yüzden ondan ayrılmış, ona karşı duruma bile geçmişlerdir.

«Hayatım ve Psikanaliz» Freud'un özel yaşantısının değil, bilimsel çalışmalarının ve çatışmalarının hikâyesidir. İnsan düşüncesi için yepyeni bir çığır açan bu yenilmez savaşçının birçok dirençlerle karşılaşması olağandır. Fakat o, yolundan hiçbir zaman sapmadığı gibi, daha da ileri gitmiş,

uzun süren hayatı boyunca, insan ruhunun en karanlık noktalarına ışık serpen devrim yapıcı eserlerini gittikçe daha derine inen yeni buluşlarıyla güçlendirerek yayınlamaktan geri kalmamıştır.

Beş bölümden meydana gelen «Hayatım ve Psikanaliz»de bu eserlerin hangi çalışmalarla hazırlanmış oldukları anlatılmakta, getirilen yeni kavramların açıklanmaları özet olarak verilmektedir.

HAYATIM VE PSİKANALİZ

6 MAYIS 1856'DA, Moravya'da, şimdiki Çekoslovakya'nın ufak bir şehri olan Freiberg'de doğdum. Anababam yahudi'ydi, ben de yahudi kaldım. Ailemden baba tarafımın, uzun zaman Renanya ülkelerinde (Kolonya'da) oturduğunu, XIV. ya da XV. yüzyılda yahudilere karşı girişilmiş bir kıyıcılık dolayısıyle doğuya doğru kaçtığını ve XIX. yüzyıl içinde Litvanya'dan, Galiçya yoluyla almanca konuşan bir ülkeye, Avusturya'ya geri geldiğini bildiğimi sanıyorum. Ondört yaşımda iken Viyana'ya götürüldüm, bütün öğrenimimi orada yaptım. Lisede yedi yıl süresince sınıfın birincisi oldum; ayrıcalıklı bir durumum vardı, hemen hemen hiç sınavlara sokulmadım. Ailem pek orta halli idiyse de, babam, meslek seçmemde benim kendi eğilimimi izlememi istedi. Bu gençlik yıllarımda heki-

min sosyal durumu ve uğraşmalarını bir üstün tutma hissi yoktu bende; zaten ondan sonra da hiç olmadı. Bir çeşit öğrenme susamışlığı, fakat daha çok tabiat bilimlerine özgü konulardan çok insan ilişkilerine değinen şeyler üzerine yönelen bir susamışlıkla harekete geçtim; bu, kendini tatminin başlıca yolu olarak gözlemin değerini henüz tanımamış olan bir susamışlıktı. Gelgelelim, o sıralarda moda olan Darwin öğretisi, evrendeki şeylerin anlaşılmasına olağanüstü bir itki vermeyi vaat edermiş gibi, beni kuvvetle çekiyordu; lise öğrenimimin sonundan az önce, halk için verilen bir konferansta okunan, Goethe'nin «Tabiat» üzerine güzel bir denemesini dinlediğimden, bana Tıp Fakültesi'ne yazılma kararı verdirenin bu olduğunu hatırlıyorum.

1873'te girdiğim üniversite bana önce, bazı hissedilebilir hayal kırıklıkları getirdi. Orada şu garip zorunlulukla karşılaştım: Kendimi aşağı ve öbürlerinin milliyetinin dışında hissetmem gerekiyordu, çünkü yahudi'ydim. Bana zorla kabul ettirmek istedikleri bu savların birincisine korkusuzca direndim. Aslımdan ya da söylenmeye başlanıldığı gibi, ırkımdan niçin utanç duymalıyım? Fakat öbürleriyle milliyet birliğini büyük üzüntü duymadan yadsıyordum. Gerçekten, böyle bir katılma olmaksızın da, insanlık çerçeveleri içinde çalışkan bir işbirlikçi için her zaman yer bulunabilir, diye düşünüyordum. Bununla birlikte, ilk üniversite izlenimlerimin sonucu, baskı içinde olma alınyazısıyla benim erkenden yakınlık kurmam ve «sıkı çoğunluk»un yasağına uğramam oldu.

Böylece, genel düşünce karşısında, içimde belli

bir bağımsızlık hazırlandı. Ayrıca daha ilk üniversite yıllarımda, tabii yeteneklerimin darlığının ve özelliğinin, aşırı gençlik çabası içinde kendilerine doğru atılmış olduğum birçok bilgi dallarında bana tam başarıyı yasakladığını deneyle öğrenmek zorunda kaldım. Böylece Mephisto'nun verdiği şu fikrin gerçekliğini öğrendim :

Bilimin her yerinde gezinmeniz boşuna,
Her kimse ancak öğrenebileceğini öğrenir.

Yalnız Ernest Brücke'nin fizyoloji laboratuvarında rahatı ve tam bir tatmini, ayrıca saygı duyabileceğim ve örnek olarak alabileceğim kişileri buldum. Brücke bana, sinir sisteminin doku bilimiyle ilgili bir görev verdi ki, işi iyi yürüterek onu memnun kılabildim ve arkasından bağımsız bir tarzda devam edebildim. 1876'dan 1880'e kadar bu laboratuvarda, kısa kesintilerle çalıştım ve oradan, açılacak boş asistanlık yerine geçmek için seçildim. Asıl tıbbın çeşitli dalları -psikiyatri dışında- beni çekmiyordu. Tıp öğrenimimi gevşekçe izliyordum, ancak 1881'de, demek ki hayli gecikmeyle doktor oldum.

1882'de, ani değişiklik oldu. Her şeyin üstünde saygı gösterdiğim hocam, kötü maddi durumum göz önüne alınırsa, teorik incelemeler yolunu terketmemin daha iyi olacağına beni inandırarak, babamın düşüncesizce eliaçıklığına son verdirdi. Onun öğüdünü izledim: Fizyoloji laboratuvarını bıraktım ve öğrenci olarak hastaneye (Allgemeines Krankhaus) girdim; orada çok geçmeden görevli stajyer hekim (interne) oldum. Çeşitli servislerde, altı aydan fazla da Mey-

nert'inkinde kaldım. Onun eseri ve kişiliği daha öğrenciyken beni büyülemişti.

Bir yönde, çalışmalarımın almış oldukları yönelime bağlı kaldım. Brücke bana araştırma konusu olarak en aşağı bir balığın **(Ammocoetes-Petromyzon)** omuriliğini vermişti. Şimdi insanın merkezî sinir sistemine, Flechsig'in, ilik kınlarının arka arkaya oluşumlarıyla ilgili buluşlarının üzerine parlak bir ışık attığı karmaşık dokuya geçtim. Önce yalnız ve yalnız beynin soğanımsı kısmını inceleme konusu seçmem henüz başlangıçlarımın bir sonucu idi. İlk üniversite yıllarımdaki incelemelerin ortaya çıkardığı mizaca aykırı olarak şimdi içimde, çalışmanın yalnız tek bir madde ya da tek bir sorun üzerinde yoğunlaştırılmasına doğru bir eğilim gelişiyordu. Bu eğilim bende kaldı ve daha sonra tekyanlılıkla kınanmama sebep oldu.

Şimdi beyin anatomisi enstitüsünde, bundan önce fizyoloji enstitüsünde olduğumdan daha çok çaba gösteren bir çalışmacı idim. Liflerin geçme yolu ve beyin soğanındaki çekirdeklerin kaynağı üzerine küçük çalışmalar bu hastane yıllarında doğdular ve Edinger tarafından not edildiler. Birgün, servisine girmeden önce bile bana laboratuvarını açmış olan Meynert, kendimi kesinlikle beynin anatomisine verip vermeyeceğimi sordu ve dersini bana bırakma teklifinde bulundu. Çünkü, kendini yeni metotları ele alamayacak kadar yaşlı hissediyormuş. İşin genişliği karşısında ürkerek, bunu reddettim. Belki daha o zamandan, bu dâhi adamın bana karşı hiç de iyi birşey hazırlamadığını keşfetmiştim.

Beyin anatomisi, pratik görüş noktasından, elbette psikolojinin gözünde bir ilerleme değildi. Sinir hastalıklarının incelenmesine başlarken maddî gerekliliklerı hesaba kattım. Bu uzmanlık, o sıralarda Viyana'da pek az modaydı, hastalar iç hekimliğinin değişik bölümlerine dağılmışlardı. Yetişmek için iyi fırsatlar yoktu, insanın kendi kendinin hocası olması gerekiyordu. Az önce beyin merkezlerinin yerlerini belirleme üzerine yazdığı kitabından dolayı bir kürsüye çağrılmış olan Nothangel, iç hastalıklarının başka kısmî alanları arasında nöropatalojiyi ayrı tutmuyordu. Uzakta Charcot'nun büyük adı parlıyordu ve ben böylece sinir hastalıkları için doçent derecesini elde etme ve sonra öğrenimimi sürdürmek için Paris'e gitme planımı tasarladım.

Onu izleyen yıllarda, hastanede görevlilik hizmetim sırasında, sinir sisteminin organik hastalıklarıyla ilgili çeşitli gözlemlerimi yayınladım. Bu alana azar azar alışıyordum. Beyinde, anatomo-patalojistin hiçbir şey eklemeyeceği şekilde tam bir kesinlikle bir hastalık kaynağı yeri belirlemeye çalışıyordum. Şiddetli bir polinevrit teşhisi ile bir olguyu Viyana'da açımlamaya ilk gönderen ben oldum. Teşhislerimin otopsi ile doğrulanması, bana bir Amerikan hekimleri akını getirdi; onlara bir tür «Pidgin English» (*) ile servisimin hastalarını göstererek dersler veriyordum. Nevrozlardan hiçbir şey anlamıyordum. Bir gün din-

(*) Ortak bir anlaşma yolu olarak, Çinlilerle Avrupalılar arasında konuşulan ve çince gramerine uydurulmuş olan garip bir ingilizce.

leyicilerime durağan bir baş ağrısına tutulmuş bir nevropat'ı sınırlı, kronik bir menenjit hali diye gösterirken, hepsi haklı bir eleştirmeci başkaldırısıyla benden uzaklaştılar ve benim erken hocalığım son buldu. Kusurumun bağışlanması olarak, o zaman Viyana'da en büyük otoritelerin nörasteniyi bir beyin tümörü olarak teşhis ettiklerini söylemek gerekir.

1885 baharında tarihî ve klinik çalışmalarım esas alınarak nöropataloji doçenti kabul edildim. Sonra çok geçmeden, Brücke'nin ateşli tavsiyesi üzerine bir yolculuk için bana oldukça yüksek, olağanüstü bir para yardımı yapıldı. O yılın sonbaharında Paris'e hareket ettim.

Öğrenci olarak Salpêtrier'ye girdim, fakat başlangıçta, yabancı ülkelerden akın etmiş öğrenciler arasında kayboldum, yani az dikkati çektim. Bir gün Charcot'nun derslerini almancaya çevirenin, savaştan beri hayat belirtisi göstermediğine üzüldüğünü işittim. «Yeni Dersler»inin çevirimine birinin girişmesini çok istiyormuş. Kendimi tanıtmak için ona yazdım, hatta mektupta şu cümle oyununun bulunduğunu hatırlıyorum: Fransızca söz söyleme güçlüğüm var, fakat duyma güçlüğüm değil. Charcot beni beğendi, candan yakınlık kurdu ve o zamandan beri klinikte olan her şeye tamamen katıldım.

Bunu yazdığım sırada Fransa'dan, psikanalizin kabulüne karşı şiddetli bir savaşa tanıklık eden ve Fransız okuluyla ilişkilerimi en yanlış renkler altında sunan sayısız makaleler ve gazete kupürleri alıyorum. Sözgelişi, Paris'te kalışımı P. Janet'nin öğretileriyle yakınlık kurmak için kullandığımı, sonra çalıp kap-

tıklarımla kaçtığımı okuyorum. Bunun için, çarçabuk söylemek istiyorum ki, Salpêtrier'de kalışım sırasında Janet adı hiç ağza alınmadı bile...

Charcot'nun yanında bütün gördüklerimden bende en çok izlenim bırakan, henüz benim gözlerimin önünde sürdürdüğü son araştırmaları oldu. Yine isterik olayların gerçekliğinin ve meşruluğunun meydana çıkarılması, erkekte sık sık isterinin varoluşu, ipnotik telkinle isterik felçler ve büzülüp kasılmalar oluşturulması ve yapay oluşturmaların, ayrıntılarına kadar kendi kendine olanlarla aynı karakterleri sunuşu, beklenmedik hallerin çok zaman bir tromatizmden (*) ileri geldiğidir. Charcot'nun uygulamalı derslerinin çoğu, bende, başka yabancı öğrencilerde olduğu gibi, önce şaşkınlık ve bir karşı çıkma eğilimi uyandırdı; bu, o sırada moda olan teorilerinden birine başvurarak destek aradığımızı hissetme özentisiydi. Charcot itirazlarımıza daima gönül okşayıcılık ve sabırla, ama oldukça kesinlikle de karşılık veriyordu. Tartışmalarının birinde şu kelimeleri söyleyiverdi: **Ça n'empêche pas d'exister** (**). Bunlar bende unutulmaz bir şekilde yer edecek sözlerdi.

(*) Fransızcası: Traumatisme = 1. Organizmanın bir çarpmaya uğramasından doğan özellikle kafatası bölgesinde yaralı ya da yarasız, çarpmaya bağlı olarak bazıları geçici, öbürleri az çok sürekli bozuklukların bütünü, 2. Psikanalitik anlamda, aşırı kamçılanma ile karakterize edilen organizma halidir: Bunda boşanıp hafifleme imkânsızdır ve organizma her türlü ek kamçılanmaya kapanarak kendi kendini ayarlamaya gider. Sözgelişi bayılma yoluyla. (A.A.Ö.)

(**) Bu yaşamaya engel olmuyor. (Aslında Fransızca)

O zaman Charcot'nun bize öğrettiği her şeyin sürüp gitmediği bilinir. Bir kısmı şüpheli hale gelmiş, bir kısmı da zamanın denemesine açıkça uğramamıştır. Fakat bilimin sürekli bir baba mirasını meydana getirebilmek için bu eserden çok şey kalmıştır. Paris'ten ayrılmadan önce, üstatla, amacı isterik felçlerle organik felçler arasında karşılaştırma olan bir çalışmanın planı üzerinde konuştuk. Ben bunda, şu tezi ispatlamak istiyordum: İsteride, bedenin değişik kısımlarının felçleri (paralizileri), durum yitirimleri (anestezileri) insanların rahatsız oldukları, herkesçe anlaşılabilen (anatomik değil) belirtilere göre sınırlanırlar. O benimle aynı fikirdeydi; fakat nevrozun derinleştirilmiş psikolojik bir incelenmesine, aslında, büyük bir önem verme niyetinde olmadığı kolayca görülebiliyordu. Çünkü o patalojiden gelmişti.

Viyana'ya dönmeden önce, genel çocuk hastalıkları üzerinde bazı bilgiler edinmek maksadıyla, Berlin'de birkaç hafta kaldım. Viyana'da bir hasta çocuklar konsültasyonunu yöneten Kassowitz, orada bana, sinir hastalığına tutulmuş çocuklar için bir servis düzenlemeye söz vermişti. Berlin'de, Ad. Baginsky'nin yanında dostça bir karşılanma ve cesaretlendirmeler buldum. Kassowitz Enstitüsü'nde, ondan sonraki yıllar içinde, çocukların birleşik ya da iki yanlı beyin felçlerine ilişkin oldukça geniş bazı çalışmalar yayınladım. İşte bunun için de, daha sonra, 1897'de büyük **Genel ve Özel Tedavi Elkitabı**'nda Nothanagel bu konuyu bana verdi.

1886'da, güzün, hekim olarak Viyana'ya yerleştim ve dört yılı aşkın bir zamandır uzak bir şehirde

beni beklemiş olan genç kızla evlendim. Bu gençlik yıllarında çoktan ünlü olmadıysam, bunun, nişanlımın hatası olduğunu anlatarak bir geriye dönüş yapacağım. İncelemelerime uzak düşen, fakat yine de derin bir ilgiyle 1884'te Merck'ten, o zaman az tanınmış bir alkaloidi, kokaini getirtmeye ve fizyolojik etkilerini incelemeye girişmiştim. Bu çalışmalara dalmış olduğum sırada bana bir yolculuk çıktı, bu iki yıldır ayrı olduğum nişanlımı tekrar görme imkânı verecekti. Kokain üzerindeki araştırmalarımı çarçabuk sona erdirdim ve kamuya yaptığım bildiride, çok geçmeden bu maddenin yeni uygulanmalarının görüleceğini açıkladım. Bununla birlikte, dostum, göz hekimi L. Königstein'i, kokainin anestezik özelliklerinin hasta göz üzerinde ne noktaya dek kullanılabileceğini denemekle görevlendirdim. Tatilden dönünce, onun değil, fakat kendisine kokainden bahsetmiş olduğum başka bir dostum Carl Koller'in hayvanların gözleri üzerinde kesin deneyler yapmış ve onları Heildelberg Oftalmoloji Kongresi'ne sunmuş olduğunu öğrendim. Bundan dolayı küçük cerrahide oldukça önem kazanmış olan, kokainle lokal anesteziyi bulmuş olma şerefi Koller'e geçmiştir. Gelgelelim o zaman bu kaybedilmiş fırsat yüzünden nişanlıma kin tutmadım.

1886'da Viyana'daki müesseseme sinir hastalıkları uzmanı olarak döndüm. Tabipler Derneği'ne, Charcot'nun yanında gördüklerim ve öğrendiklerim üzerine bir rapor vermiştim: Fakat kötü karşılandım. Başkan Bamberger gibi otoriteler, anlattıklarımın inanılmaya değer olmadığını bildirdiler. Meynert tasvir ettiklerime benzer halleri Viyana'da aramam ve on-

ları Tabipler Derneği'ne sunmam gerektiğini hatırlattı bana. Ben de bunu yapmayı denedim, fakat servislerinde böyle olgular bulduğum hastanelerin hekimleri, onları gözlemlememe ve onlarla ilgilenmeme izin vermediler. İçlerinden biri, eski bir cerrah bağırdı: «Fakat, sevgili meslektaşım, böyle saçmalıkları nasıl söyleyebiliyorsunuz? İsteron (hysteron) rahim demektir. O halde bir erkek nasıl isterik olabilir?» Teşhisimin doğrulanmasına değil, olguyu gözlememeye ihtiyacım olduğunu söyleyerek boşuna direndim. Sonunda, hastane dışında, bir erkekte klasik bir isterik hemianestezi (*) buldum, bunu Tabipler Derneği'ne sundum. Bu defa alkışlarla karşılandım, arkasından artık benimle ilgilenilmedi.

«Yetkili otoriteler»in reddetmiş olduğu yeniliklerimin etkisi, hepsinde sarsılmaz bir halde kaldı. Erkekte isteri ve telkin yoluyla isterik felçler doğurma savımla, muhalefete atılmış bulunuyordum. Çok geçmeden beyin anatomisi laboratuvarının bana kapanmasından ve sömestrler boyunca derslerimi vermek için yer bulamayışımdan, kendimi akademi ve tıp hayatından çektim. O zamandan beri bir daha Tabipler Derneği'ne hiç dönmedim.

Sinir hastalarının tedavisiyle geçinmek isteyen kimse, elbette onlar için birşey yapmak zorundadır. Benim tedavi silahları depomda yalnız bir araç var-

---

(*) Hemianesthesie = Derinin duyarlıklarının vücudun bir yanında derince yok olması. Hemianesteziler ayrışabilir ve bazı duyarlıkların sınırı içinde kalabilir. Yalnız acı alma duyarlığı yok olunca, «hemianalgesie» vardır.

dı: Elektroterapi ve ipnoz. Çünkü tek bir muayeneden sonra bir idroterapi (su ile tedavi) kurumuna göndermek yeterli bir kazanç kaynağı değildi. Elektroterapi konusunda, bütün sinir hastalıkları semptomlarının tedavisi üzerine ayrıntılı tarifler veren W. Erb'in el kitabına başvuruyordum. Ne yazık ki çok geçmeden bu öğütleri izlemekteki uysallığımın hiçbir sonuç vermediğini, doğru gözlemler sonucu diye aldıklarımın yalnız bir hayal oyunu yapısı olduğunu anlayacaktım. Alman nöropatalojisinin birinci isminin imzaladığı bir kitabın gerçekle, sözgelişi, halk kitaplıklarımızda satılan «eski Mısır» rüya tabirnamesi kadar ilintili bulunmayışının keşfi acı oldu; fakat, henüz kendimi bağımsız kılamamış olduğum otoritelere safça inanışımdan biraz daha birşeyler yitirmeme yardım etti. Böylece elektrik aygıtını, Moebius daha şu kurtarıcı sözleri ağzına almadan önce bir yana attım: «Elektrik tedavisinin başarısı —olduğu zaman— ancak tıbbi telkinden ileri gelir.»

İş, ipnozla en iyi durumda gibi görünüyordu. Daha öğrenciyken, «Manyetizmacı» Hansen'in bir seansında bulunmuştum ve denemeye tutulan kimselerden birinin katalepsi haline düştüğü anda ölüm sarılığı aldığı ve bütün sürece bu hali sürdürdüğü dikkatimi çekmişti. Bu ipnotik olayların gerçekliği, kanılarımı sağlam bir temel üzerine oturttu. Sonra çok geçmeden, bu görme tarzı, Heidenhain'de bilimsel öncüsünü buldu; ama psikiyatri profesörlerinin daha uzun zaman ipnozun bir şarlatanlık, üstelik tehlikeli bir şarlatanlık olduğunu ilan etmelerine ve ipnozitörlere pek yüksekten bakarak hor görmelerine engel olmadı.

Hastalarda semptomlar yaratmak için ve sonra onları kurtarmak için çekinmeden nasıl ipnoz kullanıldığını Paris'te görebilmiştim. İşte o zamandır ki, Nancy'de telkini, ipnozlu ya da ipnozsuz olarak genişçe kullanan ve bunu tamamen özel bir başarıyla, tedavi edici amaçlarla yapan bir okul kurulduğu haberi geldi. Böylece, pek tabii olarak, tıp pratiğimin ilk yıllarında – bazan sistemsiz bir tarzda kullanılan ruh tedavisi metotlarını dikkate almaksızın– telkin, benim birinci çalışma aygıtım oldu.

Bu yüzden, organik sinir hastalarını tedaviden vazgeçtim, ama bunda büyük kayıp yoktu. Çünkü bu hastaların tedavisi, bir yandan kandırıcı umutlar olarak hiçbir şey sunmuyordu ve öte yandan, şehirde yerleşmiş hekimin özel müşterileri içindeki bu türden hastaların sayısı, nevrozluların kocaman sayısı karşısında yok oluyordu; bu sonuncuların bir yardım sağlayamaksızın hekimden hekime koşmaları rakamı daha da artırıyordu. Zaten ipnoz yoluyla çalışma büyüleyiciydi. İlk defa olarak insan, kendi gücünün üstüne çıkmış olma duygusunu hissediyordu. Bir mucize yaratan kimse olma ününü kazanmak pek gönül okşayıcıydı. Ama usulün kusurlarının neler olduğunu sonradan meydana çıkarmak gerekiyormuş. O an için, ancak iki şeyden yakınıyordum: İlk önce, her hastayı ipnotize etme başarılamıyordu; ikinci olarak, her insanın üzerinde, onu istenildiği kadar derin bir ipnoz içine daldırma hâkimiyeti gösterilemiyordu. İpnoz tekniğimin eksikliklerini gidermek amacıyla, 1889 yazında Nancy'ye gittim; orada haftalarca kaldım. Yaşlı ve duygulayıcı Liébault'u, kadınların ve

proleter halkın çocuklarının yanında iş başında gördüm. Bernheim'in, hastanedeki hastalarının üzerinde şaşırtıcı denemelerine tanık oldum ve işte o sıralarda orada insanların bilinci için gizli kalmış güçlü yürüyüşler ihtimaline ilişkin en kuvvetli izlenimlerimi edindim. İşin aslını öğrenmek amacıyla, bir kadın hastamı Nancy'ye benimle gelmeye razı etmiştim. Bu, artık ne yapılacağı bilinmediğinden bana terkedilmiş olan pek kibar ve dâhice 'vergi'li bir hastaydı. İpnotik telkinlerle onun için yaşamayı mümkün kılmıştım ve acıklı haline tekrar düştüğünde onu yeniden kaldırmak benim yeteneğime bağlıydı. Bir zaman sonra, daima geri tepmeler gösterdiğinden, önce, bilgisizliğim içinde bunu, ipnozunun amnezili uyurgezerlik derecesine asla varamadığına yoruyordum. Bernheim de, onu derin ipnoz haline getirmeyi birçok kere denedi, fakat benden daha başarılı olamadı. Bana, hastanedeki uygulamasında olduğu kadar, şehirde bulunan hastaları üzerinde hiçbir zaman büyük başarılarını elde edemediğini açıkça itiraf etti. Onunla ilgi çekici birçok konuşmalar yaptım, kendisinin telkin ve onun tedavi edici etkileri üzerine iki eserini almancaya çevirmeye giriştim.

1886'dan 1891'e kadar bilimsel olarak az çalıştım, hemen hemen hiçbir şey yayınlamadım. Yeni mesleğimde yerleşmek, kendi maddi varlığımla birlikte hızla artan ailemin geçimini sağlamak ihtiyacı içindeydim. 1891'de, dostum ve yardımcım Oscar Rie'nin işbirliğiyle yazılmış olan, beynin felçleriyle ilgili ilk çalışmalarım yayınlandı. Aynı yıl bir tıp sözlüğüyle işbirliği yapma teklifi beni, o sırada Wernicke-Lich-

heim'in dar lokalizasyonlar görüşünün egemenliği altındaki afaziler (söz yitimi) sorununu aydınlatmaya yöneltti. Küçük bir eleştiri-tasarım kitabı **«Afaziler Anlayışı Üzerine** — Zur Auffassung der Aphasien», o çabaların meyvesidir. Şimdi benim için bilimsel araştırmanın nasıl hayatımın baş ilgi konusu olduğunu izlemek ve göstermek gerekiyor.

«CİNSELLİK ÜZERİNE ÜÇ DENEME - **Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie**» adlı eserin ilk baskısı 1905 yılında yapılmıştır. Arkasından 1910, 1915, 1922 ve 1923 yıllarında yeni baskıları yayınlanmıştır. Her baskıda Freud, yeni buluşlarını gözönüne alarak ilk metin üzerinde değişiklikler yapmış, önemli eklemeler koyarak eserini tekrar tekrar işlemiştir.

Bu konuda Freud, üçüncü baskıya yazmış olduğu önsözde şunları söylüyor:

«Kamunun, bu kitap karşısındaki davranışını on yıl süresince incelemek fırsatını bulduktan sonra, üçüncü baskıya, yanlış anlamları gidermeye ve doğabilecek hayal kırıklıklarını önlemeye yarayacak birkaç açıklama eklemek istedim. Her şeyden önce, analizimizin, psikanaliz metodunun derinleştirmesi gereken günlük hekim deneyleri üzerinde kurulduğu olgusunda, bilimsel değerinin bundan doğması gerektiğinde direneceğiz. **Cinsellik Üzerine Üç Deneme** ancak psikanalizin tanıdığı ve doğrulayabileceği şeyleri içine alabilir. İşte bunun için, bu denemelerden bir cinsellik teorisi çıkabileceği pek de uygun görünmemektedir.

«Yalnız sorunların seçilmesi değil, incelememizin düzeni, bu kitabın, aslında bizi yazmaya iten psikanalitik açıklamaya ne denli bağlı olduğunu

gösterecektir. İzlediğimiz metot, bütün anlatışlarda, bünye etkenleri ikinci planda bırakıldığı halde, dış tarafından şartlanmış olan etkenleri birinci plana almamızla karakterize edilmiştir. Bireyin kendi kendine (ortojenetik) gelişmesini, soydan gelen (filojenetik) gelişmeden üstün tutuyoruz. Gerçekten de, dışarının şartladığı gösteriler çözümümüzün başlıca konusu olmaktadır; bu, onların hemen hemen tümünü yorumlayabilir.

«Bünye gösterileri, bir çeşit geri planda görünebilir ve hayat deneyleri tarafından uyandırılır. Onları bütünüyle değerlendirmeyi istemek, psikanalizin anlamını aşmaktır.»

Freud; incelemelerinin sonuçları, psikanalizin verilerine sıkıca bağlıysa da, bu çalışmanın biyolojik araştırmalarla ilintisiz olduğunu, biyolojinin bize açtığı görünümlere bağlanmaktan dikkatle kaçındığını ve cinsel fonksiyonun incelenmesini yalnız psikanalitik tekniğini kullanarak ele aldığını söylüyor. Çünkü burada amacı, psikolojinin, insanın cinsel biyolojisi üzerinde ne gibi etki gösterileri getirdiğini araştırmaktır. Bu, her iki alandaki bağlantıları ve birbirine uygun düşen olguları aydınlığa çıkarma imkânını sağlamıştır.

Yine Freud, dördüncü baskının önsözünün başında, «Psikanalizin büsbütün psikolojik olan, bilinçsizlikle, içe tıkma ile, patalojik bozuklukları belli eden uyuşmazlıkla, semptomların kuruluşunun mekanizmasıyla ilintili olan bölümleri gittikçe daha genellikle kabul edilseler ve gözönüne alınsalar bile, biyolojiye dokunan ve temel fikirleri bu kitapta açıklanan öğreti bölümü, aksine, çok sayıda karşıtların itirazına uğramaktadır; öyle ki, bir zamanlar kendilerini psikanalize vermiş olan düşünürler bile, çoktan onu bırakmışlar, normal ve patolojik hayatta cinsel öğenin rolünü kısacak yeni varsayımlar öne sürmüşlerdir.» diyor.

Oysa, Freud bu rolü daha da ileri götürüyor, cinselliğin alanını daha da genişletiyor. Bunun üzerine de, «Bu kitabın, cinsellik anlayışının sık sık, aşırılığı belirtilen ve eleştirilen genişlemesinin neye dayandığını göstermiş olacağını umuyorum,» diyor.

Bu genişleme bir çift niteliğe sahiptir. İlk planda, cinsellik üreme organlarıyla olan pek sıkı bağlantısını koparmıştır ve insanın varlığının bütününü saran ve haz duymayı kuvvetle isteyen bir beden fonksiyonu üzerine konmuştur. Bu fonksiyon, çoğalma işine ancak ikinci derecede bir hizmette bulunmaktadır. Ondan sonra, konuşulan dilin, çok çeşitli anlamlarıyla, «sevmek» kelimesini kullandığı sevecenlik ve dostluk heyecanları, cinsel heyecanlar arasında sayılır. Freud, cinsellik anlayışının bu genişletilmelerinin, ortaya yenilikler çıkarma olmadığını, fakat geriye atılmış şeyleri kendi yerlerine getirme, onarma işi olduğunu ileri sürüyor. Bunlar, anlayışın haksız daraltmalarını, kendimizi içine soktuğumuz kısıtlamaları ortadan kaldırmak anlamına geliyor. Cinselliğin asıl üreme organları denilen şeylerden kopmasının şu yararı vardır: Normal yetişkinlerin faaliyeti açısından baktığımızda, çocukların cinsel faaliyetinin sapıklarınki gibi gözönüne alındığını ortaya çıkarmamızı göstermektedir. Oysa, çocukların cinsel faaliyeti o zamana dek hiç önemsenmemiş olduğu gibi, sapıklarınki, ahlakın büyük bir hor görmesiyle karşılanmış, onlara hiçbir anlayış gösterilmemiştir.

Psikanaliz anlayışı bakımından en garip, en iğrenç sapıklıklar, üreme amacının üstünlüğünden kurtulmuş olan kısmî cinsel dürtülerin gösterileri olarak açıklanır. Bu içgüdüler, libidonun evriminin ilkel çocukluk zamanında olduğu gibi, bağımsız tatminler istemektedir. Bu sapıklıkların en önemlisi olan homoseksüellik, bu adı pek de hak

etmemektedir. O, yapılışın genel çiftcinselliğine fallus üstünlüğünün yansımasına bağlanmaktadır. Bir psikanaliz sırasında, herkeste, nesnenin bir homoseksüel seçim payı meydana çıkarılabilir. Çocuklar "çok biçimli (polymorphe) sapıklar" diye nitelendiği zaman, bu deyim genellikle dil alışkanlığının üstünkörü bir tanımlama sözünden başka birşey değildi. Hiçbir değer yargısı taşımaması gerekirdi. Bu tür değer yargıları psikanaliz anlayışından çok uzaktır.

Cinselliğin, sözde yersiz ikinci genişletilmesi psikanalitik araştırmaların sonuçlarıyla haklı bulunmuştur: Bu, gerçekten, bütün duygusal ve sevecen heyecanların başlangıçta, salt cinsel olduğu, sonra "amaç bakımından bilinçaltına itildiği" ya da "yüceltildiği"dir. İşte böyle silinmez olma ve saptırılabilme yeteneklerinden dolayı, cinsel içgüdüler uygarlığın ve sanatın büyük eserlerinin meydana getirilmesinde kullanılabilmektedir.

Çocuğun cinselliğine ilişkin, şaşırtıcı durumlar önce yetişkinlerin analizleriyle sağlanmıştır, fakat arkasından, hemen hemen 1908'den beri, çocuklar üzerinde doğrudan doğruya gözlemlerle doğrulanmıştır. Bu, bütün ayrıntılarda, istenilen bütün genişlikler içinde yapılabilmiştir.

Çocukların düzenli cinsel faaliyetinin apaçık olgularını, insanların uzun zamandır nasıl farketmedikleri, çocuğun cinselliği olmadığı efsanesini çağlar boyunca sürdürdükleri hayretle sorulabilir. Bunun nedeni kolayca anlaşılabilir: Bu, yetişkinlerin çoğunun, kendi çocukluklarını örten amnezi'si (unutma) ile ilgili olmalıdır.

□

BU ÜÇ Deneme'nin birincisinde Freud, CİNSEL SAPMALAR'ı inceliyor. Biz Freud üzerine hazırla-

dığımız kitaba örnek parça olarak son iki denemeyi aldık. Fakat konunun daha iyi anlaşılması ve Freud'un neye "libido", nelere **"cinsel nesne"** ve **"cinsel amaç"** dediğini belirtmek için bu denemenin ilk dört paragrafını burada veriyoruz.

«İnsanın ve hayvanın cinsel ihtiyaçlarını açıklamak için biyolojide bir "cinsel dürtü"nün varlığı kabul edilir; aynı şekilde, açlığı anlatmak için bir beslenme dürtüsü varsayılır. Bununla birlikte halk dilinde, cinsel ihtiyaç için açlığı karşılayan bir kelime yoktur. Bilim dili ise 'libdo' terimini kullanır.

«Halkın görüşü, cinsel dürtünün niteliği ve karakterleri üzerinde bazı 'statik' düşünceler oluşturur. Böylece, bu dürtünün çocukta bulunmadığını, erginlik çağında meydana geldiğini ve olgunluğa götüren yürüyüşle sıkı bağlantısı olduğunu, cinslerden birinin öbürü üzerine dayanılmaz bir çekim yapması biçimi altında kendini gösterdiğini, amacının cinsel birleşme, ya da hiç değilse bu amaca giden bir eylemler topluluğu olduğunu söylemek uygun görünür.

«Bu anlatımın, gerçeği ancak pek eksik kıldığına inanmak için her hakka sahibiz. Eğer yakından incelenirse, bunda bir yığın yanlışlıklar, doğru olmayan noktalar, ivedice verilmiş yargılar görülür.

«İki terimi ayırıp belirtmekle işe başlayalım: Cinsel çekim yapan kimseye **cinsel nesne**, dürtünün bir kimseyi ittiği eyleme **cinsel amaç** diyeceğiz. Bilimsel deney bize kâh nesne ile, kâh cinsel amaçla ilintili çok sayıda sapmalar bulunduğunu ve bu sapmalarla normal sayılan durum arasındaki bağlantıları derinleştirmeye çalışmak gerektiğini ispat etmektedir.»

Bundan sonra inceleme aşağıdaki ara bölümler ve başlıklarla sürdürülmektedir.

I. CİNSEL NESNEYLE İLGİLİ SAPMALAR

A. Dönüklük (Inversion)

Dönüklerin Davranışı: a) Mutlak dönükler, b) Çift yaşayışlı dönükler (psikoseksüel hermafrodizm), c) Fırsat düştüğünde dönük olanlar.

Soysuzlaşma — Dönüklüğün doğuştan gelen karakteri — Dönüklüğün açıklanması — Çift cinselliğin rolü — Dönüklerin cinsel nesnesi — Dönüklerin cinsel amacı — Sonuç.

B. Çocukların ve Hayvanların Cinsel Nesne Olarak Alınması

II. CİNSEL AMAÇLA İLGİLİ OLAN SAPMALAR

A. Anatomik Sapmalar

Cinsel nesneye fazla değer verme — Anüs deliğinin kullanılması — Bedenin öbür kısımlarının cinsel önemi.

B. Başlangıçtaki Cinsel Amaçların Saptanımı

Cinsel nesneye bakmak ve dokunmak — Sadizm ve Mazoşizm.

II. SAPIKLAR ÜZERİNE GENELLİKLER

Sapıklıktaki psişik etken — İki sonuç.

IV. NEVROZLULARDA CİNSEL DÜRTÜ

Psikanaliz — Psikanalizin sonuçları — Nevrozlar ve sapıklıklar.

V. KISMİ DÜRTÜLER VE ŞEHVET UYARICI BÖLGELER

VI. PSİKONEVROZLARDA SAPIK CİNSELLİĞİN GÖRÜNÜR EGEMENLİĞİNİN AÇIKLANMASI

VII. CİNSELLİĞİN ÇOCUKSU KARAKTERİ ÜZERİNE İLK BELİRTİLER

□

CİNSELLİK Üzerine Üç Deneme'nin bu özetlemesini, Freud'un dördüncü baskıya yazmış olduğu önsözün son kısmıyla bağlayacağız:

"Bu kitabın bazı parçalarının, cinsel hayatın her «beşeri» faaliyetteki önemi üzerinde direttiğimiz, cinsellik kavramını genişletmeye çalıştığımız kısımlarının her zaman psikanalize karşı direnmelere bahane olarak kullanıldığı olgusunu hatırlatmak da gerekir. Gürültülü kelimeler kullanarak psikanalizin tümcinsellik (pan-seksüalizm) olduğundan söz etmeye ve ona «her şey»i cinsellikle açıklamak gibi akıl almaz bir kınamada bulunmaya kadar gidilmiştir. Zihinleri bulandıran tutkuların etkisi unutulabilirse ve onlara birçok şeylerin anıları kaybettirilirse insan bu olgulardan şaşırabilir. Çok zaman önce Schopenhauer, insanlara, cinsel eğilimlerinin hangi ölçüde belirlenmiş olduğunu gösteriyordu. Alışılmış enlamında alınan bu kelime o denli etkileyici bir öğretiyi nasıl büsbütün unutturabilirdi? Nihayet bizce, cinsellik fikrine verilen kapsam, çocukların ve sapık denilenlerin psikanalizinin bize kabul ettirdiği kapsamla ilintili olarak, yukardan psikanaliz üzerine bir hor görme bakışı fırlatanlara, daha geniş bir cinsellik fikrinin tanrısal Platon'un Eros'una ne kadar yaklaştığını hatırlatması gerektiği karşılığını vereceğiz."

CİNSELLİĞİN İNCELENMESİNDE Çocuğun Unutulması — Cinsel dürtünün çocuklukta bulunmadığı ve ancak erginlik döneminde uyandığı genel olarak kabul edilmiştir. Bu, sonuçları ağır bir yanılmadır. Çünkü cinsel hayatın temel şartları karşısında içine düştüğümüz bilgisizlik bundan ileri gelmektedir. Çocuğun cinsel gösterilerinin derinliğine inersek, cinsel dürtünün ana çizgilerini açığa çıkarırız; bu dürtünün evrimini anlarız ve nasıl çeşitli kaynaklardan çıktığını görürüz.

Yetişkinin özelliklerinin ve tepkilerinin incelenmesine kendilerini vermiş olan araştırıcıların bu tarih öncesine, miras olarak alınan geçmişe pek büyük bir önem vermeleri dikkati çekicidir; oysa, herkesin varlığında bulunan başka bir tarih öncesini, çocukluğu ihmal ederler. Gelgelelim, hayatın bu döneminin

etkilerini ortaya çıkarmak daha kolay gibi görünmektedir ve onları miras alınan geçmiş şeylerden daha üstün kılmak gerekir.

Edebiyatta, gerçekten, küçük çocuklardaki erken uyanan cinsel eylemlerle ilintili bazı gözlemler, kas gerilimleri, mastürbasyonlar, hatta cinsel birleşme taklitleri bulunur; fakat bunlar her zaman müstesna, olağanüstü haller, erken ahlak bozulmasının çirkin örnekleri olarak sayılırlar. Benim tanıdığım hiçbir yazar, çocuktaki cinsel dürtünün düzenli olarak ortaya çıktığını göstermemiştir ve şu son zamanlarda sayıları çok artmış olan, çocuğun gelişmesi üzerine yazılmış eserlerde, çocuk cinselliğini ele alan konu bulunmamaktadır.

Çocuk Amnezisi — Bu boşluğun sebebi, biraz, yazarların eğitimleri dolayısıyle gösterdikleri alışılmış çekingenliklerinde ve biraz da bugüne kadar her açıklamadan kaçmış olan psişik düzendeki bir olayda bulunur. Burada, insanların hepsi için değilse bile çoğu için, hayatlarının ilk altı ya da sekiz yılını kalın bir örtü ile saran o garip **amnezi** olayını hatırlatıyorum. Şimdiye kadar, bu amneziyi (unutma hastalığı), hiç bizi şaşırtmayan tabii bir olay olarak kabul etmişizdir; oysa, hiç de öyle olmaması gerekirdi. Gerçekten hafızalarımızda ancak bazı anlaşılmaz anı parçaları bırakmış olan bu yıllar boyunca, bize söylenmiş olduğuna göre, dış dünyanın izlenimlerine karşı canlılıkla tepkide bulunmuşuzdur, öbür insanlar gibi sevincimizi ve acımızı açığa vurmuşuzdur, sevgi, kıskançlık ve o zaman bizi kuvvetle sarsan başka tutku-

lar göstermişizdir; hatta büyük kişilerin bizim zekâmızın ve anlayış gücümüzün kanıtları olarak tuttukları sözlerimizden bazıları hatırlanır. Oysa bütün bunlar, biz artık yetişkin olduğumuz zaman hatırımızdan çıkar. O halde, hafızamız bu noktada, başka psişik fonksiyonlarımızdan nasıl geri kalıyor? Hayatın başka hiçbir döneminde, hafıza artık izlenimleri kaydetme ve tekrar meydana çıkarma gücünde olmamış olsaydı buna inanma sebeplerine sahip bulunurduk.

Öte yandan, başkaları üzerinde yapılmış gözlemlerden, bu unutuluş içine düşmüş olan aynı izlenimlerin ruhumuzda pek derin olarak az iz bırakmamış olduğunu ve sonraki gelişmemiz için bunların kesin halde bulunduğunu kabul etmek, böyle bir sonuç çıkarmak zorundayız. Demek ki, çocukluk izlenimlerinin gerçek bir kaybolması söz konusu değildir, fakat nevrozlulardakine benzeyen bir amnezi, daha ileri bir yaşta, geçmiş olayların anısını silmiştir ki bu, bilinçteki bazı izlenimleri tanımayı kabul etmemekle karakterize edilir (içe tıkma). Çocukluk izlenimlerinin içe tıkılmasına sebep olan kuvvetlerin neler olduğunu öğrenmek kalır. Bu soruya bir karşılık bulacak olan kimse, bununla bile, isteri amnezisini açıklamış olacaktır.

Gelgelelim, çocuk amnezisinin çocuğun akıl durumu ile nevrozlununki arasında yeni bir yakınlaşma yapmaya imkân verdiği dikkati çeker. Aslında bunlar arasında, nevrozlunun cinselliğinin çocukça karakterleri sakladığını ya da hiç değilse bu karakterlere geri gitmiş olduğunu meydana çıkardığımız zaman, bir benzerlik bulunduğunu ispat edebilmiştik.

Çocuk amnezisinin bile çocuk cinselliği ile bağlantısız olmadığını düşünmeye gidilemez mi?

Ne olursa olsun aslında, çocuk amnezisini isterik amneziye bağlamak basit bir zekâ oyunu değildir. İçe tıkmaya katılan bu sonuncusu, yalnız şu olgu ile açıklanır: Kişi, anı tarafından bırakılmış birtakım izler topluluğuna sahiptir, bilinç ise bunu düzene koyamaz ve bu izler bir çağrışım yürüyüşü ile bilinçten hareket eden güçlerin ittiği ve içe tıktığı öğeler için çekim merkezleri olurlar. Denilebilir ki, çocuk amnezisi olmasaydı isteri amnezisi olmazdı.

Herbirimiz için çocuklukta bir tür **tarihöncesi** yaratarak ve cinsel hayatın başlangıçlarını bizden gizleyerek, genellikte cinsel hayatın gelişmesindeki çocukluk döneminin önemini dikkate alınmayı ihmal ettiren çocuk amnezisidir. Bu boşluğu tek bir gözlemcinin doldurması mümkün değildir. Ben daha 1896'da, cinsel hayata bağlı bazı temel olayların üreyişinde hayatın ilk yıllarının önemini belirttim ve o zamandan beri de bu veri üzerine dikkati çekmeyi durdurmadım.

I. ÇOCUKLUK SÜRESİNCE CİNSELLİĞİN GİZLİ KALIŞI VE BUNUN ARADA BİR MEYDANA ÇIKIŞLARI

Bu zamana kadar bilinçsiz kalmış çocukluk anılarının nevrozlularda meydana çıkarılması gibi, çocuklarda, sözümona anormal ve 'müstesna' denilen cinsel hareketlerin sık sık oluşu anlaşılınca, çocuğun cinsel tutumu aşağıdaki şekilde tesbit edilebilir.

Çocuğun, doğuşunda bazı cinsel filizler getirdiği muhakkaktır. Bunlar belli bir süre içinde gelişmekte, sonra gittikçe ilerleyen, sırasında gelişmenin düzenli itmeleri ile kesilen ya da kişinin, özellikleri dolayısıyle duraklayan bir baskıya uğramaktadır. Bu gelişmenin salınımlarının düzenliliği ve zaman zaman oluşu üzerine kesin hiçbir şey söylenemez, fakat öyle görünüyor ki çocuğun cinsel hayatı üçüncü ya da dördüncü yaşına doğru çoktan onu gözleme elverişli kılan bir şekil altında görünmektedir.

Cinsel Yasaklamalar — Toptan ya da 'kısmî' gizlilik dönemi süresince, daha sonra cinsel dürtülere engellik yapacak, onların akışını sınırlayacak, daraltacak setler (iğrenme, utanma, ahlakî ve estetik amaçlar) haline gelecek olan psişik güçler oluşurlar. Uygar bir toplum içinde doğmuş çocuk karşısında, bu setlerin eğitimin eseri olduğu duygusu vardır; elbette eğitim buna katılır; gerçekte organizma ile şartlanan ve soyaçekim (irsiyet) tarafından saptanan bu evrim, bazan eğitim hiç araya girmediği halde de olabilir. Bu, sınırları içinde kalmak için, organik olarak esas öğelerde önceden oluşmuş olan şeyin izlerini tanımakla, onu derinleştirmekle ve temizlemekle yetinmek zorunda kalacaktır.

Tepkisel Oluş ve Yüceltme — O halde, cinsel eğilimlere set çekme gücünde olan ve kişinin gelişmesinin alacağı doğrultuyu kararlaştıran bu kuruluşlar nasıl yapılmaktadır? Çocuğun, gizlilik döneminde var olmaya devam etmiş, fakat toptan ya da 'kısmî' şekilde, asıl kullanımlarından çevrilmiş ve başka

amaçlara uygulanmış olan cinsel eğilimlerinin zararına oluşmaktadır. Sosyologlar, cinsel güçleri amaçlarından döndüren ve onları yeni bir amaç için kullanan yürüyüşün, **yüceltme** (süblimasyon) adı verilmiş olan yürüyüşün ve uygarlığın edinimleri için en güçlü etkenlerden biri olduğunu söylemekte uzlaşmış gibi görünmektedirler. Memnunlukla şunu da ekleyeceğiz: Ayni yürüyüş, kişinin gelişmesinde bir rol oynamakta ve başlangıçları çocuktaki cinsel gizlilik dönemine çıkmaktadır.

Yüceltme mekanizmasının niteliği üzerine bir varsayım ileri sürülebilir. Cinsellik, bu çocukluk yılları boyunca görevsiz kalır; –doğurma fonksiyonları henüz yoktur– bu, bir yandan gizlilik döneminin esas karakteridir, öte yandan cinsellik kendiliğinden sapık bir hal alacaktır, yani şehvet uyarıcı bölgeden hareket edip kişinin sonraki gelişmesine uyan dürtüler tarafından sürüklenerek ancak hazsızlık doğurabilecektir.

Kışkırtılan bu cinsel kamçılamalar, böylece, karşı kuvvetler ve tepkiler harekete getirirler ki bunlar hoş olmayan bu duyumları etkili bir baskı altına alabilmek için bizce bilinen psişik setleri (iğrenme, utanma, ahlak) kuracaklardır.

Gizlilik Döneminin Kesintileri. — Gizlilik dönemiyle ilintili görüşlerimizin -varsayıma dayanan niteliği üzerinde kendimizi aldatmak istemeksizin- yukarda anlattığımız şekilde değişmesinin, kişinin ancak kusurlu olarak erişebildiği, çok zaman oldukça uzaklaştığı ideal eğitimin amaçlarından birini temsil ettiğini söyleyeceğiz. Bazan 'yüceltme'den kaçan bir cin-

sel hayat parçasının bir patlayış yaptığı; ya da bütün gizlilik süresi boyunca, erginlikle birlikte cinsel dürtünün tam açılmasına kadar cinsel bir faaliyette bulunduğu olur.

Eğiticiler, çocuk cinselliği üzerine biraz dikkat gösterdikleri kadar, cinselliğin zararına, savunucu ahlaki güçlerin oluştuğu hakkındaki görüşümüzü paylaşmışlardır ve dolayısıyle cinsel faaliyetin çocuğu eğitilmez kıldığını biliyorlarmış gibi davranırlar. Çocuğun bütün cinsel gösterilerini, onlara karşı büyük bir şey yapmaksızın «kötü huylar» olarak izlerler. Eğitimin pek korktuğu bu olay ile ilgilenmek için her hakka sahibiz. Çünkü bizi, cinsel dürtünün başlangıç şekli üzerinde aydınlatmaktadır.

II. CİNSELLİĞİN ÇOCUKTAKİ GÖSTERİLERİ

Emme. — Daha ilerde göreceğimiz motifler için, emmeyi çocuğun cinsel gösterilerinin tipi olarak alıyoruz; Macar çocuk eğiticisi (pediyatr) Lindner, pek güzel bir incelemesini buna ayırmıştır.

Daha süt çocuğunda bulunan ve olgun yaşa kadar hatta bütün hayat süresince devam eden emme ve azar azar içine çekme, amacı bir besini sömürme olmayan dudakların ritmik ve tekrarlanan bir hareketinden ibarettir. Dudağın bir kısmı, dil, derinin başka bir bölgesi, sık sık ayak başparmağı bile emme nesneleri olurlar. Ayni zamanda başka bir dürtü belirir, bu ritmik bir şekilde kulak memesini tutmak ve çekiştirmektir, çocuk başka bir kimsede ayni şekilde yaka-

layabileceği bir vücut kısmı arar. (Bu, çok zaman kulak memesidir.)

Emme zevki çocuğun bütün dikkatini alır, sonra onu uyutur ya da ona hareket verici tepkilere, bir çeşit orgazma götürür. Yine sık sık emme, göğsün ve dış üreme kısımlarının tekrarlı dokunmasına eşlik eder. Böylece, çocuklar çok zaman emmeden mastürbasyona geçerler.

Lindner'in kendisi bu eylemin cinsel niteliğini açıkça tanımıştır. Anneler çok zaman emmeyi çocuğun başka cinsel kötü alışkanlıklarına benzetirler. Çok sayıda pediyatrlar ve nörologlar böyle bir anlayışa karşı ciddî itirazlar ileri sürmüşlerdir. Bu itirazlar kısmen «cinsel» ile «üremsel» (tenasülî) arasındaki karışıklık üzerine dayanmaktadır. Burada gözlemlediğimiz aykırılık, çocuktaki cinsel gösterilerin tanınacağı ölçünün ne olduğunu öğrenmek bakımından güç ve çözümlenmez bir sorun ortaya çıkarmaktadır. Bana öyle geliyor ki, psikanalizin aydınlattığı olaylar zincirlenmesi, emmenin cinsel bir eylem olduğunu söylememize ve onda çocuk cinselliğinin ana çizgilerini incelememize imkân vermektedir.

Otoerotizm (Kendi kendini cinsel kamçılama). — Vermiş olduğumuz örnek özel bir dikkate değer görünmektedir. Bu cinsel faaliyetin en göze batıcı karakteri bize, başka bir kişiye karşı yönelmemiş olmasıdır gibi görünmektedir. Çocuk kendi bedeninden tatmin olmaktadır; Havelock Ellis'in bir terimini kullanmak istersek, davranışı **otoerotik**'tir.

Yine öyle görülüyor ki, çocuk emerken bu eylemde daha önce duyduğu ve şimdi hatırına gelen bir

haz aramaktadır. Derinin ya da mukuozanın bir kısmını ritmik bir tarzda emerek, çocuk tatmin olur. Çocuğun şimdi yenilemeye çalıştığı bu hazzı ilk defa hangi şartlarda duyduğunu görmek kolaydır. Bu, çocuğun hayattaki ilk ve asıl faaliyetidir; ona anne memesini ya da onun yerini alan şeyi emmeyi öğretmiştir. Çocuğun dudaklarının **şehvet uyarıcı bölge** rolü oynadığını ve sıcak süt akışının sebep olduğu kamçılamanın haz doğurduğunu söyleyeceğiz. İlkin, şehvet uyarıcı bölgenin tatmini, açlığın yatışmasına sıkıca bağlı olmuştur. Cinsel faaliyet ilkönce, ancak daha sonra bağımsız kılınmış olan hayatı korumaya yarayan bir fonksiyon üzerine dayandırılmıştır. Doymuş olan çocuğun memeyi bırakması ve annenin kolları arasına düşmesi, yanakları kırmızı bir halde mutlu bir gülümsemeyle uyuması görüldüğü zaman insan, bu görünüşün, daha sonra tanıyacağı cinsel tatminin modeli ve anlatımı kalacağını söylemekten kendini alamaz. Fakat çok geçmeden, cinsel tatmini tekrarlama ihtiyacı beslenme ihtiyacından ayrılır ve dişlerin çıkmaya başlamasından sonra, besin artık sadece emilecek değil çiğnenecek şey olunca, ayrılma kaçınılmaz bir hal alır. Çocuk o zaman, emmek için, artık bedenin dışında bir şeyi kullanmaz, fakat daha kolay erişilebilir olan kendi derisinin bir kısmını tercih eder; çünkü böylece kendini, henüz egemenliği altına alamadığı dış dünyadan bağımsız kılar; yine bu şekilde, birincisinden daha az değerde olmakla birlikte ikinci bir şehvet uyarıcı bölge yaratır. Bu ikinci bölgenin yetersizliği, çocuğu eşdeğerde bir şeyi aramaya götüren sebeplerden biri olur; bu, başka birinin

dudaklarıdır: Ona, «Yazık ki kendi kendimi öpemiyorum» dedirtebilir.

Bütün çocuklar emmez. Bunun, dudak bölgesinin duyarlığı doğuştan pek gelişmiş çocuklara özgü olduğu sanılır. Bu duyarlık devam ederse, çocuk sonradan bir öpme heveslisi olacaktır; dönük öpüşler arayacak ve erkek haline gelince içkiye ve sigaraya düşkünlük gösterecektir. Fakat içe tıkma varsa, besinlerden iğrenme duyacak ve isteri kusmaları başlayacaktır. Ağız - dudak bölgesinin ortaklaşa kullanılması dolayısıyle, içe tıkma iştiha üzerine taşınacaktır. Tedavi ettiğim çok sayıda kadınlardan iştiha bozuklukları, isterik bulantı, boğazın sıkışması duygusu, kusma gösterenler, çocuklukları sırasında kendilerini emmeye ihtirasla vermiş olanlardır.

Emme bize, çocuk cinselliğinin üç ana karakterini tanıtmıştır. Bu, yaşama için esas olan bir fizyolojik fonksiyon üzerine dayanarak gelişir; Henüz cinsel nesneyi bilmez, otoerotiktir ve amacı, **erojen bölge**'nin faaliyetiyle belirlenmiştir. Peşin olarak söyleyelim ki, bu karakterler, çocuğun erotik gösterilerinin çoğunda bulunur.

III. ÇOCUK CİNSELLİĞİNİN CİNSEL AMACI

Şehvet Uyarıcı Bölgelerin Karakterleri. — Emme örneği, şehvet uyarıcı bir bölgenin karakteri üzerine bize çok şeyler öğretebilir. Şehvet uyarıcı bir bölge, derinin ya da mukuozanın-belli bir şekilde kamçılandığı zaman-özel nitelikte bir haz duyusu sağlayan bir kısmıdır. Şüphesiz, hazzı doğuran kamçılama bizim

bilmediğimiz bazı şartlara bağlıdır. Bu, çok sayıdaki şartlar arasında ritmik karakter şüphesiz bir rol oynar; gıdıklanma ile bir benzerliği olduğu açıktır. Bu kamçılama ile uyarılan hazzın karakterinin «özgül» olduğu ve cinselliği karakterize eden şeyin bu özgüllükte bulunduğu pek de belli değildir. Haz ve acı sorunu karşısında psikoloji, hâlâ karanlıkta el yordamı ile araştırmalar yapmaktadır; öyle ki en ihtiyatlı açıklamalarla yetinmek doğru olur. Daha sonra, haz duyusunun özgüllük karakterini açıkça söylememize imkân verecek sebepleri belki bulacağız.

Şehvet uyarma özelliği yalnız vücudun bazı bölgelerine bağlı gibi görünmektedir. Emme örneğinde göstermiş olduğumuz gibi, aranılan erojen bölgeler vardır; fakat bu aynı örnek bize derinin ya da mukuozanın şehvet uyarıcı bölge olarak kullanılabileceğini ve dolayısıyle böyle bir kullanılmaya yarayan bazı karakterlere sahip bulunması gerektiğini öğretmektedir. Demek ki haz duyusunda önem taşıyan, vücudun kamçılanan bölgesinin niteliğinden çok, kamçılama tarzıdır. Şehvet duymak için emen çocuk, vücudu üzerinde, sonra alışkanlıkla tercih edilen yer haline gelecek herhangi bir kısım arar: Rastlantı, onu özellikle uygun bir bölge (meme ucu, üreme organları) ile karşılaştırırsa, bu, üstünlük kazanır. İsteri semptomatolojisinde, benzer yer değiştirmeler buluyoruz. Bu halde, içe tıkma daha çok üreme bölgesine 'isabet' etmekte ve bunlar kamçılanabilirliğini başka şehvet uyarıcı bölgelere, çok zaman yetişkin insanın hayatında biraz değeri düşük olan, ama o zamandan sonra üreme organları gibi hareket eden bölgelere geçirir-

ler. Aslında, bütünüyle emmede olduğu gibi, vücudun herhangi bir bölgesi üreme aracının kamçılanabilirliğini alabilir ve şehvet uyandırıcı bölgeler sırasına yükselebilir. Erojen ve isterojen bölgeler ayni karakterlere sahiptirler.

Çocuk Cinselliğinin Amacı. — Çocuktaki cinsel dürtünün amacı, şu ya da bu şehvet uyarıcı bölgenin uygunca kamçılanması ile elde edilen tatminden ibarettir. Çocuğun bunu tekrarlamak istemesi için önceden tatmin duymuş olması gerekir ve biz şunu kabul etmek zorundayız ki, tabiat böyle bir tatmini rastlantıya bırakmayacak şekilde yapmıştır. Ağız - dudak bölgesine ilişkin olarak tabiatın böyle maksatlara varmak için kullandığı usuller biliyoruz. Bedenin bu bölümü, ayni zamanda besinlerin alınmasına yaramaktadır. Cinsel faaliyetin kaynakları olan başka düzenlere de rastlayacağız. Tatmine dönüşü isteyen ihtiyaç hali, iki şekilde belirir: Önce içinde acı veren birşey bulunan özel bir gerilim duygusu ile, sonra **merkezi kaynak**'ın bir kamçılanması, çevresel şehvet uyarıcı bölgeye atılan bir şiddetli kaşıntı ile. O halde, denilebilir ki, cinselliğin amacı, erojen bölgeye atılmış kamçılanma duyusunun yerine, onu yatıştıran ve bir tatmin duygusu yaratan dış bir kamçılama koymaktır. Bu dış kamçılama çok zaman emmeye benzeyen bir işleyiştir.

Bu ihtiyacın, şehvet uyandırıcı bölgenin bir değişmesi ile çevrede de uyandırılabileceği olgusu, bizim fizyolojik bilgilerimizle bütünüyle uyuşmaktadır; yalnız, bir kamçılanmanın yatışması için aynı yere başka bir kamçılanma uygulanmasına başvurmak gerekmesi biraz şaşırtıcıdır.

IV. CİNSEL GÖSTERİLER, MASTÜRBASYON

Memnunlukla görüyoruz ki, cinsel faaliyetin temelini tanımak için, cinsel dürtünün şehvet uyarıcı bölgelerden birindeki faaliyetini öğrenme, bize yetmektedir. Rastlayacağımız ayrılıklar, tatmini sağlamak için gerekli olan yöntemlerle ilgilidir: Ağız - dudak bölgesi için emme, öbür şehvet uyarıcı bölgeler için topoğrafyalarına ve özelliklerine göre başka türde bir kas hareketidir.

Anüs Bölgesinin Faaliyeti. — Anüs bölgesinin anatomik durumu, tamamen ağız - dudak bölgesininkinde olduğu gibi onu, bir cinsel faaliyeti başka bir fizyolojik faaliyet üzerine dayandırmak için elverişli kılar. Bu bölgenin şehvet uyarıcı değerinin başlangıçta pek büyük önem taşımış olduğu sanılabilir. Psikanaliz yoluyla, bu bölgede doğmuş olan cinsel kamçılamaların normal olarak ne değişikliklere uğradığı ve bu bölgenin, kişinin bütün hayatı süresince üremeyle ilgili bir kamçılanabilme derecesi taşımasının ne kadar sık olduğu hayretle öğrenilmektedir. Çocukta pek sık görülen bağırsak bozuklukları, bu bölgede şiddetli bir kamçılanabilme halini devam ettirir. Küçük yaştaki bağırsak nezlesi (catarrhe), çocuğu denildiği gibi «sinirli» yapar. Daha sonra kaynağını sinirden alan bazı marazi bozukluklar, semptomatolojilerinde bütün bir sindirim bozuklukları dizisini kullanırlar. Anüs bölgesinin şehvet uyarıcı karakteri, hiç değilse değişmiş bir şekil altında sakladığı karakter gözönüne alınınca bazı nevrotik hallerin doğuşunda hemoroidlere ve-

rilen değeri, eski hekimlerin o kadar önem bağladığı değeri, acı bir alay konusu haline getirmek haksız bir hareket olur.

Anüs bölgesinin şehvet uyarıcı kamçılanabilirliğini kullanan çocuk, dışkı maddelerini, bunlar şiddetli adale büzülmeleri meydana getirinceye ve anüsün halka kasından geçerken mukuoza üzerinde kuvvetli bir kamçılama yapıncaya kadar tutmakla açığa vurur. Bir acı duygusuna, bir zevk duygusunun eklendiği sanılabilir. İşte, ileriki bir karakter tuhaflığının ya da sinirliliğin en iyi belirtleri: Çocuk, lazımlığa oturduğu zaman bağırsaklarını boşaltmaya yanaşmaz ve annesinin emir ve öğütlerini dinlemeyerek, bu işi, ne zaman hoşuna giderse o zaman yapmakta diretir. Tabiî, yatağını kirletmekten çekinmez; onun için önemli olan, dışkının fazla birikmesi ile elde ettiği hazzı kaçmaya bırakmamaktır. Eğitici, böyle çocuklara 'küçük zevk düşkünleri' dediği zaman yanılmaz.

Cinsel duyarlığa sahip bir mukuoza için bağırsağı dolduran şey, demek ki kamçılayan bir cisim rolü oynamakta, çocukluktan sonra işe karışacak olan bir tür esas organa öncülük etmektedir; fakat bunun başka önemli anlamları da vardır. Çocuk, dışkıyı bedeninin bir parçası gibi kabul eder; onun için bu, veriyorsa uysallığını, reddediyorsa inatçılığını ispatlamaya yarayan bir «hediye»dir. Sonra hediye, bir «çocuk» anlamı alacaktır ki, bu, çocuk cinselliği teorilerinden birine göre, yiyerek edinilir, peydahlanır ve bağırsak yoluyla doğar.

Başlangıçta, anüs bölgesinde, mastürbasyon yapan bir kamçılanma ya da çevredeki kimselerle ilişki-

lerde kullanma niyetine karşılık veren, dışkı maddelerini tutma işi, aslında, nevrozlularda çok olan kabızlığın başlangıçlarından biridir. Anüs bölgesinin önemini gösteren şey, şudur: İnsan pisliği ile ilgili özel alışkanlıklara, seremonilere sahip olmayan nevrozlulara pek az rastlanır, onlar bu durumlarını özenle gizlerler.

Anüs bölgesinin, merkezî ya da çevresel çıkışlı bir kaşıntının esinlediği, parmak yardımı ile mastürbasyon yapıcı kamçılanması ikinci çocuklukta 'nadir' değildir.

Üreme Bölgelerinin Faaliyeti. — Çocuğun şehvet uyandırıcı bölgeleri arasında elbette bir üstünlük taşımayan ve ilk cinsel hareketlerin çıkış noktası olamayan, fakat daha sonra en büyük rolü oynamak için görevlendirilmiş bulunan bir tanesi vardır. Bu, oğlan çocukta ve küçük kızda çiş yapma ile ilgilidir (haşefe, klitoris); erkek çocukta bu, ayrıca bir mukuozaması torba içindedir, öyle ki, cinsel hareketlerin erken olarak belirlediği salgılar tarafından yapılan kamçılamalar doğurmaktan geri kalmaz. Üreme organının örgütlediği bu şehvet uyarıcı bölgenin cinsel faaliyeti, daha sonra normal cinsel hayatın başlangıcı olacak hareketi meydana getirir.

Bu bölgenin anatomik topoğrafyası, salgıların akması, vücut bakımı (yıkama ve oğma), nihayet rastlantının yaptığı bazı kamçılamalar (küçük kızlarda bağırsak asalaklarının buraya göç etmesi) yüzünden bedenin bu kısmının vermek gücünde olduğu haz duyusunun daha küçük çocukta kendini hissettirmesi ve tekrarlama ihtiyacı uyandırması kaçınılmaz bir hal

alır. Bakımın başında gelen alışkanlıkların bütünü göz önüne alınırsa ve temizlik hizmetlerinin, kirlilik ve bakımsızlık tarafından meydana getirilenlerden başka etkilere sahip olmaması düşünülmek istenirse hemen hemen hiçbir kimsenin kurtulamadığı süt çocuğu onanizminin, üremsel erojen bölgenin ilerki üstünlüğünü hazırladığı hatıra gelir.

Kamçılamayı durduran ve tatmini getiren eylem, ya elle oğuşturmalardan ya da kalçaların sıkılması ile bir baskıdan ibarettir (Refleks eylemleri tarafından hazırlanan hareket). Bu son hareket özellikle küçük kızlarda sık sık olur. Erkek çocuklar eli tercih ederler, ki bu erkeğin cinsel faaliyetinde hâkim olma dürtüsünün alacağı önemi önceden üstün kılmaktadır.

Daha da aydınlatmak için, çocuk mastürbasyonunu üç evreye ayırıyoruz. Bu evrelerden birisi emzirilme zamanına, ikincisi dördüncü yaşa doğru cinsel faaliyetin kısa açılma dönemine uymaktadır; erkinlik onanizmine uyan yalnız üçüncü evredir; şimdiye kadar gözlemcilerin dikkatini yalnız bu çekmiştir.

Çocuk Mastürbasyonunun İkinci Evresi (safhası). — Süt çocuğu onanizmi kısa bir dönemden sonra yok olur gibi görünmektedir. Erginliğe kadar devam ettiği zaman, uygar insanınki olması gereken gelişmenin ilk önemli sapmasına tanıklık ederiz. Belli bir anda, emzirmeden sonra (genellikle dördüncü yaştan önce), bu üreme bölgesinin cinsel dürtüsü uyanır gibi ve bir zaman, yeni bir baskıya uğrayıncaya kadar sürer gibi görünmektedir; hiç değilse, yine de kesintisiz devam etmez. Görünebilen çeşitli hallerin sayısı pek çoktur; onları açıklamak için her birini ayrı ayrı

incelemek gerekir. Fakat bu **ikinci cinsel faaliyet dönemi** süresince uğranılan bütün izlenimlerde ortaklaşa olan şey, hafızada derin izler (bilinçsiz) bırakması, eğer sağlığı yerinde biri ise kişinin karakterini, ilerinin bir hastası ise nevrozun semptomatolojisini belirlemesidir.

Bu son halde cinsellik döneminin unutuş içine düştüğü, buna tanıklık edebilecek anıların yer değiştirmiş olduğu görülür. Normal çocuk amnezisi ile o yaşın cinsel faaliyeti arasında bir bağlantı olduğunu daha önce söylemiştim. Psikanaliz yoluyla, bilince, unutulmuş olduğunu hatırlatmaya varılabilir ve bu tarzda bilinçsiz malzemeden ileri gelen bir zorlama ortadan kaldırılabilir.

Süt Çocuğunun Mastürbasyonuna Geri Dönüş. — Emzirilme döneminin cinsel kamçılaması, ikinci çocuklukta orta kaynağın bir kaşınması şeklinde meydana çıkarak çocuğu onanizmde ya da yetişkinde olduğu gibi, elle oynama olmaksızın bir tatmin getiren bir tür kirlenmede tatmin olmaya çağırır. Bu salgılar, ikinci çocuklukta, küçük kızlarda sık sık görülür; bunun şartlarını pek iyi bilmemekteyiz. Öyle görülüyor ki, her zaman değilse de pek sık olarak, bunlardan önce bir aktif onanizm devresi gelmektedir. Bu cinsel gösterinin semptomatolojisi zayıftır, üreme organı henüz ilkeldir ve idrar aracı ona vasilik görevi yapmaktadır. Bu dönem sırasındaki mesane hastalıklarının çoğu cinsel asıllı bozukluklardır; gece işemeleri, sar'a belirtisi olmadığı bütün hallerde bir cinsel kirlenmeye karşılık vermektedir.

Cinsel faaliyetin yeniden ortaya çıkması, içten

doğan ve dıştan doğan belirleyici etkilere uğrar. Nevroz semptomatolojisi ve psikanalitik araştırmalar bu sebepleri bulmamıza ve açık bir şekilde belirtmemize yardım etmektedir. İç sebeplerden söz etmeyi daha sonraya saklıyoruz. Dış sebeplere gelince, bunlar şu anda büyük ve sürekli bir önem kazanmışlardır. Bu etkilerin en önemlisi; çocuğu vaktinden önce bir cinsel nesne yapan ve ona iz bırakıcı şartlar altında üreme bölgesinden tatmini tanımayı öğreten ayartma tarafından yapılanlardır; çocuk çok zaman bu izlenimleri onanizm pratiği ile yenilemeye itilecektir. Bu hallerde yetişkinler ya da henüz arkadaşlar söz konusudur.

1896'da, «İsterinin sebepleri» üzerine yayınlanmış olan yazımda bu ayartma hallerinin sıklığını ya da önemini fazla büyütmemiş olduğuma inanıyorum; fakat o çağda, normal kalmış bazı kimselerin çocuklukları sırasında ayni izlenimlere uğradıklarını henüz bilmiyordum ve dolayısıyle, o zaman ayartmaya bünyenin ve cinsel gelişmenin etkenlerinden daha çok önem veriyordum. Doğrusu, çocukta cinselliğin uyanması için bir ayartma gerekli değildir ve bu uyanma, iç sebeplerin etkisi altında kendi kendine olabilir.

Çok Şekilli Sapık Yatkınlık. — Çocuğun, bir ayartma sonucunda çok şekilli bir sapık haline gelebildiğini ve her türlü bozukluklara götürüldüğünü meydana çıkarmak, ilgi çekicidir. Demek ki, buna önceden eğilimlidir. Sapık eylemler, direnmelere, kurulmamış ya da ancak kurulma yolunda olan cinsel aşırılıklara karşı koyacak psişik setlere (utanma, iğrenme, ahlak) rastlar. Çocuk durumda, uygarlığın etkisine uğramamış ve böylece çok şekilli bir sapık eğilim saklayan

kadınların ortasında, ayartıcının karşısında yapacağından başka türlü davranmaz. Buna yatkın bir kadın, şüphesiz, hayatın her zamanki şartları içinde cinsel olarak normal kalabilir; fakat bilgili bir ayartıcının kuvvetli etkisi altında bütün bozuklukların zevkini alacak ve bunu artık cinsel faaliyetinde kullanacaktır. Fahişe, bu çok şekilli ve dolayısıyle çocuksu eğilimi mesleğinin yararına kullanır. Eğer fahişe kadınlar ve asla bu mesleği yapmamış olmalarına rağmen fahişeliğe yetenekleri inkâr edilemeyecek olanlar gözönüne alınırsa, bu her türlü dönüklüğe yatkınlığı derin ve genellikle 'beşerî' birşey olarak tanımak gerekir.

Kısmî Dürtüler. — Ayartma, çocukta cinsel hayatın başlangıçları üzerine bize hiçbir şey öğretmez; aksine, ayartma halleri bizi kolayca, vaktinden önce hiçbir ihtiyacın ona doğru kendilerini itmediği bir cinsel nesneyi tanımış olan çocuklarda karşılaşacağımız bir yanlışa kolayca düşürebilir. Bununla birlikte, çocuğun cinselliğinin, erojen bölgelerce oynanmış olan rolün üstünlüğü ne olursa olsun, ayrıca, onu daha başlangıçtan beri cinsel nesne olarak başka kimseleri aramaya iten birleşenler olduğunu bilmek zorundayız. Bu birleşenler arasında, çocukları, seyir ediciler ve teşhirciler olmaya itenlerle zalimlik dürtüsünü sayalım. Üreme hayatı ile sıkı bağlılıkları ancak daha sonra belirecek olan bu dürtüler, o zaman şehvet uyarıcı bölgelerin cinsel faaliyetine bağlı olmamakla birlikte daha çocuklukta bulunmaktadır. Küçük çocukta en yüksek noktasında utanma noksanlığı vardır; çocukluk yıllarında dikkatini üreme kısımları üzerine çevirerek bedenini keşfetmekten eşsiz bir haz duyar.

Bu eğilimin, sapık olarak kabul ettiğimiz karşıt düşüncesi, başka kimselerin üreme kısımlarını görmeye çalışma merakıdır. Bu merak, uyanma tarafından konulan engel belli bir güce eriştiği zaman ikinci çocuklukta görülür. Ayartmanın etkisi altında, seyredicilik sapıklığı çocuğun cinsel hayatında büyük bir önem kazanabilir. Bununla birlikte çocuklar, normal kimseler ve nevrozlular üzerinde yapılmış araştırmalar; görme dürtüsünün cinsel alanda kendi kendine bir tarzda ortaya çıkabileceğini bana kabul ettirmiştir. Küçük çocuklar, dikkatleri üreme kısımları üzerine bir kere çekildi mi, çok zaman, mastürbasyon sonunda, bu yolda yabancı bir karışma olmaksızın devam etmekte ve küçük arkadaşlarının üreme kısımları için canlı bir ilgi göstermektedirler. Bu merakı tatmin etme fırsatı ancak çiş ve kaka fonksiyonlarını yaparken çıktığından, çocuklar seyredici, yani fizyolojik eylemlerin devamlı seyircisi olurlar. Bu eğilimler içe tıkılınca, üreme aracını seyretme arzusu (bir cinsin ya da öteki cinsin) devam eder ve bazı nevrozlularda marazî semptomların yaratılmasında sebep olucu bir güç haline gelen saplantılı bir zorlama şekli alabilir.

Cinsel birleşmenin etkeni olan zalimlik, gelişmesi içinde, cinsel faaliyetten henüz daha bağımsız olarak şehvet uyarıcı bölgelere ilişiktir. Çocuk, genellikle zalimliğe götürülür, çünkü acıma nisbeten daha geç geliştiğinden, üstünlük kurma dürtüsü başkasının acısı karşısında henüz durmamıştır. Buraya kadar, bilindiği gibi bu dürtünün derinleştirilmiş bir analizini yapma henüz başarılamamıştır. Kabul edebileceğimiz şey, zalimliğe doğru eğilimin üstünlük kurma dürtüsün-

den çıktığı ve cinsel hayatta, üreme organlarının kesin rollerini almamış olduğu bir zamanda kendini gösterdiğidir. O, üreme öncesi uzuvlaşmaları gibi, daha sonra anlatmış olacağımız cinsel hayatın bütün bir evresine egemen olmaktadır. Hayvanlara ve arkadaşlarına karşı özellikle zalim görünen çocukların, genellikle ve haklı olarak şehvet uyarıcı bölgelerin şiddetli ve erken başlamış bir faaliyetini tanımalarından kuşkulanılır; bu halde cinsel dürtülerinin erken gelişmiş olmasına rağmen üstünlük kazanan, şehvet uyarıcı bölgelerin faaliyeti gibi görünmektedir. Acıma yokluğu bir tehlike doğurur: Erotik dürtülerle zalimlik arasında, çocukluk sırasında oluşan birleşme, daha sonra ayrışmaz olarak görülecektir.

Zalimliğe karşı pasif eğilimin (mazoşizm) erojen kaynaklarından biri, J. J. Rousseau'nun **İtiraflar**'ından beri pek iyi bilinen bir olay olan, kaba etler bölgesinin acıtan kamçılanmasıdır. Eğitimciler, genellikle vücudun bu kısmına uygulanan bedensel cezalandırmaların, uygarlığın etkisine uğrayarak yan yollara göre libidolarını geliştirme tehlikesine koşan bütün çocuklardan kaldırılması gerektiği sonucunu haklı olarak çıkarmışlardır.

V. ÇOCUĞUN CİNSEL ARAŞTIRMALARI

Öğrenme Dürtüsü. — Çocuğun cinsel hayatının ilk açılıp serpilmesine eriştiği bu aynı dönemde -üçüncü yaştan beşinci yaşa kadar- araştırma ve bilme dürtüsünün doğurduğu bir faaliyetin başlangıçlarının mey-

dana çıktığı görülür. Bilme dürtüsü, hissî hayatın ilk dürtüsel birleşenleri arasında sayılamazlar ve onu yalnızca cinselliğe bağlamak mümkün değildir. Onun faaliyeti, bir yandan üstün gelme ihtiyacının yüceltilmesine karşılık vermekte, öte yandan enerji olarak görme arzusunu kullanmaktadır. Bununla birlikte, cinsel hayatta gösterdiği bağlantılar pek önemlidir; psikanaliz, bu bilme ihtiyacını, genellikle, düşünüldüğünden pek daha erken göstèrir. Çocuk, cinsel meselelere görülmemiş bir şiddetle bağlanır, zekâsını uyaran meselelerin bunlar olduğu bile söylenebilir.

Sfenks Bilmecesi. — Çocuğu bu araştırmalara iten teorik bir ilgi değil, pratik bir ihtiyaçtır. Aile içinde gerçek ya da tahmini, bir yeni çocuk gelişi ile tehdit edildiğini duyduğu ve bu olayın kendisi için bir bakım ya da sevgi azalması getireceğinden korktuğu zaman düşünmeye koyulur ve zihni çalışmaya başlar. Gelişmesiyle uygunluk halinde olarak onu ilk meşgul eden sorun, cinsler ayrılığının aslının ne olduğu değildir. Büyük bilmece, çocukların nereden geldiğidir. Kolayca delinebilen bir kılık değiştirme altında bu bilmece, Tebes Sfenksi'nin sorduğunun aynıdır.

Değişik cinsler olmasını, çocuk itirazsız ve buna önem vermeksizin kabul eder. Küçük erkek çocuklar, rastladığı bütün insanların kendilerininkilere benzeyen bir üreme aracına sahip olduğundan şüphe etmez; başkalarının tasarladığı düşüncelerle bu organın yokluğunu onlara kabul ettirmek mümkün değildir.

Hadımlaştırılma Karmaşası ve Penis Arzusu. — Küçük erkek çocuklar bu kanıyı inatla korurlar, gözlemin onlara açıklamakta gecikmediği aykırı olgulara

karşı savunurlar ve ancak ağır iç savaşlar (hadımlaştırılma karmaşası) geçirdikten sonra bunu bırakırlar. Kadının, yitmiş penisine bir karşılık bulmak için çabaları çok sayıda sapıklığın doğmasında büyük bir rol oynar.

Tek ve aynı üreme aracı (bütün insanlarda erkek organı) varsayımı, incelenmesi meraklı, sonuçları verimli cinsel çocuk teorilerinin birincisidir. Kadının klitorisine, penisin gerçek bir 'vekilliğini' tanıyarak, biyolojinin çocuğun önyargısını doğrulamasının, onca, az önemi vardır. Buna karşılık, küçük kız, bir kere oğlanın üreme organını gördü mü, kendisininkinden başka bir cinsin varlığını tanımayı reddetmez; daha sonra pek önem kazanan, kendisini sırası geldiğinde erkek olma arzusuna götüren penis isteğine kapılır.

Doğum Teorileri — Çok kimseler, erginlik öncesi dönemi süresince çocukların, nereden geldiğini ne kadar ilgi ile sormuş olduklarını hatırlayacaklardır. Onları durdurmuş olan anatomik çözümlemeler değişikti. Onlar, çocukların göğüsten doğduklarını, bir kesip yarma, ya da onların geçmesi için göbeğin açılması ile karından çıktıklarına inanıyorlardı.

Psikanalizin yardımı olmaksızın bu konu üzerinde, çocukluk sırasında pek 'nadir' olarak araştırmalar yapıldığı hatırlanmaktadır; bir içe tıkma olmuştur, fakat bütün bu araştırmalar ayni sonuca varıyorlardı: özel birşey yenildiği zaman (peri masallarında olduğu gibi) dünyaya çocuk getirilir ve apdest bozmaya gidildiğinde çocuklar bağırsaktan doğarlar. Bu çocukça teoriler aşağı türlerde böyle dışkılıkların bulunması gibi zoolojideki bazı olguları hatırlatmaktadır.

Cinsel İlişkileri Sadik Anlayış. — Çocuklar, anababalarının ilişkilerini gördükleri zaman (ki, bu çok sık olur, çocuğun cinsel hayatı anlamayacak kadar küçük olduğuna inanarak bundan kendilerine fırsat çıkarırlar), cinsel eylemi bir çeşit kötü davranma ya da zor kullanma imiş gibi yorumlamaktan geri kalmazlar; yani bu eyleme sadik bir anlam verirler. Psikanaliz, ilk çocuklukta edinilen böyle bir izlenimin daha sonra cinsel amacın sadik bir kaymasını kolaylaştırmaya çok yaradığını öğretmektedir. Çocuklar böylece, cinslerin bağlantılarıyla ya da kendi dedikleri gibi, evlilik olgusunun neye dayandığını öğrenmek ile de hayli ilgilenirler; üzerinde durdukları çözüm, genellikle küçük ya da büyük apdest bozma sırasında yaptıkları bir birleşmedir.

Çocuğun Cinsel Araştırmalarının Tipik Başarısızlığı. — Genel olarak, çocukların cinsel teorileri, cinsel yapının yansımasından başka birşey olmadığı gibi garip yanlışlıklara rağmen, cinsel eylemler üzerinde, önce sanılabildiğinden daha büyük bir zekâ gösterirler. Annlerinde gebeliğin getirdiği değişiklikleri fark ederler ve bunlar üzerine yaptıkları yorumlar doğrudur. Anlatılan leylek hikâyeleri onlarda, açıklamadıkları bir kuşku ile karşılaşır. Bununla birlikte çocuk bu yaşta pek görülmeyen iki elemanı, spermin cinsel hayattaki rolü ile vagina deliğinin varlığını bilmediğinden araştırmalarında bir sonuca varamaz; ondan vazgeçerse, bu, bilme dürtüsüne sürekli bir zarar vermeden olmaz. Çocuk, cinsel araştırmalarında her zaman yalnızdır; bu onun için dünyaya doğru yönelmek

amacıyla attığı bir ilk adımdır ve o zamana kadar tam bir güven beslemiş olduğu çevresindeki insanlara karşı kendisini yabancı hissedecektir.

VI. CİNSEL OLUŞUMUN GELİŞME EVRELERİ

Şimdiye kadar, çocuk hayatını karakterize edenin, aslında otoerotik (çocuk, nesnesini kendi bedeninde bulmaktadır) ve kısmî dürtülerin, aralarında az ilintili olduğunu, haz aramalarında herbirinin bağımsız davrandıklarını kabul ettik. Bu gelişme, yetişkinde normal demeye alışmış olduğumuz cinsel hayata götürür ki bunda haz kovalama, dünyaya çocuk getirme hizmetine konmuştur. Oysa, kısmî dürtüler, tek bir şehvet uyarıcı bölgenin üstünlüğüne boyun eğerek bundan böyle özneye yabancı bir cinsel nesneye bağlı amaca varma gücünde olan sağlam bir örgüt kurmuştur.

Üreme Öncesi Örgütlenmeleri. — Bu gelişmelerin yasaklamalarını ve bozukluklarını psikanaliz sayesinde inceleyerek, kısmî dürtülerin, bir örgütlenme başlangıçları ve ön kuruluşları olduğunu, bu dürtülerin böylece bir tür cinsel rejim kurmuş bulunduğunu öğreniyoruz. Normal olarak, cinsel örgütlenmenin çeşitli evrelerinden kolayca geçerler; bunlar ancak işaretlerle belirirler, yalnız patalojik hallerde ortaya çıkarlar ve kolayca tanınabilir duruma gelirler.

Üreme bölgelerinin henüz üstünlüklerini kabul ettirmemiş oldukları cinsel hayat örgütlerine, üreme öncesi (prégenitale) diyoruz. Buraya kadar bunlardan,

hayvan hayatının ilkel şekillerine bir dönüşü esinleyen ikisini tanıyoruz.

Üreme öncesi cinsel örgütlenmelerden biri **ağızla ilgili** (oral) olandır; isterseniz buna **yamyamlık** da diyebilirsiniz. Bu evrede, cinsel faaliyet, besinlerin sindirilmesinden ayrılmamıştır, iki akım arasında henüz bir farklılık görülmez. Her iki faaliyetin de aynı nesnesi vardır ve cinsel amaç, nesneyi **içine almadan** ibarettir; bunun prototipi daha sonra psişik gelişmede önemli bir rol oynamaya çağrılacak olan **tıpkılaşmadır**. Emme, hiçbir gerçek güce sahip varlığı olmayan ve yalnız patalojinin bize tanıttığı bu oluşum evresinin bir kalıntısı gibi kabul edilebilir. Çünkü emmede beslenme faaliyetinden ayrılmış olan cinsel faaliyet, sadece yabancı nesnenin yerine öznenin vücudunun bir kısmını koymaktan başka birşey yapmaz.

İkinci bir üreme öncesi evresi, **sadik-anal** dediğimiz evredir. Bunda cinsel hayatın her yerinde bulunan karşı koyma açıkça görünür; fakat karşı koyan henüz **erkek** ve **dişi** değildir, zıt iki terimdir: **aktif** ve **pasif.** Aktif eleman üstün gelme dürtüsünden kurulmuştur, hatta genel kaslar topluluğuna bile bağlıdır; cinsel amacı pasif olan organ, şehvet uyarıcı bağırsak mukuozası ile temsil edilir. Her iki dürtünün aslında birbirine uymayan nesneleri vardır. Onların yanında başka kısmî dürtüler otoerotik bir faaliyet gösterirler. Cinsel hayatın bu gelişme evresinde çoktan, cinsel kutuplaşma ve hetero erotik bir nesnenin varlığı bulunur. Henüz noksan olan şey, kısmî dürtülerin çocuk dünyaya getirme fonksiyonları için oluşması ve egemenlik kurmasıdır.

Zıt Çiftdeğerlilik. — Cinsel dürtünün bu şekli bütün hayat boyunca sürebilir ve cinsel faaliyetin büyük bir kısmı üzerinde egemenliğini yürütebilir. Açık sadizm ve pislikleri boşaltma rolü oynayan anüs bölgesi, bu cinsel oluşuma arkaizm denilen bir karakter verir. Başka bir karakteristik şudur: Karşıt dürtüler eşit güçtedir; bu, Bleuer'in getirdiği mutlu **zıt çiftdeğerlilik** (ambivalence) terimi ile tanımlanmaktadır.

Cinsel hayatın böyle üreme öncesi örgütleri varsayımı, nevrozların analizi üzerine dayanır ve ancak bunların bilinmesiyle doğrulanabilir. Buna, psikanalitik araştırmalarımızın bize normal cinsel fonksiyonların dokusunu ve gelişmesini gittikçe daha iyi tanıtmasıyla erişebiliriz.

Çocuk cinselliğinin tasvirini tamamlamak için, şunu eklemek gerekir: Pek sık olarak (her zaman denilebilir), daha çocukluktan beri bir cinsel nesnenin seçimi (erginliği karakterize eden diye tanımladığımız seçim) yapılmıştır; öyle ki, bütün cinsel eğilimler tek bir kimseye doğru çevrilmekte ve bunda tatminlerini aramaktadır. Cinsel hayatın kesin biçimine en çok yaklaşan cinsellik biçimi, çocukluğun ilk yıllarında böyle gerçekleşmektedir. Bu örgütlerle kesin durum arasındaki fark, kısmî dürtülerin, onların üreme bölgesinin üstünlüğüne tam boyun eğmesi sentezinin çocukta gerçekleşmediği olgusuna iner. Yalnız, cinsel gelişmenin son evresi bu üstünlüğün doğruluğunu ortaya çıkaracaktır.

Nesnenin Seçilmesinin İki Zamanı. — Cinsel seçimin karakterlerinden biri, bunun iki zamanda, iki itme ile olacağıdır. Birinci itme, iki ile beş yaş arasın-

da başlar, sonra, gerileme bile doğuran bir gizlilik döneminde durmuş olur. Cinsel amaçların çocuksu niteliği ile karakterize edilir. İkinci itme, erginlikte başlar ve cinsel hayatın alacağı kesin şekli belirler.

Nesne seçiminin iki itmede yapılması, başka bir deyişle, cinsel bir gizlilik döneminin var olması, kesin durumun bozukluklarının doğmasında büyük önem taşımaktadır. Çocuğun seçmesi, ister ilk şiddetleri ile kalsın, ister, erginlik sırasında bir yenilenme görsün, onun etkileri içinde yaşamasını sürdürür. İki evre arasına yerleşen içe tıkma yüzünden, seçme nesnesi kullanılabilir değildir. Bu şekilde kurulan cinsel amaçlar bir çeşit tatlılaşmaya uğramışlardır ve bu dönemde cinsel hayatta **sevecenlik** akımının kurucusu gibi görünürler. Bu sevecenliğin, bu saygının ve bu kutsamanın arkasında, kullanılmaz duruma gelmiş kısmî dürtülerin doğurmuş olduğu eski cinsel eğilimlerin saklandıklarını, yalnız psikanaliz gösterebilir. Genç kişi, ancak çocukluğunun nesnelerini reddettikten sonra ve yeni bir **şehvet** akımı meydana çıkacağı zaman yeni bir nesne seçimi yapar. Eğer iki akım birleşme noktasına varamazlarsa, bundan, cinsel hayatın ideallerinden biri sonuç olarak çıkacaktır, aynı nesne üzerinde bütün arzu şekillerini yoğunlaştırmaya ise erişilemeyecektir.

VII. ÇOCUK CİNSELLİĞİNİN KAYNAKLARI

Cinselliğin derin kaynakları üzerindeki araştırmalarımız, cinsel kamçılamanın şunlardan olduğunu öğretmiştir:

a) Cinsel olmayan organik yürüyüşlerle bağlantılı bir halde duyulmuş bir tatminin tekrarlanması ile,

b) Şehvet uyarıcı bölgelerin çevresel kamçılanması ile,

c) Görme dürtüsü ve zalimlik dürtüsü gibi, kaynaklarını henüz iyi bilmediğimiz bazı dürtülerin etkisi ile.

Bir yetişkinin psikanalizinden çekip çıkardığımız, çocuklukla ilintili sonuçlar ve çocuk üzerinde yapılmış gözlemler bize, cinsel kamçılamanın başka sürekli kaynaklarını tanıtmıştır. Doğrudan doğruya gözlemin yanlış anlaşılmalara kolayca yer verme mahzuru vardır; bu, öte yandan psikanalistin işini güç kılar. O, incelemesinin konusuna ve sonuçlarına ancak uzun dolambaçlarla varabilir. Bununla birlikte, her iki metot birleştirilerek, yeter bir açıklık derecesine varılacaktır.

Şehvet uyarıcı bölgeler, zaten bildiğimiz gibi, yüksek bir derecede kamçılanabilme niteliklerine sahiptir; fakat bunlar, bütün deri yüzeyinde birkaç derecede de bulunurlar. O halde, derinin bazı kamçılanmalarına pek büyük bir şehvet uyarıcılığın etkilerini yüklemek gerektiğini öğrenmekle şaşırmamış olacağız. Bunlar arasında pek önemli olarak ısıtıcı duyuları sayıyoruz ki, bu belki sıcak banyoların iyileştirici etkilerini anlamamıza yardım edecektir.

Mekanik Düzende Kamçılanmalar. — Aynı düzende mekanik asıllı ritmik sarsmalar ve hareketler yer almaya gelirler; bunlar, 'kulak dehlizi' sinirinin, duyusal aygıtının, üst derinin ve derin duyarlık aygıtının

(kaslar, eklemler) aracılığı ile çeşitli kamçılamalar doğurarak etki yapar. Mekanik kamçılamaların doğurduğu haz duyularını analiz etmeden önce, bundan sonra gelecek bölümlerde «cinsel kamçılamalar» ve «tatmin» terimlerini, aralarında hiçbir ayırım yapmadan, anlamını kesinleştirmeyi daha sonraya bırakarak kullanacağımıza dikkatinizi çekmemiz gerekiyor. Bunun ispatını, bazı mekanik sarsıntıların haz uyandırma olgusunda görmekteyim. Çocuklar bazı oyunlara bayılırlar, sözgelişi, **salıncağın zevkini** bir kere tadınca, bunun tekrarlanmasını istemeyi hiç bırakmazlar. Uyutmak için çocukları beşikte sallarlar. Araba ile ya da trenle bir yolculuğun sarsıntıları daha yaşlı çocukları o derece etkiler ki küçük erkekler hiç değilse makinist ya da şoför olmayı kurarlar. Demiryolu ile ilintili olan her şeye karşı aşırı ve anlaşılmaz bir ilgi gösterirler; hayal kurma yaşına gelince, yani erginlikten az önce, bundan, kesin bir cinsel sembolün aracını yaparlar. Demiryolunun oluşturduğu duyularla cinsellik arasında zorlayıcı bir bağ yaratan, elbette, hareket ettirici duyulara bağlanan haz karakteridir. Eğer daha sonra onları çocuğun tercihlerinin aksine değiştiren içe tıkma araya girerse, genç kişinin ya da yetişkinin sallanma ve sarsılmaya karşı bulantı tepkisi gösterdiği olur; ya da demiryolu ile yolculukta, tamamen bitkin bir hale gelirler; bazıları ise aşırı bunalımlara uğrarlar; bundan, kişinin rahatsız edici deneylerin tekrarlanmasına karşı bir savunma usulü olacak olan **demiryolu fobisi** sonucu çıkabilir.

Korku ile mekanik sarsıntının birleşik hareketinin ağır tromatik isteri doğurması olgusunun açıklanma-

sını, bu düşünceler düzeninde aramak zorundayız. Hiç değilse, şiddeti daha aşağı derecede etkilerin, aşırı hale geldikleri zaman, cinsel mekanizmanın ya da cinsel kimyanın derin bozukluklarını doğurabilen kamçılama kaynakları oldukları farzedilebilir.

Kas Faaliyeti. — Serbestçe yapılan kas faaliyetinin çocuk için, büyük haz doğuran bir ihtiyaç olduğu pek bilinir. Bu hazzın cinsellikle bir ilgisi olup olmadığını, içinde bir cinsel tatmin bulunup bulunmadığını ya da bu türden bir kamçılama fırsatı haline gelip gelmediğini bilmek başka şeydir. Bu bağlılığı varsayınca, elbette, aynı şekilde yukarda yayınlanmış ve pasif hareketler tarafından doğurulan hazzın cinsel nitelikte ya da hiç değilse bu düzende duyular uyandırabilecek oluşunu ileri süren varsayıma karşı yönelmiş olanlar gibi, itirazlar yükselecektir. Birçok kimse, arkadaşlarıyla güreşirlerken üreme aracının kamçılanmasını ilk defa hissetmiş olduklarını belirtirler. O zaman bütün kasların gerilimi, 'hasmı' ile deri temaslarının kamçılayıcı işleyişine eklenir. Belli bir kimse ya da yaşça ileri biriyle (ki o takılmayı sever) vücut vücuta döğüş aranırsa, onunla bir ağız kavgasına hazır olunur. Cinsel seçimin bu kimseye 'isabet' edeceği kestirilir. Sadik dürtünün kaynaklarından biri, kasların faaliyetinin cinsel kamçılanmayı kolaylaştırması olgusunda bulunabilir. Çok sayıda kimsede güreş sevgisi ile cinsel kamçılanma arasında meydana gelen birleşme, onların daha sonra tercih ettikleri cinsel faaliyetin ne olacağını belirler.

Duygusal Yürüyüş. — Çocuktaki başka cinsel kamçılanma kaynakları daha az tartışmaya uğramış-

tır. Doğrudan doğruya gözlemle ve geriye gîden analizle belli bir şiddet derecesine erişmiş olan bütün duygusal yürüyüşlerin, korku dahil, cinsellik üzerinde yankılandığını ispatlamak kolaydır. Aslında, bu türden heyecanların hastalık yapan etkilerini bize öğretmeye yardım eden de budur. Öğrencilerde sınav korkusu, güç bir ödevin gerektirdiği dikkat, cinsel gösteriler meydana çıkarır; bir kamçılama, çocuğu üreme kısımlarına dokunmaya götürür, hatta bütün şaşırtıcı sonuçlarıyle bir çeşit kirlenme hasıl eder.

Çocuğun, okulda çok zaman eğiticilere anlaşılmaz görünen tutumu, doğmakta olan cinsellikleri yönünden anlaşılmalıdır. Bazı üzücü heyecanları (sıkıntı, ürkme, korku), çok büyük sayıda yetişkinde de yaşamakta devam eder. Bu bize, o kadar kimsenin nasıl bu türden duyular aramakta olduğunu açıklar; şu şartla ki, onlara gerçek dışı (okuma, tiyatro) karakterlerini veren ve bu şekilde, üzücü, acı verici şeylerini azaltan özel durumlarla sarılmış olmalıdırlar. Şiddetli acı veren duyuların, onların bile, şehvet uyarıcı etkiler doğurdukları kabul edilebilirse, (daha çok keskinlikleri birlikteki şartlarla hafiflediği, ya da onlar doğrudan doğruya hissedilmediği zaman) bu psişik olguda, sado-mazoşik dürtünün ana kaynaklarından birini bulabiliriz; bu dürtünün karmaşık ve kalabalık niteliği, bundan dolayı biraz aydınlanmaktadır da.

Zekâ Çalışması. — Nihayet, dikkatin bir zekâ işi üzerinde yoğunlaşmasının ve zihin geriliminin genellikle çok sayıda gençler ve yetişkinlerde buna bağlı bir cinsel kamçılamaya eşlik ettiği apaçıktır ve bu, sinir bozukluklarını fazla zekâ çalışmasıyla ilgili gös-

teren söz götürmez teorinin biricik sebebi olarak kabul edilebilir.

Henüz başka yerde bütünüyle yayınlanmamış olan çeşitli örneklerin ve gözlemlerin bize çocuk cinselliği üzerine öğretmiş olduğu şeyleri özetlersek, şu çizgilerini ortaya çıkarabilir, hiç değilse onların taslağını yapabiliriz; cinsel yürüyüşün işlemesinde birçok sebep birlikte koşarlar ki, doğrusu, bu yürüyüş sırasında bizim için gittikçe daha da bilmece haline gelirler. Bunlar tamamen dolaysız bir şekilde, duygulu yüzeylerin (dokunaçlar ve duyu organları) az ya da çok dolaylı olarak oraya sağladığı ve aracısız, doğrudan doğruya, bazı şehvet uyarıcı denilen bölgelerde meydana gelen kamçılanmalardır. Burada acı ile ilintili olan şiddet bütünüyle ihmal edilmemekle birlikte önemli olan, kamçılamanın niteliğidir. Şunu da ekleyelim ki, organizmada –iç yürüyüşlerin şiddeti belli bir nicelik eşiğini aşar aşmaz bunların büyük bir sayısına fazladan eklenen etki olarak– ancak cinsel kamçılanmayı doğurtan 'tertipler' bulunur. Cinselliğin kısmî dürtüleri dediğimiz; ya doğrudan doğruya bu iç kaynaklardan türeyen ya da bu aynı kaynaklarla şehvet uyarıcı bölgenin işleyişinin birlikte bir etkisi ile temsil edilen şeydir. Cinsel dürtünün kamçılanmasına bir birleşen sağlamaksızın, organizmada önemli hiçbir şey geçmemiş de olabilir.

Bu tez'e daha büyük bir açıklık ve kesinlik vermek, bu an için bana mümkün görünmemektedir. O da şu sebeplerden ileri gelmektedir: Çünkü ilkönce burada gözönüne serilen görüş, bütünüyle yenidir; sonra, cinsel kamçılanmanın niteliği bizce hâlâ hiç

bilinmemektedir. Bununla birlikte, ben burada geniş ufuklar açacak gibi görünen iki belirtme yapacağım:

Cinsel Yapılardaki Ayrılıklar. — Doğuştan gelen cinsel yapı değişikliklerini, şehvet uyarıcı bölgelerin gelişmesine götürme imkânlarını gözden geçirdik. Şimdi, cinsel dürtünün dolaylı kaynaklarını dikkate alarak benzer birşey yapmayı deneyebiliriz. Her kişide, bu kaynakların akımlar getirip getirmediğini düşünmemize imkân verilmiştir; bu akımlar herkeste eşit kuvvette değillerdir ve onlar arasında şunun ya da bunun egemen olması, kişilerin cinsel yapılarındaki ayrılıkları açıklayacaktır.

Karşılıklı Etki Yolları. — Cinsel dürtünün «kaynaklar»ından söz ederken uzun zaman kullanmış olduğumuz tanımlamayı şimdi bırakalım ve cinsel olmayan bir fonksiyondan cinsel fonksiyona götüren ve her iki yönde gidilebilen yollar varsayarak başka bir tanımlamaya başvuralım: Eğer, sözgelişi, her iki fonksiyona ait dudaklar bölgesinin cinsel tatmininin besinlerin sindirilmesi sırasında gerçekleştiğini açıklarsa, bu ortak bölgenin şehvet uyarıcı fonksiyonları bozulduğunda, görünen iştahsızlıkları anlamamıza yardım edecektir. Madem ki dikkatin yoğunlaşmasının cinsel bir kamçılanma uyandırdığını biliyoruz, aynı yol üzerinde bir gidişle, fakat aksi yöne çevrilmiş olarak, cinsel kamçılanma durumunun eldeki dikkati kullanma üzerine etki yapacağını kabul edebiliriz. Cinsel bozukluklardan çıkarttığım nevroz semptomatolojisinin büyük bir bölümü, hiçbir cinsel karaktere sahip olmayan fizyolojik bozulmalardan ibarettir. Bu-

güne kadar açıklanamamış gibi görünen cinselliğin bu etkisi, cinsel kamçılamanın yürüyüşünü düzenleyen etkilerin karşıtı gibi kabul edildiğinde, bilmecelik karakterinden birşey kaybetmektedir.

Cinsel bozuklukların başka neden bozuklukları üzerinde yankılanmaya gittiği aynı yolların, normal kimsede başka bir faaliyete yaraması gerekir. O, cinsel dürtülerin, cinsel olmayan amaçlara doğru çekişini, yani cinselliğin yüceltilmesini izlemeyi, buna borçlu olmalıdır. Fakat bitirmek için, elbette var olan ve bütün ihtimallere göre her iki yöne götürülebilen bu yollar konusunda, belli bir şekilde hâlâ az şey bildiğimizi itiraf etmek zorundayız.

ERGİNLİĞİN DEĞİŞİKLİKLERİ

Erginliğin başlamasıyla, çocuk cinselliğini kesin ve normal şeklini almaya götürecek olan değişmeler meydana çıkar. Cinsel dürtü, o zamana kadar esas olarak otoerotikti; şimdi, cinsel nesneyi bulmaya gitmektedir. Önceleri, birbirine bağlı olmayan cinselliğin tek amacı olarak, belli bir haz arayan kısmî dürtülerden ve şehvet uyarıcı bölgelerden geliyordu. Şimdi yeni bir cinsel amaç doğmuştur, onun gerçekleşmesinde bütün kısmî dürtüler işbirliği yaparlar; oysa şehvet uyarıcı bölgeler, üreme bölgesinin üstünlüğünün egemenliği altına girmişlerdir.

Yeni cinsel amaç, her iki cins için pek ayrı fonksiyonlar belirlediğinden, karşılıklı cinsel evrimler kuvvetle birbirinden uzaklaşırlar. Erkekteki yorumlanması daha mantıkî, daha kolay olanıdır. Oysa, kadında bir

çeşit geri gitme görülür. Cinsel hayatın normal karakteri, şu iki akımın cinsel nesnelere, amaçlara doğru birleşmesiyle sağlanır: Bunlar sevgi ve şehvet akımlarıdır. Bu akımlardan birincisi çocuk cinselliğinin ilk çiçeklenmesinden beri süregelmiş olan şeyi içine alır. Bir tünelin iki yandan delinmesine benzer bir şey olur.

Organizmada karmaşık bir mekanizma için yeni birleşmelerin ve yeni bağlantıların yaratıldığı bütün hallerde olduğu gibi, eğer yürüyüş durdurulmuşsa, bozukluklar doğabilir. Cinsel hayatın bütün 'marazî' bozuklukları, haklı olarak, gelişme sırasındaki yasaklamaların sonuçları diye kabul edilebilirler.

I. ÜREME BÖLGELERİNİN ÜSTÜNLÜĞÜ VE İLKEL HAZ

Anlatmış olduğumuz evrimin başlangıcı ve son amacı bize açıkça görünmektedir. Ara evreleri ise hâlâ karanlıktır.

Erginliğin yürüyüşünü belirlemek için, en ilgi çekici olarak, büyüme ile bağlantılı duraklaması, çocuğun cinsel gizlilik dönemine karşılık veren dış üreme aracının gelişmesi seçilmiştir. Aynı zamanda iç üreme organlarının gelişmesi, üreme ürünlerini olgunluğa eriştirmiş, yeni bir varlık meydana getirme yeteneği vermiştir. Böylece, büyük bir karmaşıklıkta, kullanılmaya hazır bir araç oluşmuştur. Bu araç, kamçılanmalarla harekete geçirilebilir. Gözlem, bu kamçılanmaların üç ayrı tarzda doğabildiklerini bize göstermektedir. Ya, önceden tanıdığımız şehvet uyarı-

cı bölgenin uyandırılması ile dış dünyadan ileri gelirler, ya organizmanın içinde henüz incelenmemiş olan yollarla çıkarlar ya da onların hareket noktaları bir dış izlenimler haznesi ve iç kamçılamalar için bir alıcı radyo aracı gibi görünen psişik hayattır.

Bu üç mekanizma, «cinsel kamçılanma» dediğimiz bir hali belli ederler. Bu hal, bazıları psişik, bazıları somatik (bedensel), iki düzendeki semptomlarla kendini gösterir. Psişik semptomlar, özellikle baskı yapıcı karakterde bir gerilim durumundan ibarettirler. Çok sayıdaki fiziksel semptomlar arasında, en başta, anlamı şüphe kaldırmayan bir seri üreme aracı değişikliklerini, cinsel eyleme bir hazırlanışı (erkeklik organının sertleşmesi ile vagina salgısını) sayacağız.

Cinsel Gerilim. — Cinsel kamçılanma gerilimi-nin karakterine dikkatle bakınca, cinsel yürüyüşün yorumlanması için çözümlenmesi güç olduğu kadar da önemli olan bir sorun ortaya çıkar. Modern psikolojide bulacağımız fikir ayrılıkları ne olursa olsun, bir gerilim duygusunun her zaman bir hazsızlık karakterine sahip olduğunda diretiyorum. Bana bunu kabule karar verdiren, böyle bir duygunun psikolojik durumun, bir değişme ihtiyacı gibi davranmasıdır; bu da hazza tamamen yabancıdır. Fakat cinsel kamçılanma tarafından doğurulan gerilimi hazsızlık duyguları arasına sıraladığımız andan beri, bu gerilimin, hiç şüphesiz, bir haz gibi duyulduğu olgusuna çarpıyoruz. Her yerde, bütün cinsel yürüyüşlerde, gerilimle zevk, aynı zamanda bulunmaktadır; hatta üreme aracının hazırlayıcı gösterilerinde bir çeşit tatmin

ortaya çıkmaktadır. O halde bir hazsızlık karakterine sahip gerilimin ve haz duygusunun nasıl uyuşabildiğini öğrenmek kalıyor.

Göz, cinsel nesneden en uzak bu şehvet uyarıcı bölge, o nesnenin ele geçirilmesinin yapıldığı şartlar içinde, güzellik duygusunu bize veren özel kamçılama niteliğini aktararak başlıca önemli rolü oynamaktadır. Cinsel nesnenin niteliklerine, **kamçılayanlar** diyeceğiz. Bu kamçılayan, bir yandan bir hazzı belli eder; öte yandan cinsel kamçılanmanın bir artmasını sürükler ya da henüz yoksa onu oluşturur. Eğer bu ilk kamçılanmaya, değişik bir şehvet uyarıcı bölgeden, sözgelişi, elle dokunmadan gelen bir başkası katılırsa etki aynı kalır: Haz duygusu çok geçmeden, hazırlayıcı değişikliklerden ileri gelen yeni bir hazla güçlenir ve cinsel gerilimin artması, az sonra, eğer daha sonraki zevke varmasına izin verilmezse pek belirli bir haksızlık karakteri alır. Bu durum, özel bir şehvet uyarıcı bölge (sözgelişi, kadında meme derisi) kamçılandığında, cinsel olarak heyecanlanmamış bir kimsede belki daha da aydınlıktır. Bu dokunma, aynı zamanda cinsel kamçılanmayı uyarmaya başka her şeyden daha elverişli olduğundan, o da, haz artışı çağıran bir haz duygusu doğurmaya yeter.

Haz duyarak, daha büyük bir haz istemek nasıl oluyor? İşte bütün sorun bu.

İlkel Hazzın Mekanizması. — Şimdi sözünü etmiş olduğumuz bu durumda, şehvet uyarıcı bölgelere düşen rol açıktır. Onlardan biri için doğru olan öbürü için de doğrudur. Onların hepsi, uygun bir kamçılanma sonunda gerilimin hareket noktası olan be-

lirli bir haz toplamı doğurmaya yararlar; bu da, sırasında cinsel eylemin sonuca varması için gerekli enerjiyi sağlar. Sondan önceki evresi, bir şehvet uyarıcı bölgenin, haşefeye (1) yerleşmiş üreme bölgesinin vagina mukuozası gibi en elverişli bir nesne tarafından kamçılanması ile karakterize edilir; ve bu kamçılanmanın sağladığı haz, bu kez refleks yolu ile üreme maddelerinin boşaltılmasına kumanda eden hareket verici enerjiyi doğurur. Bu en son haz, şiddeti en yüksek noktaya çıkmış olan haz mekanizması ile kendinden önce gelmiş olandan ayrılır. Onun tamamı, bir gevşeme ile son bulur; bu, tatmin üzerine oturan bir hazdır ve onunla birlikte bir zaman için libidonun gerilimini yok eder.

Şehvet uyarıcı bölgelerin kamçılanmasından doğmuş hazla, üreme maddeleri yayma hazzı arasındaki bu ayrılığı değişik terimler kullanarak belirtmek bana haklı gibi görünmektedir. Bu hazlardan birincisi, **son hız'a** karşıt olarak **ilk haz** diye tanımlanabilir. İlk haz, henüz ilkel bir halde ise de çocuk onu, cinsel dürtülerinin varabildiği sonuçta bile bulur. Görünen yeni şey son hazdır, dolayısıyle bu, bütün ihtimallere göre, ancak erginlikte kendilerini gösteren bazı şartlara bağlıdır. Şehvet uyarıcı bölgelerin yeni fonksiyonu şöyle açıklanabilir: Çocukta elde edildiği gibi ilk haz yoluyla en üstün dereceyi temsil eden tatmin hazzını doğurmaya yarar.

İlk Hazzın Tehlikesi. — İlk haz ile çocuğun cinsel hayatı arasında kurmuş olduğumuz bağlantı, bu haz-

(1) Haşefe : Başçık, erkek üretim organının tepesi.

zın yapabileceği patojen (hastalık doğurucu) bir etki ile doğrulanır. İlk hazzın katıldığı mekanizma içinde açıktan açığa bir tehlike bulunur; cinsel eylemin normal sonuçlanması ile ilintili olan bu tehlike, hazırlayıcı cinsel yürüyüşün herhangi bir evresinde, gerilim payı pek güçsüz kaldığı halde ilk hazzın pek büyük bir hal aldığı andan başlayarak kendini gösterir. Bu durumda, dürtüsel güç gevşer, öyle ki, cinsel yürüyüş devam edemez; gideceği yol kısalır, hazırlayıcı işleyiş, cinselliğin normal amacının yerini alır. Deneye göre bu, kısmî dürtünün karşılık verdiği söz konusu şehvet uyarıcı bölgenin çocuk hayatı boyunca çoktan aşırı bir şekilde haz üretimine katılmış olduğunu kabul ettirir. Eğer, daha sonra, bir bağlanım yaratmaya eğilim gösteren bazı şartlar eklenirse, ilk hazzın yeni mekanizmaya katılmasına karşı duracak olan bir zorlama görülecektir. Çok sayıda dönüklükler böyle hazırlayıcı eylemlerde duruşla karakterize edilirler.

Üreme bölgesi çocukluk sırasında erken gelişmiş olduğu zaman, ilk hazdan ileri gelen cinsel mekanizmanın bu başarısızlığı daha iyi önlenebilir. İkinci çocukluk boyunca (sekizinci yaştan erginliğe kadar), bütün hazırlıklar bu etkiye tutulmuş gibi görünürler. Bu yıllar süresince, üreme bölgeleri aşağı yukarı olgunluk çağındaki gibi hareket ederler.

II. CİNSEL KAMÇILAMA SORUNU

Cinsel Ürünlerin Rolü. — Normal olarak üreme ürünlerinin cinsel kamçılanmaya son vermesi olgu-

sundan ayrı, başka belirtiler bizim gerilimle üreme ürünleri arasında bir bağlantı kurmamıza imkân verir. Cinsel perhizli bir hayat süresince, üreme aracı değişik dönemlerde, fakat biraz düzenlilikle, geceleyin, cinsel bir eylemi temsil eden bir rüyanın sayıklaması sırasında bir hazza eşlik eden bir boşaltma yapar; bu yürüyüşü (gece kirlenmesi) açıklamak için eylemin yerini alarak sayıklama 'kestirme yolu'nu bulmayı bilen cinsel gerilimin, üreme ürünleri haznesinde sperma birikmesine bağlı olarak var olduğuna inanmaya girişilmiştir. Cinsel mekanizmanın kuvvetten düşmesi üzerine yapılabilen deneyler aynı yönde belirtiler sağlamaktadır. Tohum hazneleri kuvvetten düştüğünde, yalnız cinsel eylemin yapılması imkânsızlaşmaz, şehvet uyarıcı bölgelerin kamçılanması da eksik kalır. Hatta uygun usullerle kamçılansalar da, bölgeler hiçbir haz doğurmazlar. İşte, geçerken şunu ispat ediyoruz ki, şehvet uyarıcı bölgelerin kamçılanma haline girebilmeleri için belli bir cinsel gerilim gereklidir.

Böylece yanılmıyorsam, oldukça genellikle kabul edilmiş olan varsayım yaymaya gidilecektir; buna göre, üreme ürünleri, gerilimi yaratmakta ve devam ettirmektedir. Olay, belki bu ürünlerin, haznelerinin çeperlerine bir basınç yapmasından ve bunun bilinçte gerilim duygusu ortaya çıkacak şekilde yukarı merkezlerce algılanan bir iliksel kamçılayıcı gibi hareket etmesinden ileri gelmektedir. Şehvet uyarıcı bölgelerin cinsel gerilimi arttırdığı olgusu, o zaman, ancak bu erojen bölgelerin önceden oluşmuş anatomik bağlanmalarla bağlandığını, bu merkezlerde

kamçılanmanın gerginliğini artırdıklarını ve sonunda yeter bir dereceye varan gerilimin cinsel eylemi kışkırttığını ya da yeterli ise üreme ürünleri doğurmaya ittiğini kabul edersek açıklanabilir.

Bu doktrinde, sözgelişi, Krafit Elbing'in bize verdiği cinsel yürüyüş anlatımında, bulduğumuz güçsüzlük şuna dayanmaktadır: Sadece yetişkindeki cinsel faaliyeti dikkate alarak aydınlatmak zorunda olduğu şu üç fonksiyon düzenini büyük çapta ihmal etmektedir; çocuktaki, kadındaki, erkek hadımdaki oluşlar. Bu üç halde, bir cinsel ürünler birikmesi söz konusu olamaz; bu ise, teorinin tam olarak uygulanmasını güçleştirir. Bununla birlikte, bu hallerin kendilerini buraya uydurmaya imkân veren bazı belirtilerinin var olduğu kabul edilebilir. Öte yandan, gözden geçirdiğimiz etkenlerin hepsine, oynamak gücüne sahip değil gibi göründüğü bir rol vermekten kaçınmak gerekir.

İç Cinsel Aracın Önemi. — Cinsel kamçılanmayı ispatlayan şey, üreme ürünlerinin oluşumuna bağlı olmayan, önemli bir derecede, erkek hadımlar üzerinde yapılmış olan deneylerdir ki bunlar, bazan, uğradıkları ameliyata rağmen dokunulmamış bir libido saklarlar. (Genel kural olarak işlemin amacına erişilse bile bu aksi bir sonuçtur.) Ayrıca uzun zamandan beri, erkekte üreme bezlerinin üretimini yok etmiş olan hastalıkların libidoyu dokunulmamış bıraktığı ve kişinin kısır hale geldiği bilinmektedir. O halde C. Riefer' in bulmuş göründüğü gibi, sperma doğuran bezlerin kaybının, çoktan ilerlemiş yaşta bir kişinin psişik davranışı üzerinde etkisiz kalabilmesi şaşırtıcı değildir.

Erginlik çağından önce küçük yaşta yapılan hadımlaştırmanın bir noktaya kadar cinsel karakterlerin silinmesine sebep olduğu doğrudur ve bu halde, üreme bezlerinin kaybı dışında onların tahribinden çıkan bir gelişme duraklaması olabilir.

III. LİBİDO TEORİSİ

Cinsel kamçılanmanın kimyasal bir temeli olduğu varsayımı, cinsel hayatın psişik gösterilerini anlamamıza ve onlar üzerinde egemen olmamıza yardım etmesi için kurduğumuz anlayışlara tamamen uygundur. **Bir libido** kavramı üzerinde durmuştuk ki bu onu bize cinsel kamçılanma alanındaki yürüyüşü ve değişmeleri ölçmemize imkân veren nicelikte değişken bir kuvvet yapmaktadır.

Libido'yu, genellikle bütün psişik yürüyüşlerin temelinde varsayılması gereken enerjiden ayırıyoruz; kurduğumuz ayırma libidoya özgü kaynaklara uymaktadır; böylece ona nicel karakterinden fazla olarak nitel bir karakter veriyoruz. Libidonun enerjisini bütün öbür enerjilerden ayırdığımız zaman organizmanın cinsel yürüyüşlerinin özel bir kimyasallıkla beslenme fonksiyonundan ayrıldığını kabul ediyoruz. Sapıklıkların ve psikonevrozların analizi bu cinsel kamçılamanın yalnız üreme kısımları denilen kısımlardan ileri gelmediğini, fakat bütün öbür organlardan geldiğini bize öğretmektedir. Böylece, bir libido niceliği meydana getiriyoruz ki bunun temsilcisine **ben libidosu**

diyoruz; onun üremesi, artması, dağılması ve yer değiştirmelerinin bize psiko-cinsel olayları açıklama yolları sağlaması gerekir.

Gelgelelim, ben libidosu, ancak cinsel nesneyi ele geçirdiği zaman, yani nesne libidosu haline gelince, analize elverişli olmaktadır. İşte o zaman onun, nesneler üzerinde yoğunlaştığını, orada saptandığını ya da onları bıraktığını, başka nesnelere dönmek için onlardan ayrıldığını ve ele geçirdiği durumların kişinin cinsel faaliyetine kumanda ettiğini, sonra tatmine yani libidonun kısmî ve geçici bir sönmesine götürdüğünü görüyoruz. Aktarma nevrozları demeye alıştığımız oluşların (isteri ve saplantılı nevrozlar) psikanalizi, bu noktada açık kanılara varmamıza imkân vermektedir.

Nesne libidosu ile ilgili olarak, onun nesnelerinden koparak, özel gerilim şartları içinde askıda kaldığını ve sonunda yeniden **ben libidosu** haline gelecek şekilde benin içine girdiğini görüyoruz. Ben libidosuna, nesne libidosuna karşıt olarak, **narsis libidosu** da diyoruz. Psikanaliz bizi, işlememize izin verilmemiş olan bir bölge üzerine, narsis libidosu bölgesine bir göz atmaya ve her iki libido arasında bağlantılar olduğu düşüncesi kurmaya götürmektedir. **Ben libidosu**, ya da **narsis libidosu**, bize, nesne bağlanımlarının hareket ettiği ve sonra ona doğru geri getirildiği büyük hazneyi kuran gibi görünmektedir. Benin libido bağlanımı bize, çocuklukta gerçekleşmiş başlangıç hali, sonradan libido dışa doğru yöneldiğinde maskelenmiş, fakat aslında saklanmış olan hal gibi görünmektedir.

IV. CİNSLERİN BİRBİRİNDEN AYRILMASI

Yalnız erginlik döneminde, erkek karakteri ile dişi karakteri arasında belirli bir ayrılma sonunda, başka her şeyden çok hayatın akışı üzerine kesin bir etki yapan bir karşıtlık ortaya çıktığının görüldüğü bilinir. Eril ve dişil eğilimlerin, daha çocuk yaşı süresince görüldüğü doğrudur. Cinsel yasaklamaların gelişmesi (utanma, iğrenme, acıma) küçük kızlarda erken tamamlanır ve küçük erkek çocuklardakinden daha az direnme ile karşılanır. Aynı şekilde, kızlarda cinsel içe tıkmaya eğilim daha büyük bir rol oynar görünür ve kısmî cinsel dürtüler kendilerini gösterdiği zaman, tercihen pasif şekli alır. Bununla birlikte, şehvet uyarıcı bölgelerin kendi kendilerini kışkırtma (otoerotik) faaliyeti her iki cins için de aynıdır ve bu çocuk yaşında cinsel ayrılığın, erginlikten sonra olacağı gibi görünmesini önler. Otoerotik ve mastürbasyoncu gösteriler dikkate alınırsa, küçük kızların cinselliğinin derinden derine bir erkek karakterine sahip olduğu tezi ileri sürülebilir. Bundan başka, eril ve dişil anlayışlarına daha kesin kavramlar vererek, libidonun, kararlı ve düzenli bir şekilde, eril esaslı olduğu, erkekte de kadında da görüldüğü ve nesnesinden yapılan soyutlamanın erkek ya da kadın olduğu söylenebilir.

Erkekte ve Kadında Şehvet Uyarıcı İletken Bölgeler. — Yine bunu da ekleyelim ki, küçük kızda şehvet uyarıcı iletken bölge, haşefede bulunan erkek üreme bölgesinin benzeri olan klitoriste yerleşmiştir. Küçük kızlardaki mastürbasyon üzerine deneyimin bütün

bana öğrettikleri, cinsel hayattaki rolü ancak daha sonra ortaya çıkacak olan iç üreme kısımları dışında, klitorisin önemini bana ispatlamıştır. Hatta küçük kızın, pek az istisnalarla, ayartılmanın etkisi altında klitoris mastürbasyonundan başka şeye getirilebildiğinden kuşkuluyum. Küçük kızlarda pek sık rastlanan kendiliğinden cinsel gösteriler, klitorisin birden gelip geçen büzülmeleri şekli altında görülür ve bu organın sık sık sertleşip dikilmesi (ereksiyon) onlara, öbür cinsin cinsel gösterileri üzerine, küçük erkek çocuğun duyduğunu, kendi duyuları ile tanımlayarak bilgi vermeye yeter.

Küçük kızı kadın olmaya götüren gelişimi anlamak istenirse, klitoris kamçılanmasının geçtiği çeşitli evreleri izlemek gerekir. Erkek çocukta büyük bir libido itmesine sebep olan erginlik, kızda özellikle klitoris cinselliğine erişen yeni bir içe tıkma dalgası ile karakterize edilir. O zaman, içe tıkılan, bir erkek cinselliği öğesidir. Erginliğin karakteristik içe tıkması sırasında görünen, cinselliğe karşıt engellerin kuvvetlenmesi, erkeğin libidosuna kamçılayıcı bir öğe sağlar ve onu daha yoğun bir faaliyete yöneltir. Libidonun artması ile oranlı olarak cinsel değer tanıma artar ve o zaman, cinsel karakterini reddeden ve inkâr eden kadının karşısında tam açılmasına erişir.

Klitoris, kadının sonunda hazır olduğu cinsel eylem sırasında kamçılandığı zaman, kamçılanmayı bitişik üreme kısımlarına geçirmekten ibaret olan rolünü bırakmaz, bu biraz sert odunları yakmaya yarayan kuru, tutuşturma odunlarının işine benzer. Bazan bu, aktarma olmadan belli bir zaman önce bırakır, o za-

man genç kadın hazza karşı duygulu hale gelmemiştir. Böyle bir duygusuzluk, klitoris bölgesi kamçılanmasının aktarmayı reddettiğinde -ki bu başlıca olarak çocukluk dönemi boyunca aşırı faaliyetten ileri gelir- sürekli olarak kurulabilir. Kadının duygusuzluğunun çok zaman görünüşte ve sadece lokal olduğu bilinir. Vagina deliğinin kamçılanmalarına duygusuz olanlar, klitoristen hatta başka bir bölgeden gelenlere karşı öyle değillerdir. Bu erojen duygusuzluk sebeplerine, psişik karakterde başka sebepler eklenir ki bunlar, birinciler gibi bir içe tıkma tarafından şartlanmışlardır.

Şehvet uyarıcı kamçılanmanın aktarılması klitoristen vagina deliğine geçirildiği zaman, kadında, ilerde cinsel hayatına bağlanacak olan bir iletken bölge değişimi işlemi yapılmıştır; oysa erkek, o çocukluğundan beri aynı bölgeyi korumuştur. Bu şehvet uyarıcı iletken bölge değişmesi ile, erginlik devresinde sanki küçük kızdaki cinsel erkeklik karakterini ortadan kaldırmak ister gibi görünen içe tıkma itmesi arasında, kadını nevrozlara ve özellikle isteriye hazırlayan şartlar buluyoruz. Bu şartlar kadınlığın esasına sıkı sıkıya bağlıdırlar.

V. NESNENİN KEŞFEDİLMESİ

Erginlik yürüyüşünün, üreme bölgelerinin üstünlüğüne fırsat verdiği, sertleşip dikilebilir hale gelmiş erkeklik organının itmesinin yeni amacı gösterdiği, yani bir oyuğa sokulmasının kamçılanma doğuracağı aynı zaman içinde, psişik gelişme, cinselliğe nesne

bulmaya imkân verir ki, o buna çocukluktan beri hazırlanmıştır. Cinsel tatminin, besinlerin soğurulmasına bağlı olduğu dönemde, cinsel dürtü, nesnesini dışarda, annenin memesini emmede buluyordu. Bu nesne daha sonra, belki çocuk, ona bir tatmin getiren organın bağlı olduğu kimseyi bütünüyle görme gücüne tam sahip olduğu anda yitirilmiştir. Cinsel dürtü o andan beri otoerotik olur ve ancak gizlilik dönemini aştıktan sonra ilk bağlantı tekrar kurulur. Çocuğun, annenin göğsünde bütün sevgi bağlantılarının prototipi haline gelmesi sebepsiz değildir. Cinsel nesneyi bulmak, aslında, onu yeniden bulmaktan başka birşey değildir.

Emzirme Döneminde Cinsel Nesne. — Bununla birlikte, hepsinin ilki ve en önemlisi olan bu bağlantıdan, cinsel faaliyetle besin soğurma arasında yapılan ayırmadan sonra da, nesne seçimini hazırlamaya ve böylece yitik mutluluğu yeniden bulmaya yardım eden önemli bir kalıntı yaşamakta devam eder. Bütün gizlilik süresince çocuk, kendine ilk mutsuzluğu içinde yardım eden, ihtiyaçlarını gideren başka **kimseyi sevme**'yi öğrenir ve bu sevgi, emzirme döneminde anne ile kurulmuş bağlantılar modeli üzerine ve onunla devamlılık halinde oluşur. Sevgi duygularını ve kendine bakan kimseler için çocuğun tercihlerini cinsel sevgiye benzetmek belki reddedilecektir. Fakat daha derinleştirilmiş bir psikolojik araştırmanın, bu benzerliği mutlak bir belirlilikle ortaya çıkarabildiğine inanıyorum.

Çocuğun kendine bakan kimselerle bağlantısı, onun için, şehvet uyarıcı bölgelerden hareket eden sürekli bir kamçılanmalar ve tatminler kaynağıdır. Ve

bu, bakmakla görevli kimse (genellikle anne), kendi cinsel hayatından türeyen duygular gösterdikçe, onu öptükçe, salladıkça, hiç şüphesiz, onu tam bir cinsel nesnenin yerini alan şey saydıkça, o kadar fazla olur. Eğer bir anneye bu şekilde, okşamaları ile çocuğunun cinsel dürtüsünü uyardığı ve onun gelecekteki şiddetini belirlediği söylenirse, belki anne pek şaşıracaktır. O, hareketlerinin cinsel olmayan ve içinde cinselliğin hiç payı bulunmayan «saf» bir sevgiyi gösterdiğine, çünkü çocuğun cinsel organlarını kamçılamaktan, bedenî bakımların istediğinden de çok kaçındığına inanır.

Fakat cinsel dürtü, biliyoruz ki, yalnız üreme bölgesinin kamçılanmasıyla uyandırılmaz. Sevecenlik dediğimiz duygu, bir gün üreme bölgesi üzerine yansımaktan geri kalmaz. Zaten anne, akıl hayatının tümü içinde, her ahlakî ve psişik faaliyette cinsel dürtünün önemi üzerinde daha bilgili olursa, kendisine en küçük sitem yapılmasını önleyecektir. Çünkü tam ve esen, iyi gelişmiş bir cinselliğe sahip olması gereken, hayatında, dürtüsünün ona emrettiğiyle yetinecek olan çocuğuna sevmeyi öğretirken, anne, ancak görevini yapmaktadır. Aşırı bir ana-baba sevgisi, erken bir şehvetlilik doğurabileceği, çocuğu «şımartacağı», bir zaman süresince aşktan vazgeçmede ya da daha ölçülü bir aşkla tatmin olmada güçsüz kılacağından, zararlı bir hal alır. Ana-baba sevgisi ihtiyacında çocuğun doymaz görünmesi olgusu, sonraki bir nevrozun en iyi bir belirtisidir ve öte yandan, onlar tamamen nevropat ana-babalar olurlar; bilindiği gibi, ölçüsüz bir sevgi eğilimindedirler, okşamaları ile ço-

cuğun nevroza eğilimlerini uyandırırlar. Bu örnek bize, çocuklara nevrozlar geçirmek için soyaçekimden daha dolaysız yollar olduğunu gösteriyor.

Çocuk Bunaltısı. — En küçük yaştan beri çocukların davranışı, onların kendilerine bakan kimselere bağlanmalarının cinsel sevgi niteliğinde olduğunu pek iyi göstermektedir. Çocuklardaki bunaltı, başlangıçta, sevilen kimsenin yokluğu duygusundan başka bir şey değildir. İşte bunun içindir ki her yabancıya korku ile yaklaşırlar, karanlıkta bunalırlar, çünkü sevilen kimseyi göremezler ve bunaltı, ancak onlar elinden tutabilirlerse yatışır. Çocukların korkularından, gulyabanileri ve sütninelerin korkunç hikâyelerini sorumlu saydığımız zaman, onların önemlerini fazla büyütmekteyiz. Yalnız önceden eğilimli olan çocukları böyle masallar etkiler, başkaları üzerinde hiç etki yapmazlar. Cinsel dürtüsü erken beliren ya da aşırı ve çok istekli olan bu çocuklar bunaltılara karşı bir eğilim gösterirler. Bu halde çocuk, bir yetişkin gibi davranır: Libidosu bir tatmine erişemediği anda bunaltıya döner ve tatmin edilmemiş bir libido yüzünden nevrozlu bir yetişkinin bunaltıları içinde bir çocuk gibi davranır. Yalnız bırakılır bırakılmaz, yani sevgisine güvenebileceği bir kimse bulunmadığı anda korkmaya başlar ve bunaltılarını yenmek için en çocukça tedbirlere başvurur.

En Yakınlarla Cinsel Birleşime Engel. — Eğer ana-babaların sevgisi çocuğun cinsel dürtüsünü erkence uyandırmayı başarırsa, yani ona, erginliğin fiziksel şartları gerçekleşmeden, psişik kamçılanmanın üreme üzerine şüphesiz bir şekilde taşınması gibi bir

yoğunluk vermeyi önlerse, o zaman bu sevgi, kendine düşen ve yetişkin hale gelmiş çocuğa cinsel nesne seçmesinde kılavuzluk etmekten ibaret olan görevini yerine getirebilecektir. Elbette, çocuk bir çeşit hafiflemiş bir libidonun etkisi ile tabii olarak çocukluğundan beri sevdiği kimseleri seçmeye eğilim gösterecektir. Fakat geciktirilmiş olan cinsel olgunluk, başka cinsel yasaklamaların yanısıra, en yakınlarla cinsel birleşmeye karşı engeli dikmek için gerekli zamanı kazanmıştır.

Çocuk, küçüklükte sevilen, kendisiyle aynı kanı taşıyan kimseleri ivedilikle nesne seçimin dışına çıkaran ahlak kurallarını zihnine yerleştirebilmiştir. Böyle bir yasaklama, ailenin, üstün toplum örgütleri kurmak için kullanması gereken bütün güçleri soğurmasını önlemek zorunda olan toplum tarafından emredilir. Toplum o zaman, üyelerinden herbirinde ve özellikle yetişkinde, yalnız çocukluk süresinde var olan aile bağlarının gevşemesi için her yolu kullanır.

Fakat nesne seçimi, önce canlandırmalar şekli altında yapılır ve yetişkinin cinsel hayatı o an için fantazmları, gerçekleşme kaderine sahip olmayan görünümleri bırakmaktan başka bir şey yapamaz. Bu fantazmlar içinde bütün insanlarda, çocuğun bedensel gelişmesi ile güçlenen eğilimleri ve hevesleri bulunur ve bu eğilimler arasında önemi ve sık oluşu bakımından en dikkati çeken, çok zaman çocuğun anababasına doğru cinsel çekimi dolayısıyle beliren bir karakter kazanmıştır; oğul anaya ve kız babaya doğru gider.

Bu fantazmların aşıldığı aynı zaman içinde, erginlik çağına özgü bir psikolojik çalışma yapılır ki bu, en önemlileri, fakat en acı verenleri arasında sayılır. Bu, çocuğun ana-baba otoritesi altından çıkmak için yaptığı çaba, ilerleme için pek önemli olan, yeni ve eski kuşak arasındaki karşıtlığı tek başına doğuran çabadır. Normal kimsenin bu gelişme evrelerini geçirmesi gerekir. Bazı kimseler duraklayabilirler ve böylece ana-baba otoritesinden hiçbir zaman çıkmamış olan, sevgi duygularını ana-babalarından koparamamış ya da hiç değilse bunu ancak eksik bir şekilde yapmış kişiler bulunur.

Daha çok, ana babalarının büyük sevinci karşısında, erginliğin çok ötesinde de, çocukluk sevgisine büsbütün bağlı kalan kızlar vardır. Bu genç kızların, evlendikleri zaman, kocalarına borçlu oldukları her şeyi verecek durumda olmadıklarını meydana çıkarmak çok ilgi çekicidir. Bunlar soğuk eşler olurlar ve cinsel bakımdan duygusuz kalırlar. Bundan şu çıkarılabilir: Görünüşte cinsel olmayan oğulsu sevgi (amour filial) ile cinsel sevgi aynı kaynaktan beslenmektedir; yani oğulsu sevgi, libidonun çocukça bir saplanımından başka birşey değildir.

Psiko-cinsel evrimin derin bozukluklarına daha çok yakından bakıldıkça, nesne seçmede, en yakınlarla cinsel birleşme öğesinin önemi öğrenilmektedir. Psikonevroz hallerinde nesneyi arayan psiko-cinsel faaliyet, büyük kısmıyla ya da bütünüyle, cinselliğin bir inkârı yüzünden bilinçsizlik içinde kalmaktadır. Cinsel hayatın büyük istekleri karşısında aşırı bir sevgi ihtiyacı ve aynı zamanda yine aşırı bir korku

duyan genç kızlar, kendilerini bir yandan hayatta cinsel olmayan bir aşk ideali aramaya, öte yandan sitemlerle karşılaşmaksızın gösterebildikleri bir sevgi ile libidolarını maskelemeye götüren dayanılmaz bir teşebbüse atılmış bulunurlar. Bütün hayatlarınca ana-babalarına kız ve erkek kardeşlerine karşı çocukça sevgi hislerini, erginliğin yenilemiş olduğu sevgi hislerini devam ettirirler. Marazî semptomlar arasında onların bilinçsiz düşüncesini arayan ve onu aynı zamanda bilince getiren psikanaliz, bu tiplerin ana-babalarının **âşıkları** olduklarını kolayca ispat edebilir. Normal bir insan olarak başlamış bir kimsenin, mutsuz bir aşktan sonra patolojik karakterler göstermesi halinde de bu aynıdır. Hastalığın mekanizmasının, çocuklukta sevilen kişilerde libidoya dönüşe dayandığı pek açıklıkla ispat edilebilir.

Çocuksu Nesneler Seçmenin Uzak Etkileri. — Libidosunun yasak bir saplanımını önlemiş olan kimse, bununla bile, onun etkisinden kurtulmuş değildir. Bu, hiç şüphesiz genç bir adamı ilk ciddi aşkları için olgun yaşta bir kadını seçmeye ve genç kızı, yaşlı bir adamı sevmeye götüren yansımadır.

Bu kimseler onlarda ananın ya da babanın hayalini yaşatırlar. Nesne seçimin, genellikle, daha serbest bir şekilde bu modeller üzerine dayanılarak yapıldığı kabul edilir. Her şeyden önce erkek, annesinin hayalini, ona çocukluğundan beri egemen olmuş olan annesinin hayalini arar; bu olgu henüz hayatta olan annenin kendinden bu yüz çevrilmesine şiddetle karşı koyması ve ona düşmanlık gösterme olgusu ile iyice bağdaşır. Eğer çocuklarının sonraki cinsel nes-

ne seçmelerini belirlemek için ana-babalarına karşı olan bağlantıları iyice dikkate alınırsa, çocukta bu bağlantıları bozan her şeyin, yetişkinin cinsel hayatı için en ağır sonuçları olacağı kolayca anlaşılır. Böylece âşıkların kıskançlıklarının şüphesiz ki çocukluk deneylerinde kökleri vardır, hiç değilse onlar tarafından güçlendirilmişlerdir. Ana-babaların aralarındaki kavgalar, mutsuz bir evlilik, sonuç olarak çocuklarında cinsel gelişme bozukluklarına ya da nevrozlara yatkınlıklar doğurur.

Çocuğun ana-babası için sevgi duygusu, belki erginlikte yenilenerek nesnenin seçilmesine kumanda edecek olan derin izlenimler bırakır. Fakat bu, dikkate alınması gereken tek etken değildir. Oldukça uzak kaynağı olan başka doğrultular, yetişkine çocuklukta yapılmış deneylerden esinlenerek birçok **cinsel seriler** geliştirmeye –nesnenin seçiminin belirlenmesinde çeşitli şartlar gerçekleştirmeye– imkân verir.

Dönüklüğün Önlenmesi. — Seçimin apaçık amaçlarından biri karşıt cinse ait bir nesne üzerine gitmekten ibarettir. Mesele, bilindiği gibi, ancak bazı el yordamlarından sonra çözümlenebilir. Erginlik uyandığında, erkek çok zaman ilk hareketlerinden sapıtır. Bu sapıtmalar sürekli bir kötülük getirmezler. Dessoir, aynı karakterlerin, gençlerin kendi cinslerinden arkadaşları için her zaman heyecanlı ya da romanesk dostluklarında, ne düzenlilikle bulunduğunu tamamen farketmiştir. Dönüklüğün uzamasını önleyen güç, her şeyden önce, karşıt cinslerin birbirleri üzerine yaptıkları çekimdir. Burada, bu çalışmanın çerçevesi içinde bu olayın bir açıklamasını deneyeme-

yiz. Fakat bu etken, kendi başına, dönüklüğü uzaklaştırmaya yetmez.

Başta, toplumun yaptığı yasaklayıcı etkiyi saymak gerekir. Dönüklüğün bir suç sayılmadığı yerde bunun birçok kimsenin cinsel arzusuna karşılık verdiği görülebilir. Aynı şekilde erkekte, kendisini annesinin ya da çevresindeki kadınların sevgilerine bıraktığı sıradaki çocukluk anıları, kadınlar üzerindeki seçimini yönetmeye kesin bir şekilde katılır; oysa çocuğa karşı erkence yapılan cinsel korkutma, ona karşı alınmış rakip durumu, küçük erkek çocuğu kendi cinsinden çevirir. Gelgelelim, şunu da ekleyelim ki, bu iki etken, cinsel faaliyeti annenin özel vasiliği altında gelişen genç kızda etki yapar. Böylece, kendi payına normal kabul edilen durumda, nesne seçimi sırasında kesin bir etki yapan kendi cinsine karşı düşmanca bir tutum meydana getirir. Erkek çocukların erkek cinsten kimseler (eski çağlarda köleler) tarafından eğitilmesi, homseksüelliğin gelişmesini kolaylaştırmış gibi görünmektedir. Bugünkü soylular arasında dönüklüklerin çokluğu, soylu ailelerde, daha çok erkek hizmetçilerin kullanılması ve annelerin, çocuklarının bakımına kendilerini daha az vermeleri olgusu dikkate alınırsa daha iyi açıklanır.

Bazı isteri hallerinde, cinsel nesne seçimini belirlemiş ve böylece sürekli bir dönüklük saptamış olan şartların, kaynaklarının ana-babalarından birinin erkence kaybolması (ölmesi, eşinden ayrılması ya da çocuğun sevgisini yitirmesi) olgusunda bulundukları dikkati çeker, öyle ki çocuğun bütün sevgisi ona kalmış olan kimseye taşınmıştır.

"TOTEM VE TABU"

1913 yılında yayınlanmış olan «**Totem ve Tabu - Totem Und Tabu**», Freud'un en çok tartışılan eserlerinden biridir. Bu başlık altında kitap haline getirilmiş olan dört incelemede, ilkel halkların toplumsal yaşayışı psikanalizle yorumlanmaktadır.

Bu incelemeler, ilkel insanlardaki haram aşk (inceste) (1) korkusunun uygar insanlardakinden ne denli ileri olduğunu ayrıntılarıyla açıklamakta ve bu yasak eyleme karşı, kişileri korumak için alınan tedbirleri göstermektedir. Freud, yasaklama tabu'larının ne gibi ilişkiler oluşturduğunu, bu yasaklama biçimi altındaki ilk ahlak kısıtlamalarında duyguların birbirine zıt çiftdeğerliliğe (ambivalence)

---

(1) Latince aslı «incestus» (Fr. «inceste», İng. «incest») olan bu kelime, sıfat olarak «pis, kirlenmiş, temiz olmayan (tanrılar karşısında), ahlaksız, uygunsuz, iffetsiz, suçlu, cani»; isim olarak «kirlilik, iffetsizlik, uygunsuzluk, suçluluk» demektir. Şimdi, bugünkü toplumumuzda evlenmeleri dince, ahlakça, hukukça yasaklanmış (nikâh düşmeyen) en yakın akraba olan kadın ile erkeğin cinsel ilişkide bulunmaları anlamında kullanılmaktadır. Dilimizde karşılığı olmadığından «haram aşk» demeyi uygun gördük.

nasıl sahip olduklarını araştırmış ve dünyanın ilk animiste anlayışında, psişik gerçeğin, «düşüncenin tümgüçlülüğü»nün en aşırı şekilde değerlendirilmesini bulmuştur: **Büyü** (magie) bunun üzerine kurulmaktadır. Her yerde, saplantı nevrozu ile olan paralellik izlenmiş ve bu garip hastalıkta, hâlâ ilkel insanın zihin hayatının temellerinin ne denli kuvvetli bulunduğu gösterilmiştir. **Totemcilik**, ilkel kabilelerin bu ilk örgütlenme sistemi, Freud'u, her şeyin üstünde olarak şu bakımdan çekmiştir: Toplumsal düzenin başlangıçları, doğmakta olan basit bir din ile ve bazı korunma tabularının acımasız egemenliğiyle kaynaşmaktadır. «Kutlu sayılan» varlık, başlangıçta daima bir hayvandır; klan da ondan indiğine inanmaktadır. Bundan şu sonuç çıkarılabilir: Uygarlığın en yüksek basamağında olan bütün halklar bile, eski çağlarda totemciliğin bu aşamasından geçmişlerdir.

Freud'un bu alandaki başlıca kaynağı, J. G. Frazer'un şu pek tanınmış eserleri **«Totemism and Exogamy, The Golden Bough - Totemizm ve Dışardan Evlenme, Altın Ağaç Dalı»** olmuştur; bu iki eser, olgular ve değerli görüşler hazinesidir. Fakat Frazer, totemcilik sorununun aydınlatılmasına büyük şey getirmiyordu; bu sorun üzerinde birçok kere görüşlerini kökten değiştirmişti. Başka etnoloji ve tarihöncesi bilgileri de konu üzerinde fikir ayrılığı ve kararsızlık içindeydiler.

Freud'un hareket noktası, totemcilik ile tabunun iki buyruğunun göze çarpıcı uygunluğu olmuştur: Totemi öldürmemek ve Oidipos karmaşasının iki yanıyla, aynı klandan hiçbir kadınla cinsel ilişki kurmamak; babayı aradan çıkarmamak, anayı karı olarak almamak. Bundan dolayı, totem olan hayvan, baba yerine konulmuştur, ilkel insanlar onu klanın atası olarak kutlu kılmışlardır. O zaman psikanaliz yönünden iki olgu, Freud'a yardım et-

miştir: **Ferenczi**'nin bir çocuk üzerinde, **totemizmin çocuksu geri dönüşü**'nden söz etmeye imkân veren mutlu bir gözlemi ile çocukların erken hayvan fobilerinin, yani çocukların küçük yaşlarda, hayvanlardan korkma hastalığının analizi... Bu korkulan hayvan, genellikle babanın yerine geçmiş bir varlıktır; baba üzerine kurulmuş olan **Oidupos karmaşası** (kompleksi) böylece yer değiştirmiştir. Artık, **babanın öldürülmesi**'nin, totemizmin çekirdeği ve dinlerin kuruluşunun hareket noktası olarak kabul edilmesi için çok şey eksik değildi.

Bunun üzerine Freud **Hayatım ve Psikanaliz**'inde şunları söylüyor:

«Eksik olanı, W. Robertson Smith'in **"The Religion of the Semites - Samilerin Dini"**nde buldum: Bu dâhi adam, fizikçi ve kutsal kitap eleştirmecisi, «totem yemeği»nin, totem dininin temel bir kısmını teşkil ettiği olgusunu ortaya koymuştu. Yılda bir kez, genellikle kutsal sayılan totem hayvan törenle öldürülüyordu, yeniliyordu, sonra ağlanıyordu; bütün bunlar, kabilenin bütün üyelerinin katılmasıyla yapılıyordu. Yas dönemi büyük bir şenlikle sona eriyordu. Bunu **Darwin**'in görüşüne yaklaştırdım; bu görüşe göre, insanlar önceleri sürü halinde, güçlü, sert ve kıskanç tek bir erkeğin egemenliği altında yaşamışlardı; böylece, bu değişik birleştirme maddeleri, benim için varsayımı ya da daha iyi söylemek gerekirse şu şekildeki olgular dizisini kuruyorlardı :

«İlkel sürünün babası, mutlak despot olarak bütün kadınları tekeline almıştı ve oğullarını, tehlikeli rakiplerini öldürmüş ya da kovmuştu. Gelgelelim, bir gün bu oğullar birleştiler, babayı yendiler ve birlikte yediler; o baba, kendileri için bir düşman olmuştu; fakat onların idealleriydi de... Eylemden sonra, onun yerini alacak halde değillerdi. Biri öbürünün yolunu engelliyordu. Başarısızlığın

ve pişmanlığın etkisi altında, karşılıklı olarak birbirlerine katlanmayı öğrendiler, benzeri bir eylemin yenilenmesine engel olma amacı güden totemcilik buyruklarıyla bir kardeşler klanı halinde birleştiler, uğrunda babalarını öldürmüş oldukları kadınlara toptan sahip olmaktan vazgeçtiler. Şimdi, yabancı kadınlara dönmüşlerdi: Totemciliğe pek sıkıca bağlı olan dıştan evlenme, bundan çıkmıştır. Totem yemeği, canavarca eylemi anma şenliğiydi ki, insanlığın suçluluk duygusu (ilk günah) bundan doğuyordu; hem toplumsal örgütlenme, din; hem de ahlakın kısıtlamaları buradan başlamıştır.»

Böyle bir olgular dizisinin olabilirliği, ister tarihsel gibi kabul edilsin, ister edilmesin, dinin yapısı, baba karmaşası arsasına kurulmuş ve ona kumanda eden duyguların zıt çiftdeğerliliği üzerinde yükseltilmiş sayılmalıdır. Babanın yerini alan şey olan totem hayvan, aynı şekilde korkulan ve kin beslenilen, sayılan ve imrenilen ilkel babanın kendisi terkedildikten sonra, Tanrı'nın modeli olmuştur. Oğlun babaya meydan okuması ile onun **baba özlemi**, yeni uzlaşma biçimleri içinde birbiriyle daima savaşmışlardır: Bir yandan babanın öldürülmesinin kefaretini vermek, öte yandan bundan elde edilen kazınçların doğru bulunması gerekiyordu. Bu din anlayışı hıristiyanlığın psikolojik temelleri üzerine kuvvetli bir ışık serpmektedir ki, bu din içinde, totem yemeği töreni pek az değişmiş halde, **communion** (Aşai Rabbani ya da Kudas ayini denilen bir törende, bir sofra başında şarapla ekmek yeme) şekli altında yaşamaktadır. Bu yaklaştırmayı, Freud'dan önce **Robertson Smith** ile **Frazer** yapmışlardır.

Th. Reik ile etnoloji bilgini **G. Roheim, Totem ve Tabu**'nun açmış olduğu yolları, birçok dikkat çekici çalışmalarında izlemişlerdir. Freud da, nevrozun doğurucuları arasında pek önemli bir rol

oynayan «Bilinçsiz suçluluk duygusu» araştırmaları sırasında ve toplumsal psikolojiyi bireysel psikolojiye daha sıkıca bağlama denemeleri sırasında bu düşünce düzenine birçok kere geri dönmüştür.

Kitabı meydana getiren dört incelemenin birincisi, tarihöncesi çağlarındaki klanlarla çağımızdaki en ilkel kabilelerin «HARAM AŞK KORKUSU»nu ele alıyor ve bu toplumlardaki bireylerin üzerindeki yasaklamaları, onların da yasak eylemlerden kaçınma çabalarını belirtiyor.

İkinci incelemenin başlığı «TABU VE DUYGULARIN BİRBİRİNE ZIT ÇİFTDEĞERLİLİĞİ» dir.

Üçüncü bölümde, «ANİMİZM, BÜYÜ VE FİKİRLERİN TÜMGÜÇLÜĞÜ» incelenmektedir.

Dördüncü inceleme ise, «TOTEMİZMİN ÇOCUKSU GERİ DÖNÜŞÜ» nü konu edinmiştir.

Freud, **Totem ve Tabu**'ya yazmış olduğu önsözünü şöyle bitiriyor:

«... tabu günümüzde, modern toplumlarımızda hâlâ yaşamasını sürdürüyor; elbette olumsuz bir şekildedir, büsbütün ayrı nesneler üzerine kaydırılmıştır; psikolojik bakımdan, Kant'ın 'kesin emir'inden başka şey değildir, hemen hemen şu farkla ki, bütün bilinçli gerekçe göstermeleri uzaklaştırarak zorlamayla etki yapmak istiyor.»

«Totemcilik, aksine, bizim bugünkü duyma tarzımıza büsbütün yabancıdır. Uzun zamandan beri kaybolmuş, yerine yeni dinsel ve toplumsal şekiller geçmiş olan bir kurumdur: Onun bazı belli-belirsiz kalıntıları dinde, ahlakta modern uygar halkların âdetlerinde şöyle-böyle bulunur; bunlarda bile pek derin değişikliklere uğramıştır. İnsanlığın toplumsal ve teknik ilerlemesi tabuya, toteme olduğundan daha az yarar vericidir. Bu kitapta totemizmin ilkel anlamı, izlerinden ve çocuksu arta kalışlarından kendi çocuklarımızın gelişmesi sırasında, içinde belirdikleri görünüşlerden çıkarılmaya

çalışılmıştır. Totem ile tabu arasındaki sıkı ilişkiler bu varsayıma yeni temeller sunar gibi görünüyorlar; fakat sonunda bunun akla sığmaz gibi göründüğü farzedilmese bile, ben, belli bir ölçüde, bizi yitik ve tekrar kurulması pek güç bir gerçeğe yaklaştıracağına az inanıyor değilim.»

TABU DUYGULARIN BİRBİRİNE ZIT ÇİFTDEĞERLİLİĞİ

TABU, bir Polinezya dili kelimesidir; bunun çevirimi bizim için güçtür; çünkü artık onun belirttiği kavrama sahip değiliz. Eski Romalılar buna daha da yakındı; **sacer**, Polinezyalıların tabusunun tıpkısıydı. Yunanlıların **agos**'u, İbranilerin **kadoş**'u, Polinezyalıların **tabu**'su ve Amerika'nın, Afrika'nın (Madagaskar), Kuzey ve Orta Asya'nın birçok halklarının benzer belirtmeleriyle aynı anlama sahip olmuş olmalıdır.

Bizim için, tabu karşıt iki anlam sunar: Bir yandan **kutsal, kutlulaştırılmış,** öte yandan **kaygılandırıcı, tehlikeli, yasak, kirli,** anlamları... Polinezya dilinde, tabunun aksine **noa** denir ki bu, genellikle 'herkesin yaklaşabileceği' anlamına gelir. Bundan dolayı tabu bir tür çekinme kavramına bağlanır ve tabu esas olarak kendini yasaklamalarla ve kısıtlamalarla gösterir. Bizim **kutsal korku** deyimimiz çok zaman tabu anlamını verir.

Tabunun kısıtlamaları, salt ahlak ve din yasaklamalarından başka şeydir. Onlar, tanrısal bir emirden gelmezler; onlar yasaklarını kendi kendilerine koyarlar. Onlar, kendilerini ahlâk yasaklamalarından ayıran sakınmaları genel bir şekilde gerekli sayan ve bu gerekliliğin nedenlerini kesinlikle belirten bir sistemin içinde değillerdir. Tabunun yasaklamaları hiçbir beden üzerine oturmaz; çıkış yerleri bilinmez; bizim için anlaşılmaz olarak kalırlar; ancak onun erki altında yaşayanlara tabii görünürler.

Wundt (1), tabu'nun, en eski insanlığın yazılmamış yasasını temsil ettiğini söylüyor. Tabunun, tanrılardan daha eski olduğu ve her dinden önceki bir döneme kadar çıktığı genellikle kabul edilmiştir.

Tabuyu psikanalitik bir inceleme altına koymak istiyorsak, onun tarafsız bir tanımlanmasına ihtiyacımız vardır. Burada **«Encyclopedia Britannica»nın Taboo** maddesinden bir parçayı alacağım; maddenin yazarı, antropolojist Northcote W. Thomas'tır:

«Tam anlamıyla söz ettiğimizde, tabu şunları içine alır: a) kişilerin ya da şeylerin, kutsal (ya da kirli) karakteri; b) bu karakterden çıkan sınırlama tarzı ve c) bu yasaklamanın çiğnenmesinden çıkan kutsal (ya da kirli sonuçlar). Polinezya dilinde tabunun aksine, nao, genel, orta malı... denir.»

«Daha geniş bir anlamda tabu, birçok çeşitlilikler gösterir: 1° Bir kişiye ya da birşeye bağlı olan esrarlı bir kuvvetin (Mana) ürünü olan tabii **ya da**

(1) Völkerpsychologie, cilt II, Mythus und Religion, II, s: 308, 1906.

doğrudan doğruya tabu; 2° aynı kuvvetten çıkan, fakat ya, a) edinilmiş; ya da b) bir rahipten, bir başkandan v.b. v.b.'den alınmış, geçirilmiş ya da dolaylı tabu; nihayet, 3° ilk iki etken tarafından birleştirilmiş, sözgelişi bir kadına bir erkeğin sahip olmasındaki gibi, birincilerin arasında orta bir tabu. Tabu kelimesi başka âyinlerin sınırlamalarında da uygulanır, fakat daha çok dinsel yasaklamalar arasına konulabilen şey, tabu sayılmamalıdır.»

«Tabunun izlediği amaçların çok görevleri vardır. Doğrudan doğruya tabuların amaçları şunlardır: a) başkanlar, rahipler gibi önemli kişileri ve belli bir değer bağlanan nesneleri her türlü zarara karşı korumak; b) zayıfları -kadınları, çocukları, genel olarak insanları- rahiplerin, başkanların güçlü Mana'sından (büyülü kuvvetten) korumak; c) cesetlerle temastan, bazı hayvanları yemekten v.b. doğan tehlikelerden insanları esirgemek; d) hayatın bazı önemli eylemlerinin yapılmasında: Doğum, erkin çocukları erkekliğe sokma, evlenme, cinsel görevler sırasında çıkagelebilen düzensizlikleri önlemek; e) insanları tanrıların ya da iblislerin, gücüne ya da öfkesine karşı korumak (1); f) doğacak çocukları ya da pek küçükleri, ana-babalarına ilişkin olarak içinde bulundukları sempatik bağımlılık olgusundan dolayı kendilerini tehdit eden tehlikelere (sözgelişi, ana-baba bazı eylemler yaparlar ya da bazı besinler yerler ki, bunlar çocuğa birtakım özel nitelikler geçirebilirler.) karşı korumak.

(1) Tabunun bu amacı, ilkel olmadığından burada bir yana bırakılabilir.

Tabunun başka bir amacı, bir kimsenin özel malını, araçlarını, tarlasını, başka şeylerini hırsızlara karşı korumaktır.»

«Bir tabunun çiğnenmesinin cezası, önceleri bir iç gereklilikçe, kendi kendine harekete geçer kabul edilmişti. Çiğnenen tabu tek başına öç alırdı. Tabunun ilişkiye geçirildiği iblislerin ve tanrıların temsil edilmeleri biçimlenmeye başlayınca tanrısallığın gücünden otomatik bir cezalandırma bekleniyor. Başka hallerde, belki de kavramın üstün bir gelişmesi sonucunda yaptığı hata yüzünden soydaşlarını tehlikeye koyan 'cüretli'yi cezalandırmayı üzerine alan toplumdur. İnsanlığın ceza sistemi en ilkel şekilleri içinde böylece tabuya bağlanıyor.»

«Bir tabuyu çiğnemiş olan, bu olgudan dolayı, kendisi tabu haline gelir. Bir tabunun çiğnenmesinden doğan bazı tehlikeler, günah çıkarma eylemleri ve temizlenme törenleriyle savuşturulabilirler.»

«Tabunun kaynağı, kişilerin ve madde dışı varlıkların tabiatında bulunan ve cansız nesneler aracılığıyla bütün yönlere yayılan özel bir büyü gücünün içinde görülüyor. Tabu kişiler ve şeyler, bir elektrik yükü almış nesnelerle kıyaslanabilirler; onlar, dokunma ile geçen korkunç bir gücün yatağıdırlar ve bu gücün çıkıp yayılması, onu doğuran organizma ona dayanamayacak kadar zayıf olduğu zaman, felâketli sonuçlar getirir. Bir tabunun çiğnenmesinin sonuçları, demek ki, yalnız nesnenin tabiatında var olan büyülü gücün şiddetine değil, fakat bu güce karşı gelen inançsızdaki Mana'nın **şiddetine de bağlıdır. Bundan dolayıdır ki, sözgelişi, krallar ve rahipler olağanüstü bir**

güce sahiptirler ve bu güçle doğrudan doğruya ilişki uyrukları için ölüm getirir; fakat bir bakan, ortayı aşan bir Mana **verisine sahip başka bir kimse, onlarla tehlikesizce görüşebilir, bu aracılara da, daha aşağı kimseler, tehlikesizce yaklaşabilirler. Geçirilmiş tabu, önemiyle ilişkin olarak, onu yayan kimsenin** Mana'sına **da bağlıdır: Bir kral ya da bir rahip tarafından geçirilmiş bir** Mana **herhangi bir kimseden gelenden daha etkilidir.»**

Tabuyu, kefaret ödeme töreniyle uzaklaştırma inancını doğurmuş olan, işte onun bu geçebilirliğidir.

«Sürekli, kalıcı tabular ile gelip geçici tabular vardır. Rahipler ve başkanlar gibi, ölüler ve bütün onlara bağlananlar kalıcı tabulardır. Geçici tabular kadınların aybaşı ve lohusalıkları, savaşçının seferden önce ve sonraki hali, av, balık tutma v.b. gibi bazı durumlara bağlanırlar. Genel tabular da vardır ki, kilisenin bir yasağı gibi, önemli bir bölge üzerine uygulanabilir ve yıllarca sürdürülebilir.»

Esrarlı özelliğe sahip ya da onun kaynağı olan bütün kimseler, bütün yerler, bütün nesneler ve bütün geçici haller «tabu»durlar. Bu özellikle gerekçelenen yasak da, «tabu»dur; nihayet, kelimenin harfi harfine anlamıyla, aynı zamanda kutsal olan, adi şeylerin niteliğini aşan şey ile tehlikeli, kirli, esrarlı her şey «tabu»dur.

Bu kelime ve belirttiği sistem, anlamı bizden kaçar gibi görünen psişik hayatın olgularının bir bütününü anlatır. Biz, bu ilkel kültürlerin karakteristiği olan cinlere ve şeytanlara inanmayı biraz da yakından

incelemedikçe, ilk bakışta bu olguların anlaşılmaz hale geldiğine inanma eğilimi gösteririz.

Fakat, aslında bu tabu muamması bizi neden ilgilendiriyor? Benim görüşümce, yalnız her psikolojik sorunun çözümünün aranmaya yaraşık olmasından değil, fakat daha başka nedenlerden de bu bizi ilgilendirmelidir. Polinezyanın ilkel tabularının ilkönce inanmaya hazır olduğumuz kadar bize yabancı olmadığı fikrine sahibizdir; alışkanlığın ve ahlakın bize buyurduğu, kendi boyun eğdiğimiz yasaklamalar, temel çizgileri içinde, ilkel tabuya yanaşmaktadır ve tabunun öz niteliğinin açıklanması, bizim kendi «kesin emir»imizin karanlık kaynağı üzerine bir ışık serpebilir.

Bundan ötürü, W. Wundt gibi bir bilginin, tabuyu anlama tarzıyla ilgili olarak bize söyleyeceği şeyleri daha tutarlı bir dikkatle ve daha canlı bir ilgiyle dinleyeceğiz; o bize, «son kökler»e kadar her şeyi meydana çıkaracağına söz veriyor.

«Tabu kavramı,» diyor Wundt, «bazı nesnelerin, bu nesnelere bağlanan eylemlerle ilişkili olarak esinlenen korkunun ifade edildiği bütün âdetleri içine alır.»

Başka yerde de şöyle diyor: «Kelimenin genel anlamına uygun olarak, tabudan, âdet ve görenek tarafından konulmuş ya da kanunlar içinde açıkça belirtilmiş birşeye dokunma, onu ele geçirme ya da bazı söylenilmeyecek kelimeleri kullanma yasağını anlıyorsak...» denilebilir ki, tabunun çiğnenmesinden çıkan zararlı sonuçları tanımayan halk yoktur, kültür evresi yoktur.

Wundt sonra, tabunun niteliğini Polinezya halklarının üstün kültürlerine göre değil de ilkel Avustral-

yalıların şartlarına göre incelemenin kendisine neden daha akla uygun gibi geldiğini açıklıyor. Avustralyalıların tabu yasaklarını hayvanlara, insanlara ya da başka nesnelere bağlı olmalarına göre üç sınıfta sıralıyor. Esas olarak onları öldürme ve yemeye dayanan hayvanlar tabusu, **totemcilik**'in çekirdeğini teşkil ediyor. İnsanlar tabusu, temelden değişik bir karakter gösteriyor. Bundan dolayı, erginler olgunluklarının kutlanması töreni süresince; kadınlar aybaşı süresince ve hemen doğum yaptıktan sonra, tabudurlar; yeni doğmuş çocuklar, hastalar ve özellikle ölüler de tabudurlar. Aynı şekilde, bir insanın sürekli olarak kullandığı şeyler: elbiseleri, araçları, silahları başka insanlar için sürekli olarak tabudurlar. Bir erkek çocuğun olgunluğa girişi sırasında aldığı yeni ad, Avustralya'da, onun en kişisel malını teşkil eder: Bu ad gizli tutulmalıdır da... Üçüncü kategorideki tabular, yani ağaçlara, bitkilere, evlere, yerlere bağlı olanlar pek değişiktirler ve tek bir kurala uyar gibi görünmektedirler: Herhangi bir nedenle korku ya da kaygı esinleyen her şey tabudur.

Polinezyalıların ve Malezya takımadalarının daha zengin kültürü içinde, tabunun uğramış olduğu değişikliklerin derin olmadıklarını Wundt'un kendisi de kabul ediyor. Bu halkların daha belirli toplumsal ayrılıkları, rahiplerin, kralların özellikle etkili bir tabudan yararlanmalarında ve tabunun zorlamasına kendilerinin daha kuvvetle uğramasında görülür.

Fakat tabunun gerçek kaynakları, daha derin bir şekilde, ayrıcalıklı sınıfların çıkarlarında aranmalıdır: «Tabular, insanın en ilkel ve en dayanıklı içgüdüleriyle aynı kaynaktan, yani, **şeytanî kuvvetlerin etkisin-**

den korkma'dan doğarlar.» «Başlangıçta, yalnız tabunun nesnesi içinde gizlenmiş farzedilen nesnelleştirilmiş korku olduğundan, tabu, bu gücün kızdırılmasını yasaklar ve bilinerek ya da bilinmeyerek çiğnendiği her sefer, iblisin öç almasını uzaklaştırmayı emreder.»

Azar azar tabu; bağımsız, iblis inancından ayrı bir güç haline geliyor. Gelenek ve görenek ve son olarak da kanun tarafından kabul ettirilen bir baskı oluyor. «Fakat, bir yerden öbürüne ve bir çağdan ötekine değişen tabunun, yasaklamaları arkasına gizlenenin anlatılmamış emri başlangıçta şu idi: İblislerin öfkesini savuştur.»

Wundt böylece bize, tabunun, ilkel halkların şeytanî güçlere inanışının bir anlatımı ve sonucu olduğunu öğretiyor. Daha sonradan, tabu bu kökten kopacak ve yalnız bir çeşit psişik durgunluk karşısında bir güç olarak kalacaktır. Böylece tabunun kökü bizim ahlak buyruklarımız ve kanunlarımızla aynı köke sahip olacaktır. Bu açıklamaların birincisinin, itirazlar yükseltecek nitelikte olmamasına rağmen, Wundt tarafından verilen açıklamanın bizi tatmin olmamış halde bırakacağını söylemekle, okuyucularımın büyük bir kısmıyla fikir uyuşmazlığı halinde olmadığımı sanıyorum. Tabuyu bu şekilde açıklamak, tabunun gösterdiği şeylerin bile kaynağına çıkmak ve son köklerini göstermek değildir. Ne bunaltı, ne de iblisler, psikolojide ilk nedenler olarak kabul edilebilirler. Daha da uzağa gitmek gerekir. İblislerin gerçek bir varlığı bulunsaydı, başka türlü olurdu; fakat biliyoruz ki, hepsi de tanrılar gibi, insanın psişik kuvvetlerinin

yaratmalarıdırlar; onların kökenlerini ve yapılmış oldukları cevheri tanımak söz konusudur.

Tabunun çift anlamlılığı üzerine Wundt, ilginç fikirler söylüyor; fakat bunlar açıklık bakımından daha çok şey istiyor. O, tabunun bu ilk evresinde, **kutsal** ile **kirli** arasında henüz ayrım olmadığını düşünüyor. Bunun içindir ki bu kavramlar, aralarında meydana gelmiş olan zıtlık sonucunda, daha sonra ancak kazanabilmiş olduğu anlamla birlikte bulunmuyorlar. Tabuyla damgalanmış insan, hayvan, yer, şeytanidir; fakat kutsal değildir ve dolayısıyle, bu kelimenin daha sonraki anlamıyla, henüz kirli değillerdir. Bu ara anlama, yani dokunulmaması gerekene, şeytanî olana, tabu deyimi uygun düşmektedir; çünkü, kutsal ile kirlide daima ortak kalacak olan bir karakteri çıkarttırıyor: Dokunma korkusu. Fakat önemli bir karakterin bu kalıcı ortaklığı, aynı şekilde, başlangıçta iki alan arasında kaynaşmaya dek giden bir uygunluk bulunmuş olduğunu ve ancak daha sonra, yeni şartların etkisi altında, her iki alan arasında bir karşıtlık yaratmış olan ayrışmanın gerçekleşmiş olduğunu gösteriyor.

Tabunun tabiatında var sayılan, nesnenin içine gizlenmiş olan ve büyüleme ile suçludan, ona yapılan dokunmadan ya da onun yasak olarak kullanılmasından öç alan şeytanî kuvvete inanış, gerçekte, nesnelleşmiş bir korkudan başka birşey değildir. Bu henüz, gelişmenin daha ilerlemiş bir evresinde, **saygı gösterme** ile **lanetleme** olarak ikiye bölünmeye uğramamıştı.

Fakat bu ikiye bölünme nasıl meydana geldi? İki mitoloji evresinin arka arkaya gelmesine paralel

bir şekilde olmuştur; bunun ikincisi gerçekleştiğinde, birincisi büsbütün yok olacak yerde, artık daha aşağı bir değer verilir, gittikçe daha hor görülür bir biçim altında var olmasını sürdürüyor. Mitolojide, tamamen aşılmış ve daha üstün bir evreyle içe tıkılmış olmakla birlikte, önceki bir evre'nin, berikinin yanında silinmiş ve küçülmüş denilebilecek bir biçim altında sürüp gittiği olgusu genellikle gözlemlenir; öyle ki, onun saygı gösterilme nesneleri lanetlenme nesnelerine dönüşürler.

Wundt'un öbür düşünceleri, bir yandan tabunun gösterileri ile öte yandan arınma ve kurban arasındaki ilişkiler üzerinedir.

II

Psikanalizin verileriyle, yani psişik hayatımızın bilinçsiz kısmının incelenmesinin sağlamış olduğu verilerle donanmış olarak tabu sorununa yanaşacak olan kimse, kısa bir düşünmeden sonra, söz konusu olan olayların kendisine yabancı bulunmadığını görecektir. Kendi kendilerine tabu yasaklamaları icat eden, vahşinin kabilesince ya da toplumunca ortak olan yasaklamalara boyun eğişi gibi, onlara sıkı sıkıya uyan kişiler bulunduğunu bilir. Bizim psikanalizcimiz, bu kişileri saplantılı nevroza tutulmuş hastalar adı altında tanımlamaya alışmamışsa, «tabu hastalığı» adını onların hallerini nitelemek için pek uygun bulacaktır. Psikanaliz araştırmaları, bu saplantılı nevroz üzerine, onun etiyolojisi üzerine ve psikolojik mekanizması üzerine kendisine o denli şeyler öğretmiştir ki, psikanaliz alanından edinmiş olduğu verileri, kollektif

psikolojinin ona karşılık olaylarına uygulama eğilimine direnemez.

Gelgelelim bu eğilim konusu üzerinde bir sakınmada bulunmak gerekir. Tabu ile saplantılı nevroz arasındaki benzerlik salt dışta olabilir, asıl niteliği üzerine yayılmaksızın semptom gösterileri üzerinde bulunabilir. Tabiat en değişik birleşimleri gerçekleştirmek için, aynı biçimleri kullanmayı sever; mercan yığınlarında ya da bitkilerde, hatta bazı kristallerde ya da bazı kimyasal birikimlerde bu böyledir. Mekanik şartların benzerliğinden bir nitelik yakınlığı sonucuna varmak, aceleci ve az yararlı bir şekilde davranmak olur elbette... Bu sakınmayı iyice hesaba katmakla birlikte, hatırlattığımız karşılaştırmayı yapmaktan da vazgeçmemeliyiz.

Saplantılı yasaklamalarla tabu arasında en göze çarpan benzerlik, bu yasaklamaların da nedensiz olmaları ve o pek muammalı kaynaklara sahip bulunmalarıdır. Bu yasaklamalar bir gün ortaya çıkıvermişlerdir ve o zamandan beri birey, dayanılmaz bir bunaltı halinde onların baskısına uğramak zorunda kalmıştır. Bir dış ceza tehdidi gereksizdir. Çünkü özne, yasaklamanın çiğnenmesini korkunç bir felaketin izleyeceği iç inancına (vicdan) sahiptir. Saplantılıların bütün söylediği aynı şeydir: Çiğneme, yakınlarından bir kimse için ağır bir zarar görme nedeni olacaktır. Böyle tarifsiz bir önseziye sahiptirler. Bu zararın ne nitelikte olabileceğini söyleme gücünde değillerdir ve bu pek belirsiz bilgi, ancak daha sonra korunma ve kefaret ödeme eylemleri arasında (ki bundan daha sonra söz edeceğiz) verilmiştir, yasaklamaların kendileri konusunda değil.

Nevrozun başlıca yasağı, çekirdek yasağı, tabuda olduğu gibi dokunma yasağıdır; **phobie de toucher** adı bundan gelmiştir. Yasaklama, yalnız vücudun doğrudan doğruya dokunmasıyla ilgili değildir, fakat şunlar gibi mecazî deyimlerle tanımladığımız bütün hareketler üzerine yayılır: Temasa geçmek, temasa gelmek. Fikirleri, bütün yasak edilmişlere, yani salt soyut ya da zihnî temas doğuranlara yönelten her şey, tıpkı maddî temas gibi yasak edilir. Aynı yayılış yönünü tabuda da buluyoruz.

Bu yasaklamalardan bazılarının amaçları kolayca anlaşılabilirler; öbürleri, aksine, anlaşılmaz; aptalca, saçma görünürler. Bu yasaklamalara «törensel» adını veriyoruz ve tabu alışkanlıklarının aynı değişiklikleri sunduklarını görüyoruz.

Saplantılı yasaklamalar, büyük yer değiştirmeler gücüne sahiptirler. Belli bir bütün içinde bir nesneden öbürüne yayılmak için mümkün olabilen her yolu kullanırlar ve sırası gelince o nesneyi, hastalarımdan birinin deyimine göre, **«çekilmez»** kılarlar. Bazan bütün dünya, çekilmezlikle damgalanır. Saplantılılar, **«çekilmez»** kişiler ve şeyler sanki, dokunmayla bütün yakınlarında bulunanlara yayılmaya hazır, tehlikeli bulaşma kaynaklarıymış gibi davranırlar. Daha önce tabuda, aynı bulaşılabilirlik ve geçebilirlik karakterlerini açıklamıştık. Yine, tabu bir nesneye dokunarak bir tabuyu çiğneyen herhangi bir kimsenin kendisinin tabu olduğunu ve kimsenin onunla temasa geçmemesi gerektiğini biliyoruz.

Tabunun yasaklamaları gibi, saplantı yasaklamaları da hastanın hayatına pek büyük yoksunluklar ve kısıtlamalar getirirler; fakat bu yasaklamaların bir

kısmı, bazı eylemlerin yapılmasıyla kaldırılabilir; bunlar da saplantılı bir niteliğe sahip olduklarından, söz götürmez şekilde pişmanlık, kefaret verme, korunma, temizlenme eylemleridirler. Bu saplantı eylemlerinin en sık olanı suyla yıkanmadır (saplantılı yıkanma). Yer değiştirme yapılabilen ya da şiddeti, kutsal suyla yıkama «tören»i sonunda giderilebilen bazı tabu yasakları için de bu böyledir.

Tabu âdetleriyle nevrozun semptomları arasında hangi noktalar üzerinde benzerlikler olduğunu özetle açıklayalım. Bu noktaların sayısı dörttür: 1° Yasaklamaların nedensizliği; 2° Bir iç gereklilik dolayısıyle saptanmaları; 3° Yer değiştirme kolaylıkları ve yasak nesnelerin bulaşırlığı; 4° Bu yasaklamalardan çıkan eylemlerin ve tören kurallarının varlığı.

Gelgelelim, psikanaliz bize saplantılı nevroz hallerinin klinik tarihini ve psişik mekanizmasını tanıtmıştır. Birincisine ilişkin olarak bir tipik dokunma fobisi olgusunda işte şöyle görünmektedir: Tam başlangıçta, ilk çocukluk çağında, yoğun bir dokunma hazzıyla kendini gösterir ki bunun amacı sanıldığından çok daha belirlenmiştir. Bu hazza, bu temasın [1] gerçekleşmesi üzerine dayanan bir dış yasaklama, karşı koymakta gecikmez. Yasaklama kabul edilmiştir, çünkü önemli iç kuvvetler üzerine dayanıyordu [2]: Kendini, temasta görünen eğilimden daha güçlü göstermiştir. Fakat çocuğun ilk psişik yapımı yüzünden, yasaklama, eğilimi büsbütün yok edememiştir. Onu, yani dokunma hazzını ancak içeri tıkmayı ve bilinçsizliğe sürmeyi başarmıştır. Bu halde yasakla-

---

(1) Haz da yasaklama da üreme organlarına dokunmayla ilgilidir.

(2) Yasaklama koyan sevilen kişilerle ilişkiler üzerine.

ma ile eğilim var olmaya devam etmişlerdir: Eğilim, yok edilmediği, yalnız içe tıkıldığı için; yasaklama da, kendisi olmasaydı eğilim bilince gireceği ve ona gerçekleşmesini zorla kabul ettireceği için... Buradan, çıkış yeri olmayan bir durum, bir psişik saptanma doğmuştur ve böylece, bunu izlemiş olan şey, yasaklanma ile eğilim arasındaki çatışmayla açıklanabilir.

Psikoloji burcunun bu şekilde saptanan başlıca ayırt edici özelliği, bireyin kendine ait bir nesne karşısındaki, kendi eylemlerinden biri karşısındaki **birbirine zıt çift değerli** (1) diyebileceğimiz davranışından ibarettir. O daima bu eylemi -dokunmayı- yapma eğilimini duyar, fakat her defasında, onun kendisine verdiği korkuyla bundan sakınır. İki akıntı arasındaki karşıtlığı ortadan kaldırmak kolay değildir; çünkü, (bütün diyebileceğimiz şudur) psişik hayat içinde yerleşmeleri o şekildedir ki, aralarında bir çatışma, bir çarpışma imkânsızdır. Yasaklama, bilinçte net bir şekilde bulunur; oysa sürekli bir halde var olan dokunma hazzı bilinçsizdir, birey onun üzerine hiçbir şey bilmez. Eğer bu psikolojik hal var olmasaydı, bir zıt çiftdeğerlilik ne uzun zaman sürebilir, ne şimdi sözünü ettiğimiz sonuçları getirebilirdi.

Özetlenmiş olan klinik tarihinde daha ilk çocuklukta beliren ve kendini kabul ettiren yasaklamayı temel bir olgu olarak açıkladık; nevrozun sonraki bütün evrimi, hayatın bu döneminde yapılan içe tıkmanın mekanizmasıyla belirlenir. Eğilimi, içe tıkılmayı, unutma (amnezi) izlemiş olduğundan, bilinçli

(1) Breyer'in çok güzel deyimine göre (ambivalence).

hale gelmiş yasaklamanın gerekçesi bilinmez kalır ve bu gerekçeyi bütün ayrıştırma, analiz girişkileri, tutunabilecekleri bir dayanak yokluğundan, kısır kalabilirler. Yasaklama kuvveti, tebelleş olma karakterini kendisiyle, karşıtı ile, yani tatmin edilmemiş, fakat gizlenmiş istekle arasında var olan ilişkilere borçludur; bu karakter bir iç gereklilikten doğmaktadır ki, bilinç bunun içine girme gücüne sahip değildir.

Yasaklamanın geçebilirliği ve yayılma yeteneği, bilinçsiz isteğin yerine getirdiği ve bilinçsizliğin psikolojik koşullarının özellikle kolaylaştırdığı bir yürüyüşü yansıtmaktadırlar. Eğilim-istek, karşılaştığı yasaktan kurtulmak için durmadan yer değiştirir ve kendisine yasak edilmiş olanın yerine vekiller koymaya çalışır: Vekil nesneler ya da eylemler. Yasaklama, bu yer değiştirmeleri izler ve istek tarafından seçilmiş olan bütün yeni amaçlar üzerine arka arkaya saptanır. İçe tıkılmış libidonun her ileri adımında, yasaklama yeni bir ağırlaşmayla tepki gösterir. Savaşta iki kuvvetin birbirini karşılıklı olarak etkisiz kılması bir sapma, var olan gerilimde bir eksilme doğurur ve saplantılı eylemlerin gerekçesi bu ihtiyaçla açıklanır. Nevrozlarda, bu eylemler açık uzlaşmalardır: Bir yandan pişmanlık belirtisi günahını ödeme çabaları, öte yandan vekil koyma eylemleri görülür ki, bu sonuncusuyla istek, kendisine yasak edilmiş şeyden uğradığı zararı karşılamaya çalışır. Bu saplantı eylemlerinin arzunun hizmetine gittikçe daha çok girmeleri ve başlangıçta yasaklanmış olan eyleme gittikçe daha çok yaklaşmaları nevrozun bir kanunudur.

Şimdi tabuyu, hastalarımıza tebelleş olan yasak-

lamalarla aynı nitelikteymiş gibi inceleyelim. Üzerinde duracağımız hayli tabu yasağının ikinci derece nitelikte olduğunu ve ilk yasaklamaların değişmiş, sapmış ve yer değiştirmiş biçimlerini gösterdiklerini önceden bilmemiz gerekir; yine, en ilkel ve en önemli yasaklamaların yalnız birkaçı üzerine biraz ışık serpmekle yetinmek zorundayız. Ayrıca, ilkelin durumuyla nevrozlunun durumu arasındaki fazla derin bir farkın ortaya çıkarılması, bizim için, tabu yasaklamasına ve saplantı yasaklamasına birbirine noktası noktasına uygun düşüren tam bir benzeşme ve andırışma imkânı çıkarma nedeni olacaktır.

İlkönce diyebiliriz ki, ilkel insanları yasaklamalarının gerekçesi ve tabunun doğuşu üzerinde sorguya çekmenin anlamı yoktur. Bizim farzetmiş olduğumuza göre, onların bu konu üzerinde bize bilgi verebilecek gibi olmamaları gerekir, çünkü «bilinçsiz» bir gerçeklenme söz konusudur. Oysa, saplantılı yasaklamalar üzerine bildiklerimize göre, tabunun tarihini işte şöyle kurabiliriz. Tabular, ilkel insanların bir kuşağına vaktiyle dışardan konulmuş ya da daha önceki bir kuşak tarafından ona zorla kabul ettirilmiş pek eski yasaklamalar olacaktır. Bu yasaklamalar, kuvvetli bir yerine gelme eğilimine sahip olması gereken eylemler üzerine konuluyordu. Ondan sonra, belki de yalnız gelenek halini alarak kuşaktan kuşağa sürmüş, baba ya da toplum otoritesiyle geçmiştir. Sonraki kuşakların psişik hayatının «organik» bir parçası haline gelmiş olabilirler de... İncelediğimiz olgu üzerinde karar vermek imkânsızdır: Bir «doğuştan fikirler» mi söz konusudur, ya da bu fikirler mi yalnız kendi kendilerine ve eğitime paralel olarak tabunun

saptanmasını belirlemişlerdir? Fakat tabunun sürmesi şu sonucu gösteriyor: Tabu olanı yapma eğilimi olan ilkel istek, bu halklarda devam etmiştir. Bunlar yasaklamalarına karşı **birbirine zıt çiftdeğerli davranış** kabul etmişlerdir böylece; bilinçsizlikleri, bu yasaklamalara karşı gelmekle mutlu olurdu; fakat bunu yapmaktan korkuyorlardı; hem bunu yapmak istedikleri için ondan korkuyorlardı, hem de korku istekten daha güçlüydü. Fakat halkı meydana getiren her bireyde istek, nevrozludaki kadar bilinçsizdir.

Tabunun en eski ve en önemli yasaklamaları totemizmin iki ana kanunu ile gösterilmiştir: Totem olan hayvan öldürülmemelidir ve aynı toteme bağlı karşıt cinste bireylerle cinsel ilişkiden kaçınılmalıdır.

Bu halde, insanların en eski ve en güçlü iç kışkırtıları bunlar olmalıdırlar. Totem sisteminin anlamı ve kaynağı bizim için bilinmez kaldıkları sürece bunu anlayamayız (ve dolayısıyle, örnekler üzerindeki varsayımlarımızı doğrulayamayız). Fakat bireye uygulanan psikanalitik verileri bilen kimse, tabunun bu iki türünün anlatımında ve psikanalistlerin, çocuk hayatının dayandığı isteklerin merkezi olarak ve nevrozun çekirdeği olarak kabul ettikleri birşeye, bir anıştırma (telmih, ima) olduğunu meydana çıkarmaktan geri kalmayacaktır.

Yukarıda sayılan sınıflandırma denemelerini doğurmuş olan tabu olaylarının çeşitliliği, bütün bu olayları şu ortak temel üzerine oturtursak, birliğe varmaktadır: Tabu, bilinçsizliğin pek kuvvetli bir eğilimle itildiği yasak bir eylemdir.

Onu anlamadan biliyoruz ki, yasak olan bir eyle-

mi yapan tabuyu çiğneyen, herhangi bir kimsenin kendisi tabu olmaktadır. Fakat bu olguyu, yalnız yasak edilmiş eylemi yapmış olan kişilere değil, fakat özel durumlarda bulunan kimselere, bu durumların kendilerine ve cansız nesnelere de bağlanmasıyla nasıl uzlaştıracağız? Şartların başkalığına rağmen daima kendi kendine benzer kalan bu pek tehlikeli özellik nedir öyleyse? Bu, insanın isteklerini tutuşturan ve onu yasaklamaya karşı gelme **içkışkırtısına** düşüren etkenden başka birşey değildir.

Bir tabuya karşı gelen insanın kendisi tabu olur, çünkü, başkalarını kendi örneğini izlemeye kışkırtan tehlikeli bir yeteneğe sahiptir. Kıskanma ve imrenme doğurur: Herkese yasak olan şey için neden ona izin verilsin? Onun örneği, başkalarını taklit yapmaya ittiğinden, demek ki o, gerçekten **bulaşıcı**'dır; bu nedenle ondan sakınmak gerekir.

Fakat bir tabuya karşı gelinmeksizin bile, insan sürekli ya da geçici tabu olabilir, çünkü başkalarının yasak isteklerini kamçılayabilecek, onlarda, duygularının zıt çiftdeğerliliğinin iki ucu arasında bir uyuşmazlık doğurabilecek bir durumda bulunur. Müstesna durumların ve hallerin çoğu bu kategoridendir ve bu tehlikeli güce sahiptirler. Herkes, krala ya da şefe ayrıcalıklarından dolayı imrenir; ve herkes kral olmayı isteyebilir. Ceset, yeni doğan çocuk, acı içinde olan kadın, kendini savunma güçsüzlüğünden ötürü, olgunluğuna henüz ermiş olan ve bunda yeni zevk kaynakları gören bireyi çekerler. İşte bunun içindir ki, bütün bu kimseler ve haller tabudurlar; içkışkırtısına kapılmayı kolaylaştırmak ve onu cesaretlendirmek doğru değildir.

Ve şimdi başka başka bireylerin «Mana» kuvvetlerinin niçin birbirini karşılıklı olarak ittiklerini de anlıyoruz. Bir kralın tabusu, uyruğu için çok kuvvetlidir; çünkü onları ayıran toplumsal fark çok büyüktür. Fakat bir bakan, biri ile öbürü arasında, zararsız bir aracılık rolü yüklenebilir. Tabu dilinin normal psikoloji diline çevirisi şu demektir: Kral ile temasın kendisi için sunabileceği içkışkırtıdan korkan uyruk, kendisine daha az imrenme esinleyen ve belki bir gün eşit duruma gelebileceği memurla görüşmeye dayanabilir. Bakana gelince, krala karşı besleyebileceği imrenme, kendisine verilmiş olan gücün bilincine varmakla hafifletilir. Böylece, karşılıklı büyülü güçler arasındaki küçük farklar büyüklerinden olduğu kadar korkulacak gibi değillerdir.

Tabunun yasaklamasında elle değme, **dokunma fobisi**'nin ayrı bir rolünü oynar; şu var ki, birincisinin gizli anlamı nevrozdaki kadar özel değildir; bunda bizi şaşırtması gereken hiçbir şey yoktur. Değme, bir kimseyi ya da birşeyi ele geçirme, onu egemenlik altına alma, ondan kendine özgü kişisel yararlar sağlama girişiminin başlangıcıdır.

Tabunun tabiatı içindeki bulaşıcı gücü, sahip olduğu içkışkırtısına düşürme, taklide itme yeteneğiyle açıklanabilir. Bu, tabunun bulaşıcı gücünün, her şeyden önce, nesnelere geçerek (ki bundan nesnelerin kendileri de tabu oluyorlar) kendini göstermesi olgusuyla bağdaşmaz gibi görünmektedir.

Nevrozda, tabunun bu geçebilirliği, daha önce bildiğimiz eğilim içinde yansır; bu, çağrışım yoluyla, daima yeni nesnelere saptanmak için bilinçsiz istek olur. Böylece, «Mana»nın tehlikeli büyü gücü daha

gerçek iki güce, yani insana yasak isteklerini hatırlatan ile, görünüşte daha önemli olan, onu, isteğin yararına yasaklamayı çiğnemeye iten güce uygun düşer. Fakat, ilkel psişik hayatın yasak eyleme dokunan anının uyanışının, bu eylemi yapma eylemini uyandırır şekilde kurulmuş olduğunu kabul edersek, bu iki güç yeniden bir tek güç içinde erir. Bu varsayımda, anılarla içkışkırtılar arasında bir uygunlaşma olacaktır. Aynı şekilde şu da kabul edilmelidir: Bir yasaklamaya karşı gelmiş olan insanın, başka bir adamı yanlış yola saptırarak ona aynı suçu işlettiğinde, bu, yasaklamayı dinlememenin bulaşıcı bir hastalık gibi yayılmasından ileri gelir; bir kimseden bir nesneye ve o nesneden başka bir kimseye geçen bir tabu tarzında etki yapar.

Tabunun çiğnenmesi, bir maldan ya da bir özgürlükten **vazgeçme** anlamına gelen bir kefaret ödeme ya da tövbe ile düzeltilebilirse, tabunun yasağına boyun eğişin, gönülden istenilen birşeyden vazgeçme olduğu kanıtını elde ederiz. Bir vazgeçmeye aldırış etmemek, başka şey üzerine dayanan bir vazgeçmeyle ödenir. Tabu töreniyle ilgili olarak şu sonuca varıyoruz: Tövbe ve kefaret ödeme, temizlenmeden daha ilkel törenlerdir.

Tabu, dışardan (bir otorite tarafından) konulmuş ve insanın en içsel isteklerine karşı yöneltilmiş pek eski bir yasaklamadır. Ona karşı gelme eğilimi insanın bilinçsizliğinde devam etmektedir. Tabuya boyun eğen insanlar, tabu olan şeyin karşısında birbirine zıt çift-değerli duyguya sahiptirler. Tabuya mal edilen büyülü kuvvet, insanı içkışkırtısına düşürme gücüne dönebilir; bir bulaşıcı gibi davranır, çünkü örnek daima

bulaşıcıdır ve yasak istek bilinçsizlik içinde başka bir nesne üzerine kayar. Tabunun çiğnenmesinin bir vazgeçme ile ödenmesi, bir vazgeçmenin tabunun temeli olduğunu ispatlar.

III

Şimdi de, tabu ile nevroz arasındaki karşılaştırmamıza ve bu karşılaşmadan çıkan tabu anlayışına hangi değeri vermenin uygun olacağını öğrenmek isterdik. Şu açıktır ki, anlayışımız başka şekilde bir yarar sunmazsa ve tabuyu başka bütün açıklama denemelerinin yapacağından daha iyi anlamamıza imkân verirse, ancak önem taşır. Bundan önceki açıklamalarımızda, anlayışımızın üstünlüğünün kanıtını çoktan vermiş olduğumuzu söyleyebilirdik; fakat bu anlayışı, yasaklamaların ve tabu âdetlerinin ayrıntılarına bile uygulayarak, onu kuvvetlendirmeye gideceğiz.

Daha başka bir yol tutarak ilerleyebiliriz. Nevrozdan tabuya yaymış olduğumuz mantık terimlerinin bir kısmının ve bu yaymadan çıkarmış olduğumuz sonuçların, tabunun olaylarının incelenmesiyle, ancak doğrudan doğruya elde edilip edilmemiş olduklarını da özellikle arayabiliriz. Araştırmalarımızı yönelteceğimiz doğrultu üzerinde karar vermek kalıyor bize... Tabunun vaktiyle konulmuş pek eski bir yasaklamadan ileri geldiği savı, elbette ispat edilemez. Yine, kendimizi daha çok, saplantılı nevrozun incelenmesinin bize varlığını ortaya çıkardıkları aynı şartlara tabunun da gerçekten uğrayıp uğramamış olduğunu araştırmaya vereceğiz. Nevroza gelince, bu psikolojik etkenleri tanımayı nasıl sağladık? Semptomların, da-

ha çok, insanın yakasını bırakmayan eylemlerin, korunma tedbirlerinin ve saplantılı yasakların analizci incelenmesiyle... Bu eylemlerin, bu tedbirlerin ve yasaklamaların, onlara kaynak olarak **zıt çiftdeğerli** eğilimler ve istekler göstermeke yetkili kılan karakterler sunduğunu meydana çıkarıyoruz; bu karakterler ya isteğe olduğu kadar, karşıt isteğe de uygun düşmekte ya da iki eğilimden birinin hizmetinde bulunmaktadır. Tabunun yasaklamalarındaki iki karşıt eğilim arasında aynı zıt çiftdeğerliliği, aynı uzlaşmazlığı ortaya çıkarmak ya da yakayı bırakmayan eylemlerde olduğu gibi bu yasaklamaların bazılarında da bu iki eğilimin zamandaş anlatımını göstermek bizim için mümkün olsaydı, tabu ile saplantılı nevroz arasındaki psikolojik benzerlik, şöyle böyle tam olurdu.

Yukarda söylediğimiz gibi, iki temel tabu yasaklamasına, analizimiz yaklaşamıyor, çünkü onlar totemciliğe bağlı kalıyorlar; öbür yasaklamalar kaynakça ikinci derecededirler; bu nedenle de, bizi ilgilendirmiyorlar. Tabu, üzerinde çalıştığımız halklarda, giderek kanun koyuculuğun alışılmış şekli halini almış ve toplumsal eğilimlerin hizmetine konmuştur ki, bunlar elbette tabunun kendisinden yenidirler. Örnek şudur: Başkanlar ve rahiplerce konulan ve kendi özelliklerini, ayrıcalıklarını sürdürme amacı güden tabular. İncelememizin varabileceği önemli bir grup tabu kalıyor: Bunlar başlıca olarak **a) Düşmanlar**'a, **b) Başkanlar**'a, **c) Ölüler**'e bağlanan tabulardır. Bunlarla ilgili olan malzemeyi, ben, J.-G. Frazer tarafından toplanmış ve **«The Golden Bough - Altın Dal»** adlı büyük eserinde yayınlanmış olan çok güzel koleksiyondan aldım.

«PSİKANALİZE GİRİŞ»

Freud'un, sayısı otuza yaklaşan eserlerinin çoğu, sonradan kitap halinde bir araya getirilip yayınlanmış olan «konferanslar»ıdır. Bu toplama işini ölümünden sonra başkaları da yapmışlardır. Dergilerde çıkmış bazı yazılarını, kızı Anna Freud ya da birkaç yayınevi bastırmıştır. Psikanalizin babası'nın en büyük eserlerinden biri olan bu «Psikanalize Giriş» de, 1916 yılında vermiş olduğu konferanslarından meydana getirilmiştir. Freud bunda, düşüncelerinin en eksiksiz ve en kolay anlaşılabilir özetini vermektedir. Konferansların konuları **Kusurlu Eylemler, Rüya** ve **Nevrozlar Üzerine Genel Teori**'dir. Aslında, Freud'un sonraki konferansları aynı konular üzerinde daha önce vermiş olduklarının genişletilmeleri, derinleştirilmeleri, düzeltilmeleri ve eksikliklerinin tamamlanmaları niteliği göstermektedir.

Bu kitaptaki üç konferansın ya da dersin birincisi olan **Kusurlu Eylemler**'i ele alırken bir «Giriş» ile söze başlayan Freud, bu konuları, daha genellikle, psikanalizi anlamanın pek kolay olmadığını belirtmeyi gerekli görüyor. Bu anlama güçlüğü konunun kendinden doğmaktadır. Çünkü psikanaliz kelimesi, giderek, birçok anlamlar almıştır. Başlangıçta belli bir tedavi metodunun adıydı. Sonra başlı başına bir bilimin adı olmuştur: Psişik Bilinçsizlik. Bu bilim, bir sorunu kendi başına çözmeye her zaman yetmemektedr. Ancak, bilimlerin en değişik alanlarına katkılar sağlamaya çağrılır gibi görünmektedir. Psikanalizin uygulandığı alan, gerçek-

te, psikolojinin alanıyla aynı genişlikte bulunduğu gibi, kendisi de psikolojinin pek güçlü bir tamamlayıcısı olmaktadır.

Bu kitaba örnek parça olarak aldığımız «Giriş»inde, psikanalizin metodu, öğrenimi, işlenişi ve elde edilecek sonuçları bakımından karşılaşılan güçlükleri sıraladıktan sonra, Freud, «Psikanalizle uğraşmak isterseniz, çatacağınız güçlüklerden birkaçı işte bunlardır... Görünümleri sizi korkutmazsa devam edebiliriz.» diyerek **Kusurlu Eylemler**'e geçiyor.

Bu pek sık rastlanılan, pek bilinen, ama yeterince değerlendirilmemiş olan olayların hastalık haliyle hiçbir ilişkisi yoktur. Çünkü sağlığı pek yerinde olan kimselerde her zaman görünebilir. Bunların en önemlisi **lapsüs**'tür. Biz buna türkçede **sürçme** de diyoruz. (Latince: **lapsus linguae** - Dil sürçmesi). **Lapsüs**, konuşurken, yazarken bir kelimeyi başka bir kelimenin yerine kullanmaktır. Freud'a göre bu, bilinçsiz bir **karmaşa**'nın etkisinin yarattığı bir gösteri diye yorumlanabilir. Bunun gibi, **yanlış işitme, yanlış okuma**, yani söylenmiş olan kelimeden başkasını anlama, basılı ya da yazılı olan kelime yerine başka kelime okuma halleri de vardır ki, bunlar kulağın ya da gözün organik bir bozukluğundan ileri gelmezler. Yine temeli **unutma** olan bir dizi olaylar da vardır. Fakat bu unutma sürekli değildir, anlıktır. Sözgelişi, insan söylemek istediği bir **ad**'ı birdenbire bulamaz, o az ya da çok sonra kendiliğinden hatırına gelir. Bazen insan hemen yapmak istediği bir **tasarı**'yı unutur, yine sonra hiç aklında olmadığını sandığı bir anda hatırlar. Bazı şeyleri bir anlık **kaybetme**, birtakım gereksiz **yanlışlar** yapma da **Kusurlu Eylemler** kategorisine giren olaylardır. Bunlara, çeşitli adlar altında daha birçok benzer olaylar katılabilir.

Bu kitaba bir bölümünü aldığımız bu dört bö-

lümlük konferansın **Kusurlu Eylemler** bölümü, günlük hayatta sık sık görülen **sürçme, yanılma, unutma** ve **eksik iş yapma** olaylarını birçok örnekleriyle incelemekte, onları psikanalizin görüş açısı içinde gözler önüne sermekte, inandırıcı kanıtlarla açıklamaktadır.

Psikanalize Giriş'in ikinci büyük bölümü olan RÜYA konusuna, Freud, «Güçlükler ve ilk yaklaşmalar» başlığı altında şu sözlerle başlıyor:

«Bir gün, bazı sinirlilerin hastalık semptomlarının bir anlamı olduğu meydana çıkarıldı. Psikanaliz tedavisinin hareket noktası bu oldu. Bu tedaviler sırasında, hastaların semptomlar yerine rüyalar ileri sürdükleri görüldü. O zaman bu rüyaların bir anlamı olması gerektiği varsayıldı.

«Bununla birlikte tarihsel sırayı izlemek yerine, açıklamamıza karşıt uçtan başlayacağız. Nevrozların incelenmesine hazırlık olmak üzere rüyaların anlamını ispatlayacağız.»

Freud, bu ters yönden başlamanın şu bakımdan haklı olduğunu söylüyor: «Rüyaların incelenmesi yalnız nevrozların incelenmesine bir hazırlık değildir, rüyanın kendisi bir nevroz semptomudur. Bu psikanalizci için değer biçilemeyecek bir yarar sunar. Çünkü rüya herkeste, hatta sağlığı pek yerinde olan her insanda semptom olarak görülür. Bunların incelenmesi de nevrozların analizinden elde edilen sonuçlarının tıpkılarını verir.»

İşte bundan dolayı rüya, psikanalitik araştırmanın konusu olmuştur. Rüya, bu konferansta şu ara bölüm başlıkları altında incelenmektedir: Güçlükler, İlk Yaklaşmalar - Yorumlamanın Şartları ve Tekniği - Rüyanın Açık ve Gizli İçeriği - Çocuk Rüyaları Rüyanın Sansürü Rüyadaki Sembolizm - Rüyanın Hazırlanması - Birkaç Rüya Örneğinin Analizi Arkaik Çizgiler ve Rüyanın Çocuksuluğu Arzuların Gerçekleşmeleri Belirsizlikler ve Eleştirmeler.

Rüya, psikanalizin başlıca araştırma konusu ve nevrozların tedavisinin en etkili aracı haline nasıl gelmiştir? Çünkü tedavi çalışmaları sırasında, hastanın bir semptom gibi ortaya sürdüğü rüyaların «bir anlamı olması gerektiği» kanısına varılmıştır. Psikanaliz önce ipnozla, sonra telkinler ve başka ruh tedavisi yollarıyla çalışıyordu. Bunlardan serbest çağrışımlar yaptırma metoduyla ve buna bağlanan yorumlama tekniğiyle psikanaliz, büyük bir pratik önemi yokmuş gibi görünen, fakat gerçekte, bilimsel gelişmeye yepyeni bir durum ve değerlendirme getirmesi gereken birşey yapmayı başarıyor. Artık bir anlamı olduğu kabul edilen rüyaların bu anlamını ortaya çıkarma imkânı doğuyor.

Klasik eski çağlarda, rüyaların, geleceğin olaylarını önceden söylediğine inanılıyor, onlara bu varsayılan niteliğinden dolayı pek büyük bir değer veriliyordu. Modern bilim ise rüyadan söz edilmesini hiç istemiyordu; onu saçma inanışlar alanına itiyor, rüyanın basit bir «bedensel» eylem, uykudaki psişik hayatın bir çeşit kıpırdanışı olduğunu ileri sürüyordu. Bu konuda bilimsel araştırmalar yapmış olan bir bilgine ancak «rüya tabircisi» gibi küçümseyici bir nitelik yakıştırılabilirdi.

O halde böyle bir işten kaçınmak gerekirdi. Fakat anlaşılmamış bir nevroz semptomunun, sayıklatıcı (délirant) ya da saplantılı (obsessionel) bir fikir olarak kabul edilip, görünen içeriğine önem verilmeyerek, ayrı ayrı görüntüleri serbest çağrışım konusu olarak alınınca, bambaşka bir sonuca varılıyor. Rüya görenin sayısız çağrışımlarıyla, artık saçma, karışık denilemeyecek olan bir düşünceler bütünüyle karşı karşıya geliniyor. Bu düşünceler başlı başına bir değer taşıyan psişik bir eyleme uymaktadırlar; görünen rüya ise, bozulmuş, kısaltılmış, yanlış anlaşılmış bir çeviriden, çok zaman görünen hayaller biçiminde bir çeviriden başka şey değildir.

Rüyanın bu gizli düşünceleri, rüyanın anlamını içine almaktadır; rüyanın görünen içeriğiyse, bir aldanış, bir dış yüzdür sadece... Şimdi, bütün bir dizi soruya karşılık vermek gerektir; bunların başlıcaları şunlardır: Rüyanın oluşmasının bir nedeni var mıdır? Hangi şartlar içinde bir rüya doğabilir? Her zaman rüyanın anlamla dolu olan gizli düşünceleri genellikle anlamsız olan rüya içine hangi yollarla getiriliyor?

Rüyanın analiziyle öğrenilmiş olan fikirler iyice incelendiğinde, öbürlerinden keskin bir şekilde ayrılan, anlaşılabilir bir tanesi ortaya çıkarılır. Öbür düşünceler, uyanık hayatın kalıntılarıdırlar. O ayrılmış düşünce içinde, çok zaman, hoş karşılanmayan, şok yapıcı, rüya görenin uyanık yaşayışına yabancı bir istek tanınır. Rüyayı asıl oluşturan işte bu güçlü istektir; rüyanın üremesi için gerekli enerjiyi sağlamıştır ve günün kalıntılarını basit malzeme olarak kullanmıştır. Böylece kurulan rüya bu güçlü isteğin tatmin edildiği bir durumu temsil etmektedir. Demek ki rüya, o **isteğin gerçekleşmesi**'dir. Tabiatta ve uyku halinde birşey onu kolaylaştırmasaydı, bu yürüyüş gerçekleşmezdi. Uykunun temel psişik şartı, Ben'in uyku isteği üzerinde yoğunlaşmasıdır. Bu, hayatın bütün öbür ilgilerinin yatırımlarının geri çekilmesine sebep olur. Aynı zamanda kendiliğinden harekete geçme gücünün yolları kapalı olduğundan, içe tıkılmış şeylerin üzerindeki baskısı azalır. Bilinçsiz istek, içe tıkılmış olanlar üzerindeki bu gevşemeden, rüya ile, bilinç içine fırlamak için yararlanır. Ben'in direnci uyku süresince büsbütün yok edilmemiş, ancak azaltılmıştır. Onun kalan bölümü, **rüyanın sansürü** olur. Bu sansür, bilinçsiz isteğe, kendisi için uygunsuz olacak biçimler altında görünmesini yasak eder. Rüyanın sansürünün sertliği karşısında, rüyanın gizli düşünceleri değişikliklere, hafiflemelere uğramak

zorunda kalır. Bu oluş, rüyanın ayıplanacak anlamını tanınmaz kılar. Böylece şu önerme doğrulanır: **Rüya (içe tıkılmış) bir isteğin (kılık değiştirmiş) gerçekleşmesidir.**

Rüya bir nevroz semptomu gibi kurulur; o, içe tıkılmış istek ile Ben içinde sansür yapan bir gücün direnmesi arasında bir uzlaşmadır. Bu doğuş benzerliği yüzünden rüya da bir semptom kadar anlaşılmaz niteliktedir ve onun gibi bir yorumlamayı gerektirir.

Rüyanın genel fonksiyonunu meydana çıkarmak kolaydır: Sanki, dış ve iç kamçılamaları okşayarak, onların uykuyu bozmalarını önler, bizi korur. Dış kamçılamalar bedene ilişkin olduklarından önemsizdirler. İçgüdünün isteklerinden doğan iç kamçılamalar ise asıl önem kazanan oluştur. Uyuyan kimse ona açık alan bırakır, rüyanın oluşmasıyla ona tatmin sağlar, ama yine de rüyanın gizli düşünceleri sansürün boyunduruğundan uzun zaman kendini kurtaramaz. Fakat tehlike tehdit ettikçe, rüya pek açık bir hal alır, o zaman uyuyan rüyayı keser ve korkuyla uyanır **(bunaltı rüyası).** Rüyanın sansürüyle işbirliği yapan yürüyüş, gizli düşünceleri rüyanın görünen içeriği içine getirir; buna Freud, **rüyanın hazırlanması** demiştir. Böylece bilinç öncesi düşüncelerinin malzemesi işlenir: Bu değişik düşünceler **yoğunlaştırılır;** psişik vurgular **yer değiştirir,** her şey görünen hayaller haline getirilir, **dramatize edilir,** sonra, onu anlaşılmaz kılan **ikinci derecede hazırlanma** ile tamamlanır.

Rüyanın hazırlanma işi, psişik hayatın derin, bilinçsiz katlarına özgü yürüyüşlerin en güzel bir örneğidir. Bildiğimiz normal zihin çalışmalarından apayrıdır. Çok sayıda arkaik, yani eski, unutulmuş çizgileri aydınlığa çıkarır. Bunlardan biri, burada ağırlığını duyuran cinsel bir **sembolizm**'in kullanılmasıdır.

Yorumlanan rüya, içe tıkılmış bir isteğin gerçekleşmesidir; öte yandan günün bilinç öncesi zihin çalışmasını izlemiş ve en değişik içeriklerle dolmuş olabilir. Böylece, bir tasarıyı, bir uyarıyı, bir düşünceyi ya da bir isteğin gerçekleşmesini anlatır. Analiz onu iki yönde de kullanır; analiz edilen kimsenin bilinçli olduğu kadar bilinçsiz yürüyüşlerini de ortaya çıkarır. Çocuk hayatının unutulmuş malzemesi, rüyanın yorumlanmasıyla gözönüne dökülür. Rüya burada, daha önce ipnozla kabul ettirilmiş olan şeyin bir kısmını yapmaktadır.

Bütün rüya yorumlamalarının ortaya cinsel bir anlam çıkardığı ya da rüya «cinsel içgüdü kuvvetleriyle ilişkilidir» sonucuna vardığı düşüncesi yanlıştır. Açlık, susuzluk gibi başka ihtiyaçların da, herhangi bir içe tıkılmış cinsel ya da bencil istek gibi rüyalar doğurduğu kolayca görülebilir. Küçük çocuklar, psikanalizin rüyalar teorisinin doğruluğunu ispatlayan imkânlar sağlamaktadırlar. Çeşitli psişik sistemler henüz net bir şekilde birbirinden ayrılmamış, içe tıkmalar henüz o kadar derinlikle yerleşmemiş olduğundan, çocuklarda, önceki günün bir isteğinin kılık değiştirmemiş gerçekleşmesinden başka şeyler olmayan rüyalara da sık sık rastlarız. Emredici psişik ihtiyaçların etkisi altında yetişkinler de çocuksu tipte rüyalar görebilirler.

Psikanaliz o zamana dek yalnız patalojik hallerle, yani hastalık halleri olaylarıyla uğraşmış, onları açıklamak amacıyla teoriler kurmuştur. Şimdi konu olarak ele aldığı rüya ise bir hastalık semptomu değildir, sağlığı yerinde olan herkeste görülebilen, normal psişik hayatın bir olayıdır. Rüya bir semptom gibi kuruluyorsa, açıklaması, aynı varsayımları, yani içgüdüsel isteklerin içe tıkılması varsayımını, rüyanın asıl düşünce ve isteklerin yerine vekiller koyması, birtakım uzlaşmalar yapması, bilinçte ve bilinçsizlikte yer alan çeşitli psişik

sistemlerin bulunuşu varsayımlarını gerektiriyorsa, o zaman psikanaliz artık psikopatalojinin, yani ruh hastalıkları biliminin yardımcı bilimi değildir; o, normali de anlamak için vazgeçilmez bir hale gelen, yeni ve daha derin bir ruh biliminin temelidir. Onun varsayımları ve sonuçları, ruh ve zihin hayatının başka alanlarına götürülebilir.

Freud: «Nevrozların incelenmesine giriş olarak rüyayı inceledik; aksini yapsaydık daha doğru olurdu. Fakat rüyanın, nevrozların anlaşılmasını hazırlaması gibi, nevroz olayları üzerine tam bir bilgi edinilmiş olsaydı, rüyada bütün ayrıntılarıyla anlaşılabilirdi.» dedikten sonra NEVROZLAR ÜZERİNE GENEL TEORİLER başlığı altında üçüncü konferansına giriyor.

Nevroz, kişiliğe dokunmaksızın, fonksiyon bozukluklarıyla kendini belli eden bir zihin hastalığıdır. Başlıca iki nevroz vardır: **İsteri** ve **psikanesteni**, yani ruhsal duyu yitirimi.

Nevroz, olumlu ya da olumsuz bedensel semptomlarla (belirtilerle) varlığını gösterir. Bu, bir dürtünün, özel bir yasaklama mekanizması araya girmeksizin boşanamamasından, içe tıkılmasından doğar.

Bir rüyanın kurulmasıyla bir nevroz semptomunun oluşması arasında tam bir benzerlik olmakla birlikte, rüya göreni uyanık ve aklını kullanabilir bir insan yapan çabuk değişmeyi nevroz belirtilerinde bulamayız; çünkü nevroz, psişik hayatın çeşitli güçleri arasında normal bir şekilde var olan ilişkilerin bir bozulmasından ileri gelir.

Kusurlu eylemler ve rüyalar, her zaman rastlanılan olaylardır, bu nedenle bizim için bilinmez değillerdir. Onlar üzerinde herkes bir deney sahibidir. «Fakat,» diyor Freud, «nevroz olaylarının anlamı size yabancıdır; hekim değilseniz, onlara, vereceğim bilgilerin size açabileceği yoldan başka yanaşma aracı bulamazsınız.»

Freud önce, «Psikanaliz ile Psikiyatri»nin birbirleriyle olan bağlantılarını ele alıyor: O zamana dek, ruh hastalıklarının tedavisinde tutulan yol, hastalara büyük bir iyileşme sağlamamaktadır. Yıllar süren deneyler, gözlemler sonucu olarak ortaya çıkan teorilerini, deneyinin ilerlemesi ile değiştirdiğini, düzelttiğini söyleyen Freud, «Temel düşüncelerime gelince, henüz onlarda değişecek hiçbir şey bulamadım ve ileride de öyle olacağını umarım.» diyor.

«Nevroz olaylarının psikanalitik anlayışını size açıklamak zorundayım. Bu açıklamayı, aralarında bulunan benzerlikler ve zıtlıklar dolayısıyle, daha önce sözünü etmiş olduğum olayların açıklamasına bağlamak benim için kolaydır.»

Böylece, nevrozlarla belirtilerinin analizleri, birçok örnek olgularla şu ara başlıkları altında inceleniyor:

Semptomların Anlamı Tromatik Bir Eyleme Bağlanan Bilinçsizlik Direnme ve İçe Tıkma - İnsanın Cinsel Hayatı Libidonun Gelişmesi ve Cinsel Örgütlenme - Geri Gitmenin Gelişmesi Üzerine Görüşler - Semptomların Oluşma Biçimleri - Ortak Nevrozluluk Bunaltı Libido Teorisi ve «Narsisizm» Aktarma (transfert) Analizci Tedavi.

Analizci tedavi çalışmalarının başlangıçlarında, isteri üzerinde uğraşan Freud, isteriyi cinsel hayata bağladıktan sonra, ileri bir adım atıyor. İsteri alanından çıkarak, kendisine tedavi için başvuran çok sayıdaki «nevrastenik»lerin cinsel hayatı üzerine eğiliyor. Bu konuda alt edilmesi gereken birçok yalanlar ve gizlemeler vardır. Bu iş başarılınca, bütün bu hastalarda, cinsel fonksiyonu ağır bir şekilde «kötüye kullanma» bulunuyor. Bir yandan bu kötüye kullanmaların sık sık yapılması ve öte yandan nevrasteni oluşu, bu ikisinin birlikte bulunma-

sı pek de inandırıcı bir kanı vermiyor, ama işler bu kabaca ispatlamada kalmıyorlar. Daha ince bir gözlem, nevrasteni adı altında karıştırılan klinik tablolarının yığını dışına birbirinden ayrı temel iki tip çıkarmasını sağlıyor; bunlar karışık olarak, ama yine de katkısız halde bulunabiliyorlar. Tiplerden birinde ana olay, aşırı bunaltıdır; onun yerini alan şeylerle ilkel biçimleriyle ve zaman zaman aslına vekillik eden semptomlarıyla bulunur. Bundan dolayı, Freud ona **bunaltı nevrozu** adını vermiştir. **Nevrasteni** adlandırmasını öbür tiple sınırlandırmıştır. Şimdi, bu tiplerden herbirinin, doğuş etkeni olarak, cinsel hayatın bir anormalliğine karşılık olduğunu bulmak kolaydır (bunaltı nevrozunda, yarıda kesilen cinsel birleşme, zayıf kamçılanma, cinsel perhiz; nevrastenide aşırı mastürbasyon, sık sık gece kirlenmeleri). Bu kötüye kullanmalar durdurulabildiğinde ve yerine normal cinsel faaliyet konulduğunda, hastalık durumunda oldukça iyileşme sağlanabilmektedir.

Freud böylece genel olarak nevrozları cinsel fonksiyonun bozuklukları, **aktüel nevrozlar** denilen bu bozuklukların doğrudan doğruya toksik anlatımı ve psikonevrozların psişik anlatımı diye kabul ediyor. Tıbbın bir boşluğunu doldurmuş olduğunu umuyor; çünkü tıp, biyoloji bakımından pek önemli gördüğü bu fonksiyonun, ancak mikrobik bir hastalıktan ya da büyük anatomik berelenmelerden ileri gelen bozukluklara uğraması diye kabul ediyor. Bu, Freud'un, cinselliği salt psişik birşey saymama anlayışına da uyuyor. Tıp bakımından, onun bedensel bir yanı da vardır. Ona özel bir kimyasallık yüklemek ve cinsel kamçılanmanın, henüz bilinmemekle birlikte, belli maddelerin varlığından doğduğuna hak vermek de yersiz olmuyor. Hakiki yani kendi kendine doğan nevrozların zehirlenmeden ve perhizden ileri gelen, bazı toksik maddele-

rin yenmesinden ya da onlardan yoksun kalmadan doğan olaylarla beliren hiçbir hastalık grubuyla benzerlik sunmamasının nedenleri de olmalıdır. Bu konuda Freud diyor ki :

«Daha sonra aktüel nevrozların incelenmesine geri dönmek fırsatını artık bulamadım. Çalışmamın bu kısmı başkaları tarafından da ele alınmadı. Bugün, o zamanki sonuçlarıma bakarak, onların, gerçekte çok daha karmaşık gibi görünen şeylerin ilkel ve kabaca bir şematikleştirilmesi olduğunu kabul etmek zorunda kalıyorum. Fakat bana bugün de doğru gibi görünüyorlar... Yanlış bir yorumlamanın önüne geçmek için, burada şunu ortaya koymak isterim : Nevrastenideki psişik uzlaşmazlıkların ve nevrastenik karmaşaların varlığını inkâr etmekten çok uzağım. Yalnız şunu ileri sürüyorum: Bu hastaların semptomları ne psişik bakımdan belirlenebilir, ne de analiz bakımından çözümlenebilir; fakat bunlar bozulmuş cinsel kimyasallığın doğrudan doğruya toksik sonuçları olarak gözönüne alınmalıdırlar.» (Hayatım ve Psikanaliz)

«İsteri Üzerine İncelemeler» kitabının yayınlanmasını izleyen yıllar içinde, nevrozlarda cinselliğin hastalık doğurucu rolü üzerine bu görüşleri edinmiş olan Freud, çeşitli nevroz biçimleri üzerinde çalışırken **cathartique** (katartik) tekniğini değiştirme gerektiği kanısına varıyor. Bu ruh tedavisi tekniğinde, içe tıkılmış hastalık doğurucu nedenler, sözle, eylemle, heyecan gösterileriyle dışarı çıkartılmakta, bir boşanma, hafifleme sağlamaktadır. Psikanalizin kaynağı olan bu teknik, ipnoz altında yapılmaktaydı. Fakat Freud, ipnozun birtakım sakıncalarını, yetersizliklerini ve ters etkilerini görerek bu metodu bırakıyor. Yerine başka birini koyuyor. Hastayı bir divana rahatça yatırıp kendisi görünmeyecek şekilde arka tarafa geçiyor, ona serbest çağrışımlar yoluyla hatırladığı şeyleri açığa

vurmasını söylüyor. Elbette bu da kolay olmuyor. Hasta o kadar çok şeyi unutmuştur ki, anlattıkları arasında her zaman bir ilinti kuramıyor. Önce küçük anı kırıntılarından sonuçlar çıkarılmaya çalışılıyor. Analiz ilerledikçe, çağrışımlar daha düzenli, bağlantılı ve eksiksiz hale gelmeye başlıyorlar.

Hastalar, nasıl oluyor da iç ve dış hayatlarının o kadar olgusunu unutmuş bulunuyorlar ve şimdi bu metod uygulanınca onları hatırlayabiliyorlar? Gözlemler bu sorulara tam karşılıklar verebiliyor. Bütün o unutulan şeyler, hastanın kişiliği açısından korkunç, çok acı verici ya da utanılacak şeylerdir. İşte bunun için bilinçsiz bir zorlama ile unutulmuşlardır; yani bilinçte kalmamışlar, geri itilmişlerdir. Hastada birşeyi, kendi kendine çalıştırdığı bir yasaklama gücünü yenmek gerekiyor. Hekimin bu yolda harcadığı çaba, değişik olgulara göre, değişik şekilde olmaktadır. Bu çaba, hastanın gösterdiği direnme ile orantılıdır. Böylece, içe tıkılan şeylerin dışarı çıkarılmasıyla, hastalık doğuran oluş yeniden kolayca kurulabilmektedir. Hastanın psişik hayatında, başka güçlerin karşı geldiği bir eğilim bulunduğu meydana çıkarılıyor. Psişik **uzlaşmazlık** bu güçlerin çatışmasından başka birşey değildir. İçgüdü ve direnme denilen iki büyük dinamik gücün birbiriyle çatışmasına bilinç de kuvvetle katılmıştır. Sonunda içgüdü, enerji doğurucu yatırımlarından soyularak geri itilmiştir. Normal çözüm budur. Fakat nevrozda, henüz bilinmeyen nedenlerden, uzlaşmazlık başka bir çıkış yolu bulmuştur. 'Ben', duyulan içgüdüsel heyecanla daha ilk çarpışmasında sanki geri çekilmiştir, öbürünün bilince yaklaşma ve doğrudan doğruya boşanma yolunu kapamıştır, fakat bütün bu oluş içinde, heyecan, enerji doğurucu yatırımının bütününü saklamıştır. Freud bu yürüyüşe **içe tıkma** adını veriyor. Bu ilk içe tıkma eylemine başka sonuçlar da bağ-

lanıyor. Önce, Ben'in, içe tıkılmış heyecanın sürekli bir çaba ile daima hazır olan itişine, bir **karşıt yatırıma** karşı kendini koruması gerekir. Ben, işte bundan dolayı zayıflamıştır. Şimdi **bilinçsiz** olan içe tıkılmış şey, bir sapma ile, aykırı ve yan yollarla asıl istediklerinin yerine vekil olan tatminler arayabilir, bu şekilde, içe tıkma niyetlerini başarısızlığa uğratmaya çalışabilir. Hal ve biçim değiştirmiş isteride, bu sapmış yollar bedensel sinirlilik gösterilerine götürür, içe tıkılmış heyecan, günlerden bir gün vücudun bir noktasında açığa çıkar ve **semptomlar**'ı yaratır. Bunlar böylece uzlaşma ürünleri, gerçekte vekil tatminler olurlar, ama Ben'in direnmesiyle bozulmuş, amaçlarından sapmış haldedirler.

İçe tıkma öğretisi, nevrozların anlaşılmasının temel taşı olmuştur. Bu nedenle Freud bu yeni araştırma ve tedavi metoduna artık **catharsis** değil, **psikanaliz** adını veriyor.

Psikanaliz, hastalık doğurucu içe tıkmaların ve başka olayların incelenmesiyle, bilinçsizlik anlayışını clddiye alıyor. Psikanaliz için psişik olan şey önce bilinçsiz olandır; bilinçli niteliği, gelip ona eklenir ya da eklenmez. «Psişik bilinçsizlik» terimi bir saçmalık gibi görünse de bunun pek önemi yoktur.

Giriş

İÇİNİZDEN kaç kişinin, okuduklarından ya da dinlediklerinden psikanalizi tanıdığını bilmiyorum. Fakat bu derslerin **Psikanalize Giriş** başlığını taşıması bile, bana bu konuda, sizi hiçbir şey bilmezmiş ve onun ilk öğelerini öğrenmeye başlamak ihtiyacındaymışsınız gibi kabul etme zorunluluğunu yüklüyor.

Bununla birlikte, sinir hastalıklarına tutulmuş kimselere uygulanan tıbbî bir tedavi usulü olduğunu bildiğinizi 'farzetmem' gerekiyor. Bunu söyledikten sonra, size hemen, işlerin burada, tıbbın başka dallarındaki gibi geçmediğini, hatta büsbütün aykırı bir tarzda geçtiğini bir örnek üzerinde gösterebilirim. Genellikle, bir hastayı kendisi için yeni olan tıbbî bir tekniğe tuttuğunuzda, onun gözünde sakıncaları azaltmaya ve tedavinin başarısı için ona mümkün olan bütün garantileri vermeye girişiriz. Bunu yapmakta hak-

lı olduğumuzu sanıyorum, çünkü bu şekilde hareket etmekle başarı şanslarını etkili bir şekilde artırırız. Fakat bir nevrotik, psikanaliz tedavisine tutulduğu zaman büsbütün başka tarzda hareket edilir. Ona, metodun güçlüklerini, süresini, istediği çabaları ve fedakârlıkları haber verirız; sonuca gelince de, kendisine hiçbir şey vaat etmediğimizi, bunun, hastanın kendi davranış tarzına, zekâsına, boyun eğişine, sabrına bağlı olduğunu söyleriz. Bu alışılmamış tutumun bize zorla kabul ettirdiği haklı nedenlerin önemini belki sonra anlarsınız.

Eğer size, nevrotik hastalarmışsınız gibi bakmakla başlıyorsam, bana kızmamanızı rica ederim. Size sadece, beni başka bir defa dinlemeye gelmekten vazgeçmenizi öğütlerim. Bu amaçla, psikanaliz öğrenimine zorunlu olarak bağlı bulunan bütün eksikliklere ve bu konuda kişisel bir yargı edinimine karşı duran bütün güçlüklere parmağınızı dokunduracağım. Daha önceki bütün kültürünüzün ve düşüncenizin, bütün alışkanlıklarınızın, sizi kaçınılmaz bir şekilde psikanalizin karşıtları yapmış olduğunu göstereceğim ve size içgüdüsel düşmanlığı alt etmek için kendi kendinizde neyi yenmeniz gerektiğini belirteceğim. Derslerimin size psikanalizin anlaşılması bakımından ne kazandıracağını, elbette önceden söyleyemem; fakat bunun, derslerde hazır bulunmanın size, bir araştırmaya girişme ya da psikanalitik bir tedaviye girişme gücü vermeye yetmeyeceğini kuvvetle söyleyebilirim. Öte yandan, aranızda, psikanalizi yalnkat bir şekilde bilmekle yetinmeyen, onunla sürekli ilişkide olmayı isteyenler vardır; ben, onları düşüncelerinden caydırmakla kalmayacak, fakat aynı zamanda, kendile-

rini böyle bir teşebbüse girmekten doğrudan doğruya alıkoyacağım. Şimdiki durumda, bu mesleği seçecek olan kimse, üniversitedeki bütün başarı imkânlarından yoksun kalacak ve pratisyen olarak, onun düşüncelerini anlamayan, kendisini kuşku ve düşmanlıkla karşılayan ve içinde barındırdığı bütün kötü duyguları ona karşı salıvermeye hazır olan bir toplumun içinde bulunacaktır. Ve siz, savaşla birlikte yürüyen olgulardan başka birşey düşünmeksizin bu kötü niyetlilerin sayısını yaklaşık olarak şöyle böyle görebilirsiniz.

Bununla birlikte, az önce hatırlattığım sakıncalara rağmen, her yeni bilgide bir çekicilik bulan kimseler vardır. Eğer içinizden bazıları bu kategoriye dahilseler ve benim hatırlatmalarımdan kendilerini cesaretsizliğe kaptırmayarak, gelecek sefere tekrar burada bulunmayı candan isterlerse, onlar iyi karşılanacaklardır; fakat hepiniz, psikanalizin şimdi size açıklayacağım güçlüklerini tanımak hakkına sahipsinizdir.

İlk güçlük psikanaliz öğretiminin kendi içindedir. Tıp öğreniminde görmeye alışmışsınızdır. Anatomik hazırlamayı, kimyasal bir tepki sonucunda meydana gelen çökeltiyi, sinirlerin kamçılanmasının etkisiyle adalenin kasılmasını görürsünüz. Daha sonra hastanın hastalığının belirtileri, hastalıklı gidişin ürünleri, kavrayışınıza sunulur ve çok hallerde hastalığı doğuran kaynak, ayrılmış halde, gözlerinizin önüne bile konur. Cerrahî uzmanlıklarda, hastanın yardımına koştuğunuz müdahalelerde hazır bulunursunuz ve hatta bunları kendiniz yapmayı denersiniz. Ve psikiyatriye kadar, hastanın görünüşü, fizyonomisinin değişen hareketleriyle, konuşma tarzıyla ve davranışıyla

size derin ve sürekli izlenim bırakan bir yığın gözlemler sağlar. Bir tıp profesörü işte bu şekilde, siz müzede eşya ile doğrudan doğruya ilişki kurarken ve kişisel bir algıyla yeni olguların varlığı üzerine kanılar edinmiş olduğunuza inanırken, size açıklamalar yapan bir rehber ve tercüman rolü oynar.

Ne yazık ki, işler psikanalizde bambaşka şekilde geçmektedir. Psikanalitik tedavi, tahlil edilenle hekim arasında bir sözler alışverişinden başka birşey değildir. Hasta konuşur, geçmiş hayatının olaylarını ve şimdiki izlenimlerini anlatır; şikâyette bulunur, arzularını ve heyecanlarını açığa vurur. Hekim, hastanın düşüncelerinin gidişine yön vermeye çalışır, onun anılarını uyandırır, dikkatini bazı yönler üzerine çevirir, ona açıklamalarda bulunur ve böylece doğurduğu anlama ve anlamama tepkilerini gözlemler.

Hastamızın ancak gözle görülebilir, elle tutulabilir, daha iyisi, bir sinema ekranı üzerinde geçermiş gibi seyredilen eylemlerden etkilenebilen eğitilmemiş çevresi, tedavi usulü olarak «basit konuşmalar»dan başka birşey görmeyince, bu metodun etkililiğine karşı kuşku göstermekten asla geri kalmaz. Bu eleştirme haksız olduğu gibi mantıksızdır da. Bunlar, hastaların yalnız şu ya da bu semptomları «hayal ettikleri»ni kesin bir şekilde bilen aynı kimseler değiller midir? Kelimeler, başlangıçta büyü içine katılıyorlardı; günümüzde ise kelime eski zamanlardaki gücünden çoğunu hâlâ saklamaktadır. Bir insan, hemcinsini kelimelerle mutlu kılabilir ya da umutsuzluğa itebilir; yani kelimeler yardımıyladır ki, bir öğretmen bilgilerini öğrencilerine aktarır, bir hatip dinleyicilerini sürükler ve onların yargılarını, kararlarını

biçimlendirir. Kelimeler heyecanlar yaratır, insanlar için birbirlerine karşılıklı etki aracı olurlar. Kelimelerin psikoterapiye uygulanmasının temsil ettiği kelimeler alışverişinde, dinleyici kalmakla yetinmeliyiz.

Fakat bu, bizim için henüz mümkün de değildir; psikanalitik tedaviyi teşkil eden konuşmalar dinleyicilere tahammül edemez; onlar, gösterilmeye gelemezler. Tabii, psikiyatri dersi sırasında öğrencilere şikâyetlerini açıklayacak ve rahatsızlıklarını anlatacak bir nörastenik ya da bir isterik sunulabilir. Ama hepsi bu... Analizcinin muhtaç olduğu bilgilere gelince, hasta onları, hekime karşı bir duygusal yakınlık hissettiği zaman verir: Başkasının varlığını gördüğü anda, o ilgisiz tek bir tanık da olsa, hasta susacaktır. Bu bilgiler, hastanın psişik hayatındaki en içten şeylerle ilgili olduğundan, kendi kendini yöneten toplumsal bir kişi olarak, hepsini başkalarından gizlemek zorundadır; ve sonunda, kendi birliğinin bilincine sahip bir kimse olarak da kendine bile itiraf etmek istemediği şeyler vardır.

Bu sebeple siz, psikanalitik bir tedavide dinleyici olarak bulunamazsınız. Siz ancak onun neler söylediğini işitirsiniz ve kelimenin en kesin anlamıyla psikanalizi ancak kulaktan öğrenirsiniz. Şu var ki, bilgileri ancak ikinci elden edinebilme olgusu, sizde bir yargının kurulması için alışılmadık şeyler yaratır. Her şey büyük kısmıyla, size bilgi verenin size esinlediği güvenin derecesine bağlıdır.

Bir psikanalistin raporunun, yaraşık olduğu güven derecesine bağıntılı olarak kafanızda uyanabilecek kuşkulara gelince, arkasından onun değerini kestirebilecek bir fırsat daha elde etmiş olacaksınız.

Şimdi bana şunu sormak hakkına sahipsinizdir: Psikanalizin doğruluğu sonucunu çıkarmak için objektif bir ölçek yoktur ve bunu bir ispatlama konusu yapmada hiçbir imkâna sahip değiliz; psikanaliz nasıl öğrenilebilir ve kesinlikle, söylediğinin doğruluğundan nasıl emin olabiliriz? Bu çıraklık dönemi gerçekten kolay değildir ve psikanalizi sistematik bir şekilde öğrenmiş olanlar azdır; fakat çıraklığa doğru yaklaşma yolları eksik değildir. Psikanaliz, önce öz kişiliğinin incelenmesiyle kendi bedeni üzerinde öğrenilir. Bu tamamen kendi kendini gözlem değildir, fakat sözünü ettiğimiz inceleme, gerektiğinde oraya götürülebilir. Pek sık olan ve genellikle bilinen bütün bir dizi psişik olaylar vardır ki, onların tekniğiyle, bazı işaretler sayesinde insan onları kendi üzerinde analiz konuları yapabilir. Bu yapılınca da, psikanalizin çizmiş olduğu processus'lerin o kadar aranan gerçekliği ve doğruluğu kanısı edinilir. Bununla birlikte, bu yolu izleyerek belirsiz ilerlemelerin gerçekleşmesini beklemenin gerekmediğini söylemek de yerinde olur. Bir yetkili psikanalizci tarafından kendini tahlil edilmeye bırakarak, kendi beni üzerinde psikanalizin sonuçlarını duymak ve usulün tekniğini bütün incelikleriyle kavramak için, bu fırsattan yararlanılarak daha çok ilerlenir. Tabiidir ki, bu pek iyi usul her zaman ancak bir kişi için uygulanabilir, birçok kişiler topluluğuna asla uygulanmaz.

Psikanalize yaklaşmamıza başka bir güçlük daha karşı koyar ki bu, ayrılmaz bir şekilde psikanalize bağlı değildir: Daha önceki tıp öğreniminiz dolayısıyle bundan siz sorumlusunuzdur. Şimdiye kadar aldığınız hazırlık dersleri, düşüncenize, sizi psikanalizden ol-

dukça uzaklaştıran belli bir yöneliş vermiştir. Sizi, organizmanın fonksiyonlarına ve onların anatomik kaynaklı hastalıklarını tespit etmeye, onlara kimyasal ve fiziksel bakımlardan göz atmaya, onları biyolojik yönden anlamaya alıştırmıştır; fakat ilginiz asla psişik hayata doğru yönelmemiştir; oysa pek hayranlık verecek şekilde karmaşık olan organizmamızın çalışması, asıl bunda yüceliş noktasına ulaşır. Bu sebepledir ki, onu kuşkuyla karşılamak ve onun her türlü bilimsel karakterini reddetmek ve yine onu meslekle ilgisiz kimselere, şairlere, yaratılıştan filozof olanlara ve mistiklere bırakma alışkanlığına sahip olmuşsunuzdur. Tıbbî faaliyetinizde bu sınırlama elbette haklı görülebilir, çünkü bütün insan ilişkilerinde kural böyledir, hasta size daima fizik yüzünü göstermekle başlar ve pek korkarım ki, yapmaya çalıştığınız tedavinin etkisinin büyük kısmını, o kadar hor gördüğünüz meslekle ilgisizlere, kırık çıkıkçılara, mistiklere bırakmak zorunda kalırsınız.

Tıp çerçevesi içinde bile psikiyatri, doğrusu, gözlemlediği psişik rahatsızlıkları tasvirle ve onları klinik tablolarında bir araya getirmekle uğraşır, fakat bazı anlarda büsbütün tasvir şeklinde olan düzenlemelerin bilim adına layık olup olmadıklarını kendi kendine sorar.

Nihayet, ne sizi, ne de önceki hazırlanmanızı sorumlu kılacağım üçüncü bir güçlük daha vardır; psikanalizin ön terimleri arasında herkesi irkilten, evrensel kınamayı üzerine çeken iki neden şudur: Biri zekâ ile ilgili bir önyargı, öbürü estetik ve ahlakla ilgili önyargıdır. Bu önyargıları küçümsemeyelim: Bunlar güçlü şeylerdir, insanlığın yararlı, hatta zorunlu ge-

lişme evresinin arta kalan şeyleridirler. Duygusal güçlerce tutuldukları için, onlarla savaşmak çetin olur.

Psikanalizin bu birinci hoşa gitmez terimlerinden sonra, psişik yürüyüşler kendiliklerinden bilinçsiz olacaklardır; bilinçlilere gelince, onlar, ayrı kalmış eylemler, toptan ve psişik hayatın parçaları haline gelirler. Bu konuda bizim, aksine olarak, psişikle bilinçliyi bir tutmaya alıştığımızı; bilinci, psişiğin bir karakteristiği, bir tamamlayıcısı gibi ve psikolojnin bizim için bilincin içindekilerin incelenmesinden ibaret olduğunu kabul edişimizi hatırlayınız. Bu bir tutma, bize öyle doğalmış gibi gelir ki, ona karşı yapılan en küçük direnmede apaçık bir saçmalık görürüz. Bununla birlikte psikanaliz, psişikle bilinçliyi bir tutmaya karşı itiraz öne sürmez. Psişiğin tanımlanması, onun duygu, düşünce ve irade alanına katılan yürüyüşünden meydana geldiğini söyler, bu tanımlamanın, bilinçsiz bir düşünce ile, bilinçsiz bir iradenin var olmasını söylemesi gerekir. Fakat bu tanımlama ve bu söyleyişle o, önceden soğuk bir bilimin bütün dostlarının sempatisini kendi aleyhine çevirir ve karanlıklarda yapı kurmak, bulanık suda balık avlamak isteyen gizli ve fantastik bir bilimden başka birşey olmama kuşkusunu üzerine çeker. Fakat «Psişik, bilinçtir.» diyen cümle kadar soyut bir söyleyişi, ne hakla önyargı olmakla suçlayışımı henüz anlayamayacağınız gibi, aynı şekilde bilinçsizliğin inkârına varan (bu, mevcutmuş gibi farzedilerek) gelişmeyi de henüz fark edemezsiniz. Psişiği bilinçle aynı şey saymama ya da berikini ötekinin sınırları ötesine yaymayı bilme sorununu tartışma, boş bir kelimeler tartışması gibi görünebilir; fakat size temin edebili-

rim ki, psişik yürüyüşü bilinçsiz kabul etme, bilimde yeni ve kesin bir yöneliş açmadır.

Psikanalizin bu birinci 'cüreti' ile, size ikinci diye söyleyeceğim arasında bulunan sıkı bağdan artık daha fazla kuşkulanamazsınız. Psikanalizin, keşiflerinden biri gibi ilan ettiği ikinci önerme, daha çok, kelimenin geniş ya da dar anlamıyla cinsel diye nitelenen iç dürtülerin, sinir ve ruh hastalıklarını belirleyen nedenler olarak, olağanüstü önem ve değeri bugüne dek kestirilememiş bir rol oynadığı doğrulamasını içine alır.

Bundan başka, bu aynı cinsel heyecanların, kültür, sanat ve toplum hayatı alanında insan zihninin yaratışlarına ihmal edilemeyecek şekilde katıldığını belirtir.

Denememe göre, psikanalitik araştırmanın sonucunun doğurduğu iğrenme, psikanalizin çarptığı en önemli dirençlerden biridir.

Oysa, insan tabiatı öyle yapılmıştır ki, hoşuna gitmeyeni yanlış diye kabul eder. Böyle olunca, iğrenmesini haklı göstermek için deliller bulmak kolaydır. İşte bu şekilde, toplum, hoşa gitmeyeni yanlışa çevirir, psikanalizin verilerine karşı mantıklı ve somut delillerle değil; fakat duygudan çıkma kanıtlar yardımıyla savaşır ve bu itirazlarını, her türlü çürütme teşebbüsüne karşı önyargılar şekli altında yürütür.

Fakat söz konusu önermeyi kurarken hiçbir eğilim göstermeyi istememiş olduğumuzu belirtmek yerinde olur. Tek amacımız, güçlüklerle dolu bir çalışma sonucunda ortaya çıkardığımıza inandığımız bir oluş halini göz önüne sermektir. Ve bu kez de, bilim-

sel çalışma içindeki pratik anlayışların araya girmesine karşı protestoda bulunmak zorunda kaldığımıza inanıyoruz. Bu işi korkuların –ki onlar adına bize bu anlayışları kabul ettirmek istiyorlar– haklı ya da haksız olmadıklarını incelemeden önce yapmamız gerekiyor.

Psikanalizle uğraşmak isterseniz, karşılaşacağınız güçlüklerin bazıları işte bunlardır. Başlangıç için bunlar fazladır da... Eğer görünüşü sizi ürkütmezse devam edebilirsiniz.

Birinci Bölüm

VARSAYIMLARDAN biriyle değil, konu olarak pek sık sık olan, pek bilinen, ama pek yetersizce değerlendirilen ve tam sağlıklı insanlarda gözlemlendiği için marazî hale hiç benzer yönü olmayan bazı olayları konu olarak ayırıp alacağımız bir araştırma ile başlayacağız. Bunlar, jenerik adıyla **Kusurlu eylemler** diye belirteceğimiz şu şekilde meydana gelen olaylardır: Bir kimse konuşurken, yazarken, ağzından ya da kaleminden, farkında olarak, olmayarak söylemek ye yazmak istediğinden başka bir kelime çıkarır **(lapsüs).** Okurken, basılı ya da elle yazılmış bir metinde, gerçekten yazılmış ya da basılmış kelimelerden başka bir kelime okur **(yanlış okuma).** Bazan size söylenenden başka birşey anlarsınız. Bu **yanlış işitme,** organik bir bozukluktan ileri gelmez. Aynı tür olaylar dizisinden, temeli **unutma** olan başka bir olaylar dizisi daha

vardır: Sözgelişi, bir **ad** bilindiği halde bulunamaz ve muhakkak, sonradan hatıra gelir ya da bir tasarının uygulanmasına geçilmesi unutulur, bununla birlikte sonradan hatırlanır; dolayısıyle bunlar sürekli değil, anlık unutmalardır. Üçüncü bir dizide, eksik olan, anlık olma şartıdır; sözgelişi, bir yere konulmuş olan birşeyi bulamama gibi; aynı kategoriye, tamamen benzer **kayıp** hali de bağlanır. Bunda öbürlerinden başka şekilde davranılan unutmalar söz konusudur; insan şaşırır ve bu konuda insan, onları anlaşılabilir bulacak yerde, onlara karşı gelir. Bu hallere, önceden bilinen ve daha sonra hatırlandıkları şekilde olmadıkları yeniden bilinecek olan şeylere inanıldığında olduğu gibi, içlerinde anlık oluşun yeniden belirdiği bazı **yanlışlar** da bağlanır. Bütün bu hallere, çeşitli adlar altında bilinen daha birçok şeyler eklenebilir.

Psikanaliz önemsiz şeylerle asla uğraşmamış olmakla övünemez. Aksine, gözlemlerinin malzemesi genellikle, öbür bilimlerin anlamsız diye bir yana ittikleri az belirli olgulardan, olaylar dünyasının tortusundan meydana gelir. Fakat eleştirinizde bu sorunların önemini, belirtilerin görünüşü ile karıştırmıyor musunuz? Bazı şartlar içinde, bazı anlamlarda, pek zayıf belirtilerle kendilerini gösteren pek önemli şeyler yok mudur? Bu türden birçok durumu size saymak kolaydır. Siz delikanlılar, şu ya da bu genç kızın sempatisini algılanamayan belirtilerle kazanmıyor musunuz? Bunu öğrenmek için, genç kızın açık itirafını mı beklersiniz ya da onun heyecanla boynunuza atılmasını mı? Aksine, kaçamak bir bakışla, belirsiz bir hareketle, azıcık uzayan bir el sıkma ile yetinmez misiniz? Ve bir yargıç olarak, bir cinayetin soruşturulma-

sına giriştiğinizde katilin olay yerinde fotoğrafı ile adresini bıraktığını mı umarsınız, yoksa caninin kimliğini meydana çıkarabilmek için zorunlu olarak, genellikle, pek zayıf ve anlamsız izlerle mi yetinirsiniz?

O halde, küçük belirtileri hor görmeyelim: Onlar bizi daha önemli şeylerin izleri üzerine götürürler. Zaten ben de sizin gibi dünyanın ve bilimin büyük sorunlarının dikkatimizi çekmesi gerektiğini düşünüyorum. Fakat çok zaman insanın kendini şu ya da bu büyük sorunu araştırmaya vermek için basit tasarılar kurması hiçbir şeye yaramaz, çünkü insan, adımlarının kendini nereye yöneltmesi gerektiğini her zaman bilmez. Bilimsel çalışmada, insanın önünde durana, kendilerini araştırmamıza sunan şeylere atılması daha akla yakın olur. Eğer önceden kabullenilmiş düşünceler ve abartılmış umutlar olmaksızın ciddi bir şekilde yapılırsa, şans da varsa, her şeyi her şeye, küçüğü büyüğe bağlayan ilintiler sayesinde, bu çalışma, hiçbir iddia taşımadan, insanı büyük sorunların incelenmesine yanaştıran bir yol açar.

İşte, sağlıklı insanın görünüşte anlamsız kusurlu eylemlerini inceleyeceğim zaman, dikkatinizi uyanık tutmak için size söyleyeceğim budur. Şimdi psikanalize büsbütün yabancı birine sesleniyor ve ondan bu oluşların üreyişini kendi kendine nasıl açıkladığını soruyoruz.

Bize şu karşılığı vermekle başlayacağı bellidir: «Oh, bu olgular hiçbir açıklamaya layık değiller; bunlar küçük olaylar.»

Bununla ne demek istiyor? Dünyanın fenomenolojisinin zincirlenişi dışında bulunan ve meydana gelememesi de pekâlâ mümkün, ihmal edilebilir olayla-

rın var olduğunu mu ileri sürüyor? Fakat evrensel determinizm kırılarak, hatta tek bir noktada bile olsa, dünyanın bütün bilimsel anlayışı altüst edilir. Bizim adamımıza, tanrısal iradenin özel bir araya girişi olmaksızın bir serçenin damdan düşmediğini kesinlikle söylediğinde, dinsel dünya anlayışının kendi kendini ne kadar daha kandırıcı bir anlayış olduğunu göstermek gerekir. Dostumuzun ilk cevabından doğan sonucu çıkarmak yerine, cayacağını ve incelediği şeylerin daima açıklaması bulunduğunu söyleyeceğini farzediyorum. Şartlarını belirlemenin kolay olacağı psişik işleyişin yanlışlıkları, görevinden küçük sapmaları söz konusudur. Her zaman düzgün bir şekilde konuşan bir adam, konuşurken yanılabilir: 1° Hafifçe rahatsız ya da yorgun olduğu zaman; 2° Aşırı heyecanlı olduğu zaman; 3° Başka şeylere çok almış olduğu zaman.

Bu iddialar kolayca doğrulanabilir. **Lapsüsler**, özellikle insan yorgunken, başı ağrırken ya da bir yarım başağrısı yakınken ortaya çıkar. Yine özel adların unutulması da aynı hallerde olur. Çok kimse bir yarım başağrısının hemen hemen başlamak üzere olduğunu ancak bu unutma ile bilir. Aynı şekilde aşırı heyecanlanmada, çok zaman kelimelerle eşya birbirine karıştırılır, insan «yanılır» ve tasarlanan şeyler ile isteyerek yapılmayan bir sürü eylem, insan dalgınken, yani dikkati başka birşey üzerinde yoğunlaşmışken özellikle sık sık görülen bir hal alır. Böyle bir dalgınlığın belli bir örneğini, gelecek kitabında işlemesi gereken sorunları düşündüğü için şemsiyesini unutan ve kendisininkinin yerine başka bir şapkayı alıp götüren o «Fliengendex Blatter»lerin profesörü

vermiştir. Kabul edilen tasarılar ve yapılan vaatler örneklerine gelince, birileri de öbürleri de unutulur; çünkü sonradan, dikkati şiddetle başka yere yöneltmiş olan olaylar meydana çıkıvermiştir. Herkes bunları kendi denemesinde bulabilir.

Bu tamamen anlaşılabilir ve her türlü itirazdan korunmuş gibi görünüyor. Bunlar belki pek öyle önemli saydığımız kadar önemli değillerdir. Bu kusurlu eylemlerin açıklanmalarını daha yakından inceleyelim. Bunların meydana gelmeleri için belirleyici gibi kabul edilen şartların hepsi aynı cinsten değildir. Kan dolaşımı bozukluğu ve rahatsızlığı, normal bir işleyişin bozulmasında fizyolojik sebepler olarak araya girerler; aşırı heyecanlanma, yorgunluk, dalgınlık, değişik düzende etkenlerdir: Onlara psikofizyolojik de denilebilir. Bu son etkenler kendilerini kolayca teori haline çevrilmeye bırakırlar. Yorgunluk, dalgınlık, belki de genel kamçılanma, bir dikkat dağılmasını doğurur; bunun sonucu olarak artık yeterli dikkat dozunu kabul etmez sayılan fonksiyon kolayca bozulabilir ya da görevini yetersiz bir şekilde yapar.

Merkezî sinir sisteminden ileri gelen bir rahatsızlık, dolaşım değişiklikleri, en önemli etkeni, yani dikkatin dağılmasını aynı şekilde etkileyerek aynı sonucu yapabilir. Demek ki, dikkatin bozulmaları olaylarının bütün hallerinde bu bozulmaların organik ya da psişik sebeplerden ileri gelmesi söz konusudur.

O halde denilebilir ki, hata, «kamçılanma»nın sonucudur. Fakat kamçılanma, daha çok, o kadar ilgi gösterilen bir harekete karşı dikkati niçin bozmaz? Önemli bir nutukta ya da sözlü bir tartışmada bir

kimse **lapsüs** yaptığında ve söylemek istediğinin aksini dediğinde, psikofizyolojik teori ya da dikkat teorisi ile güçlükle açıklanma imkânı veren bir hata işlemektedir.

Kusurlu eylemlerin kendileri, anlaşılmayan ve şimdiye kadar girişilmiş açıklamaların anlaşılabilir kılmadıkları ikinci derecede bir sürü olayla birlikte yürür. Sözgelişi, bir an için, bir kelime unutulmuşsa, sabırsızlanılır, hatırlanmaya çalışılır; ancak bulunursa rahat edilebilir. Niçin insan bu sıkışık anda içindeki isteğe rağmen, kendisinin «dilimin ucunda» dediği ve önünde söylenir söylenmez tanıdığı kelime üzerine dikkatini yöneltmekte pek 'nadir' olarak başarıya ulaşır? Ya da, yine kusurlu eylemlerin çoğaldığı, aralarında zincirlendiği, karşılıklı olarak birbirlerinin yerini aldıkları haller vardır. Birinci kez, bir randevu unutulur; ikinci kez, onu unutmamaya iyice karar verilir, fakat yanlışlıkla başka bir saat not edilmiş bulunur. Her türlü dönüp dolaşmalarla, unutulmuş bir kelime hatırlanmaya çalışıldığı sırada, birinciyi bulmaya yardım edebilmiş olan ikinci bir kelime hafızadan kaçıp gider; bu ikinci kelimenin aranmasına girişildiği sırada, bir üçüncü unutulur ve bu böylece sürüp gider. Bu karmakarışıklıklar, bilindiği gibi, mürettibin kusurlu eylemleri gibi sayılabilecek dizgi yanlışlarında da aynı şekilde ortaya çıkabilir.

Bu türden, sürüp giden bir yanlışlık bir gün sosyal demokratların bir kâğıdı içine kaymıştı. Bir gösterinin raporunda şu okunabiliyordu: «Hazır bulunanlar arasında **Konrprinz (Kronprinz;** veliaht prens, altesleri yerine) dikkati çekmiştir.» Ertesi gün gazete

bir düzeltme yapmaya girişmişti; yanlışlıktan dolayı özür diliyor ve şöyle yazıyordu: «Elbette, **Knorprinz** (yine **Kronprinz** yerine,) demek istiyorduk.» Bu hallerde mürettip yanlışlarını yapan bir kötü cinden, harf kasaları ecinnisinden söz edilir; mürettip yanlışının basit psiko-fizyolojik teorisinin kapsamını aşan anlatımlarda bulunulur.

Oysa, kusurlu eylemlerin bütün bu özellikleri tam olarak başka yöne dönmüş dikkat teorisiyle açıklanmıyor. Teorinin yanlış olduğunu söylemeyi istemek değildir bu. Büsbütün doyurucu olması için, tamamlanmaya ihtiyacı vardır. Fakat öte yandan, daha bir kusurlu eylemin başka bir görüş noktasını da göz önüne getirebildiği doğrudur.

Kusurlu eylemler arasında, niyetlerimize daha iyi katılanları ele alalım: Dil yanlışlıkları (**lapsüsler**). Yazma ve okuma yanlışlıklarını da pekâlâ seçebilirdik. Bu konuda, şimdiye kadar kendimize soracağımız tek sorunun, hangi şartlarda ve ne zaman lapsüsler yapıldığını ve bu tek soruya, karşılık alamadığımızı bilmek olduğunu öğrenmek zorunda bulunduğumuzdur.

İki bilgin, B. Meringer ile B. Mayer (biri filolog, öteki psikolog), 1895'te dil yanlışları sorununa bu yandan yanaşmayı denediler. Örnekler toplayarak onları önce salt tanımlayıcı görüş noktasından sergilediler. Bunu yaparak, elbette hiçbir açıklama getirmediler, fakat onlara götürebilecek yolu gösterdiler. Kasıtlı söylevlere lapsüslerin verdikleri biçim değişikliklerini aşağıdaki kategorilerde topladılar: **a)** Cümlede kelimelerin yerlerini değiştirmeler; **b)** bir kelime-

nin ya da bir kelime parçasının kendinden önce gelen kelime üzerine tecavüz etmesi **(Vorklang); c)** bir kelimenin gereğinden çok uzatılması **(Nachklang); d)** karışmalar (bulaşmalar); **e)** bir kelimenin yerine başka kelime konulması. Size bu kategorilerin herbirine ait örnekler sıralayacağım.

Milo Venüsü yerine biri, **Venüs Milosu** dediğinde cümlede kelimelerin yerlerini değiştirme (devrikleme) vardır. (Özne: «Göğsümün üzerinde öyle bir ağırlık **schwer**» denildiğinde kendinden öncekine 'tecavüz' vardır. (Özne, «Göğsümün üzerinde öyle bir **ağırlık** var.» demek istiyordu; bu cümlede **schwer** (ağır) kısmen önceki **Brust** (göğüs) kelimesi üzerine 'tecavüz' etmişti.) Bu zavallı kadeh kaldırmada olduğu gibi cümleler içinde bir kelimenin gereksiz uzatılması vardır. «İch fordere sie **auf, auf** das Wohl unseres Chefs **aufzustossen**» (Sizi şefinizin mutluluğu'na **geğirmeye** davet ederim): Şefimizin mutluluğuna içmek –anstossen– yerine böyle söylenmiştir.

Bu üç lapsüs (sürçme) şekli sık sık olmaz. Sürçmenin, **iki kelimeyi birleştirme**'den ya da **çağrışım**'dan çıktığı birçok gözlemler bulabilirsiniz; bir bayın caddede şunları söyleyerek bir bayana yanaşması gibi: «Wenn sie gestatten, Fraeulein, möchte ich sie gerne **begleit-digen**» (İzin verirseniz, Matmazel, size seve seve arkadaşlık edebilirim.) Hiç değilse genç adamın söylemek istediği buydu, fakat iki kelimeyi birleştirme yoluyla, **'begleiten** = arkadaşlık etme'yi **'beleidigen** = hakaret etme', saygısızlık gösterme ile kaynaştırarak bir lapsüs yapmıştır. Bu arada delikanlının, genç kızın yanında pek de başarı kazanamamış olduğunu belirtmek gerekir.

Yukarıda adı geçen iki bilginin, örnekler koleksiyonlarından sonuç olarak çıkarabildiklerini sandıkları açıklama denemesi, bana bütünüyle yetersiz gibi görünüyor. Bir kelimenin seslerinin ve hecelerinin değişik değerlere sahip olduklarını ve üstün bir değere sahip bir öğenin kuvvetinin daha az değerdeki öğelerin kuvveti üzerine bozucu bir etki yaptığını düşünüyorlar. Bu ancak sık sık olmayan ikinci ve üçüncü kategorideki haller için doğru olurdu: öbür lapsüslerde, bazı seslerin ötekiler üzerinde üstünlüğü var sayılsa bile, hiçbir rol oynamaz. En sık rastlanan sürçmeler, yine de, bir kelimenin yerine ona benzeyen başka bir kelime konulduğu zaman yapılan sürçmelerdir ve bu benzeme, lapsüsü açıklamak için çok kimseye yeterli görünür.

Fakat en sık olan ve en dikkati çekici lapsüs, söylenmek istenenin büsbütün aksini söylemektir. Bu halde ses tonu ilişkilerinin ve benzeşme etkilerinin ancak çok küçük bir rol oynadıkları apaçıktır. Bu etkenlerin yerine başkalarını koymak için karşıtlar arasında sıkı bir kavramsal yakınlığın varlığı ve psikolojik çağrışım içinde onların özellikle birbirine yaklaşmış bulunduğu olgusu hatırlanabilir. Bu türden tarihî örneklere sahibiz: Millet Meclisimizin başkanlarından biri, bir gün oturumu şu sözlerle açıyor: «Baylar, üyelerin hazır bulunduğunu görüyorum ve bundan dolayı oturumun **kapandığını** bildiriyorum.»

Bazı durumlar içinde, başka herhangi bir kolay çağrışım, ters olarak çıkıverip aynı sonucu doğurabilir. Sözgelişi, şu anlatılır: Helmholtz'un çocuklarından birinin, pek tanınmış büyük sanayici E. Siemens'in bir çocuğuyla evlenmesi dolayısıyle verilen şölende, ünlü fizyolojist Dubois-Reynold bir söylev

vermiş ve kadehini şu gerçekten parlak sözlerle kaldırmıştır: «Yaşasın yeni Siemens ve Halske firması!» Bunu söylerken tabii, bütün Berlin'ce bilinen o iki ismin ortaklığını, Siemens-Halske'yi düşünüyordu.

Böylece ses ilişkilerinden ve kelimelerin benzerliğinden fazla olarak, aynı şekilde kelimelerin çağrışımının etkisini de kabul etmek zorundayız. Fakat bu da yetmez. Gözlemlenen bir sürçmenin açıklanmasının, söylenen ya da daha önce düşünülen cümle hesaba katıldığı zaman ancak başarılı olduğu bütün bir dizi olgu vardır. Demek ki, bunlar yine, Meringer'in saydığı türden, fakat daha büyük bir genişlikle uzaktan etkileme halleridir. Ve burada size itiraf etmek zorundayım: Bana öyle geliyor ki, şimdi biz, her zamankinden daha az olarak dil yanılmalarının gerçek niteliğini anlayabilecek durumdayız.

Kusurlu eylemin bu özgül anlamı, bazı hallerde göze çarpan ve söz götürmez bir tarzda görünüyor. Sürçmenin meydana geldiği şartları bilen biz, bu kusurlu eylemde bir anlam bulma eğilimindeyizdir. Başkan oturumdan iyi birşey beklemiyordu, onu önlemekten üzüntü duymayacaktı. Biz, hiçbir güçlük çekmeden anlamı açığa çıkarabiliriz, söz konusu sürçmenin ne demek istediğini anlayabiliriz. Enerjisiyle tanınmış bir hanım, «Kocam, izleyeceği rejim konusunda bir hekime danıştı; hekim ona rejime ihtiyacı olmadığını **istediğimi** yeyip içebileceğini...» dediği zaman bunda bir sürçme vardır, doğru; ama pek kararlı bir programın sözgötürmez bir anlatımı gibi görünen bir sürçmedir bu.

Freud birinci konferansına, **«Rüya Biliminin Yeniden Gözden Geçirilmesi»** ile başlar. Bunun birçok nedenleri vardır. İlk önce bu, psikanaliz tarihinde özel yeri olan bir bilimdir, bir dönemeci işaretlemektedir. Psikanaliz, rüyanın analizi sayesinde, herhangi bir ruh tedavisi metodu sırasında derinlikler psikolojisine geçmiştir. «Genç bilim, rüyalardan daha orijinal, daha dikkati çekici hiçbir öğreti vermemiştir, hatta hiçbir öğreti onunla kıyaslanamaz. O, halk inanışları ve mistisizm ülkesinden kazanılmış bir toprak parçasıdır.»

Rüya, psikanalizin bir bağlama taşı, temel taşıdır. Onun yorumlanması bilinçsizliğin derinliklerine inen bir **Via reggia (Kral yolu)**'dur. Fakat rüyanın görünen içeriği ile gizli düşünceleri arasında yapılması gereken temel ayırmayı ve rüyanın istekleri gerçekleştirme fonksiyonu ile bunaltı rüyaları arasındaki çelişmeyi, buna katılmış olan çağrışımları, özellikle rüyanın hazırlanmasının nasıl yürüdüğünü bilmezsek yorumlama yapılamaz. İşin güçlüğü işte buradadır. «Rüyayı normal bir sır söyleme haline nasıl çevireceğiz?»

Hasta, açıklanması gereken bir rüya anlatırken, yorumlayıcı bir fikir söylemekten kaçınarak onu sessizce dinler. **Görülen** rüya ile çok az uğraşır, ama bu **görülen** rüya onu büsbütün de ilgisiz bırakmayan nitelikler sunmaktadır. Ya açıkça düzenlenmiş, birbirini tutar şekildedir ya da karışık, anlaşılmaz, puslu haldedir. Saçmalıklarla doludur. Bütün bunları gözönünde tutmakla birlikte, önceleri

üzerlerinde fazla durulmaz ve hastaya yalnız bu parçaların doğurduğu çağrışımları bildirmesi söylenir. En klasik metot olarak, rüyasındaki **günün tortuları**'nı seçmesi istenir ondan. Şu var ki, rüyanın doğurduğu çağrışımlarla rüyanın gizli düşüncelerini karıştırmamak gerekir. Bu düşünceler çağrışımların içine yarı yarıya katılmış bulunurlar. Çağrışımlar, gizli düşünceleri biçimlendirmek için gerekenden çok öğeler vermekle birlikte, gizli düşüncelerin eşiğinde durup daha ileri gitmezler, onlara sadece bir **ima** ile dokunurlar.

İşte, psikanalizci burada araya girerek o imaları tamamlar, gerekli sonuçları çıkarır, analiz edilenin çağrışımlarını değerlendirir. Burada birtakım **semboller** ile karşılaşılır. Bunlar sayıca çok olmadıkları gibi, değişmez anlamlara da sahiptirler. Çalışma sırasında, özellikle direnmeler üzerinde durulur. Hastanın duraklamaları, kararsızlık göstermeleri, önemli ipuçları sağlar.

Yorumlamanın temel metodu budur.

Freud bu konferansında, gizli düşüncelerin rüyaya çevrilişinde olduğu gibi nevroz semptomlarının kuruluşunda da aynı mekanizmanın işlediğini belirttikten sonra, rüyanın hazırlanışını inceliyor. **Rüyanın şeklinin bozulması** nedenlerini ele alıyor, bunun bilinçaltındaki sansürün etkisiyle meydana gelen yer değiştirmeler olduğunu söylüyor.

Bu konferans, öncekilerin bir tamamlayıcısı, gerçekten, bir «rüya biliminin yeniden gözden geçirilmesi» olduğundan, yeni olarak çok birşey vermiyor. Asıl yeni olan, ikinci konferanstaki **«Rüya ve Gizli Şeyler Bilgisi»**nin birbiriyle olan ilişkisidir. Freud ilk kez, rüyanın bu **«Occultisme»** denilen gizli oluşlarla bağlantılı bulunabileceğini burada ele alıyor: «Rüya,» diyor, «çok zaman mistik dünyaya açılan bir kapı olarak kabul edilmiştir, bugün de çok kimse bir gizli şeyler bilgisi olarak göstermek-

tedir. Onu bilimsel araştırmalarımıza konu alan biz bile, karanlık olgular arasında birçok bağlantılar bulunduğunu inkâra kalkışmıyoruz...»

Bu mistik, gizli şeyler nelerdir? Bunlarda, dünyadan, bilimin kanunlarıyla yönetilen evrenden başka bir dünya söz konusudur.

Freud, burada, bilimsel olgularda tutulana aykırı bir yol izleyerek önce, söz konusu olayların ispatlanabilmiş olup olmadıklarını inceliyor, sonra, gerçeklikleri tartışılmaz şekilde ispatlanınca, onları açıklamaya çalışıyor. Bu olaylar üzerindeki önyargıların her zaman yersiz olmadıklarını, iyice kurulmuş kesin yargıların sonuçlarına benzediklerini söylüyor. Çünkü, önceleri doğru diye kabul edilmiş kesin yargıların yanlışlığı sonradan meydana çıkmakta, yanlış kabul edilen düşüncelerin gerçekliği ise sonradan doğrulanmaktadır. Psikanaliz bilinçaltını tanımayı öğrettiğinde de böyle olmamış mıdır? Burada üç türlü açıklama ve anlam güçlüğü vardır. Bunlar Freud'a göre entellektüel, psikolojik ve tarihsel etkenlerden ileri gelmektedir. Bu şimdi anlattığımız durum, entellektüel etkenin sonucudur. Psikolojik diye bilinen etken ise «insanın "hurafe" ile "mucize"ye inanmaya genel eğilimi»dir. Aklın üzerimizde kurduğu amansız disiplin, bizi birçok hazlardan yoksun kılar. Kendimizi onun egemenliğinden kurtarmak, baştan çıkmanın — geçici de olsa — sevinçlerine kaptırmak için yollar ararız. Aklı, bizi ezen bir düşman gibi kabul ederiz. Falcılığı, müneccimliği, üfürükçülüğü öne geçiren bu düşmanlıktır. Bundan dolayı, insanların bu "batıl"a inanma eğilimini bilen kimse, gizli şeyler bilgisinin bütün değerli yönlerini elbette inkâr eder.

Freud'un tarihsel diye nitelediği üçüncü etken ise şudur: Gizli şeyler dünyasında hiçbir yeni şey geçmez; «Orada, eski çağlarda ve eski kitaplarda

gösterilmiş işaretler, mucizeler, kehanetler ve görünüşler bulunur.» Biz bunlardan çoktan kurtulduğumuzu sanıyorduk. Gizli şeyler bilgisinin bize hâlâ sunduğu bu uydurmaların inanılır değerde olduklarını kebul edersek, eski çağ hikâyelerinin de doğruluğuna inanabiliriz. Kutsal kitaplar da bunlarla doludur. O halde gizli şeyler bilgisinin kapalı amaçlarından biri, «bilimsel düşüncenin ilerlemesiyle tehdit edilen dinin yardımına koşmaktır» diye kuşkulanıyoruz. Bu amacı sezince gizli olayların incelenmesine kendimizi veremeyiz.

Freud'a göre, nefretimizi yenmemiz ve gizli şeyler bilgisiyle uğraşanların anlattıklarının yanlış mı, yoksa doğru mu olduklarını öğrenmemiz söz konusudur. Gözlem gerçeği bize gösterecektir.

Böylece Freud, «gaip bilicilik», fal, kehanet ve uzaktan etkileme yani telepati olaylarını inceliyor. Bunların şarlatanlıkla olan ilgilerini, doğru ve yanlış yönlerini belirtiyor. Özellikle telepati üzerinde duruyor: Telepatinin rüya ile ilişkisini araştırıyor; telepatinin rüya ile az bağlantısı olduğunu söyleyerek şu sonuca varıyor:

«Telepati, rüyanın esası üzerine hiçbir ışık tutmamaktadır; buna karşılık rüya da telepati gerçeğine doğrudan doğruya hiçbir kanıt sağlamıyor. Telepati olayı aslında rüyaya hiç bağlı değildir; insan uyanık iken de olabilir. Rüya ile telepati arasında bir yaklaştırma yapılmasına imkân veren tek motif, uykunun telepati mesajlarının alınmasına özellikle elverişli olmasıdır.»

Freud böylece birkaç telepatik rüyanın yorumlamasını yapıyor. Bazı yakınlıklar, benzeyişler ve çağrışımlarla, bilinçsizlik içinde yaşamakta olan düşüncelerin nasıl dışarı çıkabildiğini örnekleriyle gösteriyor.

Böylece psikanaliz, gizli olayları aydınlığa çıkarma imkânı sağlamaktadır. «Psikanaliz olmasaydı

bunlar tanınmaz kalacaklardı. Fakat olguların nesnel gerçekliğine inanmak uygun olur mu?.. Psikanaliz buna doğrudan doğruya karşılık veremez, bununla birlikte aydınlığa çıkardığı malzeme hiç değilse bizi olumluluğa doğru itmektedir.» diyen Freud, örnek olarak birkaç gözlemi daha anlatıp analiz ediyor. Vardığı sonuç şudur:

«Gizli şeyler bilgisinin verileri arasında doğru tanınacak olanları, bilimin içine almasının ve kullanmasının imkânsızlığına inanmak yerine buna biraz şans tanınmalıdır.»

□

ÜÇÜNCÜ konferans olan **«Psişik Kişiliğin Değişik Dayatmaları»**nda semptomu, yani hastalık belirtisini ele alarak söze başlayıp, «Semptom içe tıkılmış olandan ileri geliyor ve sanki, Ben'in önünde onu temsil ediyor. Fakat içe tıkılan, Ben için, onun ortasına yerleşmiş bir yabancı ülkedir. Semptomdan başlayarak bilinçsizliğe, dürtüsel hayata, cinselliğe doğru yollandık. İşte bu andadır ki, psikanaliz, ruhî bakımdan insanın yalnız cinsel bir varlık olmadığı, daha asil ve daha yüksek duygular da taşıdığı itirazı ile karşılaşmıştır. Buna, insanın bu yüksek duyguların bilinci ile canlanarak çok zaman aptallıklar düşünmek ve açıklığı inkâr etmek hakkına uyduğu da eklenmiş olmayacak mıdır?

«Daha başlangıçtan beri insanın dürtüsel hayatın istekleri ile içinde bu isteklere karşı duyduğu direnme arasındaki çarpışma yüzünden acı çektiği üzerinde durmuş olduğumuzu herhangi bir kimseden daha iyi biliyorsunuz. Bir an bile, bu direnen, kabul etmeyen, içe iten dayatmanın varlığını unutmadığımızı ve şu özel kuvvetler ordusunu göz önünde tuttuğumuzu biliyorsunuz: Onlar, Ben'in itmeleridir. Halk psikolojisinde Ben ile karışan odur. Fakat bilimsel çalışmanın ağır ve yorucu ilerleme-

leri, psikanalize de aynı zamanda bütün sorunları inceleme ve bir göz atışta ona çözümlemeler sağlama imkânını vermiştir.» diye devam eden Freud, sonunda, içe tıkılandan içe tıkana varılabildiğini, burada birçok beklenmedik şeyler bulunacağını, varlığı apaçık görünen Ben'in karşısında incelemeye girişmenin güç olduğunu, bu konferansta bu konunun görüşüleceğini söylüyor.

«İncelememizin başlangıcında içinde bulunduğumuz durum, kendi kendine, bize izleyeceğimiz yolu kabul ettirmektedir.» Analizini yapacağımız Ben, kendi Ben'imizdir. Ama bu iş olabilir mi? Aslında özne olan Ben, nesne haline gelebilir mi? Bu yapılabilir. Nesne olarak alınan Ben, hem başka nesnelerle, hem de kendi kendisiyle karşı karşıya gelir. Kendini gözlemler, eleştirir. Yine Ben'in bir kısmı öbürüne karşı koyar. Yani, Ben bölünebilir. Bölünmüş olan parçalar tekrar birleşebilir. Bu bilinen birşeydir; açık olguları da iyi belirtmek gerekir.

Ben'in bu kendi kendini gözleyen, eleştiren, dayatmalar, yasaklamalar yapan kısmı vicdandır. Buna "ben üstü" ya da "üst ben" adını veriyor Freud.

Üst Ben'in kurulması ve vicdanın gelişmesi üzerine çok şey söyleyemiyoruz. İnsan genellikle pek zayıf bir vicdan dozuna sahiptir, öyle ki, bazan sözü edilmeye bile değmez. Vicdanın tanrısal kaynağı olduğunun ileri sürülmesinde bir gerçek payı vardır. Freud bunu reddetmiyor, fakat onu yorumlamanın yerinde olacağını söylüyor. Eğer içimizde bir vicdan varsa, o, cinsellik gibi doğuştan gelmez. Küçük çocuğun ahlakla ilgisi yoktur. Onda hiçbir yasaklama zevke doğru götüren dürtülere karşı durmaz. Önce üst Ben'in rolünü ana - baba otoritesi yapar. Sevgi göstermeme ve ceza tehdidinde bulunmakla çocuğa etki yapılır. Ceza korkusu, gelecekteki vicdan korkusunun öncüsüdür. Hakimiyetini yürüttükçe üst Ben'den, vicdandan söz etme-

nin yeri yoktur. Sonra bu dış etkenler içe girince ana - baba diretmesinin yerini alırlar. Eskiden onların gözetlemesi, yönetmesi gibi çocuğu gözetler ve yönetirler.

Freud burada da çocukla ana - baba bağlantılarını, Oidipos kompleksini, üst Ben'in oynadığı rolü inceliyor. Üst Ben'in direnmelerini, içe tıkmalarını tekrar göz önüne seriyor. Ben'in ve üst Ben'in, bilinçli mi bilinçiz mi olduğu sorusuna, büyük kısımlarının bilinçsiz kalabileceği karşılığını veriyor.

Freud iki çeşit bilinçsizlik ayırt ediyor: Biri, çok zaman bilinçli olmaya elverişli olan, öbürü bu değişime güçlükle uğrayan ya da hiç uğramayandır. İki anlamlı sözlerden kaçınmak için bir çareye başvuruyor: Sadece, gizli olan bilinçsizliğe, "bilinç öncesi" (önbilinç) diyor; ötekini "bilinçsizlik" olarak bırakıyor. Böylece üç terim kullanılıyor: **Bilinç, bilinç öncesi, bilinçsizlik.** Bu terimler psişik olayların anlatılmasına yetiyorlar.

Psikanaliz, bilinçsizlik kelimesini üçüncü bir anlamda da kullanmak zorunda kalmış, bu da karışıklık doğurmuştur. Ruhi hayatın büyük ve önemli bir bölümünün normal olarak Ben'in bilgisi dışına kaçtığı, orada geçenlerin, bu kelimenin dinamik anlamıyla bilinçsiz kabul edildiği ortaya çıkarıldığında, "bilinçsizlik" kelimesi sistematik bir anlamda alınmıştır. «Bir bilinç öncesi sisteminden, bilinçsizlikten, Ben'in bilinçle çarpışmasından söz ettik. Böylece bu kelime her zaman psişizmin karakterinden çok, bir ruh alanı fikrini belirtmektedir.» diyor Freud.

«Ben'in ve üst Ben'in bazı bölümlerinin dinamik anlamda bilinçsiz olduğunu meydana çıkarınca, önce sıkılmıştık; sonra, bu buluşun birçok şeyleri kolaylaştırdığını, bir karışıklığı önlemeye imkân verdiğini görmüştük. Şimdi bilinçsizliği Ben'e yabancı bir ruh alanı olarak nitelemeye hakkımız

bulunmadığını, çünkü bilinçsizlik halinin onun tek karakteri olmadığını ortaya çıkarıyoruz. Böylece, artık bilinçsizlik kelimesini sistematik anlamda kullanmayacağız ve bu şekilde gösterilen şeye daha uygun ve anlaşmazlıklar çıkarmayan bir ad vereceğiz.»

Freud buna **ES** diyor. Bu almancada nötr (ne dişil, ne eril olan) bir zamirdir. İngilizler bunu "o şey" anlamına gelmek üzere latince **İD** ile, fransızcada nötr zamir olmadığı için, Fransızlar **ÇA** ya da **SOİ** ile karşılıyorlar. Türkçede de böyle bir zamir bulunmadığından biz de ancak **ŞU** ya da "o şey" diye çevirmek zorunda kalıyoruz. «Bu cinselliği olmayan zamir, Ben'e pek yabancı olan bu ruh alanının egemen karakterini özellikle belirtmeye yarar gibi görünmektedir. **Üst Ben, Ben** ve **Şu**. İşte aralarında kişinin psişik aracını bölüştürdüğümüz ve şimdi birbiriyle karşılıklı bağlantıları ile ulaştırdığımız üç ülke, üç eyalet.»

Şu'yu tanımlayan pek yoğun düşünceleri özetlemenin güçlüğü karşısında sözü Freud'un kendisine bırakmayı gerekli görüyoruz:

«Onu bir yandan, beden içinde baskıdan kurtarmakla, onda psişik anlatımını bulan dürtüsel ihtiyaçları toplayarak ortaya çıkarıyoruz, ama bedenin hangi kısmı içinde olduğunu söyleyemiyoruz. O, önce dürtülerden başlayarak enerjiyle dolar, fakat hiçbir düzen, hiçbir genel irade göstermeyerek... Yalnız haz ilkesine uyarak dürtüsel ihtiyaçları tatmine gider. **Şu** içinde geçen yürüyüş, mantık kanunlarını dinlemez; ona göre gelişme ilkesi sıfırdır. Orada aykırı heyecanlar birbirine aykırı düşmeden, biri öbürünü çıkarıp atmaksızın yaşarlar. Üstelik hepsi de egemen olan ekonomik baskının altında, enerjiyi uzlaşma kurulmasına doğru çevirmeye doğru yarışırlar. **Şu** içinde hiçbir şey olumsuz gibi görünemez.

«Şu içinde hiçbir şey zaman anlayışına karşılık vermez, zamanın akışına işaret eden birşey yoktur. Son derece şaşırtıcı olan ve felsefe bakımından incelenmeyi gerektiren ise, zaman süresince psişik yürüyüşte değişme görülmesidir. İçe tıkmalar sonucunda oraya gömülüp kalmış olan izlenimler gibi, şu'dan hiç dışarı çıkmamış olan istekler kendiliklerinden yok olmazlar, uzun yıllar boyunca, öylece kalırlar. Yalnız analiz çalışması onları bilinçli kılarak geçmiş içine yerleştirmeyi ve enerji doğurucu dolgunluklarından yoksun bırakmayı başarabilir. İşte analizin iyileştirici etkisi kısmen buna bağlıdır.»

Elbette şu, değer yargılarından, iyiden, kötüden, ahlaktan habersizdir. Haz ilkesine sıkıca bağlıdır. Boşalma eğiliminde olan içgüdüsel dolgunluk hep şu içinde bulunur.

«Sonunda,» diyor Freud, «şu bilinçsizdir demekle yetinip kalmadığımızı, ona başka karakterler de bağlayabildiğimizi görüyorsunuz. Ben'de ve üst ben'de bilinçsiz bölümler olduğunu görürsünüz, fakat bunlar az önce söylediklerimiz gibi akıl dışı ve ilkel değillerdir. Asıl Ben'in karakteristiklerine gelince, onları, şu'dan ve üst ben'den ayırabileceğimiz ölçüde psişik aygıtın en yüzeyde kalan, algı sistemi adını verdiğimiz bölümüyle olan bağlantılarını inceleyerek anlamayı başarabileceğiz. Bu sistem, dış dünyaya dönüktür ve alınan izlenimleri iletmektedir. İşte, bilinç olayı onun çalışması süresince doğar. Bütün aygıtın duyusal organını meydana getirir. Yalnız dışarının değil, ruhsal hayatınkileri de algılar.

«Buraya kadar kendimizi ben'in ayrıcalıklarının ve yeteneklerinin bizi etkilemesine bıraktık, şimdi madalyonun öbür yüzünü düşünmek zamanı geldi; Ben, nihayet, tehdit edici dış dünyanın yakınlığı ile şu'yun vaktinde değişmiş bir parçasın-

dan başka şey değildir. Dinamik bakımdan zayıf olan Ben, enerjisini şu'dan almıştır ve şöyle böyle hangi metotlarla, hatta diyebiliriz ki, hemen hemen hangi manevralarla aldığını biliyoruz. Şu'dan enerjisinin bir kısmını daha da kopardığı olur. Kullanılan metotlardan biri, sözgelişi, saklanılan ya da bırakılan nesnelere benzemelidir. Amaca bağlanmalar, şu'yun dürtüsel isteklerinden ileri gelir; Ben, önce ancak onları kaybeder, fakat nesne ile tıpkılaştığında, şu karşısına onun yerine kendini sunar ve onun libidosunu kendine özgü kılmak ister.

«Çoktan biliyoruz ki, varoluşu boyunca Ben böylece eski amaca bağlanmaların kalıntılarından büyük bir kısmını eline geçirir. Kısacası, Ben'in, şu'yun niyetlerini gerçekleştirmesi gerekir. Adı geçen niyetlerin gerçekleşmesine uygun şartları bulmayı başararak işini en iyi şekilde yapması gerekir. Ben'in şu ile bağlantısı binicinin atı ile olan bağlantısına benzetilebilir. At, hareket etmek için gerekli enerjiyi sağlar, binici ise varılacak hedefi seçmek ve kuvvetli hayvanın hareketlerini yönetmek ayrıcalığına sahiptir. Bununla birlikte, Ben ve şu ile olan bağlantı her zaman ideal olmaktan uzaktır ve binici, sık sık atının onu götürmek istediği yere sürüklenmek zorunda kalır.

«Ben, şu'nun bir kısmından içe tıkılmanın direnmeleri ile ayrılmıştır; fakat içe tıkılma şu içinde sürüp gitmez ve içe tıkılan onun kalan kısmı ile karışır.

«Bir atasözü bize, iki efendiye aynı zamanda hizmet etmemeyi öğütler. Zavallı Ben için bu hal pek berbattır, üç sert efendiye hizmet etmek ve onların isteklerinde uyum sağlamaya çabalamak zorundadır. Bu istekler daima birbirine aykırı oldukları gibi onların uzlaşmaları da, çok zaman, imkânsız görülür.»

Bundan dolayı, Ben'in görevini yapmakta sık

sık başarısızlığa uğramasında şaşılacak birşey yoktur. Bu üç despot, **dış dünya, üst ben** ve **şu**'dur. Her üçüne karşı haktanır görünmek ya da daha çok onlara boyun eğmek için Ben'in giriştiği çaba gözönüne alınınca, insan, Ben'i kişileştirmiş olmaktan, ona, kendine özgü bir varlık vermiş olmaktan üzüntü duymaz. O, üç yandan da sıkıştırılmış, üç ayrı tehlike tarafından tehdit edilmiş hisseder kendini. Bundan ötürü, onlara karşı bunaltı yaratmakla tepki gösterir. Kaynağını algının deneylerinden çıkararak kendini dış dünyanın isteklerini temsile verir; fakat o anda, **şu**'yun sadık hizmetçisi olarak kalmaya, onunla iyi bir anlaşma içinde olmaya, onun tarafından amaç gibi kabul edilmeye ve onun libidosunu çekmeye bakar. **Şu** ile gerçek arasındaki ilişkiyi sağlayarak, **şu** tarafından verilmiş bilinçsiz emirleri önbilinçli akla uydurmalarla örtmek; **şu**'yun gerçekle çarpışmasını yatıştırmak; diplomatik ikiyüzlülük örneği vererek, **şu** katı yürekli ve söz dinlemez kaldığı zaman bile gerçeği hesaba katar görünmek zorunda bulunduğunu sık sık görür. Öte yandan, ciddi üst ben, onu gözden kaybetmez, **şu** ile dış dünyanın ortaya sürdüğü güçlüklere aldırmayarak kendi huyunun belirli kurallarını kabul ettirmeye çalışır. Eğer dinlemediği olursa, onu ağır suçluluk duygularıyla cezalandırır. Böylece, **şu** tarafından baskı altına alınan, üst Ben tarafından ezilen, gerçek tarafından itilen Ben, uyum kurma görevini yapmak, birbirine ve ona karşı harekette bulunan çeşitli kuvvetler ve etkiler arasında uygunluk sağlamak için savaşır. Böylece, «Ah, hayat kolay değil!» diye bağırmaya sık sık niçin zorlandığımızı anlarız. Ben, kendi güçsüzlüğünü tanımaya zorlandığında korkuya kapılır: Bu, dış dünya karşısında ürküntü, üst Ben karşısında vicdan korkuları, **şu** içinde tutkuların sahip oldukları kudret karşısında nevroz bunaltısıdır.

DÖRDÜNCÜ konferans, «**Bunaltı ve İçgüdüsel Hayat**»ın tanımlanmasıdır.

Bunda Freud, eski konferanslarından birinin özetini veriyor. Ona göre bunaltı, duygusal bir olgudur; yani, haz-hazsızlık dizisinden birtakım duyguların, onlara uygun düşen boşalmaların birleşimidir. İlk bunaltı bedensel, toksik asıllıdır. Gerçek bunaltı ile nevroz bunaltısı arasında farklar vardır. Birincisi bir dış tehlike, yani herhangi bir acı duyma algısına karşı tepki olduğu halde, ikincisi "esrarlı" ve yararsız kalmaktadır.

Nevroz bunaltısı üç değişik biçimde görülür: Önce genel bir sıkıntı olarak, kararsız her türlü gösterilere hazır bir bunaltıdır: Bekleme bunaltısı. İkincisi fobiler dediğimiz, belli gösterilere bağlı olan bunaltı ve sonuncusu ağır nevrozlara eşlik eden isteri bunaltısı.

Bunaltı kimi zaman başka semptomlara fazlaca bağlıdır, kimi zaman bağımsız olarak meydana gelir, kimi zaman uzun sürer ve kalıcı bir hal alır; fakat bütün hallerde, asla bir dış tehlikeden ileri gelmiş gibi görünmez.

Sıkıntılı kimse neden korkar? Bunaltı ile dış tehlikenin gerçek korkusu arasında ne bağlantı vardır? Freud'un araştırmaları önemli sonuçlar vermiştir. Klinik deneyleri, sıkıntılı bekleyişin libido içindekilere bağlı olduğunu göstermiştir. Bunaltı nevrozunda sık sık görülen neden, tatmin edilmemiş ve kullanılmamış libido kamçılamasıdır. Tatmin olmamış libidonun doğrudan doğruya nevroza döndüğü söylenebilir. Bu görüş kimi küçük çocuklarda görülen fobilerle doğrulanmaktadır. İşte, bunaltının ve başka nevrozların büyük sorumlusu, içe tıkma olgusudur.

«Umarım ki amacımızın bunaltı ile içe tıkma arasındaki bağlantıları incelemek olduğunu unutmamışsınızdır.» diyerek olgular üzerinde açıklamalar yapıyor

Freud. «İçe tıkma anında dürtüler ne oluyorlar?» sorusuyla libido doygunluğunun ne sonuca vardığını göstermek amacıyla Ben ve şu içinde geçen yürüyüşleri açıklıyor. «Libidonun,» diyor, «kendisinin bunaltı haline döndüğünü ileri sürmüyoruz, fakat doğrudan doğruya tromatik etkenlerden gelebilen ya da kendi yanından, yeni bir tehdit işareti olabilen bunaltının çift asıllı olduğu fikrini hiçbir şey yalanlar gibi görünmüyor.» Arkasından libidonun kendini, içgüdüler öğretisini tanıtmaya geçiyor:

«İçgüdü doktrini sanki bizim mitolojimizdir. İçgüdüler, kötü tarif edilmiş yüce efsane yaratıklarıdır. Çalışmamız boyunca, onları iyi anladığımızdan emin olmadığımızı gözönünden hiç ırak tutmayacağız. İçgüdülerin, genellikle nasıl göründüklerini bilirsiniz; bütün ihtiyaçlara karşılık vermek için yaratılmışlardır: Gurur, taklit, oyun içgüdüleri, toplumsal içgüdü ve daha birçokları... Onlar, herbirine özel bir görev verilerek ayrı ayrı incelenirler, sonra onlarla uğraşma durdurulur. Uzun zamandan beri bu çok sayıdaki küçük içgüdülerin arkasında güçlü, cidden birşeyin, ihtiyatla yaklaşılması gereken birşeyin saklandığını seziyorduk. Başlıca iki ihtiyacımız olan açlığa ve aşka göre iki içgüdü türü ya da grubu ayırıp, yanlış yola sapmamak için pek az şans olduğunu düşünerek çekine çekine bir ilk adımı attık. Öbür bilimler karşısında genel olarak psikolojinin bağımsızlığı için ne kadar kıskanç olursak olalım, burada inkâr edilmez bir biyolojik olgudan etkilenmiş bulunduğunu kabul etmek zorundayız. Canlı varlığın iki amaca doğru gittiği bilinir: Kendini koruma ve cinsini koruma. Bu iki ihtiyaç birbirinden ayrı görülmediği gibi ortaklaşa hiçbir çizgileri de yoktur. Dahası var: Hayvan hayatında sık sık birbirlerine aykırı düşerler. Demek ki biyolojik psikoloji ile uğraşmak ve biyolojik yürüyüşe eşlik eden psikolojik olayları incelemek uygun olur.

Bu «Ben'in dürtüleri»nin ve «cinsel dürtüler»in psikanaliz içine katılmış olduğu anlayışını doğrulamalarından dolayıdır. Birincileri arasında kişiliğin korunması, hak iddiası, kişiliğin serpilmesi ile ilgili olan her şeyi sıraladık. İkincilere, çocuk cinselliğine ve sapık cinselliğe gerekli olan her zenginliği bağladık. Oysa, nevrozları incelerken, Ben'in kısıcı ve içe tıkıcı bir kuvvet olduğunu ve cinsel dürtüleri kısmanın ve içe tıkmanın konusu olduğunu öğrenmiştik. Böylece, yalnız iki şey arasındaki aykırılığa değil, iki grup içgüdünün çarpışmasına parmak bastığımıza inandık: Önce, yalnız cinsel dürtülerle ilgilendik ve yüklü oldukları enerjiye "libido" adını verdik. Onları inceleyerek bir içgüdünün ne olduğu ve ne yapabildiği üzerine bir fikir vermeye giriştik. Libido teorisinin aldığı durum budur.»

Böylece Freud, cinsel dürtünün çocukluktan başlayarak geçirdiği evreleri, aldığı biçimleri uzun uzun inceleyip bu konferansına son veriyor.

□

BEŞİNCİ konferans olan «Kadınlık»ı bu kitaba geniş şekilde örnek olarak aldığımız için ayrıca bir özet ve açıklama vermeyi gereksiz buluyoruz.

Altıncı konferansta ise, Freud, daha az teorik, fakat psikanalize daha yakın konuları alarak «Aydınlatmalar, Uygulamalar, Yöneltmeler» veriyor. Psikanalizin gerek sanatta, gerek günlük hayattaki yerini belirtiyor. Örnekler üzerinde açıklamalar yapıyor ve bazı polemikleri ele alıyor. Yine psikanalizin, en ağır ruh hastalıklarını tedavi etme bakımından ne denli etkili olduğunu ve fakat hayatın başka alanlarında da büyük değer taşıdığını açıklayarak sözlerine şöyle son veriyor:

«Size dediğim gibi, psikanaliz ilk başladığı sıralarda, sadece bir tedavi metodu olmuştur; fakat, ilginiz yalnız bu kullanış üzerine gidip takılmasın; bili-

mimizin içine aldığı gerçekler, insanla, onun öz varlığı ile pek yakından ilintili oluşlar, insanlığın en değişik faaliyet şekilleri arasındaki bağlantılar üzerine de itsin, istedim.

«Başka birçokları arasında onun da bir tedavi metodu olduğu doğrudur: Fakat prima inter pares(1). Şifa verici değeri olmasaydı hastaların tedavisinde ilgi çekici bulunmuş olmaz ve gelişmesi otuz yıl boyunca izlenmezdi.»

Freud, **«Yeni Bir Evren Anlayışı Üzerine»** verdiği sonuncu konferansına, «... psikanalizin bizi özel bir dünya anlayışına götürüp götürmediğini, götürüyorsa, bunun ne olduğunu, bütün bize soranlara vermeye çalışacağız.» sözleriyle başlıyor.

«Ben,» diyor, «bir dünya anlayışının, varlığımızın ortaya koyduğu bütün sorunları tek bir ilkeye göre çözümleme gücünde bir zihin yapısı olduğuna inanıyorum.»

Böylece sorulabilecek her soruya karşılık verilmesine ve bizi ilgilendirebilecek her şeyi belli bir yere sıralamaya imkân sağlanır. İnsanların idealle-rinden birinin kendi anlayışlarınca bir dünya yaratma olması pek tabiidir. İnsanların «Ona kattıkları inanç, kendilerini hayatta daha rahat hissetmelerine; nereye doğru gittiklerini, duygularını ve ilgilerini en yararlı şekilde nasıl kullanabilmelerini öğrenmelerine imkân verir.»

Freud'a göre, «evren anlayışı» kelimeleriyle söylenmek istenen buysa, psikanaliz bakımından verilecek karşılık kolay olacaktır. «Bir uzmanlık bilimi, psikolojinin bir dalı —derinlik psikolojisi ya da bilinçsizlik psikolojisi— olarak analiz, özel bir dünya anlayışı gücüne sahip değildir, bilimin kendisine sunduğunu benimsemek zorundadır. Fakat bilimsel evren anlayışı, tanımlamış olduğumuz an-

(1) **Benzerleri arasında birinci (latince).**

layıştan hissedilebilir derecede ayrılmaktadır.»

Freud, bu konuda bilimin birçok eksiklikleri olduğunu açıklıyor, sezi ve fal gibi şeylerin yeni ufuklar açmak gücüne sahipmiş gibi göründüklerini, fakat bizim onları, aldanışlar kategorisine çekinmeden ittiğimizi ve onları, bir isteğin hayalde gerçekleşmesi saydığımızı belirtiyor.

Bilimin karşısına üç kuvvet daha çıkmakta, onun haklarını ve çalışma alanlarını ele geçirmeye çalışmaktadır. Bunlar felsefe, sanat ve dindir. İçlerinde en tehlikelisi dindir. Her zaman iyilikçi ve zararsız olan sanat, bir aldanıştan başka birşey olma amacını gütmez. Gerçeğe saldırmaya pek girişmez. Kendisi bilim gibi davranan felsefe ise, bilime karşı durmaz; bazan ondan metotlar alır, ama kuruntulara kapılarak ondan uzaklaşır. Filozof, yığın üzerine hiçbir etki yapmaz. Ancak küçük aydınlar topluluğu arasında bile az sayıda kimse ile ilgilenir. Başkaları için birşey söylemez.

Freud'a göre din, «Aksine, insanın en kuvvetli heyecanlarını kendi iradesine göre düzenleyen pek büyük bir kuvvettir. Yakın zamana kadar, manevî bakımdan, insanın hayatında rol oynayan her şeyi kapsadığı bilinmektedir.»

«Din bir çağa kadar bilimin yerini tutuyordu. O zamanlarda bilim hemen hemen hiç yoktu denilebilir. Böylece din kıyaslanmaz şekilde mantıklı ve uyumlu bir dünya anlayışı yaratmıştı. Bu, kökten sarsılmış olmakla birlikte şimdi de yaşamaktadır.» dedikten sonra Freud, dinin dünya anlayışını geniş ölçüde eleştiriyor. Dinin mutluluk vaat edici, koruyucu ve cezalandırıcı yönlerini inceliyor. Dünyanın bir yaratıcısı olduğuna inanmanın psikanaliz yoluyla açıklamasını yapıyor. Freud'a göre: «Yalnız genetik bir analiz dindeki derslerin, tesellilerin, emirlerin garip topluluğuna anlam verir. Bu analiz önce sistemin en şaşırtıcı kısmına, dünyanın yara-

tılışını anlayış kısmına uygulanabilir. Gerçekten, niçin kozmogoni zorunlu olarak din sistemi içine katılmaktadır? Fakat önce bu öğretinin ne olduğunu görelim: «Dünya, insana benzeyen, daha büyük, daha güçlü, daha bilge, daha çalışkan bir varlık, kısacası idealleştirilmiş bir üstün insan tarafından yaratılıştır... Dünyanın bu yaratıcısı çok tanrılı halde bile tektir.» O, genellikle erkektir. Yaratıcı tanrıya, «Baba» denir. Psikanaliz bunun, küçük çocuklara görünmüş olduğu gibi gösterişli bir baba olduğu sonucunu çıkarmıştır. İnanan kimse dünyanın yaratılışını kendi doğumuna benzeterek tasarlar.

«O zamandan başlayarak avutucu vaatleri ve ahlakın sert isteklerini kozmonogoniye iliştiren bağ meydana çıkar. Çocuğun, hayatını borçlu olduğu kişi bile, baba, (ya da daha doğru olarak baba ile annenin kurduğu ana-babalık dayatması) varoluşun bin türlü tehlikesiyle karşı karşıya olan kuvvetsiz cılız çocuğu gözetmiştir; böylece korunan küçük varlık kendini güven içinde hissetmiştir. Yetişkin hale gelince, insan kendi artan kuvvetini anlar, fakat hayatın, karşı karşıya olduğu bütün tehlikelerini de bilir ve iyice düşünüp taşındıktan sonra kendini çocukluğundaki kadar güçsüz, o kadar zavallı sayar. Evrenin karşısında her zaman için sadece bir çocuktur. O zaman küçükken faydalanmış olduğu o korumadan vazgeçmek istemez. Bununla birlikte, babasının ancak pek az güce sahip bulunduğunu, onun, önce hayal ettiği pek üstün varlık olmadığını erken anlayarak, eskiden fazla değer verdiği baba hayaline, hafızasına kazınıp kalmış olan hayale geri döner, onu "hal"de ve gerçekte yerleşen bir tanrı yapar. Anının duygusal gücü hâlâ kendini korunmuş hissetme susamışlığı ile uyuşup, birlikte, inancın nedeni olurlar.» Yine Freud diyor ki: «Çocuğu dünyaya getiren, onu her tehlikeden koruyan, ona yasak olan ve olmayan şeyleri anla-

tan, içgüdülerini öğreten; ana-babasına, kız ve erkek kardeşlerine karşı nasıl davranması gerektiğini bildiren; nihayet, öğretilenlere uyarsa, önce aile kucağına, sonra daha geniş çevre içine kabul edileceğini ve sayılacağını açıklayan o babadır (ana-baba dayatması). Çocuk bütün bir cezalar ve armağanlar sistemi sayesinde toplumsal görevini kavrar, bu ona, öz güvenliğinin ana-baba sevgisine, daha sonra yabancıların sevgisine ve onun kendine olan sevgisine eklenecek olan inanca bağlı olduğunu kabul ettirir.

«Daha sonra insan, değiştirmeksizin, bütün bu şartları dine aktaracaktır. Ana-babanın koyduğu yasaklar, zorunluklar onda vicdan şekli altında yaşamaya devam edeceklerdir. Tanrı da dünyayı aynı cezalar ve armağanlar sistemiyle yönetmektedir: Her kişiye bağışlanan koruma ve memnun etme, onun bu ahlak kuralları karşısında gösterdiği boyun eğişle orantılıdır. Tanrı için duyulan sevgi, insana, benzerlerini ve tabiatı tehdit eden tehlikelerle savaşma gücü veren varlık tarafından sevilme inancıdır. Nihayet, dua, göksel irade üzerine doğrudan doğruya bir etki yöneltmekte ve insan tüm-güçlü Tanrı'nın ilgisini sağlamaktadır.»

Ayrıca, «Ne kadar inceden inceye yapılırsa yapılsın, hiçbir araştırma, bizim din anlayışımızın çocuksu durumumuzla belirlendiği kanımızı sarsmaz.» dedikten sonra, animizm çağındaki dünya anlayışını, Totem ve Tabu dönemini tekrar gözden geçiriyor. İlk çalışmalarla sağlamlaşan bilim kafasının dinsel anlayışın en önemli ve en değerli bölümlerini inceleme tehlikesini göze aldığını; dinin verdiği garantilerin akla sığmazlığı her zaman doğrulanabilmişse de, ancak çok sonraları onlardan kuşkulanmaya ve bunu söylemeye cesaret edilebilmiş olduğunu belirtiyor. Dinsel evren anlayışı üzerine verdiği yargıyı şöyle özetliyor:

«Çeşitli dinlerin herbiri hakikatin kendi tekelinde olduğunu iddia ederken, biz, dinin içine alabildiği hakikat payını bütünüyle önemsememenin uygun olduğuna inanıyoruz. Bu, içinde yaşadığımız fizik dünyayı bir yenme denemesidir, istekler dünyası yardımıyla biyolojik ve psikolojik gereklilikler bizi kendi kendimizi yaratmaya itmiştir. Öğretileri, kabul edildikleri çağların izini taşımaktadır: Bunlar çocukluk çağları, insanların bilgisizlik çağlarıdır. Dinin bize sunduğu avunmalar inanılmaya layık değillerdir ve deney dünyanın bir «nursery»(1) olmadığını bize öğretmektedir. Eğer ahlak kuralalarına dinin vermek istediği güç tanınmaya bırakılırsa, onlara bambaşka bir şekilde nedenler göstermek yerinde olur; bu kurallar, gerçekten, insan toplumu için mutlak gereklidirler ve onlara uymayı dinsel inanca bağlamak tehlikelidir. Din, insanlığın evrimi tarihindeki yeri belirtilmek istendiği zaman, sürekli bir edinme gibi görünmemektedir, fakat insanın kendisini çocukluktan olgunluğa götüren yol üzerinde kaçınılmaz bir biçimde geçmesi, geçmek zorunda bulunduğu nevrozun eşitine benzemektedir.

«Yapmış olduğum açıklamayı eleştirmekte serbestsiniz ve ben bile size kanıtlar verebilirim. Böylece size dinsel dünya anlayışının yıkılışının ancak kısa ve eksik bir özetini sunmuş bulunuyorum.

«Bununla birlikte şunu açığa vurmama izin veriniz: Dinsel sorunların en inceden inceye gözden geçirilmesinin, bizim vardığımız sonucu doğurmaktan başka birşey yapamayacağı kanısındayım.»

Freud bundan sonra, kendisine yöneltilen itirazları ele alıp karşılıkları vererek bilimsel dünya anlayışına geçiyor. Bilimi şiddetle eleştirenlerin hangi amacı güttüklerini soruyor. «Bugünkü eksik-

(1) **Bebek bakımevi (ingilizce).**

liğine, kendine özgü güçlüklere rağmen bilimin vazgeçilmez ve yerine konulmaz halde durduğu apaçık değil midir?» Bu kez de «bilime aykırı başka evren anlayışları»ndan söz ediyor:

«Burada ilkönce dünyayı düşününüz; onu, gerçekten pek uzak olan düşünürün kafasında yansıdığı gibi anlatmaya girişmiş olan çeşitli felsefe sistemlerini saymak uygun olurdu. Zaten felsefenin genel karakterini ve metotlarını belirtmeye çalışmıştım. Bu sistemlerin herbirini değerlendirme gücüne benden başka pek az kimse sahiptir. O halde, bugün özellikle dikkatimizden kaçmaması gereken iki olayı birlikte inceleyelim.

Bu dünya anlayışlarından birisi, belki sadece bir gösteri olan politik anarşinin sanki örneğini teşkil ediyor. Eskiden nihilist aydınlar görünmüştü, fakat bugün modern fiziğin "görelilik" teorisi onların kafalarına monte edilmiş gibi görünüyor. Hepsi bilimi hareket noktası alıp, onu haklı öz davalarını inkâra zorlayarak kendi kendini yıkmaya, canına kıymaya itiyorlar. Bu nihilizmin, aranılan sonuç elde edilinceye kadar gözlemlenen geçici bir tutum olduğu izlenimi veriyor. Bilim bir kere ortadan kalktı mı, onun yerine bir mistisizm hatta eski dinsel dünya anlayışının gelip oturduğu görülür. Anarşist doktrine göre hiçbir hakikat, hiçbir belirli dış dünya yoktur. Bilimsel hakikat olarak aldığımız şey, değişen dış şartların ortasında göründükleri şekilde, ihtiyaçlarımızın ürününden başka birşey değildir; demek ki bir aldanıştır. Kısacası, bize bulunması gerekli olanı buluyoruz, yalnız görmek istediğimizi görüyoruz ve başka türlü de yapamıyoruz. Mademki hakikatin (dış dünya ile uygunluğun) değer ölçüsü yoktur, şu ya da bu görüşe katılıp katılmadığımızı bilmenin pek az önemi vardır. Çünkü onların hepsi de aynı eşitlikte doğru ya da ha-

talıdır. Kimse yakınının fikrine yanlış demek hakkına sahip değildir.

Anarşistlerin bilimden böyle sonuçlar çekip çıkarmayı hangi dolambaçlı ve hangi sofizmin yardımı ile başardığını bilmek, teorik bakımdan araştırmalara meraklı her zekâ için şüphesiz ilgi çekici olur.»

Freud'a göre, anarşist doktrinler soyut kurgulara uygulandıkça yüce ve üstündürler, pratik hayat söz konusu olduğunda iflas ederler.

Freud, «Karşıtlarımızın ikincisi bize en korkulacak olan gibi görünmektedir ve özellikle ben onu düşünerek kanıtlarımın yetersizliğine üzülüyorum.» sözleriyle başka bir dünya anlayışını, marksizmi şöyle ele alıyor:

«Bu konu üzerinde benden daha çok şey bileceğinizi ve uzun zamandır Marksizm'den yana ya da ona karşıt bir durum aldığınızı sanıyorum. Toplumun ekonomik dokusunu ve değişik ekonomi politik biçimlerinin bütün insan faaliyetleri üzerindeki etkilerini ele alan Karl Marx'ın çalışmaları, sorunu inkâr edilmez kılmış ve onu çağımızın otoritesi yapmıştır. Elbette, düşünülen noktaların herbiri için doğruluk ve yanlışlık derecesinin ne olduğunu bilmiyorum. Bazı fikirler, insan toplumlarının evrimiyle, tabii kanunlara bağlı evrimle ilgili olanlar beni şaşırtmıştır. Marx, toplumsal katlarda yapılan değişikliklerin, diyalektik yürüyüşün sonucunda birbiri arkasına meydana çıktıklarını ileri sürmektedir. Bu iddiaları iyice anlamış olduğuma güvenemiyorum. Bunlar "materyalist" görünmekte, fakat daha çok Hegel felsefesinin tortusunu biçimlendirmektedirler. Marx aslında, bu okulun etkisine uğramıştır. Çeşitli toplumsal sınıfların kurulmasının, insan kalabalıkları arasında girişilmiş olan savaşların sonucu olduğuna ne zamandır inanmaya alışmış olan ben, bu "mezheb"e yabancı olan düşüncemden kurtulmayı başaramadım.»[7]

Freud, eşitsizliklerin başlangıçta kabilelerin ve ırkların eşitsizliği olduğunu düşünüyor. Beden yapısından ileri gelen saldırganlık, kalabalığın pek iyi iç düzenine sahip olduğu gibi etkenler, daha kesin sonuç alıcı maddi etkenler zaferi kazanmışlardır. Aynı toprak üzerinde yaşayanlardan yenenler efendi, yenilenler ise köle olmuşlardır. Burada doğal kanunlar ya da kavramların evrimi görülüyor. İnsanın, çevresinin efendisi haline geldiği olgusunun da toplumsal bağlantılar üzerinde gittikçe artan yansımaları vardır. İnsanlar birbirleriyle savaşmak için kullandıkları saldırma ihtiyaçlarını yeni bilimsel fetihlerin hizmetine koymaktadırlar. Madenlerin, tuncun, demirin bulunması bazı uygarlık çağlarını sona erdirmiştir. Barut ve ateşli silahlar derebeyliği, şövalyeliği öldürmüştür. Avrupa hükümdar ailelerinin içerden evlenmeleri, Rus despotluğunun yıkılmasında, Birinci Dünya Savaşı'ndan bile önce, dinamitten daha kuvvetli bir etken olmuştur.

İnsan, tabiatı egemenliği altına sokarsa, ondan kendi cinsleriyle savaşmak için silahlar alırsa, Freud, amacının sadece bu egemenliğin ekonomik kurumları etkilediğini göstermek olduğunu belirtiyor: «İşte biz burada evreni tanıtma sorunundan çok uzaklaştık; hemen oraya döneceğiz» diyor ve dönüyor:

«Elbette marksizm, gücünü, tarih anlayışına ve bu anlayıştan çıkardığı geleceğe ilişkin öngörülere borçlu değildir. Ekonomik durumun, insanların fikir, ahlak ve sanat faaliyeti üzerine yaptığı zorlayıcı etkinin inceden inceye ispatlanmasına borçludur. Bugüne dek hemen hemen bilinmez kalmış olan bir dizi bağlantılar ve zincirlenmeler böylece meydana çıkmıştır; fakat insanların toplum içindeki davranışlarını yalnız ekonomik etkenlerin belirlediğini kabul etmenin imkânı yoktur. Çünkü ben-

zer ekonomik şartlar altına konulmuş çeşitli kişilerin, ulusların, ırkların aynı biçimde davranmadıkları inkâr edilmez bir gerçektir. Bu olgu yalnız ekonomik etkenlerin doğurduğu bir tiranlık fikrini uzaklaştırmaya yetmektedir. Yaşayan insanların tepkileri söz konusu oldu mu, psikolojik etkenlerin rolünü önemsememek elden gelmez. Bu etkenler yalnız ekonomik şartların kuruluşuna katılmazlar, arkasından, ancak ilkel dürtüleri, koruma içgüdüleri, saldırganlıkları, aşk istekleri ve acıdan kaçma ihtiyaçları ile hareket eden insanların bütün eylemlerini belirlerler.»

Freud, Marksizmin dünya görüşünü, psikanaliz açısından eleştirmeyi şöyle sürdürüyor:

«Nihayet, ekonomik gerekliliklere bağlanmış olan insan topluluğunun üzerinde kültür evriminin yürüyüşünün —ki bazıları uygarlık diyorlar— ilerlediğini ve bütün başka etkenlerin etkisine uğramakla birlikte kaynağını hiç de onlara borçlu olmadığını unutmayalım. Bu evrim, organik bir yürüyüşe pek benzetilebilir ve kendi payına, öbür etkenler üzerine bir etki yapma gücüne sahip bulunur. İçgüdülerin eğilim gösterdiği amaçları değiştirir ve insanlar o zamana kadar kendilerine dayanılabilir gibi görünmüş olan şeylere karşı ayaklandırılır; ayrıca, bilimsel anlayışın gittikçe güçlenmesi, onun başlıca eserlerinden biri olarak görülür.

«Marksizmi gerçek bir toplum doktrini yapmaya girişecek kimse, bu çeşitli etkenlerden herbirini incelikleriyle gösterecek durumda olmak zorundadır; insanın genel beden yapısı düzenini, ırkça başkalıkları, toplumsal şartları, meslek faaliyetleri ve kazanç imkânları olgusundan uğradığı değişmeleri incelemesi ve bütün bu etkenlerin karşılıklı olarak nasıl yasaklandığını ya da güçlendiğini gözlemlemesi gerekir. İnsanın toplum içindeki davranışını inceleyen sosyoloji de uygulamalı bir psikolojiden başka birşey olamaz. Kısacası, yalnız iki bilim vardır: Saf ya da uygulamalı psikoloji ile tabiat bilimleri.

«Ekonomik şartlara pek büyük önem tanınınca onların değişmeleri tabii evrime bırakılmaya girişilmemiş, fakat onları devrimci hareketlerle kışkırtmaya gidilmiştir. Rus bolşevizminde uygulanan teorik marksizm, bir dünya anlayışının karakterlerini almıştır: Enerji, birbirini tutma, zümre tekelciliği ve bir de savaştığı şeyle garip bir benzerlik. Başlangıcını ve gerçekleşmesini bilime borçlu olan, bilim üzerine ve onun tekniğine göre kurulmuş olan marksizm, düşünmeye karşı, zamanında dininki kadar amansız bir yasaklama salmıştır. Marksist teoriyi eleştirmeyi yasak etmiş ve kendisinin dayandığı görüşten şüphelenmek, eskiden katolik kilisesinin gözünde dine aykırı kabul edilen düşünceler gibi cezayı hakkeden bir suç olmuştur.»

Freud'a göre Marx'ın eserleri sanki birer «vahiy» kaynakları olarak eski kutsal kitapların yerlerini almıştır. Fakat bunlar da onlar gibi çelişmeler ve belirsizliklerle doludur.

PSİKANALİZ ÜZERİNE YENİ KONFERANSLAR

(Birinci Konferans)

Rüya Biliminin Yeniden Gözden Geçirilmesi

BAYANLAR, baylar; onbeş yıldan fazla süren bir aradan sonra, tekrar benimle, bu geçmiş zamanın psikanalize getirmiş olduğu yeni ve belki de en iyi şeyleri görüşmeye çağrılmış bulunuyorsunuz; birçok nedenlerden, ilkönce dikkatinizi rüya biliminin durumuna doğru yöneltmenin haklı ve doğru olacağını sanıyorum. Psikanaliz tarihinde özel bir yeri olan bu bi-

lim, kesin bir dönemeci işaretler: Analiz. Psikanaliz onun sayesinde ruh tedavisi metodu sırasında, derinlikler psikolojisine geçmemiş midir?

Genç bilim, rüyalardan daha orijinal, daha dikkati çeken hiçbir öğreti vermemiştir, hatta hiçbir öğreti onunla kıyaslanamaz. O halk inanışları ve mistisizm ülkesinden kazanılmış, bilinmeyen bir toprak parçasıdır. Ona getirdiği anlatım yeniliği bir **schibboletth** (mihenk taşı) rolü oynamıştır ki, bunun kullanılması, kimin psikanalizin sırlarını öğrenmeye yatkın olduğunu, kimin onu anlayamayacağını kesince göstermiştir. Bilinmeyen nevroz gösterilerinin, henüz sağlamlaşmamış olan yargımı karıştırdığı o güç dönemde, rüyalar benim için güvenilir bir destek sunmuştur. Belirsiz bilgilerimin doğruluğundan bazan kuşkulandığım oluyordu; fakat bulanık, çılgınca bir rüyayı doğru, anlaşılabilir psişik bir gidişe çevirmeyi başarınca, kanılarımın iyi yolda olduğunu kabul ediyordum.

Rüya, bir sırrın açığa vurulması, fakat eksik terimlerle açığa vurulmasıdır Ne toplumsal bir gösteri, ne anlaşılma yoludur. Aslında hasta, kendisi de fazlasını bilmediğinden bize ne söylemek istediğini kavramayı her zaman başaramayız. İşte burada çabuk bir karar almamız gerekmektedir: Belki, analizci olmayan hekimlerin ileri sürdükleri gibi rüya, görenin kötü uyuduğunu, beyninin bölgelerinin aynı derecede dinlenemediğinin, içlerinden bazılarının çalışmaya devam etme isteğinde olduklarının ve bunu pek eksik bir şekilde yapabildiğinin işaretidir. Eğer gerçekten öyleyse, bir gece rahatsızlığının psişik bakımdan dedinlenemediğinin, içlerinden bazılarının çalışmaya değersiz ürünü ile daha uzun zaman uğraşmazsak iyi ederiz. Çünkü incelemelerden hangi yararlı sonucu çıkarmayı umabiliriz? Belki de... Fakat bu ikinci tutu-

mu biz ilk bakışta kabul etmedik mi? Şunu itiraf etmeliyiz ki, o anlaşılmaz rüyanın bile değer ve anlam dolu psişik bir eylem olması gerektiğini ve başka her sır söyleme gibi onu da analizde kullanabileceğimizi, keyfimizce farzetmiş, istemiş bulunuyoruz. Yalnız, deney bize haklı olup olmadığımızı gösterecektir. Rüyayı değerli anlatıma çevirmeyi başarma gücü bize verilmiş olsun, elbette yeni şey öğrenme, olguları tanımayı becerme umudunu kazanırız. Bu olmazsa, anlaşılmaz kalırız.

İşte şimdi işimizin güçlükleri, konumuzun bilmeceleriyle karşı karşıya bulunuyoruz. Rüyayı, normal sır söyleme haline nasıl çevireceğiz? Hastanın bir kısım şeyleri açığa vurmalarının bizim için olduğu gibi, onun için de anlaşılmaz bir biçim altında yapıldığını nasıl açıklayacağız?

Görüyorsunuz ki, bayanlar, baylar; bu kez genetik değil dogmatik bir açıklama yoluna gidiyorum. İlkönce, iki yeni kavram, iki yeni adlandırma kurarak rüya sorunu karşısındaki durumumuzu düzenleyeceğiz. Sözlük anlamındaki rüyaya biz, rüyanın metni, **görülen rüya**; ve sanki onun arkasında aradığımız şeye, rüyanın **gizli düşünceleri** diyeceğiz. İşte bu andan başlayarak işimiz ancak şu olacaktır: **Görülen rüyayı** gizli rüyaya çevirmek ve rüya görenin psişizmi üzerinde tersine bir hazırlanışın nasıl olabileceğini açıklamak. İlk çalışmalar pratik seridendir, **rüyanın yorumlanmasına** katılmakta ve bir teknik üzerine eğilmektedir; ikincisi teorik seridendir ve **rüyanın hazırlanmasını** açıklamaya yaraması gerekmektedir, demek ki, sadece teoridir. Rüyanın, yorumlanması tekniği ile hazırlanması teorisi, her ikisi de, tepeden tırnağa kurulmuş olmalıdır.

Pekiyi, şimdi işe nereden başlayacağız? Rüyanın yorumlanması tekniğinden gibime geliyor; konu

daha yumuşaktır ve sizde daha canlı bir izlenim bırakacaktır.

Hastanın bize, açıklamamız gereken bir rüya anlatmış olduğunu farzedelim. O anlatırken, düşüncelerimizi söylemekten kaçınarak kendisini sessizce dinledik. Sonra ne yapacağız? **Görülen** rüya ile mümkün olduğu kadar az uğraşmaya karar veririz. Tabii bu **görülen** rüya, bizi büsbütün ilgisiz bırakmayan her türlü karakteri göstermektedir. Bu, ya açıkça düzenlenmiş bir şiir tarzında, birbirini tutar şekildedir ya da karışık, hemen hemen hezeyana benzer haldedir. İçine saçma sapan öğeler de zarif nükteler de alabilir. Rüya gören, onu açık ve seçik ya da puslu ve karışık bulur; sunduğu şey, dimağın belirgin algıları yoğunluğunda da olabilir, belli belirsiz bir buğu gibi de; en değişik karakterler bazan aynı rüya içinde birçok yere dağılmış bulunabilir; nihayet rüya, ya ilgisizlikten başka birşey uyandırmamak ya da en sevinçli, en acıklı heyecanlara eşlik etmek niteliğine sahip olur. **Görülen** rüyadaki sonsuz çeşitliliği bir hiç için ele aldığımızı sanmayınız. Aksine, biz onu, yorumlamamızı kolaylaştıracak sayısız elemanları toplamak için tutuyoruz. Fakat bu an için, onu daha sonra dönmek üzere bir yana bırakacağız; anayola, bizi rüyanın yorumlanmasına götürecek yola gireceğiz. Yani, rüya göreni, onu bile, görülen rüyanın doğurduğu izlenimi önemsememeye, dikkatini rüyanın içindeki çeşitli öğeler üzerine yöneltmeye ve bu parçaların doğurduğu çağrışımlar kendilerini gösterdikçe bize bildirmeye davet edeceğiz.

Burada 'itiraflardan' ve 'ifşalardan' yararlanmak için genel olarak kullanılan metottan ayrılan özel bir teknik yok mudur? Elbette bu usulün henüz sözünü etmediğimiz bazı varsayımları maskelediğini anlar-

sınız. Fakat devam edelim: Hasta, rüyasının parçalarını hangi sıra ile gözden geçirmelidir? Önümüze birçok yollar çıkıyor. Rüyanın hikâyesinde, görünmüş oldukları kronolojik sırayı izleyebiliriz; bu, klasik ve en sağlam metottur denilebilir. Rüya göreni, rüyasındaki günün tortularını seçmeye davet ederiz; çünkü deney, bize, hemen hemen her rüyaya çok zaman birkaç anı tortusunun ya da rüya günü, olmuş bir ya da birçok olaya birkaç 'ima'nın kaymış olduğunu göstermiştir Eğer bu çağrışımı eşeleyecek olursak bazan rüyanın pek uzak görünüş dünyası ile hastanın ilkönce, rüyasında özel suretteki netliği, zihince keskinliği olgularından dolayı en önemlileri gibi görünen öğelerden söz etmesini söyleyebiliriz. Zaten ona çağrışımlar buldurmanın, bu son tarzda daha kolay olacağını biliyoruz. Oysa işin önemli olan yönü asıl onları elde etmek olduğundan, bu amaca varmak için kullanılan metodun az önemi vardır. Bu çağrışımları bir kere elde ettik mi, onların bize en değişik malzemeleri sağladığını görürüz. Öngünün, yani rüyanın görüldüğü günün ve uzun zamandan beri gelişmiş evrelerin, düşüncelerin, lehte ve aleyhte tartışmaların, görüş ve soruşların anılarıdır bunlar. Hasta kimi vakit çok çabuk konuşur, kimi vakit bir an duraklar. Verilerden çoğunun, rüyanın elemanlarından biriyle bağlantısı vardır: Azar azar ortaya çıktıkları için bunda hiç de şaşılacak birşey yoktur. Fakat analize tutulan kimsenin, önceden şöyle dediği olur: «Aklıma geldiği için bunu söylüyorum!»

Eğer insan, dikkatini bu düşünceler yığını üzerine çevirirse, bunların hareket noktası kadar, rüyanın içeriği ile ortaklaşa başka noktaları olduğunun farkına varmakta gecikmez. Bunlar, rüyanın bütün

kısımları üzerine hayret verici bir ışık tutarlar, onlar arasında bulunan boşlukları doldurur, onların garip yığıntısını anlaşılabilir hale getirirler. Bunlarla, rüyanın içeriği arasındaki bağlantıyı açıklamayı başarmak gerekir. Bu başlama çağrışımlarının özeti, evet, henüz bilinmeyen kurallara göre yapılmış ve öğeleri bir kalabalığın seçilmiş temsilcilerini andıran bir özet gibi görünür. Hiç şüphesiz, tekniğimiz sayesinde, rüyanın yerini doldurduğu şeyi, psişik değerinin neden ibaret olduğunu öğrenmeyi başarmış, şimdi onu tuhaf özelliklerinden, garipliklerinden ve karışıklıklarından soymuşuzdur.

Ama bunda yanılmamalıyız! Rüyanın doğurduğu çağrışımları, rüyanın gizli düşünceleriyle karıştırmamak gerekir. Bu düşünceler, çağrışımlar içine yarı yarıya katılmış halde bulunurlar. Çağrışımlar, bir yandan rüyanın gizli düşüncelerini şekillendirmek için, bize gerekli olandan çok fazla öğe verirler; yani hastanın zekâsının, rüyanın düşüncelerine yaklaşarak ortaya çıkarmak zorunda olduğu bütün gelişmeleri, geçişleri, bağlantıları sağlarlar. Öte yandan, çağrışım, rüyanın gerçek düşüncelerinin eşiğinde duraklamıştır; eşiğe yaklaştıktan sonra da 'ima' ile hafifçe dokunmaktan başka birşey yapmamıştır. İşte biz burada araya girerek imaları tamamlıyoruz, gerekli sonuçları çıkarıyoruz ve analiz edilen kimsenin sadece çağrışımları içinde söyledikle rini değerlendiriyoruz. O zaman rüya görenin verdiği malzemeden, bunların anlatmadıklarını anlattıkları içine kaydırarak keyfimize, huyumuza göre düzenliyor gibi görünüyoruz. Zaten bizim usulümüzü soyut bir anlatım olarak kabul

ettirmek ve onaylattırmak hiç de kolay birşey değildir. Fakat siz kendiniz bu analizi yapınız ya da edebiyatımızın bize sundukları arasından iyi seçilmiş bir örnek alınız; o zaman benzer bir yorumlamanın zorla kendini kabul ettirdiği şekilde 'ikna' olacaksınız.

Rüyaların yorumlanmasında, genel olarak ve özellikle rüya görenin çağrışımlarına bağlı isek de rüyanın elemanlarının karşısında bağımsız davranırız; çünkü buna mecburuzdur; genel kural olarak onlarda çağrışımı bulamayız. Bu hallerde oyuna girenlerin her zaman aynı içerikler olduğunu çabuk farketmişizdir. Bunlar sayıca çok değillerdir ve uzun bir deneme bize kaç kere, bunların başka birşeyin **sembolleri** olarak kabul edilmeleri gerektiğini göstermiştir. Rüyanın başka elemanlarına kıyasla onlara değişmez bir anlam verilebilir. Fakat bunun tek olması gerekmez. Genişliği, alışmamış olduğumuz özel kurallarla belirlenmiştir. Bu sembollere anlam vermeyi bildiğimizden, onları rüya görenin kendisi kullanmış olduğu halde, rüya, onu görene değil bize, yorumlamak için en ufak bir çaba göstermeden önce bile bütün açıklığı ile hemen görünebilir; oysa, rüya gören kendisini bir 'muamma' karşısında bulmaktadır. Fakat önceki konferanslarımda, sembolizm konusunda, sahip olduğumuz bilgiler üzerine çok şey söylediğimden, bugün tekrar bu noktaya dönme gereği duymuyorum.

Bizim, rüyaları yorumlama metodumuz işte budur. Fakat haklı olarak, 'Bütün rüyaları yorumlamakta kullanılabilir mi?' diye sorulacaktır. 'Hayır, ama bu usulün değerini ispatlayacak ve kullanılmasına sebep gösterilecek kadar çok sayıda rüyayı yorumlayabilir,'

karşılığını vereceğiz. Niçin? Bu soruya karşılık verirken önemli bir noktayı düzelteceğiz ve rüyanın hazırlanmasının psişik şartlarından söz açmaya gideceğiz. Çünkü yorumlama işi az ya da çok büyük, bazan çok alçak, bazan aşılmaz (hiç değilse elimizdeki usullerle), kimi zaman da ikisi arası bir direnmeye çarpar. Çalışma sırasında bu direnmenin gösterileri ihmal edilemez. Bazan hasta, tereddüt etmeden çağrışımlar verir ve henüz ilk ya da ikinci açıklama kendiliğinden ortaya çıkar. Bazı kereler ise, hasta duraklar, kararsızlık gösterir, biz de rüyanın anlaşılmasına yarayacak verileri elde etmeden, bir düşünceler dizisinin ortaya dökülüşünü dinlemek zorunda kalırız. Bu çağrışımlar zinciri ne denli uzun, ne denli kıvrıntılarla dolu ise, direnme de o denli kuvvetlidir; hiç değilse öyle olduğuna inanırız ve görünüşte de doğrusu budur.

Rüyaların unutulması da bu direnmelerin sonucudur. Çok zaman, analize uğrayan kimse, çabalarına rağmen, rüyalarından bir tekini bile hatırlayamaz. Bununla birlikte, analiz çalışmaları boyunca, analiz dolayısıyle hastayı sıkmış olan bir güçlüğü yenmeyi başarabiliriz: o zaman, unutulan rüya hemen hatıra gelir; aynı şekilde, başka dikkati çekici şeyler de burada yer almaktadır. Pek sık olarak, önce unutulmuş olan rüya parçası daha sonra anlatılanlara eklenir. Bu olgu, bir unutma teşebbüsü diye kabul edilmelidir. Söz konusu parçanın en anlamlı parça olduğunu deney gösterince, özel biçimde bir direnmenin, açığa vurmaya baskı yaptığını kabul ederiz. Ayrıca, sık sık şunu da kabul etmişizdir: Rüya gören, rüyalarını unutmanın önüne geçmek için, uyanır uyan-

maz onları yazar; kendisine bunun boşuna bir teşebbüs olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü rüyanın metnini yazarken uğradığı direnme, sonra çağrışımlar üzerine kayar ve görülen rüyanın yorumlanmasını imkânsız kılar. Bu şartlar altında yeni bir direnme artışının bu çağrışımları hemen hemen silip süpürdüğünü, rüyanın yorumlanmasının başarısızlığa uğradığını görmekle hayret etmemeliyiz.

Bu anlattıklarımızdan şu sonucu çıkaracağız: Rüyanın yorumlanmasına karşı koyan direnmenin aynı şekilde rüyanın kurulmasında da bir rol oynaması gerekir. Ve gerçekten bazı rüyaların hazırlanması güçlü bir direnmeyle sıkıştırılırken, bazıları için bu direnme daha güçsüz olur. Aslında, aynı rüya süresince, direnmenin gücü değişir ve işte bir rüyanın akışını bozan, bulandıran boşluklar, karanlıklar, ilintisizlikler buna bağlanır.

Fakat direnmenin rolü nedir ve bu direnme neye karşı olur? Cevabı şudur: Direnme, bir çarpışmanın en belirli işaretidir. İki aykırı kuvvet birlikte bulunmaktadır, birisi öbürünün karşı koymak istediği bir 'ifşa' yapmak eğilimindedir. Görülen rüya, sonradan belirdiği şekilde, onları yoğunlaştırarak, iki eğilimin bu savaşta kapsadığı bütün kararları içine alır. Rüyanın bir yerinde, 'ifşaya' iten kuvvet üste çıkar, başka yerinde karşıt dayatma başarı kazanır; ya bütün ifşayı silip süpürür ya da artık gerçek niteliğinden şüpheleneceğimiz şekilde onu değiştirir.

En sık olan hal, çarpışmanın bir uzlaşma ile bağlanmasıdır: İki kuvvetten birinin yapmak istediği 'ifşa' pekâlâ gerçekleşmiştir, ama tatlılaşmış, değişmiş, tanınmaz bir hale gelmiştir. Rüya, rüyanın düşünce-

lerine 'sadık' olarak meydana gelmezse, onu bu düşüncelerden ayıran uçurumu geçmemize imkân vermek için bir yorumlama işi vazgeçilmez şekilde kendini gösterir; bu, aykırı, yasaklayıcı, sınırlayıcı dayatmaların zafer kazanması yüzündendir. Bu dayatmaların varlığı, bize rüyanın yorumlanması sırasında çarpıştığımız direnme ile kendini gösterir. Rüyayı, ayrık, benzer psişik oluşlara bağlı olmayan bir olay gibi kabul ettiğimizden, bu dayatmaları rüyanın sansürü olarak nitelemişizdir.

Uzun zamandır biliyorsunuz ki, bu sansür yalnız başına, uygulanmaz. Ruhî hayatımızın baştanbaşa, yanlış olarak, bu bilinçsiz içe tıkma ve bilinç diye adlandırılmış olan psişik dayatmalar çarpışmasının egemenliği altında olduğunu, rüyanın yorumlanmasına direnmenin sansür işaretinin, içe tıkmadan ileri gelen direnmeden başka birşey olmadığını bilmez değilsiniz. Söz konusu iki dayatmanın birbirinden ayrılmasını yapan da budur. Bu dayatmaların çarpışmasından, bazı şartlarda, rüyanın kendisi gibi bir uyuşma sonucu olan başka oluşlar doğduğunu da bilirsiniz. Nevrozlar teorisine girişte bütün söylenmiş olanları, benzer uyuşların şartları ile ilgili olan bütün bildiklerinizi size göstermeye yaramış olan bütün o şeyleri burada tekrarlamamı istemezsiniz. Rüyanın patolojik bir ürün, isterik semptomları içine alan bir dizinin ilk terimi, bir saplantı gösterisi, hezeyan şeklinde bir düşünce olduğunu, fakat görünür görünmez kaybolması ve normal hayatın şartları içinde görünmesi ile, o marazî gösterilerden ayrıldığını anlamışsınızdır. Aristo'nun dediğini tekrarlayalım: Rüyanın ömrü, uyku süresince ruhumuzun yaptığı çalışmadır.

Uyurken, gerçek dışı dünyadan kendimizi ayırıyoruz, böylece, bir psikozun gelişmesi için gerekli şartlar ortaya çıkmış oluyorlar. En ağır akıl hastalarının inceden inceye gözden geçirilmesi, bu hastalık halini karakterize etmeye daha elverişli özellikler bulduracaktır.

Fakat psikozlarda, özneyi gerçekten saptıran iki farklı tarz vardır. Ya, bilinçsiz içe tıkma pek kuvvetli olur ve gerçeğe bağlı bilinci ezer ya da pek çetin dayanılmaz bir gerçek önünde tehdit edilen 'Ben', bilinçsiz dürtünün kollarında isyanla ileri atılır. Rüyanın zararsız psikozu, dış dünyadan bilinçle istenmiş anlık bir vazgeçiştir. Dünya ile bağlar kurulur kurulmaz kaybolur. Bu yalnız kalış arasında, uyuyanın psişik enerjisinin bölünüp dağılmasında bir değişiklik olur. İçe tıkma halindeki tüketimin bir kısmı önlenebilmiştir ki bu, genellikle bilinçsizliği frenlemekte kullanılmış olan kısımdır; çünkü bilinçsizlik, orantılı özgürlüğünden yararlanmaya çalışırken, hareket etme yolunu kapalı bulur ve hayalî (sanrılı) bir tatminle yetinmek zorunda kalır. Bir rüya işte o zaman kurulabilir; rüyanın bir sansürünün var olması, uyku sırasında bile hâlâ içe tıkmalardan ileri gelen bir miktar direnmenin sürdüğünü gösterir.

Rüyanın bir fonksiyonu, yararlı bir görevi var mıdır? İşte bu soruya karşılık verme zamanı geldi. Uykunun sağlamak istediği tam dinlenme, üç değişik yönden tehdit edilmektedir. Bunlar ilkönce ve rastlantıya daha çok bağlı olarak dışardan gelen kamçılamalar, sonra yok edilmesi imkânsız günlük uğraşmalar ve en sonunda kaçınılmaz bir şekilde ortaya çıkma fırsatı gözleyen tatmin edilmemiş, içe tıkıl-

mış dürtülerdir. İçe tıkılmaların geceleri azalmasıyla, uykudaki dinginliğin her sefer bir dış ya da iç kamçılanma ile, bilinçsiz kışkırtma kaynaklarından biriyle bir ortak noktaya gelip buluşmasından korkulabilir. Rüyanın yürüyüşü sayesinde, bu ortaklaşa hareketin ürünü rüyaya aktarılır. Bu, zararsız bir duyu sapmasıdır ve uykunun sürmesi böylece garantilenir. Bazan bir bunalma duygusundan oluşan rüyanın, uyuyanı uyandırdığı da olur; fakat bu olgu, rüyanın işlemesiyle asla çelişme halinde değildir. Yalnız, gözetleyicinin durumu pek tehlikeli bulduğu ve buna artık egemen olamayacağını düşündüğünü belirtmek isteyen bir sinyal rolü oynar. Sık sık aynı uyku içinde uyanmayı önleme çabasından olan şu yatıştırıcı düşünceyi zihnimizden geçirmemiş miyizdir? «Fakat sadece rüya bu!»

İşte bayanlar, baylar; rüyanın yorumlanmasını, yani, amacı bizi görünen rüyadan, rüyanın gizli düşüncelerine götürmek olan yorumlamayı ele alarak size söylemek istediğim budur. Bu amaca bir kere varıldı mı, rüya genel olarak pratik analiz için bütün ilgisini yitirir; bir rüya biçimi altında alınan bir sır açıklaması, başka sır söylemelere eklenir ve analiz devam eder.

Rüyanın hazırlanmasının yürüyüşü bize büsbütün yeni, yabancı, önceden bildiklerimizle hiç benzerliği olmayan birşey gibi görünür. Bu yürüyüş, bilinçsizlik sisteminde geçen olaylara ilk kez göz atmamıza imkân vermiş ve onların, bilinçli düşüncelerimizin tanıtabildiklerinden pek farklı olduklarını göstermiştir. Bunun içindir ki, bilinç, onların gerçek dışı ve yanlış olduğu yargısını vermiştir.

Gizli düşüncelerin rüyaya çevrilişinde olduğu gibi, nevroz semptomlarının kuruluşunda da aynı mekanizmanın –düşüncenin aynı yürüyüşünün demeye cesaret edemiyoruz– işlemiş olduğunu meydana çıkardığımızda bu buluşun kapsamı daha da artmıştır.

Şimdi, kaçınılmaz şematik tasvire geçelim. Belli bir halde, bir bakışta rüya açıklandı mı, görülen rüyanın yerini almış olan az ya da çok duyusal yüke sahip bütün gizli düşünceleri kucaklayabilmiş olduğumuzu farzedelim. Rüya görenin davranışının, bütün gizli düşünceleriyle aynı karşıkarşıyalıkta olmadıklarını gözlemleriz. Bu gözlemin bugün önemi vardır. Çünkü, rüya gören, rüyanın düşüncelerinden çoğunu tanır ve 'teşhis' eder. Bu kez ya da başka bir sefer, bu fikre sahip olduğunu ya da olabileceğini kabul eder. Buna karşılık bir tek düşünce isyan eder, kendisine yabancı hatta iğrenç görünür. Onu belki de şiddetle itip uzaklaştıracaktır. Eh işte, bilinçli ya da önbilinçli düşüncenin parçalarından başka şeyler olmayan öbür fikirlerin pek az önem taşıdıklarının delili bu olacaktır; bu fikirler uyanıklık hali süresince pekâlâ meydana çıkabilmiştir ve zaten; gün içinde 'muhtemelen' algılanmışlardır. Fakat fikir ya da daha doğrusu atılmış olan heyecan, gecenin çocuğudur; uyuyanın bilinçsizliğine aittir. İşte bunun içindir ki, rüya gören onu inkâr etmekte, atmaktadır.

Geceleyin başıboş bırakılması yüzünden, heyecan, herhangi bir şekil altında kendini gösterebilmiştir; nasıl olursa olsun, anlatım bize zayıflamış, başkalaşmış, kılık değiştirmiş görünmektedir ve rüyanın yorumlanması işi olmadan, onu idrak edemeyiz. Eğer bu bilinçsiz heyecan, kendisini tanınmaz kılmış

olan bir değişik kılıkta sansürün örgüsü altından dışarıya kaymayı başarırsa, o, bunu rüyanın söz götürmez başka düşünceleriyle kendisini birleştiren bağlantıya borçludur. Rüyanın bilinçsiz düşünceleri, uyku sırasında, psişik hayatta bile elde tutabildikleri kudreti, bu bağlantıya borçludurlar. Çünkü şu oluş şüphe edilmez şekilde kendini gösterir: Bu bilinçsiz heyecan, rüyanın gerçek' yaratıcısıdır ve onun hazırlanmasında gerekli enerjiyi sağlar; bütün başka içgüdüsel dürtüler gibi, kendi tatminine gidebilir ve rüyaları yorumlama alışkanlığımız bize bunlardan herbirinin bu tatmini amaç edinmiş olduğunu da öğretmiştir.

Her düşte, dürtücü bir istek gerçekleşmiş gibi görünmelidir. Oysa psişizm, uyku sırasında 'gerçek'ten yüz çevirmişe benzediğinden, ilkel mekanizmaya doğru bir geri gitme olduğundan, bu, isteklerin gerçekleşmesinin, var olan bir olgu tarzında hayalî bir duyu halinde yaşanmış bulunduğu sonucunu çıkarır. Bu aynı geri gitme nedeniyle fikirler, uyku süresince gözle görünür tasvirler haline dönmüşlerdir; gizli düşünceler böylece şekillenmiş ve renklenmiş bulunurlar.

Hazırlamanın bu bölümü bize, rüyanın en görülen ve en özel karakterlerinden bazılarını açıklar. Yeniden, onun kurulmasını, önce başlangıcını ele alarak inceleyelim: Bu uyuma isteği, dış dünyadan gönüllüce ayrılmadır. Bunda, iki sonuç azar azar meydana çıkar: En başta, psişik aygıta kendi içindeki eski ve ilkel çalışma tarzlarını, geri gitmeyi harekete getirmeye bırakma imkânı; ikinci olarak bilinçsizliğin, üzerine ağır bastığı içetkmalar tarafından

yapılan direnmenin azalması. İşte rüya bu son olay sayesinde hazırlanabilir ve bu imkân dış ve iç kamçılamalar tarafından kullanılır. Böylece oluşan rüya, şimdiden, iki fonksiyonlu bir uzlaşmadır: Bir yandan Ben'e uyar, çünkü uykuyu bozmak isteyen kamçılamaları yok eder ve öte yandan içe tıkılmış içgüdüsel dürtüye tatmin olma fırsatı sunar; bir isteğin hayalî olarak gerçekleşme biçimi almasına imkân verir. Ne de olsa, uyuyan Ben tarafından izin verilen her gidiş, içe tıkmanın daima var olan kalıntısının yaptığı sansürün etkisi altındadır. Kendisi basit olmayan bir gidişi, benim daha basitçe anlatabilmem imkânsızdır. Fakat şimdi bana, rüyanın hazırlanışının anlatılmasını izlememe izin verilecektir.

Bir kere daha rüyanın gizli düşüncelerine dönelim; onların başlıca elemanı tatlılaşmış ve kılık değiştirmiş olarak kendini göstermeye gelen içgüdüsel heyecandır. Raslantıyla var olan kamçılanmalardan yardım görür ve günün kalıntılarını kullanır. Bütün içgüdüsel dürtüler gibi bu da eylemlerle kendini tatminine eğilimlidir, fakat hareket etme yeteneği, uykunun fizyolojik şartlarından dolayı yasak olduğundan, bu yoldan dönmek zorunda kaldığını görür ve hayalî bir tatminle yetinir. Rüyanın gizli düşünceleri böylece, duygusal görüntüler yığını ve görünür sahneler şeklini alır; işte o zaman, onda, bize pek yeni, pek yabancı gibi gelen şey meydana çıkmış olur.

Bütün anlatım biçimleri, düşüncenin en ince şekillerini belirtmeye yaramaktadır: Ekler, bağlaçlar, isim ve fiil çekimlerinin değişik halleri, bütün bunlar, bir anlatım yolu noksanlığından dolayı bir yana bırakılır, yalnız düşüncenin hammaddeleri, henüz ilkel, gra-

mersiz bir dilde olduğu gibi anlatılır. Soyut, somut temeline getirilir. Bu şekilde kalan şey, kolayca birbiriyle bağlantısız görülebilir. Çok sayıda nesnenin yürüyüşü, bilinçli hale yabancılaşmış sembollerle temsil edilince, bu olgu, psişik aygıtta arkaik bir geri gitmeye olduğu kadar sansürün gereklerine de bağlanabilir. Fakat rüyanın başka elemanlarınca yapılan bu başka değişiklikler çok daha uzağa itilirler. Aralarında birkaç dokunma noktası veren düşünceler, yoğunlaşma ile yeni birlikler kurar ve görünümlere çevirme işi kaçınılmaz bir tercihle, içlerinden, bu düzeltmenin, bu sıkıştırmanın mümkün olabilecekleri şeyler için yapılır.

Her şey, sanki bir kuvvet, bu malzemeyi bir baskı, bir sıkıştırma altına almaya çalışırmış gibi geçer. Yoğunlaşma sonucunda görülen öğelerinden yalnız birinin, rüyanın gizli elemanlarına uyduğu olur; buna karşılık, bu düşüncelerin öğelerinden tek birinin yerini rüyada birçok görünümler alabilir.

Başka bir olay, bize daha ilginç görünür: Bilinçli düşüncede, yalnız düşüncenin bir yanlışı ya da bir nükte yapma yolu olarak kabul edilen vurgunun yer değiştirmesi, aktarılmasıdır bu... Rüyanın düşünceleri tarafından az ya da çok önemli ilgi uyandırmaya değer sanılırlar. Rüyanın hazırlanması sırasında gösterilen şeyler duygulardan yoksun olurlar. Duygular sadece erirler; ya başka fikirler üzerine giderler ya de statu quo içinde kalırlar; ya bazı değişikliklere uğrarlar ya da sonunda hiç görünmezler. Duygularından soyunmuş olan göstermelerin önemi, rüya süresince, rüyası görünen hayallere verdiği duyusal güçlerle kendilerini gösterirler; fakat şunu belirtelim ki, vur-

gu, anlamlı öğelerden belirsiz öğelere aktarılmıştır: Böylece rüyada birinci plana konulmuş olan şey, rüyanın düşüncesinde sadece ikinci derecede rol oynamaktadır. Tersine olarak, rüyanın düşüncesindeki esası, artık ara söz şeklinde ve rüya boyunca yalnız karanlık bir halde anlatım bulur. Rüyanın hazırlanmasında, bunu, uyuyana bu kadar tuhaf ve anlaşılmaz kılan başka birşey yoktur. Bu her şeyden önce rüyanın düşsel düşüncelerinin, **rüyanın şeklinin bozulmasına** sebep olan sansürün etkisi altında uğradığı yer değiştirmedir.

Rüyanın düşünceleri böylece değişince, rüya hemen biter. Bununla birlikte, oldukça kararsız bir etken araya girer: Bu, rüya bilinçle algılandıktan sonra doğan, ikinci derecede denilen hazırlanmadır. Bu algının karşısında da, bütün başka algıların karşısında yaptığımız gibi hareket ederiz. Orada bulunan boşlukları doldurmaya, bağlantıları kurmaya çalışırız ve bunu yaparken sık sık, koskoca yanlış anlamların kurbanı olma tehlikesini göze alırız. Âdeta akla uydurucu denilen bir çalışma, gerçek içeriği ile uygun düşmeyen net bir yüz verir, fakat yine de kusur yapılabilir ve ancak pek zayıf bir şekilde görünebilir. Bu halde rüya, yarıkları ve çatlaklarıyle olduğu gibi görünmektedir. Öte yandan, unutmayalım ki, rüyanın hazırlanması her zaman aynı enerji ile yapılmaz; çok zaman bazı parçalar süresince değişmemiş, oldukları gibi göründükleri halde, bazılarında oldukça sınırlandığı olur. O zaman rüyada, en ince zekâ işlemlerini gerçekleştirmiş, nükteler yapılmasını, kararlar alınmasını, meselelerin çözülmesini düşünmüş gibi görünür. Oysa bütün bunlar önceki günün ya da gecenin

normal psişik çalışmalarının sonundan başka birşey değildir ve rüyanın değindiği şeyle hiçbir karakteristik görmemize imkân vermez. Rüyanın düşünceleri içinde bile, içgüdüsel dürtü ile günün kalıntıları arasında var olan aykırılığı bir kere daha hatırlamak da faydasız değildir. Bu, yani günün kalıntıları, ruhî eylemlerimizin bütün değişikliklerini belirtirken öbürü, rüyanın hazırlanışının gerçek motoru, düzenli olarak isteğin gerçekleşmesine doğru eğilim gösterir.

Bütün bunları daha onbeş yıl önce söylemiş olabilirdim. Zaten söylememiş miydim? Şimdi bu son yılların teorimize hangi düzeltmeleri getirdiğini ve hangi yeni görüşleri eklediğini göreceğiz.

Burada yeni olarak büyük birşey bulamayacağımızı size haber vermiştim. Bana kendi kendimi tekrarladığım siteminde bulunacağınızdan korkuyorum. Fakat o zamandan beri onbeş yıl geçti ve bu şekilde sizinle yeniden karşı karşıya gelme gücüne sahip olduğumu umuyorum. Aslında, psikanalizin anlaşılması için öyle temel şeyler, öylesine açık bir önem söz konusudur ki... Onları yeniden dinlemekte fayda vardır. Ve onbeş yıldan beri, en ufak bir değişikliğe uğramamış olması, başlıbaşına ilgi çekici değil midir?

Çağdaş edebiyatta, elbette, size vereceğim büyük sayıda uygunluklar, birtakım örnekler, inceden inceye tasvirler bulacaksınız. Bazı kereler ben bile, bu söylenmiş olanları tekrarlamak zorunda kalacağım. Genellikle rüyaya özgü semboller bilimi ve başka canlandırma tarzları söz konusudur. Biliyorsunuz ki, bu yakınlarda bir Amerikan üniversitesinin hekimleri hiçbir deneysel ispatlama vermediğimi ileri sürerek psika-

nalizin bilim karakterini inkâr etmişlerdir. Aynı itirazı pekâlâ astronomi için de yapabilirlerdi. Çünkü gök cisimleri üzerinde yapılan deneyler özellikle güçtürler. Burada sadece gözlem vardır. Ne olursa olsun, Viyanalı araştırıcılar, bizim rüya sembolleri bilimimizin ispatlarını ortaya dökmeye girişmişlerdir. Schrötter adlı bir doktor, daha 1912'de, derin bir ipnotizmaya dalmış kimselere cinsel olayların rüyasını görme emri verdiğinde, bu şekilde oluşan rüyada, cinsel malzemenin yerini bizim tanıdığımız sembollerin aldığını tesbit etmiştir. Sözgelişi, bir kadına, kadın arkadaşlarından biriyle bir cinsel ilişki rüyası görmesini emretmişti. Bu rüyada, o arkadaş, üzerine «yalnız kadınlar için» etiketi yapıştırılmış bir **yolcu çantası** ile görünmüştür.

Berkheim'le Hartman'ın (1924) deneyleri daha da etkileyicidir. Onlar, **Korsakow** hastalığına tutulmuş deliler üzerinde, kendilerine pek kaba cinsel hikâyeler anlatarak işlem yapmışlar ve bu hastalar, dinlediklerini tekrarlamaya çağrılınca, hikâyelerin onlarda yaptığı değişiklikleri gözlemlemişlerdir. Organların sembolleri, cinsel ilişkiler, bildiklerimizn tıpkısıydılar, birçokları arasında merdiven sembolü bulunuyordu. Bunu düzenleyenler, haklı olarak, bu sembol bilinçli bir bozma arzusuyla gerçekleşmezdi, diyorlar.

Başka bir çekici deneyler dizisiyle V. Silberer, rüyanın hazırlanmasının, tam soyut düşüncelerin şekillerle çevrildiği anda, **in flagranti** (suçüstü) yakalanabildiklerini göstermiştir. Yorgun, yarı uykuda olduğu zaman düşünce akımının ucu kaçıyor, o zaman onun yerini yardımcısı olan bir görünüm alıyordu.

Bu olayın basit bir örneğini verelim: «Yazılarım-

dan birindeki hatalı bir kısmı düzeltmeyi düşünüyorum,» diyor, Silberer. Görünüm: «Kendimi bir tahtayı rendelerken görüyorum.» Deneyleri sırasında sık sık, yorgunluk halinde, 'görünme'nin içeriğinin tekrar düzeltilmesi, zorunlu olarak düşünce tarafından değil, fakat araştırıcının öznel hali — nesnel değil — tarafından kuruluyordu ki, buna Silberer «fonksiyonel olay» demektedir. Bu örnek, size bu mekanizmayı hemen anlatacaktır: Deneyci, iki filozofun bir sorunla ilgili fikirlerini paralel hale getirmeye çalışıyor, fakat yorulduğundan bu fikirlerden biri kafasından kaçıyor ve sonunda görünme beliriyor. Kendini, asık suratlı memura birşey danışırken görüyor. Masanın üzerine eğilmiş olan memur ona hiç bakmıyor bile; sonra, çekip gitmesini istermiş gibi bir bakış fırlatıyor. Şüphesiz böylece elde edilmiş bir kendi kendini gözlem sonucu 'görünme'sini yapan, deneyin aynı şartlarıdır.

Semboller sorununu şimdilik bırakmayalım. Onların içinden bazılarını anladığımızı sandık; fakat bizim zihnimizi bulandırmaya devam eden, niçin **şu** semptomun **şu** anlamı almış olduğunu açıklayamamaktır. Böyle bir halde, doğrulamalar her yandan ve daha çok dilcilikten, folklordan, mitolojiden din töreninden gelmelidir. Mantonun sembolü bize bu türden bir örnek sunar. Bir kadının gördüğü rüyada, mantonun erkek anlamına geldiğini söyledik. Umarım ki şimdi **Th Reik**'den (1920) en eski bedevî düğün törenlerinde erkeğin, «Benden başka kimse beni sarmasın» sözlerini mırıldanarak «aba» denilen özel bir mantoyu nişanlısına giydirdiğini öğrenmekle etkileneceksiniz. Hatta, hiç değilse ikisini size vereceğim bazı yeni sembol-

ler bulduk. **Abraham**'a (1922) göre örümcek, rüyada **ananın sembolüdür, fakat korkulan**, erkeklik organıyla ilgili ananın sembolüdür; öyle ki, örümcek korkusu, ana ile cinsel ilişki korkusu, kadın üreme organları karşısında duyulan ürküntü olarak ifade edilir. Sözünü edeceğim öbür sembol ise köprüdür; **Ferenczi** onu 1921 - 1922'de doğrulamıştır. Başlangıçta köprü, cinsel ilişki sırasında akraba çifti birleştiren erkeklik organını temsil eder. Bununla birlikte, birincisinden çıkma başka anlamlar kazanmıştır. Köprü dünyamızla (hayat) öte (henüz doğmamış olma, ana karnı) arasındaki geçit olmuştur; çünkü ancak erkeklik organı sayesinde amnios suları doğar. Fakat insan, bir yandan ölümü ana koynuna (suya) bir dönüş olarak kabul ettiğinden, köprü ölüme doğru bir ilerleme anlamı da alır ve bu anlam birinci anlamdan pek farklıdır; biri bir geçit, öbürü bir hal değişmesi demektir. Bu yorumlamayla aynı fikirdè olarak, bir erkek olma arzusunu önleyemeyen kadın, sık sık kısa ve karşı kıyıya geçmeye imkân vermeyen köprüler görür rüyasında...

Görülen rüyanın içeriğinde, sık sık masallardan, efsanelerden, mitlerden öğrenilen bazı motifleri andıran görünüm ve durumlar bulunur. Bu rüyaların yorumlanması, bizim, motiflerin ilkel temellerini bulmamıza imkân sağlar: Bu malzemenin ilk anlamının yüzyıllar boyunca uğramış olduğu değişiklikleri unutmamıza izin vermiş olsa bile... Yorumlama çalışmamız çok zaman, sanki kelimenin tam anlamıyla cinsel olarak nitelenmiş maddeyi meydana çıkarmak içindir. Fakat bu madde, daha sonraki elden geçirmelerde değişik kullanımlar bulmuştur. Buna benzer geriye

dönüşler, sanki bizim niyetimiz ilkel olguya sonradan eklenmiş olan gelişmeleri inkâr etmekmiş ya da değerden düşürmekmiş gibi, analizci olmayan araştırmacıların yıldırımlarını çekmekten geri kalmıyor. Benzeri araştırmaların ilginçliği kadar verimliliği de doğru görünmekte, plastik sanatta kullanılan bazı konuları bize anlatmaya da yardım etmektedir. Böylece, hastalarından birinin rüyalarının kılavuzluk ettiği B. J. Eisler (1919), analiz yoluyla, **Praxizele** Hermesi'ni, küçük bir erkek çocukla oynayan bir delikanlıyı açınlayabilmiştir. Yine ekleyelim ki, mitolojik temaların, rüyaların yorumlanmasıyla açınlanması mümkün olmuştur. Böylece, ünlü labirent masalı bir anüsten doğmanın temsili olarak kabul edilebilir: Dolambaçlı galeriler bağırsak, Ariane'ın ipliği ise göbek kordonudur.

Rüya çalışmasının yapıldığı usuller, bu meraklı ve hemen hemen tükenmez konu, bizim için günden güne daha alışılmış hale gelmektedir; birkaç örnek verelim: Kız, geniş bir salona giriyor ve orada sandalyeye oturmuş bir kimse görüyor. Sonra 6 ya da 8 kişi oluyorlar... Birbirlerinin tıpkısı kimseler bunlar. Hepsi de babasının hayali. Bu düş, bazı ikinci derecedeki şartlar sayesinde, salonun ana karnını temsil ettiği öğrenilince, kolayca açıklanıyor.

Rüya pek bilinen bir fantazmı belirtmektedir; bu, rahim içinde varoluşundan beri, gebelik sırasında ananın vücuduna girdikçe babasına rastlamış olmayı isteyen kızın kuruntusudur. Baba tarafından girişin, rüya sırasında, rüya gören kızın kendi kişiliğine yapılmasında hayal kırıcı birşey yoktur. Bu zaten özel anlamı

olan bir yer değiştirmenin sonucudur. Baba kişisinin çoğalması, söz konusu olgunun sadece birçok kez yapılmış sayılmasını ispat etmektedir. Doğrusu biz sık sık, 'olma'yı **(frequence)** 'birikme' **(accumulation)** ile anlatarak rüyanın kendine haksızca, büyültülmüş bir yetki tanımadığını bilmek zorundayız. O, kelimeye ilkel kavramını vermekten başka birşey yapmamıştır, çünkü 'sık sık olma'nın anlamı bugünkü zaman içinde 'tekrarlanma'dır; oysa eskiden, 'mekân içinde birikme' anlamı taşıyordu. Fakat rüyanın hazırlanması, meydana geldiği her yerde zaman bağlantılarını mekân bağlantılarına çevirir ve onu, bu son şekli altında gösterir.

Rüya sırasında, bir tiyatro dürbününün tersiyle seyrediyormuş gibi pek küçük ve pek uzakta iki kişi arasında bir sahne geçtiğini farzedelim. Küçüklük, zamanda bir uzaklaşma ile eşanlamlıdır ve biz burada, uzak geçmişe ait bir sahnenin söz konusu olduğunu anlarız. Bundan başka, önceki konferanslarımda size, yorumlama için, görünen rüyayı tamamen gizli düşüncelerine çevirme gücünde olduğumuzu söylediğimi ve örnek gösterdiğimi belki hatırlarsınız. Şimdi bir gecenin bütün rüyalarının, aynı bütünün kısımlarını teşkil ettiğini biliyorsunuz. Söz konusu rüyaların, rüya görene kesintisiz bir şekilde mi, yoksa parçalara bölünerek mi göründüklerini öğrenmek yerinde olur. Çünkü bu, oldukça önemlidir. Bölünme halinde, parçaların sayısının ne kadar olduğunu bilmek gerekir. Bu sayı çok zaman, rüyanın gizli düşünceleri içinde, düşüncelerin hazırlanmasında ya da uyuyanın hayatındaki karşıt akımlarda ne kadar merkez noktası var-

sa o kadardır. Bu karşıt akımların herbiri rüyanın özel bir parçası içinde anlatım bulur.

Çok zaman, daha kısa bir rüyanın arkasından gelen ve ona oranla bir gerçekleştirme gibi olan uzun bir esas rüya, bir şarta bağlıdır. İlk konferanslarımda ona, ispat edici bir örnek bulabilirsiniz. Rüya gören tarafından, araya giren ilgisiz fazlalıklar diye kabul edilen bir rüya, rüyanın düşüncelerinin ikinci derecede bir evresine karşılık verir. Çift rüyalar üzerine bir incelemesinde, 1925'te, Franz Alexander şunu ispat etmiştir: Aynı gece boyunca görünen iki rüyanın, rüyaya ait çalışmayı, isteği, birlikte ve iki 'merhalede' gerçekleştirecek şekilde bölüştükleri olur. Her iki rüyada tek başına bu gerçekleştirmeyi başaramaz.

Rüya, belli bir kişi üzerinde yasak bir eylemi yapmak arzusunu açığa vursun; bu kişi birinci rüyada görülür, fakat eylem için sadece çekingen bir 'ima'da bulunur. İkinci rüyada aksi olacaktır. Eylem apaçık görünecek, fakat kişi tanınmaz, başkasıyla değiştirilmiş, ilgisiz biri durumuna girecektir. İşte, bize gerçekten verilen bir kurnazlık izlenimi. Bir 'çift rüya'nın iki bölümü arasında benzer başka bağlantılar da bulunabilir. Bölümlerden birinde cezalanma, öbüründe ise isteğin gerçekleşmesi görünür.

Bu, insanın, cezalanmayı kabul etmek şartıyla yasak eylemi gerçekleştirmek için kendine pekâlâ izin vermesi anlamına gelmiyor mu?

Bu küçük olgular üzerinde dikkatinizi daha çok tutmak istemiyorum ve yorumlamayı kullanma şeklini içine alan tartışmalarla da vakit kaybetmeyeceğim. Rüyanın esası ve anlamı ile ilgili ilk fikirlerin hangi

değişikliklere uğradığını öğrenmek, sizi geciktirlyor sanıyorum. Benim doktrinimin şüphesiz ki en tartışılan noktası, bütün rüyaların, arzuların gerçekleşmesi olduğu iddiasıdır. Oysa mesele çoktan ortaya atılmış, ilk konferanslarım sırasında tarafımdan aydınlatılmıştır. Bu bilime yabancı kimseler, yine de, çok sayıda sıkıntı verici rüyalar olduğu itirazını öne sürmekten hiç vazgeçmiyorlar. Rüyaları arzu, sıkıntı, ceza rüyaları diye üçe bölerek öğretimizi doğrulayıp destekledik.

Ceza rüyaları da aynı şekilde arzuların gerçekleşmesiyle eşdeğerdedir. Bununla birlikte, burada tatmin olan içgüdüsel dürtü değildir; ruhsal hayatın eleştiren, sansür koyan, cezalandıran dayatmalarıdır. Bize arı bir rüya anlatılınca, biz, basit bir zihin işlemi sayesinde tepki gösterdiği rüya ile değiştirdiği rüya isteğini ortaya çıkarabiliriz.

Biliyorsunuz ki, bayanlar, baylar; bize nevrozların anlatılmasını sağlayan, rüyaların incelenmesidir. O halde nevroz bilgimizin sonradan bizim rüya anlayışımızı değiştirebilmiş olmasına hayret etmezsiniz. Ruhsal hayattaki rolü, eleştirmek ve yasaklamak olan özel dayatmanın varlığını kabul etmek zorunda kaldığımızı göreceksiniz. Bu dayatmaya Benüstü (üst-Ben) diyoruz. Rüya sansürünün bu direnmenin işi olduğunu ispat ettikten sonra, rüyanin kurulmasında benüstü'nün oynadığı rolü inceden inceye gözden geçirmeye gelmiş bulunuyoruz.

Rüyanın, bir isteğin gerçekleşmesi ve değerliliği teorisinin tartışılması, bizi, uzağa sürükleyen, fakat ne biri, ne öteki kandırıcı bir şekilde çözümlenmemiş olan gerçekten ciddi iki güçlükle karşı karşıya

getirir. Birincisi bir şok'a, savaş sırasında sık sık olduğu gibi, bir isteri doğurabilen ağır bir psişik tromaya uğramış olan bazı kimselerin düşlerinde düzenli olarak bir troma yerleşmiş bulunması olgusundan ileri gelir. Rüyanın fonksiyonu üzerindeki görüşlerimizi belirttikten sonra, bunda bir aykırılık varmış gibi bir görünüm çıkıyor ortaya... Böyle üzücü bir olaya geri dönmekle hangi isteği tatmin edebilecektir? İşte, çözümlenmesi güç bir bulmaca! İkinci güçlüğe gelince, ona hemen hemen her gün analiz çalışmalarında rastlamaktayız; bu zaten birincisi kadar ciddi bir itiraz doğurmamaktadır. Psikanalizin amaçlarından biri de çocukluğun ilk yıllarını kaplayan amnezi örtüsünü kaldırmak, bilinçli anıya, çocukluğun cinsel hayatının gösterilerini çağırmaktır. Oysa bu ilk cinsel olgular şu acı izlenimlerle birleşmişlerdir: Korku, yasak duygusu, hayal kırıklığı, ceza. Onların içe tıkılmış oldukları kabul edilir; fakat rüyanın yaşantısında nasıl öylesine kolayca harekete geçtiği, o kadar düşsel (onirik) fantazmlara modellik ettiği az anlaşılır.

Yine niçin, rüyalar çocukça sahnelerle ve bunlara imalarla doludur? Hoş olmayan karakterleri ile, rüyanın belirttiği bir isteğin gerçekleşmesine doğru eğilimi arasında uygunsuzluk yok mudur? Şüphesiz ki biz, bu güçlükleri pek büyütüyoruz. Çünkü, bu aynı elemanlarda, bütün ömür süresince rüyanın oluşumuna gerekli enerjiyi sağlayan, gerçekleşmemiş, kaybolmaz istek dürtüleri birleşmiş olarak bulunurlar. Bu isteklerin kuvvetli dürtmeleri içinde acı veren olayları yüze çıkarmaya eğilim gösterdiği kolayca akla gelebilir. Öte yandan bu malzemenin aydınlığa çıkarılma tarzı, bir yer değiştirme sayesinde hayal kırıklığını mümkün olduğu kadar değiştirmeye kalkışan rüyanın hazırlanmasının çabalarını açıkça gösteriyor. Rü-

yaların daima bunaltı doğurduğu tromatik nevrozlarda bu, başka türlü yürür. Açıkça itiraf edelim ki, **bu** halde rüya görevini yapmaz. 'İstisna'nın kuralı bozmadığı atasözüne başvurmak istemiyorum, bu önsözdeki bilgelik bana şüpheli görünüyor. Bununla birlikte, 'müstesna'nın kuralı bozamayacağı bellidir. Ne zaman, incelemek maksadıyla tek bir mekanizmaya bağlı bir çark, sözgelişi rüya, bütünden ayrılırsa, böylece onu yöneten kanunlar bulunduğu olur. O mekanizma içine tekrar yerleştirildiğinde, bu verilerin başka kuvvetlerin vurmaları ile kararması ya da etkilenmesi beklenilmelidir.

Rüya, bir isteğin gerçekleşmesidir diyoruz; eğer, sayılan son itirazları yine de hesaba katarsanız, rüyanın bir isteğin gerçekleşmesi **teşebbüsü** olduğu sonucunu çıkarmanız gerekir. Psişik dinamizmin akımı içindeki her kimse bunun aynı şey demek olduğunu bilir. Bazı şartlarda, rüyanın isteğini pek eksik bir şekilde kabul ettirdiği olur. Hatta bazan onu red bile eder; bazı tromatizmlerde bilinçsiz bağlanma, rüyanın fonksiyonunun o bozukluklarından daha önemli olarak görünür. Uyuyan, rüya görmektedir; çünkü içe tıkmaların geceleyin durması, tromatik itişin kendini göstermesine, kabahat işlemeye gelen tromatik olayın hafızaya ait izlerini değiştirmesi gereken rüyanın hazırlanışı fonksiyonuna imkân verir. Bazan, böyle şartlarla uyku kaybedilir, rüya fonksiyonunun muhtemel başarısızlığı korkusuyla uyku bırakılabilir. İşte bunda, tromatik nevroz tarafından sunulan aşırı bir hal vardır. Fakat çocukluk olaylarına tromatik karakterlerini vermek ve daha başka şartlarda rüyanın fonksiyonunun geçici heyecanlarını bulmak bizi hayrete düşürmemelidir.

(İkinci Konferans)

Rüya ve Gizli Şeyler Bilgisi

BAYANLAR, baylar; şimdi görünüşü bizi gözalıcı bir noktaya götürecek olan dar bir patikaya gireceğiz. Rüyanın gizli şeyler bilgisi (Occultisme) ile bağlantıları olduğundan söz etmekle sizi pek fazla şaşırtmayacağımı sanıyorum. Rüya, çok zaman mistik dünyaya açılan bir kapı olarak kabul edilmiştir ve bugün de çok kimse onu gizli şeyler bilgisi olarak göstermektedir. Onu bilimsel araştırmalarımızın konusu alan biz bile, rüya ile karanlık olgular arasında bir ya da birçok bağ bulunduğunu inkâra çalışmıyoruz. Mistik, gizli şeyler... Ne anlıyoruz bu kelimelerden? Bu iyi tanımlanmamış kavramları kesin adlandırmalar altında gruplandırmamızı beklemeyiniz. Bundan ne anlaşılmak gerekiyorsa, hepsini genel ve karışık bir şekilde biliyoruz. Bunda, anlaşılan ve bilimin bizim için kurmuş olduğu sert kanunlarla yönetilen dünyadan farklı bir başka dünya söz konusudur. Gizli şeyler bilgisi, yani okkültizm, «gökle yer

arasında, bizim felsefemizin tasarlayamayacağı birtakım şeylerin» gerçek varlığını ileri sürmektedir. E, pekâlâ, kendimizi okulun dar görüşleri ile bağlı tutmamaya sağlam bir şekilde karar verdik; bizim için akla sığar kılınacak şeylere inanmaya hazır olduğumuzu bildiriyoruz.

Bilimsel olgular söz konusu olduğu zaman yapmaya alıştığımız gibi bir usül kullanacağız. İlkönce söz konusu olayların ispatlanabilmiş olup olmadıklarını görecek ve sonra, fakat sadece sonra, gerçeklikleri tartışılmaz şekilde ispat edilince, onları açıklamaya çalışacağız. Bu programın yürütülmesinin, entellektüel, psikolojik ve tarihî etkenler tarafından güçleştirileceğini saklamıyoruz. Durum, başka araştırmalarınkinden farklıdır.

Önce entellektüel güçlükleri gözden geçirelim. Bunu size kaba, fakat apaçık bir benzetme ile anlatmayı uygun buluyorum. Toprağın derinliklerinin bileşimini öğrenmeye çalıştığımızı farzedelim. Bu henüz doğru çözümlenmemiş bir sorundur. Şimdi birinin bize gelip, onun karbon gazı ile yüklü sudan, bir tür gazozdan meydana gelmiş olduğunu söylediğini düşünelim. Elbette ki bunun gerçeğe pek uymadığını, görüşlerimize aykırı olduğunu, bizim madenler varsayımına gitmemizi sağlayan bilimsel dayanak noktalarını hiç hesaba katmadığını söyleyeceğiz. Ne de olsa, bu yeni iddia büsbütün saçma değildir ve bize karbonatlı su varsayımını ispatlama usulünü sağlayacak olan bir kimseyi direnmeksizin izleyebiliriz.

Şimdi farzedelim ki, başka bir kimse bize, dünyanın çekirdeğinin marmelattan oluşmuş olduğunu ciddi ciddi bildirsin. Davranışımız, o zaman bambaş-

ka olacaktır. Ona, marmelatın tabiatta bulunmadığını, insanların mutfağında yapıldığını söyleriz; ayrıca, sekerlemenin varoluşu, meyve ağaçlarının ve meyvelerin varoluşunu bize önceden farzettirir ve dünyanın içinde, bitkilerle, insanların mutfak sanatının bir ürününün nasıl bulunabileceğini anlayamayız. Bu zihinden gelen itirazlar, bizi bu sorun ile ilgilenmemeye götürür ve dünyanın çekirdeğinin gerçekten marmelattan oluşmuş olup olmadığını araştırma fikrine sahip olmayız. Büsbütün aksine, hangi insan böyle bir fikre sahip olabilir diye kendi kendimize sormaya girişiriz; belki de, zavallı marmelat teorisinin kurucusunu bilimin çıkış noktası üzerinde sorguya çekmeye gideriz. O ise, son derece üzülerek, bizi, iddialarını nesnel bir şekilde gözden geçirmeden bilimsel önyargılarla reddetmekle suçlar şüphesiz. Fakat bu boşunadır. Önyargıların her zaman mahkûm edilemeyeceğini, bazan doğrulanabileceğini, bizi boşuna bir uğraşmadan kurtardıkları için yararlı kabul edildiklerini hissederiz. Bu önyargılar aslında, iyice kurulmuş kesin yargıların sonuçlarına benzer düşüncelerden başka şeyler değillerdir.

Gizli şeyler bilgisinin verilerinden çoğu, üzerimizde, marmelat ipotezindeki gibi etki yapar; ve işte bunun içindir ki, onlarla, önceden bir incelemeye tutmaksızın reddetme yetkisinin bize verilmiş olduğunu sanırız. Bununla birlikte, mesele göründüğünden daha karmaşıktır. Kullandığım benzetme ispatlayıcı değildir; zaten bu, genel benzetmeler olgusudur. Bunun farzedilen hale uygulanıp uygulanmadığı sorulabilir ve hemen onun umursanmayışla reddedebilecek şekilde seçilmiş olduğu anlaşılır.

Önceden algılanmış olan, bazan iyi kurulmuş ve doğrulanmış olan fikirler, yanlış ve zararlı da olabilirler. İnsan bunların, bu kategorilerden birine ya da öbürüne mi ait olduğundan **a priori** olarak habersizdir. Bu bilimlerin tarihi, bizi pek ivedice bir mahkûm etmeye karşı uyarmaya yarayan örneklerle dolup taşmaktadır. Böylece, atmosfer boşluğundan dünyaya düşen, şimdi meteorit diye adlandırdığımız şeylerin asıllarının taşlar olduğu fikri uzun zaman bir çılgınlık olarak kabul edilmiştir. Bunun gibi, deniz hayvanları kabukları bulunan dağlardaki kayaların bir zamanlar okyanusların dibini teşkil etmiş olduğu olgusu, güçlükle kabul edilmiştir. Bize bilinçaltını tanımayı öğrettiği zaman, psikanalizimiz için de öyle olmamış mıdır? Demek ki, analizci olan bizler, yeni verileri reddetmek için entellektüel motifler kullanırken pek ihtiyatlı olmanın özel sebeplerine sahibizdir. İtiraf etmeliyiz ki bu motif bizi, nefreti, şüpheyi ve kararsızlığı yenmeye götürmemektedir.

Şimdi ikincisine, psikolojik diye adlandırdığım etkene geçelim. Bunda, insanın hurafe ile birlikte mucizeye inanmaya genel eğilimliliği söz konusudur. Daima, hayat bize sıkı disiplin altında baş eğdirdikçe, içimizde, düşüncenin anlamsızlığına ve tekdüzeliğine karşı, gerçeğin denemelerinin isteklerine karşı bir direnç duyarız. Çünkü o bizi sayısız haz imkânlarından yoksun bırakır. Akıl, kendimizi akılsızlığın baştan çıkarmalarına sevinçle kaptırmak için, hiç değilse geçici olarak, boyunduruğundan kurtulacağımız bir düşman olur. Öğrenci kelimelerle oynamaktan hoşlanır; bilgin, birkaç bilimsel kongreden sonra

asıl faaliyetini alaya alır; ciddi insan bile nükteler-den zevk duyar.

Akla, bilime ve insanın o üstün gücüne karşı daha ciddi bir düşmanlık kendini gösterme fırsatı bekler; «diplomalı» hekime karşı şarlatanı, üfürükçüyü ortaya çıkaran odur; 'gizli şeyler bilgisi'nce kabul edilmiş olgular, kanuna kurala karşı gelme olduğu halde, falcılığın, müneccimliğin iddialarını öne geçiren odur; eleştirmeyi uyutan, algıları yanıltan, kontrol edilemeyen doğrulamalara ve kanıtlara zorla sahip çıkan odur. İnsanların bu boş inan'a eğilimini bilen kimse, verilere 'gizli şeyler bilgisi' edebiyatının sağladığı bütün değerleri elbette inkâr eder.

Üçüncü itirazı, tarihî olarak nitelemiştim. Bunu yaparken, gizli şeyler bilgisi dünyasında, doğrusu, yeni hiçbir şey geçmediği iddiasına dikkati çekiyorum. Orada, eski çağlarda ve eski kitaplarda gösterilmiş olan işaretler, mucizeler, kehanetler ve görünüşler bulunur. Biz, uzun zamandır kendimizi bu dizginsiz muhayyilenin uydurmalarından ya da insanlığın bilgisizliğinin henüz pek büyük, bilimsel düşüncenin emekleme halinde olduğu bir çağın ürünlerinden kurtulduğuna inanıyorduk. Gizli şeyler bilgisinin bize, bugün hâlâ göründüğünü söylediği olguları doğru diye tutarsak, eski çağ hikâyelerinin inanılmaya değer olduklarını kabul etmekten bizi hiçbir şey alıkoyamaz. Şimdi, geleneklerin, ulusların kutsal kitaplarının mucize öyküleriyle dolup taştıklarını ve dinlerin inancı sağlamak için tamamen bu olağanüstü, 'harika' cinsinden olaylara dayandığını hatırlatalım. Adı geçen olaylarda, dünya-üstü güçlerin çalışmalarının

kanıtları bulunur. Fakat gizli şeyler bilgisinin doğurduğu ilgi ile dinsel şeylere yöneltilen ilgi arasında tıpkılık yok mudur? Çünkü gizli şeyler bilgisinin kapalı amaçlarından birinin, bilimsel düşüncenin ilerlemesiyle tehdit edilen dinin yardımına koşmak olduğundan kuşkulanıyoruz. Bu amacı keşfedince, ileri sürülen gizli olayların incelenmesine kendimizi vermeye karşı güvensizliğimizin, diretişimizin arttığını duyuyoruz.

Ne yazık ki samimi niyetlerimiz en elverişsiz şartlar tarafından engelleneceklerdir. Fikrimizi desteklemesi gereken deneyler, bizim duyusal algılarımızı belirsiz kılmaya ve dikkatimizi puslandırmaya yarayan şartlar içinde, yani karanlık ortasında ya da zayıf bir kırmızı ışık altında, uzun ve boşuna bir bekleyişten sonra uygulanmaktadır.

Şüpheciliğimizin, eleştiri duygumuzun, beklenen olayın ortaya çıkmasını önlediği bize haber verilir. Bu şekilde kurulan durum, bizim bilimsel araştırmalarımızın şartlarının tam bir karikatürüdür. Gözlemler, sözümona medyum denilen, kendilerine bazı «duyusal» yetenekler verilen, fakat asla başka karakter ya da ruh nitelikleri ile bir üstünlük göstermeyen kimseler üzerinde uygulanır. Onlar, eski mucize yaratıcılar gibi bir büyük fikirle, ciddi bir niyetle de hareket etmezler. Büsbütün aksine, gizli kuvvetlere inanan insanların gözünde bile, güvene layık olmayan kimseler gibi görünürler; medyumlar arasından çoğunun sahtekâr çıktığı kabul edilmiştir ve biz ne olursa olsun, başkalarından da aynı şeyi umabiliriz. Onların deneyleri bize, açıkgözlük oyunları ya da hokkabaz numaraları etkisi yaparlar. Hiçbir za-

man, oturumları sırasında ne yararlanılabilir bir olgu yaptıkları, ne de yeni bir enerji kaynağı sundukları görülmüştür. Elbette, silindir şapkasından güvercinler çıkaran hokkabazdan, güvercin sevenlerin birşey kazanması beklenilmez.

Kendimi, zihnen, kolayca nesnelliğin gereklerine uymaya istekli olarak gizli şeyler bilgisi oturumlarında hazır bulunmaya karar veren bir adamın yerine koyabilirim. Adam, bir an sonra, kabul ettirilmek istenen garip fikirlerden yorulmuş, usanmış olarak hiçbir şey öğretilmemiş halde eski kanılarına geri döner. Bu adama, böyle birşeyin doğru olmadığı, bazı olayları incelemek isteyen herhangi bir kimsenin önceden onların niteliği ya da görünüşlerinin şartları üzerine karar vermemesi gerektiği itirazı ileri sürülebilir. Aksine, bunların üstünde durması, kontrol yapması ve güvenlik tedbirlerini alması uygun olur. Bunlar yardımıyla insan, medyumların ikiyüzlülüğünü önlemeye çalışır. Ne yazık ki, bu modern kontrol tekniği, gizli şeyler biliminin gözlemlerini daha zor kılmıştır. Gizli şeyler bilgisi, özellikle güç, çeşitli başka faaliyetler gibi açıktan açığa yapılmayan bir sorun olmuştur. Bu sorun üzerinde uğraşan araştırıcıların bir sonuca varacağı ana kadar ona sadece kuşku ve güvensizlikle bakılacaktır

Bu uydurmaların en akla yakınlarına göre, gizli şeyler bilgisinde henüz tanınmamış olguların bir gerçek çekirdeği olabilir ki, aldatma, uydurmacılık, onun çevresine açılması çetin bir örtü sarmıştır. Fakat yalnız, çekirdeğe nasıl yanaşmalı? Soruna hangi noktadan girmeli? Burada rüyanın bize büyük yardımı dokunacağını, bütün bu karmakarışık şeyler yığı-

nından bizi telepati 'tema'sını çıkarmaya götüreceğini düşünüyorum.

Size öğretecek pek az şeyim var. Sadece minicik bir olguyu anlatacağım. Benden, fazlasını beklememeniz için hemen size rüyanın telepati ile az bağlantısı olduğunu söylüyorum. Telepati rüyanın esası üzerine hiçbir ışık tutmamaktadır; buna karşılık rüya da telepati gerçeğine doğrudan doğruya hiçbir delil sağlamamaktadır. Telepati olayı aslında rüyaya hiç de bağlı değildir, uyanıklık halindeyken de görülebilir. Rüya ile telepati arasında bir yaklaştırma yapılmasına imkân veren tek motif, uykunun, telepati mesajlarının alınmasına özellikle elverişli olmasıdır. Bu halde, telepatik denilen rüya meydana gelir ve bu tahlil edilerek, telepati haberinin günün bütün öbür kalıntıları gibi aynı rolü oynadığı, rüyaya katılmış olan eğilimlerini onlar gibi işleyip değiştirdiği kanısına varılır.

Telepatik gibi görünen bir rüyanın analizi, anlamsızlığına rağmen, bana bu konferansta hareket noktası olmaya yaramış bir olguyu gözlemleme imkânı vermiştir. Bu konudaki ilk bildirimi 1922'de yapmıştım. O sırada ancak tek gözlemi kullanabilmiştim. O zamandan bu yana başkaları gelip eklendi; fakat ben bu ilk örneği ele alıyorum, çünkü onu anlatmak daha kolaydır ve bununla sizi hemen **in medias res** (meselenin ortasına) koyacağım.

Söz götürmez derecede zeki ve kendi anlattıklarına göre, «asla gizli şeyler bilgisiyle büyülenmemiş» olan bir adam, bana pek tuhaf bulduğu bir rüya dolayısıyle mektup yazıyor. Önce, bu adamın şefkatle sevdiği, kendisine çok bağlı bir kızı olduğu-

nu söyleyelim. Kızı uzak bir yerde evlidir; gebedir ve Aralık ayı ortasına doğru doğum yapacaktır. Oysa adam, 16 Kasımı 17'ye bağlayan gece, karısının ikiz dünyaya getirdiğini rüyasında görür. Aslında doğrulanamayan birtakım yararsız ayrıntıları geçelim. Rüyasında doğurduğunu gördüğü kadın, ikinci karısı, kızının üvey anasıdır. Adam, eğitici niteliklerini tanımadığı bu kadından çocuk sahibi olmayı istememekte ve rüyayı gördüğü sıralarda da, onunla çoktandır cinsel ilişkileri kesmiş bulunmaktadır. Bana yazması, rüya öğretisinden zaten şüphe ettiğinden değil, görülen rüyanın içeriği ile böyle bir şüphenin doğrulanacağındandır. Çünkü rüya, onu görenin isteklerinin aksine, bu kadının ana olmasına izin vermektedir. «Hiçbir şey,» diyor, «bu istenmeyen olayın gerçekte olabilmesinden daha çok korku vermez.» Onu, rüyasını anlatmaya götüren şey, 18 Kasım sabahı kızının ikiz doğurduğunu bildiren bir telgraf almış olmasıdır. Telgraf 16-17 Kasım gecesi, hemen hemen karısının çocuk doğurduğunu rüyada gördüğü saatta çekilmiştir.

Adam bana, benim görüşüme göre rüya ile olgunun uygunluğunun bir rastlantıya bağlı olup olmadığını sormaktadır. Bu rüyayı telepatik olarak nitelendirmeye cesaret edemiyor, çünkü rüyanın içeriğini gerçek olaydan ayıran, esas gibi görünen, yani, doğuran kimsedir. Fakat bana mektup yazan adamın belirttiği noktalar, onun gerçek bir telepati rüyası görmüş olduğunu düşünmeme imkân verdi. Kızı, şüphesiz ki, «acılı saatlarinde özellikle onu anmış»tı.

Bayanlar, Baylar, eminim ki şimdi siz kendi ken-

dinize bu rüyayı açıklıyor ve niçin size anlattığımı anlıyorsunuz. İşte, karısından memnun olmayan bir adam; ilk karısından doğmuş olan kızı gibi bir eşi olmasını isterdi. Tabii bilinçaltında, bu «gibi» kelimesi silinmiştir. Oysa bu adam geceleyin telepatik bir mesaj alıyor: Kızı ikiz dünyaya getirmiştir. Rüyanın hazırlanışı bu haberden yararlanıyor, bilinçsizlik onun üzerinde, kızını ikinci karısının yerinde görmek arzusunu harekete geçiriyor ve böylece isteği maskeleyen ve mesajın şeklini değiştiren garip rüya görülüyor. Diyelim ki, rüyanın yorumlanması, bize telepatik bir rüya söz konusu olduğunu göstermiştir; psikanaliz, onun yardımı olmadan bulamayacağımız şeylerin gerçek bir durumunu keşfetmiştir.

Bununla birlikte, buna o kadar güvenmeyiniz: Rüyanın bütün yorumlanmasına rağmen telepatik şeylerin durumunun nesnel gerçekliğine dokunan hiçbir şey öğretmemiştir. Belki başka türlü açıklanmaya elverişli bir görünüş söz konusudur. Belki de bu adamın rüyasının gizli düşünceleri şunlar olmuştur: Tahmin ettiğim gibiyse, kızımın bugün doğurması gerekmektedir, hesaplarında bir aylık bir yanlış yapmıştır. Son defa onu gördüğümde, görünüşü bana ikiz doğuracakmış inancını vermişti. Ölen karım, çocukları ne kadar severdi! Bu ikizlerin doğuşu onun için ne büyük bir sevinç kaynağı olurdu!

Bunları, rüya görenin, henüz burada anlatılmamış olan bazı çağrışımları üzerine ekliyorum. Böyle bir halde rüya, bir telepatik mesaj olgusundan değil, rüya görenin iyi kurulmuş sanıları sayesinde oluşmuştur; sonuç aynıdır.

Görüyorsunuz ki, rüyanın yorumlanması, telepa-

tiye nesnel bir gerçeğin katılıp katılmamış olduğunu da söylemiyor Mesele, olgunun inceden inceye gözden geçirilmesinden sonra, kararlaştırılmış olamazdı. Ben bu işi ne bu örnekte, ne başkalarında yapabildim. Telepatinin açıklanmasının, bütün açıklamalardan daha kolay olduğunu söylemekle hiçbir şey kazanmadık. En kolay açıklama, mutlaka en doğru olan değildir, çünkü gerçeğin karmakarışık olduğu sık sık görülür. Karar vermeden önce, bütün gerekli güvenlik tedbirlerini alabilmemiz iyi olur.

Şimdi şu 'tema'yı bırakabiliriz: Rüya ile telepati; bu konu tükenmiştir. Fakat iyi dikkat ediniz ki, rüya değil; ama rüyanın yorumlanması, psikanalitik çalışma, bize telepati üzerine bazı görüşler getirmişe benziyor. İşte bunun içindir ki, şimdi rüyayı ihmal edebilir ve psikanalizin kullanılmasının gizli şeyler denilen olgular üzerine ışık serpip serpmeyeceğini araştırabiliriz. Sözgelişi, düşüncenin tümevarımı ya da iletilmesi olayını ele alalım: Bu, telepatiye öylesine yakındır ki, onunla hemen hemen karıştırılabilir. Bu olaya göre, bir kimsede psişik süreç şöyledir: Fikirler, heyecanlar, geçici istekler serbest mekân içinde, onun söz ya da işaretler gibi herhangi bir araç kullanmasını gerektirmeden, başka bir kimseye iletilebilir. Bu olayın garipliğini ve gerçekten olursa, ne pratik bir önem alabileceğini anlıyorsunuz. Geçerken diyelim ki, eski mucize hikâyelerinin en az sözünü ettiği de budur.

Bazı hastaları psikanalizle tedavi ederken, profesyonel falcıların, müşterilerinin düşüncelerinin iletilmesi üzerine özellikle meydana çıkarıcı gözlemler

yapmaya elverişli bir fırsat sundukları izlenimini edindim. Önemsiz kimseler ya da belirsiz meslekle-rle uğraşan **minus habentes** (az yetenekli kişiler) bile söz konusudur. Bunlar, kart açanlar, el falı bakanlar, grafologlar (el yazısından karakter okuyanlar), kendilerini yıldız falı hesaplarına verenler ve böylece müşterilerine geçmiş ya da şimdiki yaşantılarının bazı olaylarını bildiklerini gösterdikten sonra, onlara geleceği söyleyenlerdir. Müşteriler genel olarak bu danışmalardan memnun çıkarlar ve sonradan kehanetler gerçekleşmezse hiçbir kintutarlık göstermezler. Benzer olguların birkaçını ben tanıyabildim ve analitik olarak inceledim. Ne yazık ki meslek sırrı çok sayıda olgular için beni karşınızda susmaya zorluyor, bu da, bu hikâyelerin inandırıcı kuvvetini azaltıyor. Gerçeği bozmayı dikkatle önledim.

Öyleyse kadın müşterilerimden birliyle bir falcının hikâyesini dinleyiniz:

O, kalabalık bir ailenin büyük kızıymış ve çocukluğundan beri babasına son derece bağlıymış. Genç yaşta evlenmiş, evlilik onu tamamen tatmin etmiş. Fakat mutluluğunda birşey eksikmiş: Çocuk. O olmadan sevgili kocası büsbütün babanın yerini alamıyormuş. Hayal kırıklığı ile geçen birçok yıllardan sonra bir jinekologa ameliyat olmaya karar vermiş. İşte o zaman koca, bunun tek sorumlusunun kendisi olduğunu açıklamış; çünkü evlenmeden önce geçirdiği bir hastalık onu kısırlaştırmış. Kadın bu darbeye dayanamamış, nevroza tutulmuş. Şiddetli isteklerden ileri gelen bunaltılar içinde bulunduğu, apaçık bir hal almış. Kocası onu eğlendirmek için, bir iş

yolculuğu nedeniyle yanında Paris'e götürmüş. Orada bir gün otelin holünde otururlarken, her zamankine benzemeyen bir kaynaşma, kadının dikkatini çekmiş; ne olduğunu sorunca «Monsieur le Professeur»ün geldiğini ve büroda konsültasyonlara başladığını öğrenmiş.

O da bir denemeye girişme arzusunu açıklamış; kocası reddetmiş, fakat kadın onun bir anlık dikkatsizliğinden faydalanarak, konsültasyon odasına kaymış ve falcının karşısına çıkmış. Kadın 27 yaşındadır, fakat daha genç göstermektedir. Alyansını çıkarmıştır. Monsieur le Professeur, kadının elini kül dolu bir fincanın üzerine koydurmuş, izlerini inceden inceye gözden geçirmiş, sonra ona, karşılaşmak zorunda kalacağı her türlü savaşmaları anlatmış ve şu avutucu sonuca varmış: Evlenecek ve 32 yaşında iki çocuk anası olacaksınız. Kadın bana bu hikâyeyi anlattığı zaman 43 yaşındaydı, çok hastaydı ve bütün ana olma umudunu yitirmişti. Fal gerçekleşmemişti; fakat ondan hiç de acıyla değil, bütünüyle başka türlü, sanki hoş bir olayı anarmış gibi bir çeşit memnunluk duyarak söz ediyordu. Kehanetin iki rakamının ne anlama geldiğinden hiç mi hiç kuşkulanmadığını görmek kolaydı. Hatta bunların bir anlama gelebileceği kavramına da sahip değildi.

Siz bunu her ilgiden soyunmuş bir öykü gibi bulursunuz ve bunu size ne sebeple anlatmış olduğumu kendi kendinize sorarsınız. Ben de büsbütün, sizin düşüncenize katılırdım, ama —işte şimdi canalıcı noktaya geldik—, analiz bize bu falın inceliklerini vermeseydi... Söylenmiş olan iki rakam, hastanın anne-

sinin hayatında bir rol oynamaktadır. Bu anne geç evlenmişti; o zaman otuzundan yukarıydı ve aile içinde sık sık, kaybolmuş zamanı yakalamak için acele etmiş olduğu tekrarlanıyordu. Çünkü ilk iki çocuğu, -önce bizim hastamız- aynı yıl içinde doğmuştu. İkisinin dünyaya gelişleri arasında en kısa doğum fasılası vardı. Annesi 32 yaşında, gerçekten iki çocuğa sahip olmuştu. İşte hastama Monsieur le Professeur'ün dedikleri: «İçiniz rahat etsin, henüz pek gençsiniz, annenizle aynı kadere sahip olacaksınız. O da ancak uzun bir bekleyişten sonra çocuk yapmıştı. 32 yaşınızda iki çocuk anası olacaksınız.» Annesiyle aynı kaderde olmak, babanın yanında onun yerini almak. O, bunu coşkuyla istememiş miydi? Şimdi ona acı çektirmeye başlayan şey, isteğin gerçekleşmemesi değil midir? Fal ona her şeye rağmen dileğinin yerine geleceğini bildirmişti; o halde, kâhine karşı sempatiden başka bir his duyulabilir mi?

Fakat Monsieur le Professeur'ün gelip geçici bir müşterinin samimi aile tarihlerinden haberi olduğunu mu düşünüyorsunuz? Hayır, bu imkânsızdır. Öyleyse, ona kehaneti içinde iki rakamın yardımıyla hastanın en ateşli ve en derin arzusunu belirtmeye imkân vermiş olan kavramı nasıl açıklarsınız? Bunu açıklamanın iki yolu vardır. Ya, bana anlatıldığı gibi değildir, başka şekilde geçmiştir ya da düşünce iletiminin gerçek bir olay olduğunu kabul etmek gerekir. Doğrusu, hasta 16 yıllık bir aradan sonra, bu anıların içine bilinçaltından çekip çıkardığı iki rakamı kendisi sokmuştur diye düşünülebilir de. Hiçbir şey böyle bir varsayım yapmama izin vermez, ama onu atamam ve

sizin düşünce iletiminin gerçekliğine inanmayı kabul etmeye daha yatkın olacağınızı sanırım.

Eğer bu sonucun lehine karar verirseniz, yalnız analizin, gizli şeylerin halini yarattığını ve tanınmaz kılındığı yerde onu keşfetmiş olduğunu unutmayınız.

Benim hastaminkine benzer tek bir hal daha ortaya çıkarılmazsa, insanın omuzlarını silkerek başkasına geçmekle yetinmesi gerekir. Kimse. böylesine geniş kapsamlı bir inanışı tek bir gözlem üzerine kurmayı düşünmez. Fakat benim deneyime inanınız, bu tek bir olgu değildir. Buna benzer bir dizi kehanetler topladım. Hepsi de bana falcının, düşünceleri, özellikle, kendisine başvurmuş olan kimsenin gizli isteklerini açıkladığı izlenimini vermiştir. Bu kehanetleri sanki hastanın kendi kendine meydana getirdiği özel oluşlar, hayal kurmalar ya da rüyalarmış gibi haklı olarak tahlil etmek gerekir. Tabii, sonuçlar her zaman aynı derecede ispat edilebilir olamazlar, bütün olgularından hemen daha akla uygun sonuçlamalar çıkarılamaz; fakat terazi, bütünüyle gerçek düşünce iletimine doğru eğilir gibi görünmektedir. İşlemekte olduğumuz konunun önemi, bütün olguları size anlatmamı gerektirmektedir; ama bu imkânsızdır; çünkü, önce gerekli anlatımlar beni çok uzağa sürüklüyorlar: size vermek zorunda olduğum ayrıntılar beni zorunlu bir gizliliğin kurallarını bozmaya zorladı. Size daha birkaç örnek vererek vicdanımı yatıştırmaya çalışıyorum.

Bir gün bir delikanlı, sadece doktora sınavına girecek olan, ama kendini bunu yapacak halde bulmayan bir üniversite öğrencisi beni ziyarete geldi. Çün-

kü, derslerine karşı bütün ilgisini, bütün zihnini toparlama gücünü, hatta anılarını hatırlama yeteneğini yitirmiş olduğundan yakınıyordu. Bu kafaca kötürümleşmeden önceki olaylar çabuk onaylandı: Büyük güçlükle kendi kendini yendikten sonra hasta düşmüştü. Kız kardeşine karşı pek kuvvetli, fakat daima firenlenen bir aşk duyuyormuş, kız kardeşi de ona karşı sevgi besliyormuş. Her ikisi de aralarında: «Birbirimizle evlenemeyişimiz ne yazık!» diyormuş. Saygıdeğer bir adam bu kızkardeşe âşık olmuş, kız da ondan hoşlanmış, fakat ana-babası evlenmelerine izin vermemiş. Talihsiz çift, erkek kardeşe başvurmuş, o kendilerini desteklemiş. Mektuplaşmalarında aracılık yapmış, onun etkisiyle de ana-baba sonunda razı olmuş. Çiftin nişanlılık döneminde, anlamı kolayca keşfedilen bir olay geçmiş: Delikanlımız, ilerde eniştesi olacak adamla tehlikeli bir dağ gezintisine çıkmış. Yanlarında kılavuz bulunmadığından, yollarını şaşırmışlar ve ölüm tehlikesi geçirmişler. Kız kardeşinin evlenmesinden az sonra da delikanlı sözünü ettiğimiz psişik bitkinlik haline düşmüş.

Psikanaliz sayesinde normal faaliyetini bulduktan sonra, yanımdan ayrılıp sınavlarını başarıyla verdi, fakat aynı yılın sonbaharında oldukça kısa bir zaman içinde gelip beni buldu. Bana, yazdan önce geçmiş garip bir olayı anlattı. Bulunduğu üniversite şehrinde çok tanınmış bir falcı kadın varmış. Hükümdarlık sarayının prensleri bile ona danışmadan hiçbir önemli işe girişmezlermiş. Usulü pek basitmiş: Belli bir kişinin doğum tarihini sorar, öznesi üzerine başka hiçbir bilgi almaz, hatta onun adını bile öğrenmez-

miş. Sonra yıldız falı risalesini karıştırır, uzun hesaplar yapar ve sözkonusu kişi üzerine kehanetlerde bulunurmuş. Hastam, enişteşi için onun gizli sanatına başvurmaya karar vermiş. Gidip kadını görmüş ve gerekli tarihi vermiş. Falcı hesaplarını yaptıktan sonra «söz konusu kimsenin Temmuz'da ya da Ağustos'ta istakozların ya da midyelerin sebep olacağı bir zehirlenme sonucu öleceği»ni bildirmiş. Hasta anlatısını şöyle bağırarak bitirdi: «İşte pek hayret edilecek birşey!»

Önce bu hikâyeyi istemeye istemeye dinlemiştim, fakat bu haykırmayı duyunca hastama şunu sormaktan kendimi alamadım: «Bu kehanette, böylesine hayret edilecek ne görüyorsunuz? Güz sona eriyor, enişteniz ölmemiş, öyle olmasaydı bunu bana çoktan anlatırdın. Demek ki kehanet gerçekleşmemiş.» «Doğru» diye karşılık verdi, «fakat işin tuhafı enişte min istakozlara ve midyelere bayıldığı ve geçen yaz midyeden zehirlendiğidir. Hatta ölümden güçlükle kurtulmuştu.»

Buna karşı hangi itirazda bulunulabilir? Tek bir şey beni kızdırdı: Pek bilgili ve üstelik pek başarılı bir analize uğramış olan delikanlının bağlantıyı iyice kavrayamamış olması. Ben kendi payıma, yıldız falı tabloları yardımıyla, istakoz ya da midyeden ileri gelmiş bir zehirlenmenin önceden görülebileceğine inanmak yerine, hastamın rakibine olan kinini yenmeyi henüz başaramadığını kabulü tercih ederim. Bu kinin içe tıkılması, onu daha önce hasta etmişti. Astroloğun, müşterisinin isteğine uygun bir kehanette bulunmuş olduğunu düşünmek hoşuma gider.

«Enişte m midyelere karşı olan düşkünlüğünü inkâr etmiyor ve bir gün bundan çatlayacak.» Olguyu başka türlü açıklayamayacağımı itiraf ederim. Hastamın benimle eğlenmek istemiş olmasını kabul edersem, o ayrı. Fakat söylediğini ciddiye alır gibi görünüyordu o zaman; ve daha sonra böyle bir kuşkuyu doğrulayacak hiçbir şey yapmadı...

Bayanlar, baylar; şimdi rüya yorumlanmasının, genellikle psikanalizin, gizli şeyler bilgisi için ne yapmış olduğunu biliyorsunuz. Örnekler, psikanalizin gizli şeyleri aydınlığa çıkarma imkânını size sağladığını göstermiştir.

Size bir örnek, benim en çok dikkatimi çekmiş olan bir örnek vereceğim ve sizden de dikkatinizi çok sayıda özellikler üzerine çevirmenizi isteyerek, oldukça ayrıntılar sağlayacağım.

Şimdi beni dinleyiniz. 1919 güzünde, birgün aşağı yukarı saat 10.45'e doğru, Londra'dan gelen Dr. David FORSYTH, ben bir hasta ile çalışırken evime kartını bırakıyor. (Londralı seçkin bir meslektaşımın, birkaç ay süresince üzerinde durmamla, psikanalizin tekniğine başladığını açıklarsam, beni sır saklamaz bir kimse saymayacağınızı sanıyorum.) Bu meslektaşla ancak bir dakika görüşebildim ve daha sonrası için randevu verdim. Dr. Forsyth, haklı olarak ilgimi çeken bir kimseydi; çünkü o, savaştan sonra iyi günler umudu doğmaya başladığı sırada gelen ilk yabancıydı. Bu ziyaretten az sonra, hastalarımdan biri, zeki ve sevimli, aşağı yukarı 45 yaşlarında olan Bay P. geldi. Kadınlar yanında tatsız durumlarda kalması üzerine bir analiz tedavisi geçirmişti. Hastalık belirtile-

rinin uygunsuzluğundan dolayı, analizi uzun zamandır bırakmıştı, ama hasta, devam etmem için diretiyordu. Çünkü babasına karşı duyduğu hisleri benim üzerime aktarmıştı, kendini hoş bir hava içinde hissediyordu. Para meselesi, o zaman bu maddenin pek az oluşu yüzünden ortaya çıkmıyordu bile... Bu hasta ile geçirdiğim anlar ilgi çekici, dinlendiriciydi ve işte bunun içindir ki, tıbbî tedavinin ciddi kurallarına rağmen, psikanalitik çaba önceden tespit edilmiş bir tarihe kadar sürmüştü.

O gün P. yeniden, kadınlarla aşk ilişkilerine tekrar başlamak için yaptığı denemeler sorununa yanaştı. Güzel, çekici, yoksul bir genç kızdan yeniden söz açtı; eğer kızın bakire olması bu çeşit teşebbüsleri engellememiş olsaydı, onun yanında elbette başarı kazanabilirdi. Kızdan bana sık sık söz etmişti, fakat bugün ilk kez, kızın, onun çekinmesinin gerçek motiflerini tabii hiç bilmeyerek, hatta bundan hiç kuşkulanmayarak ona Bay İhtiyat [1] adını takmış olduğunu söyledi. Bu hikâye dikkatimi çekti, Dr. Forsyth'in kartı elimin altındaydı, ona gösterdim.

İşte oldu. Bunu alelade diye niteleyeceğinizi bekliyordum, fakat devam edelim, başka birşey meydana çıkaracağız.

P., gençliğinde birkaç yıl İngiltere'de kalmış; İngiliz edebiyatına karşı canlı bir ilgi duymuştu. İngilizce kitaplarla dolu, zengin bir kitaplığı vardı. Bana onlardan ödünç vermeyi âdet edinmişti. Önceleri pek okumamış olduğum **Barnett** ve **Galsworthy** gibi yazarları tanımış olmamı ona borçluyum. Bir gün bana

---

[1] Almancada ihtiyat, vorsicht'tir. Bu kelimenin okunuşu, Londralı doktorun adını andırıyor.

Galsworthy'nin **The man of property** adını taşıyan bir romanını vermişti. Bunda olay, Forsyte adlı hayalî bir ailenin içinde geçiyordu. Galsworthy muhakkak kî yarattığı esere kendi de vurulmuştu; çünkü sonraki hikâyelerinde, ailenin üyelerini tekrar ortaya çıkarmış, sonunda bütün hikâyelerini **The Forsyte Saga** adı altında toplayıp birleştirmişti. Söz konusu olaydan az önce P., bu seriden yeni bir cilt daha getirmişti. Forsyte adı ve yazarın canlandırdığı bütün tipik çizgiler, benim P. ile olan konuşmalarımda rol oynamıştı. Bunlar düzenli olarak görüşmeye alışmış iki kişinin sık sık kullandığı dilin bir kısmını oluşturuyordu. Oysa bu romanların kahramanlarının adı **Forsyte,** almanca söylenişi bakımından benim Londra'dan gelen ziyaretçimin adı **Forsyth**'ten ve aynı şekilde 'telaffuz' edebileceğimiz anlamlı ingilizce kelime **foresight,** yani tedbir, ihtiyat (Voraussicht ya da Vorsicth) olurdu. Demek ki P., kendi ilişkilerinden, kendisinin bilmediği şartlar dolayısıyle, tam o anda, benim bilmediğim bir ad çekip çıkarmıştı.

İşte, gittikçe daha ilginç oluyor, değil mi?.. Fakat bu dikkate değer olgu, aynı oturum sırasında sağlanan başka iki çağrışımı analizle incelediğimiz zaman bizde daha da çok etki yapacaktır. Belki, söz konusu olayın içinde geçtiği şartların bazı kavramlarını ele geçirmeyi bile başarabileceğiz:

1) Önceki haftanın bazı günlerinde, Bay P.'yi saat 11'de boşuna beklemiştim. Sonunda Dr. Antoine **von Freund**'u kaldığı aile pansiyonunda görmek için çıkmıştım. Bay P.'nin de bu pansiyonda, fakat başka katta oturduğunu öğrenince şaşırmıştım. Bu konuda daha sonra, P.'ye âdeta evinde kendisine bir ziyaret

yapmış olduğumu anlatmıştım. Görmeye gittiğim kimsenin adını söylememiş olduğumu pek iyi hatırlıyorum. Oysa hemen hastam, kendi lakabı B. von Vorsicht (İhtiyat)'tan söz ettikten sonra bana sormuştu: «Acaba Halk Üniversitesi'nde İngilizce öğreten Bayan Freud-Ottorega, kızınız mıdır?» Ve görüştüğümüzden beri ilk defa olarak, her zaman memurların, müstahdemlerin, mürettiplerin yaptığı gibi adımı bozmuş **Freud** yerine **Freund** şeklinde söylemişti.

2) Aynı oturumun sonunda bana, bir sıkıntı izlenimi bırakarak kendisini uyandıran bir rüyayı anlatmış, «gerçek bir kâbus,» demişti. Bana, o sıralarda kâbus anlamına gelen ingilizce kelimeyi hatırlayamadığını ve onu birisi için **a mare's nest** sözüyle çevirdiğini eklemişti. Bu saçma birşeydi; çünkü **a mare's nest**, inanılmaz bir hikâye, bir haydut hikâyesiydi. İngilizce'de ise kâbusa **night mare** deniliyordu. Bu fikir bana şu elemana öncülük eden şeyle ortaklaşa bir noktaya sahip gibi görünmüştü. Bu eleman ingilizceydi. Yine bu fikir bana, bir ay önce geçmiş bir olayı hatırlatmıştı. P., büromda bulunuyordu o sırada. Bir ziyaretçi birdenbire çıkagelmişti; bu, uzun zamandır görmediğim sevgili bir dostum, Londralı doktor Ernest Jones'tu. Ona başka bir odada P. ile konuşmanın bitmesini beklemeye gitmesini işaret etmiştim. P. ise, bekleme salonumda bulunan bir fotoğraftan dostumu tanımıştı ve hatta onunla tanıştırılmak isteğini göstermişti. Oysa Jones, kâbus **(night mare)** üzerine bir monografi yayınlamıştı; P.'nin bu etüdü okuyup okumadığını bilmiyordum, çünkü psikanalitik eser okumaktan kaçınıyordu.

Önce size, P.'nin verdiği düşünce çağrışımlarının analizle nasıl yorumlanabileceğini göstermek ve motiflerinin ne olduğunu bulmak isterdim. Forsyte ya da Forsyth adı karşısında P., benimle aynı durumda bulunuyordu ve aslında bu adı taşıyan romanın kişilerini tanımış olmamı ben ona borçluydum. Beni şaşırtan, onu, hastamın birdenbire yeni bir olaydan hemen sonra söylediğini işitmem olmuştu; Londralı doktorun gelmesi, bana, bunu başka bir görüş noktasından da ilginç kılmıştı. Bununla birlikte, bu oturum sırasında ortaya çıkan ad, görünmesinden daha az ilgi çekici değildi. Çünkü P., «Romanın size tanıtmış olduğu Foryte adını düşünüyorum,» diye bağırmamıştı. Hayır, önceden söz konusu kaynakla bilinçli bağlantı kurmaksızın onu kendi öyküsü içine kaydırmayı bilmişti. Ve böylece, onu bu sefer hikâye içine atmıştı. Oysa olay önceden hiçbir zaman 'vuku bulmamıştı' Fakat o şunu da eklemişti: «Ben bir Forsyth'im, genç kız beni böyle çağırıyor.» Bu cümle içindeki kıskançça hak iddiası ve onda anlatım bulmuş olan kendi kendinin melankolik çöküntü karışımı nasıl farkedilmez? Bunu şu şekilde tamamlayarak yanlış yola gitme tehlikesine girilmiyor mu? «Bu yabancının gelişiyle bu denli ilgilenmeniz beni üzüyor. Bana dönünüz artık. Ben kendim de bir **Forsyth** değil miyim? Fakat genç kızın dediği gibi sadece Bay **Vorsicht.**» Sonra düşüncesi, İngiliz öğe sayesinde, onlarda kıskançlık doğurmaya yarayan geçmiş iki duruma doğru yöneliyor: «Birkaç gün önce siz evime geldiniz, ama ne yazık ki görmek istediğiniz ben değildim. **B. Freund** adında birine gittiniz.» Ve bu düşünce, ona Freud adını bozdurarak Freund şeklinde söylettiriyor.

Bana Madam Freund-Ottoreda'dan söz etmesi, bu kadının ingilizce hocalığı niteliğinin, görülen çağrışıma imkân sağlamasındandır. Bütün bunlara, başka bir ziyaretçinin birkaç hafta önce gelen ve hastanın onun karşısında kendini aşağı durumda hissederek aynı şekilde kıskanmış olduğu birinin anısı bağlanıyor. Çünkü, Dr. Jones kâbus üzerine bir yazı yayınlamıştı; oysa P., üstelik kendini böyle rüyalar görmeye yatkın duyuyordu. **A mare nest** konusunda yapmış olduğunu söylediği yanlışlık aynı çağrışıma katılıyordu ve anlamı da şuydu: «Ben ne gerçek bir İngiliz, ne gerçek bir Forsyth'im.»

Kıskançlığına gelince, onu anlaşılmaz ve yersiz diye niteleyemezdim. Analizin ve dolayısıyle bağlantılarımızın yabancı öğrenciler ya da hastalar Viyana'ya gelir gelmez kesileceğini haber vermişti ve bu öyle olmakta gecikmemişti. Fakat bugüne değin yaptığımız, analiz çalışmasının ancak bir parçasıydı; aynı saatte ortaya çıkmış ve aynı motiften doğmuş üç fikrin açıklamasını vermiştik. Bu fikirlerin düşünce iletimi olmaksızın doğabilmesinin ya da doğamamasının az önemi vardır; düşünce iletimi bu üç fikrin herbirinde bulunur ve böylece üç ayrı soru ortaya çıkabilir: P., Dr. Forsyth'in bana tam ilk ziyaretini yapmış olduğunu bilebilir miydi? P., Jones'un kâbus üzerine bir eser yazmış olduğunu biliyor muydu ya da fikirleri içinde meydana çıkan bu şeyler asıl benim bildiklerim miydiler? Düşünce iletimi sayesinde her sonuçlama ancak üç çeşit soruya bağlı olacaktır. Bu an için birincisi ile uğraşmıyoruz, öbür ikisinin işlenmesi daha kolay. Pansiyonu ziyaret olgusu bize, ilk bakışta özellikle kanıtlayıcı gibi görünüyor. Rastlantıyla

ve şaka olsun diye, evine yaptığım ziyareti anlatırken kimsenin adını vermemiş olduğumdan eminim. Bay P.'nin, söz konusu kimsenin adını aile pansiyonundan öğrenmiş olması ihtimali de pek zayıf. Daha çok, bu adamın varlığından haberi olmakta devam ettiğine inanıyorum. Fakat bu olgudan doğan kandırıcı kuvvet, bir rastlantıyla baştan aşağı yıkılmıştır. Pansiyonda ziyaretine gittiğim adamın sadece adı **Freund** değildi,o herkes için gerçek bir **dost**'tu (1). Yayınevimizin kuruluşunu onun eliaçıklığına borçluyuz. Dr. Antoine von Freund'un erken ölümü, biraz sonra **Karl Abraham**'ınki gibi psikanaliz davasının uğradığı en büyük bahtsızlıklardan biri olmuştur. Belki o zaman P.'ye, pansiyonunda bir dostu (Freund) görmeye gittiğimi söylemişimdir. Bu halde ikinci çağrışım gizli şeyler bilgisi bakımından bütün ilgisini yitirmektedir.

Üçüncü fikrin sebep olduğu izlenim de çabuk dağılmaktadır. Asla psikanaliz eserleri okumayan P., Jones'un kâbuslar üzerine bir çalışma yayınlamış olduğunu bilebilir miydi? Evet, kendisinde kitaplarımızdan bazıları vardı ve onların kapakları üzerinde yeni yayın adlarını böylece okumuş olabilirdi. O halde, kendimize bu yolda bir görüş sağlamayı başaramayacağız. Gözlemimin başka birçok benzeri çalışmalarla ortaklaşa bir yanlışlıktan kurtulamamasına üzülüyorum: Çok sonra yazılmış ve Bay P. gözden kaybolduktan sonra tartışılmış olması. Söz konusu olgularla ilgili başka ince noktalar elde etmek benim için imkânsızlaşmıştı.

---

(1) Dost kelimesinin almancası Freund'dur.

O halde birinci fikre, ayrık olarak farzedildiğinde bile düşünce iletiminin görünen olgusu lehinde söz eden fikre dönelim. P., bir çeyrek saat önce Dr. Forsyth'in beni görmeye gelmiş olduğunu bilebilir miydi? Hatta onun, bu doktorun varlığından ya da Viyana'da bulunduğundan haberi olması mümkün müydü? Bu iki soruya, olumsuz karşılık verme arzusuna boyun eğmemek gerekir. Kısmen olumlu bir karşılık verme yolu görüyorum. Çünkü, belki Bay P.'ye analiz pratiğine başlamak üzere gelecek bir İngiliz hekimini beklediğimi anlatmışımdır. Bu, Dr. Forsyth'in gelmesinden birkaç ay önce benimle mektuplaşarak anlaştığı 1919 yazı içinde olmuş olabilirdi. Belki de, olgu bana pek inanılmaz gibi göründüğü zaman adını söylemiş olabilirim. Eğer öyle olmuşsa bunun anısını saklamış olurdum. Çünkü, bu özel adın çeşitli anlamları sebebiyle bir konuşma geçerdi. O halde olay ortaya çıkmış, ben tamamen unutmuşumdur; öyle ki, oturum sırasında bu B. von Vorsicht lakabını öğrenerek sanki burada bir mucize varmış gibi hayret edebilmiştim. İnsan şüpheci olmakla övünürse, bazan kendi şüpheciliğinden şüphe ettiği de olur. Belki benim içimde 'harikulade'ye karşı gizli bir eğilim, sırlı olayların ürünlerini istekle toplamaya yönelten bir eğilim vardır.

'Harikulade'nin bir kısmı böylece ortadan kaldırılınca, çalışma bitmemiştir. Yapılacak başka bir iş vardır ve hepsinin en çetini de budur. P.'nin, sonbaharda Viyana'yı ziyaret etmesi beklenen bir Dr. Forsyth'in varlığından haberi olduğunu kabul edelim; bu doktorun tam geleceği güne dair bilgi sahibi olduğu nasıl açıklanabilir? Elbette bu olgu rastlantıya bağla-

nabilir, yani açıklama aramak gerekmez, fakat rastlantı meselesinden başka birşey olmayacağını iyi belirtmek ve size, beni görmeye gelen ve benim ziyarete gittiğim kimselere karşı gerçekten kıskançlık düşüncelerinin söz konusu olduğunu göstermek için P.'nin yine başka iki fikrini belirtmiştim. Hiçbir ihtimali bir yana atmamak için beni özel bir sinirlilikle gözlemiş ve bazı sonuçlar çıkarmış olduğunu kabul etmeye de çalışabiliriz. Yine, İngiliz'den ancak bir çeyrek saat sonra gelmiş olması dolayısıyle yolda onunla karşılaştığını, karakteristik Anglo-Sakson tipi sebebiyle onu tanımış olduğunu kurmaya ve kıskançlık olgusunu düşünmeye de izin verilebilir: «İşte, gelişi analizimi sona erdirecek olan Dr. Forsyth. Herhalde Profesör'ün evinden dönüyor.» Bu akla uygun yürüyüşleri daha ileri götüremem. Bir kere daha bir **non liquet** [1] üzerinde kalacağız; fakat, itiraf edelim ki, benim görüşümce terazi burada da düşünce iletimi yanına doğru eğilmektedir. Zaten, analiz sırasında, benzer olgular karşısında kendimi yalnız bulmuş değilim. **Héléne Deutsch** 1926'da, benzer gözlemler yayınlamış ve onların belirtilerini hasta ile analizci arasındaki geçiş bağlantıları yoluyla incelemiştir.

Unutmayınız ki, burada bu meseleyi psikanalize yaklaştığı ölçüde inceledik. Bundan on yıl önce, ufkumda bu gizli olayların meydana çıktığını gördüğüm zaman ben de, bizim bilimsel dünya anlayışımızı tehdide gelmeleri korkusunu duydum. Eğer gizli şeyler bilgisinin bazı verileri doğrulansaydı, bizim anlayışımız, yerini ispiritizmaya ve mistisizmaya bırakırdı.

Şimdi fikrimi değiştirdim. Benim anladığıma göre, gizli şeyler bilgisinin verileri arasında doğru ta-

---

(1) Açık olmayan.

nınacak olanları, bilimin içine almasının ve kullanmasının imkânsızlığına inanma yerine, buna biraz şans tanımalıdır. Ve özel olarak düşüncenin iletimi, bilimsel -karşıtları mekanik diyorlar- düşünce tarzının pek güçlükle kavranabilen ruh dünyası üzerinde yayılmasını elverişli kılacak gibi görünüyor. Telepati olayı ile, belli bir kimse tarafından yapılmış psişik eylem, başka bir kimsede benzer bir eylemin gerçekleşmesini meydana getirmelidir. İki psişik eylem arasında doğan şey, kolayca fiziksel hareket noktalı ve psişik varış noktalı bir olay olabilir.

Eğer telepati gerçekten varsa, varlığına kanıtlar bulma güçlüğüne rağmen, sık sık beliren bir olay gibi kabul edilebilir. Onu, çocuğun ruh hayatında bulunca hiç şaşmamalıyız. Çocuk sık sık, ana-babasına açıklamadığı halde, düşüncesinin onlar tarafından bilindiğini sanmaz mı? Yetişkinlerin, Tanrı'nın her şeyi bildiği inancı, belki de her yerde meydana gelen bu çocuk düşüncesinin tıpkısıdır.

(Beşinci Konferans)

Kadınlık

KADINLIK SORUNU, erkek olduğunuzdan, sizi ilgilendirir. Aranızda bulunan kadınlar için bu sorun yoktur. Çünkü onlar sözünü ettiğimiz 'muamma'nın kendileridir. Bir insana rastladığınızda, hemen kadın mı, erkek mi olduğunu görürsünüz; hatta onda, gözünüze çarpan ilk şey budur; bu ayırt etmeyi son derece güvenle yapmaya alışmışsınızdır. Oysa, anatomi bilimi, ancak tek bir noktada sizin kadar olum-

lu görünür; bize 'erkek olan'ın erkeklik öğesi spermatozoid ve onu içine alan şey olduğunu öğretir. Dişi olan, yumurtalık ve onu barındıran organizmadır. Yalnız cinsel fonksiyona yarayan bazı organlar, her iki cinste de örgütlenmişlerdir. Bunlar, belki de tek bir düzenlenişin iki ayrı özel şeklini göstermektedirler. Ayrıca öbür organlar, vücudun yapılışı, dokular, cinsin etkisi altında kalmıştır; fakat ikinci derecede denilen bu cinsel karakterler kararlı değildirler, değişebilirler.

Nihayet bilim size, beklenmedik ve duygularımızdaki karışıklığı atmaya pek yarayan bir olguyu öğretiyor. Erkeklik aygıtlarından bir kısmının kadında, kadınınkilerin de erkekte bulunduğunu gösteriyor. Bu olguda, sanki birey açıkça dişi ya da erkek değilmiş gibi bir çift-cinsellik, **biseksualite** ortaya çıkarıyor. Fakat, aynı zamanda var olan bu iki karakterden biri daima öbürüne üstün bulunmaktadır. Şuna inanınız ki, bireydeki erkeklik ve dişilik oranı son derece değişiktir. Ne de olsa bazı pek az bulunur haller dışında, bir kimsede tek bir tür cinsel üretim vardır: Yumurtacık ya da meni. Bütün bunlar, muhakkak ki pek can sıkıcıdır ve sizi belki de erkekliğin ya da kadınlığın, anatominin kavrayamadığı, bilinmez bir karaktere bağlı olduğu sonuçlamasını çıkarmaya götürür.

O halde psikoloji bu sorunu çözümleme gücüne sahip midir? Biz bazı psişik özelliklerin erkekçe ya da kadınca olduğunu, onları aynı şekilde psişik alana, çiftcinselliğe aktararak kabul etmeye alışmışızdır. Bir kimsenin erkek ya da dişi olduğunu, şu durumda erkekçe, öbüründe kadınca davranmış olmasından dolayı söylüyoruz; fakat çok geçmeden öğreneceksiniz ki, böyle yaparak yalnız anatomiye ve genel anlaşmaya saygı göstermiş oluyoruz.

Kurulan ayırt etme şekli psikolojik bakımdan değildir. Genellikle, «erkekçe» kelimesini «aktif» anlamda, «kadınca» kelimesini «pasif» anlamında kullanıyorsunuz. Bu sebepsiz değildir. Erkek cinsellik hücresi aktiftir, hareketlidir, kadınlık hücresinin karşısına gider, yumurtacık ise hareketsiz, pasiftir. Bundan başka, erkeğin ve dişinin cinsel ilişki sırasındaki davranışları ilkel cinsellik organizmasının davranışının tıpkısıdır. Erkek göz diktiği dişiyi hırsla kovalar, yakalar ve onun içine girer. Fakat psikolojik bakımdan erkeklik karakterini, sadece saldırganlık etkenine indiriyorsunuz böylece. Bunu yaparken temel birşey bulduğunuz besbelli değildir: Çünkü, bazı hayvanlarda dişilerin erkeklerden daha kuvvetli ve daha saldırgan olduğunu hatırlarsınız; bu hayvanların erkekleri ancak çiftleşme eyleminde aktif görünürler. Sözgelişi örümceklerde böyle olur. Dişiye özgü gibi görünen kuluçkaya yatmak, yavrulara bakmak gibi fonksiyonlar hayvanlarda zorunlu olarak dişi cinsinin payına düşen işler değildir. Bazı üstün hayvanlarda, dişi ile erkek, yavrulara nöbetleşe bakarlar; hatta yalnız erkeğin kendini bu işe verdiği de olur.

İnsanın cinsel hayatı ile ilgili olarak, çabucak görürsünüz ki erkeğin davranışını aktiflikle, kadının davranışını pasiflikle nitelemek yetmez. Anne her bakımdan çocuğuna karşı aktiftir ve süt vermeden söz ettiğiniz zaman, çocuğun meme emdiğini ya da kadının çocuğu emzirdiğini söyleyebilirsiniz.

Belki kadınlığın psikolojik anlamında pasif amaçlara bir eğilim beslemekle karakterize olduğu söylenebilir ki bu, sözü edilen pasiflikle aynı şey değildir. Çünkü, pasif amaçlara varmak için de bazan büyük bir aktiflik göstermek gereklidir. Kadında, cinsel

fonksiyondaki rolünden dolayı, pasif davranışlara ve amaçlara doğru daha belirli bir eğilim, o örnek alınan cinsel karakterin her olguda az çok geniş ya da sınırlı olmasına göre kuvvetlenen ya da hafifleyen bir eğilim bulunabilir.

Bununla birlikte, kadını pasif durumlara yerleştirmeye giden toplumsal örgütlerin bile etkisini önemsiz saymaktan sakınalım. Bütün bunlar henüz pek karanlık kalıyor. Dişilikle dürtüsel hayat arasındaki bağlantıyı da ihmal etmeyelim. Sosyal kurallar ve onların özel yapıları, kadını, saldırgan içgüdülerini içe tıkmaya zorlamaktadır ki, içeri doğru yönelmiş yıkıcı eğilimleri erotikleştirmeyi başaran mazoşik eğilimler bundan ileri gelmektedir. Demek ki mazoşizm, söylendiği gibi, esas olarak dişildir. Fakat o halde işi, mazoşik erkeklere rastladığımızda (hiç de az değildirler), onların karakterlerinde açıkça dişil olan yanlar gösterdiklerini söylemeye getirmiş olacaksınız.

İşte böylece, psikolojinin bile kadınlığın sırlarının anahtarını bize vermediğini öğrenmeye hazırsınız. Şüphesiz, bize ışık başka yerden gelecektir; fakat ancak canlı varlıkların iki cinsindeki ayırt edici özelliğin, hiç bilmediğimiz yürüyüşün nasıl meydana geldiğini öğrendikten sonra... Şu var ki, cinsiyetlerin ikiliği, organik hayatın çok şaşırtıcı bir karakteridir. Bu, onu cansız tabiattan açıkça ayıran bir karakterdir. Ama dişil üreme organlarından dolayı dişilikle nitelendirilmiş olan kişiler, bize aslında geniş bir inceleme alanı sunuyorlar. Kadının ne olduğunu anlatmak –gerçekleşmeyecek iş– psikanalize ait değildir, psikanalizin işi çift cinsiyetli çocuğun nasıl kadın olduğunu araştırmaktır. Bu son yıllarda mükemmel «kadın meslektaşlar»ımızdan çoğu, analizler sırasında

bu sorunu incelemeye girişmiş, bu da bizi birçok noktalarda aydınlatmıştır. Cinslerin ayrılığı yüzünden, kadınlık konusundaki tartışmalarımız hayli acı olmuştur.

Bizim bu cinsellik incelememizde iki ispatlama yapmamızı beklemeniz gerekir. İlk planda, gözlemliyoruz ki, beden yapısı henüz burada fonksiyona dirençsiz boyun eğmemektedir ve ikinci planda, kesin dönemeçler daha ergenlikten önce hazırlanmış ya da aşılmış bulunmaktadır. Erkek çocuğun ve kız çocuğun gelişmesini kıyaslayarak, kız çocuğun normal bir kadın haline gelebilmesi için daha ağır ve daha karışık bir evrime uğraması ve erkeklerde karşılığı olmayan iki güçlüğü yenmesi gerektiğini ortaya çıkarıyoruz. Sorunu başlangıcından alalım. Besbelli ki, oğlan çocukla kız çocukta malzemenin farklı olduğunu bulmak için psikanalizin yardımına hiç ihtiyaç yoktur. Üreme organlarının kuruluşundaki ayrılığa, söz edilmesini gerektirmeyecek kadar pek bilinen farklı beden belirtileri eşlik eder. Aynı şekilde dürtüsel oluşlarda da bazı başkalıklar, dişi yaratığın sonra ne olacağını kestirmemize imkân verir.

Küçük kız, genel olarak daha az saldırgan, daha az inatçı, kendisini daha az beğenmiş ve aynı zamanda okşanmaya daha istekli, daha uysal ve küçük oğlandan daha bağımlı olarak görünür. Kakasını tutması, ona daha kolay, daha çabuk öğretilir ki bu, şüphesiz bir uysallığın sonucudur. Sidik ve kaka çocuğun kendine bakan kimselere ilk armağanlarıdır: Çocuğa dışkı fonksiyonuna egemen olmayı öğreterek çocuksu dürtüler üzerinde ilk zafer kazanılmaktadır. Eşit yaştaki kız,

oğlandan daha zeki, daha çabuk, dış dünya bakımından da daha iyi hazırlanmış, aynı zamanda en kuvvetli amaç bağlanımına uğrar gibi görünür. Bu gözlemlerin, kesin belirtmelerle doğrulanmış bulunup bulunmadığını bilmiyorum; fakat her ne olursa olsun, iyi düzenlenmiş kalmaktadır. Bu nedenle kız çocuğu zekâ bakımından geri gibi kabul edilemez. Bununla birlikte, bu cinsel ayrılıklar burada pek önemli değildirler; değişiklikler tarafından silinebilir ve biz doğrudan doğruya izlediğimiz amaçta onları bir yana bırakabiliriz.

İki cinsin bireyleri, libidonun ilk aşamalarını aynı şekilde geçer gibi görünmektedirler. Beklenilenin aksine küçük kız, sidik - anüs aşamasında küçük oğlandan daha az saldırganlık göstermez. Çocuk oyunlarının analizi, kadın analizcilerimize, küçük kızın saldırganlık itmelerinin daha az canlı ve daha az sayıda olmadığını göstermiştir. Fallus evresinin başından beri benzerlikler ayrılıklardan çok daha fazla dikkati çekicidir. Bu evreye gelen oğlan çocuk, bilindiği gibi, küçük penisi sayesinde şehvetli duygular sağlamayı öğrenir. Bu kamçılamalar cinsel ilişkilerin bazı görünüşleri ile bağlıdırlar. Kız çocuk, bu amaç için, henüz pek küçük olan klitorisini kullanır. Onda bütün mastürbasyon eylemleri, penisin bu eşiti ile ilgili görülür ve her iki cins için, asıl dişil olan vagina henüz keşfedilmemiştir. Kimsenin, erken uyanan vagina duyusundan söz etmediği doğrudur; fakat bunları anüs ya da kulak içi duyularından ayırmak epey zor gibi görünmektedir ve bunlar hiçbir halde büyük bir rol oynayamazlar.

Fallus evresi süresince, başlıca şehvet uyandı-

rıcı bölgeyi klitorisin teşkil ettiğinden emin olabiliriz. Fakat bu hal kalıcı değildir, kadınlık şekil bulmaya başladıkça klitorisin duyarlığının tümünü ya da bir kısmını bırakması ve bundan dolayı vaginanın önem kazanması gerekmektedir. İşte, kadının gelişmesi sırasında yenmek zorunda olduğu iki güçlük budur. Oysa daha uygun durumda olan erkek, cinsel olgunlaşması süresince, ilk cinsel açılma çağında şöyle böyle başladığı şeyi sürdürmekten başka iş yapmaz.

Klitorisin rolü üzerine daha sonra döneceğiz. Şimdi, evrim boyunca yenilmesi gereken ikinci güçlüğü ele alalım. Erkek çocuğun ilk aşk hedefi annesidir. Oidipos kompleksi'nin oluşumu sırasında ona ve bütün hayatı süresince de ona bağlı kalır. Kızlar için de ilk hedef anne ya da onun yerini alan kimsedir: Sütnine, çocuk hizmetçisi v.b... İlk hedefe bağlanımlar başlıca hayatî ihtiyaçların tatmininden doğar. Bakım, her iki cinsten çocuklar için aynı değerdedir. Bununla birlikte, Oidipos bağlanımı durumunda kız, aşkını babası üzerine aktarır ve evrim normal olarak yürürse, bunu, baba hedefinden kesin hedef seçimine geçirmesi gerekir. Böylece hem şehvet uyandırıcı bölgeyi hem de hedefi değiştirmek zorunda görür kendini. O zamandan başlayarak, bu değişimin nasıl olduğunu, neden önceleri annesine bağlı olan kızın babasına bağlandığını, başka bir deyişle, erkeklik evresini, biyolojik olarak yöneltildiği kadınlık evresine doğru nasıl geliştirdiğini sormaktayız.

Şimdi, kızın annesi için olan bu libido duygularının neden ibaret olduğunu bilmek isterdik: Bunlar

çoktur; çocuk cinselliğin üç evresinde devam ederler ve ağız, sidik-anüs ve fallus istekleriyle belirtilerek onlardan herbirinin karakterlerini alırlar. Bu istekler, aktif ya da pasif heyecanlarla belirtilirler ve cinslerin sonraki ayırımına taşınırlarsa (uygunu, mümkün olduğu kadar önlemektir) onları ya erkekçe, ya kadınca diye nitelendirme hakkına sahip oluruz. Ayrıca, çift değer taşırlar; hem sevgi dolu, hem de saldırgandırlar. Sık sık düşmanca istekler, bunaltıcı gösterilere döndükten sonra ancak ortaya çıkarlar. Bu cinsel isteklerin nelerden ibaret olduklarını anlatabilmek kolay değildir. Onların arasında en açık bir şekilde algılanan, annesine bir çocuk yapmak ve ondan bir çocuk sahibi olmaktır. Bu iki isteğin tarihi, fallus evresine gider; var oluşu ne kadar şaşırtıcı da olsa, bize analiz gözlemiyle kesin bir şekilde ispat edilmiştir. Bu araştırmaların çekiciliği, yapmamıza imkân verdiği buluşların garipliğinden ileri gelmektedir. Sözgelişi, bu şekilde, sonraki bir paranoya hastalığının filizi olan öldürülmek ya da zehirlenmek korkusunun tarihi, Oidipos hali öncesi dönemine gider ve anne ile ilgilidir. Başka bir olguyu anlatalım. Bana oldukça çetin saatlar geçirtmiş olan o psikanaliz araştırmaları tarihinden çıkarılmış ilginç bir hikâyeciği hatırlayınız. Daha çok çocuğun cinsel tromatizmlerini bulmaya bağlanıldığı dönemlerde, hemen hemen bütün hastalarım babaları tarafından ayartılmış olduklarını söylüyorlardı. Sonunda bu iddiaların yanlış olduğu kanısına vardım ve isteri semptomlarının gerçek olgulardan değil, fakat uydurmalardan ileri geldiğini öğrendim. Yalnız daha sonra baba tarafından ayartılma uydurmalarının, kadında tipik Oidipos komp-

leksinin anlatımı olduğunu anladım. Kız çocuğun Oidipos halinde bu ayartılma uydurması da bulunmaktadır, fakat o zaman ayartıcı olan anadır. Burada uydurma, gerçekle yanyana gitmiştir; çünkü bunu kışkırtan anne olmuş ve belki ilk şehvet üreme duyularını uyandırmıştır. Bu, çocuklara gerekli beden bakımını yaparken olmuştur.

Annesine kuvvetle bağlanmanın, sonunda, kız çocuğunda kaybolduğunu biliyoruz. Şimdi bu kayboluşun ve babaya bağlanmanın nasıl olduğunu göreceğiz. Bir olgu, izlenecek gidişi bize göstermektedir: Gerçekten burada basit bir hedef değişmesi söz konusu değildir, fakat düşmanlık belirtisi altında tam bir başkalaşma olmaktadır; anneye bağlılık, kin haline dönmektedir. Bazan pek kuvvetli olan bu kin bütün hayat boyunca sürebilir; bazı kimselerde ise dikkatle dengelenmiş olabilir. Genellikle, düşmanlığın bir kısmı sürdüğü halde öbürü alt edilmiştir; fakat, elbette olaylar çok önem kazanır. Dikkatimizi babaya doğru evrimin geliştiği çağ üzerine çevirmekle yetineceğiz ve anneye karşı kine neyin sebep olabildiğini arayacağız.

Hastalar bize, annelerine karşı yöneltilmiş uzun bir yakınma ve suçlama listesi vermekten hiçbir zaman geri kalmıyorlardı. Değerce eşit olmayan bu yakınmalar, çocuğun düşmanca düşüncelerini doğrulamaya yaramaktadır; onları önemsememekten kaçınmalıyız. Bazıları apaçık aklın uydurmalarıdır ve bize düşmanlığın gerçek kaynağını aramak kalmaktadır. Size bu defa bir analiz araştırmasının bütün kıvrıntılarında yol göstererek ilginizi çekeceğimi umuyorum.

Annenin suçlandığı kötülüklerin tarihçe en eskisi, çocuğuna pek az süt vermiş olması ve böylece onu

yeteri kadar sevmediğini göstermesidir. Bu yakınma, doğrusu ailelerimiz söz konusu olduğunda, çok zaman pek yerindedir. Anneler yeteri kadar sütleri olmazsa–ki bu nadir bir olgu değildir–, çocuğu pek az zaman süresince, altı ayla dokuz aya kadar emzirirler. İlkel topluluklarda çocuk üç yaşına kadar annesinin memesini emer. Çok zaman sütninenin kişiliği anneninki ile karışır; annenin, çocuğu seve seve emziren sütnineyi erken savıp göndermiş olmasından yakınılır. Gelgelelim, bu kınamalar o kadar sıktır ki, bazan haklı olup olmadıklarından kuşkulanırız. Biz, daha çok, çocuğun ilk beslenmesinde, giderilemeyen bir açlık kaldığını ve onun anne memesini kaybetmesinden dolayı asla teselli bulmadığını sanmaya eğilim gösteririz. İlkel kadının, çocuk çoktan yürüyebilecek, konuşabilecek hale geldikten sonra da onu emzirmeye devam ettiğini söylemiştik. Oysa, bu ilkel kisilerden biri bana analiz için gelseydi aynı yakınmaları dinleyeceğimi sanıyorum. Zehirlenme korkusu muhtemel olarak anne memesinden yoksun kalmakla ilintilidir. Zehir, insanı hasta eden bir besindir. Çocuk belki ilk hastalıklarını, şimdi sözünü etmiş olduğumuz yoksun kalmaya bağlamaktadır. Çünkü rastlantıya inanmak, biraz kültür derecesini göstermek demektir; ilkel kimsenin, kültürsüz insanın, çocuğun gözünde, 'vuku bulan' her şey bir nedene bağlıdır; bu neden, ilkel olarak, animist bir düzende olmalıdır. Günümüzde, hâlâ bazı halk sınıflarında insanlar asla tabii ölüme inanmazlar; genellikle bundan sorumlu olan hekimdir. Bir yakının ölümünde doğan nevrotik tepki, bir kendi kendini suçlamadan başka birşey değildir, kendi kendine yapılan kınama bu ölümü getirmiş olabilir.

İkinci bir çocuğun doğuşu; işte bu da, kınama nedenidir, fakat bu motif çok zaman ağız yoksunluğu ile karışır. Anne büyük çocuğunu emzirmek istememiş ya da onu emzirememiştir, çünkü son doğan çocuk için bu besine ihtiyacı vardır. Süt üretimi yeni bir gebelikle tehlikeye düşünce ve iki çocuğun yaşı birbirininkine pek yakın olduğu zaman, bu yakınma pek haklı görünür ve işin dikkati çekici yönü, çocuk, yeni doğandan ancak onbir ay büyük olduğu halde bile olguyu bilinçle kavramayacak kadar küçük değildir. Çocuk böylece bu davetsiz konuğa, rakibe kıskanç bir kin besler. Yeni gelen, büyüğünü yerinden etmemiş, onun hakkını elinden almamış mıdır? Ve kin, sütünü ve bakımını iki çocuk arasında paylaştıran vefasız anneye karşı da şiddetli olur. Bütün bu duygular çok zaman, davranışın can sıkıcı bir değişmesiyle kendini belli eder. Çocuk «kötü huylu», titiz, söz dinlemez olur ve dışkı fonksiyonlarına artık hâkim olamayarak geri geri adım atar. Bütün bunlar aslında uzun zamandır bilinmekteydi ve kabul edilmişti; fakat bu kıskançlık duygularının kuvvetini, sonraki evrimde oynadığı çok büyük rolü iyice kestiremiyorduk. Eğer başka çocuklar doğarsa, kıskançlık yeniden canlanır ve heyecan her defasında aynı kuvvetle yenilenir. O, annesi tarafından daha çok sevilen çocuk olarak kalsa bile, bu olgu değişmez, çünkü küçüğün sevgisinin sınırları yoktur ve o her şeyi yalnız kendine ister, hiçbir paylaşmayı kabul etmez.

Çocuğun cinsel istekleri, libidonun çeşitli aşamalarında değişir. Genellikle onları tatmin imkânsızdır, annesinin karşısında düşmanlık göstermek için

bin türlü neden bulur. En büyük vazgeçiş, fallus evresinde anne çocuğa mastürbasyonu, onu kendisinin ittiği şehvet kaynağını yasaklamaya geldiği zaman olur. Bu yasaklama çok zaman şiddetli bir hoşnutsuzluğun ve yine ciddi tehditlerin bütün işaretleriyle birlikte yapılır. Bu nedenler, küçük kızın annesinden niçin koptuğunu açıklamaya yeter diye düşünülür. Çocuk cinselliğinin niteliği, aşk isteklerinin aşırılığı, cinsel istekleri tatminin imkânsızlığı... İşte bu yüz çevirişi önlenilmez bir şekilde doğuran bunlardır. Belki bu bağlantı birinci bağlantı olması dolayısıyle silinme kaderine sahiptir, çünkü erken hedefe bağlanımlar daima son derece çift değerlidirler ve kuvvetli sevgi, katı bir saldırganlık eğilimine eşlik etmekten asla geri kalmaz, diye düşünülebilir. Sevgi aldanışları, vazgeçişler çocukta, o ne kadar fazla tutkuyla sevecek olursa o kadar duygulu olacaktır. Sonunda, birikmiş olan düşmanlık sevgi üzerine götürmelidir onu. Sevgi bağlanımlarının ilkel çiftdeğerliliği inkâr edilebilir ve çocuk aşkının çaresiz kayboluşunun bütünüyle anne-çocuk bağlantısının özel niteliğinden ileri geldiği, en ihmalci eğitimin bir baskı yapamayacağı ve bazı kısıntılar kabul ettiremeyeceği ispatlanabilir. Özgürlüğüne vurulan her darbe, çocukta isyan, saldırma eğilimi ile kendini gösteren bir tepki yaratır. Bu ihtimallerin tartışılması, zihnimize bazı itirazlar gelmeseydi, ilgi çekici olurdu sanıyorum. Çünkü vazgeçişler, sevgi aldanışları, kıskançlık, yasağın izlediği baştan çıkarma, bütün bunlar, oğlan çocuğun annesiyle olan bağlantılarında da bulunurlar, bunun için ana hedefinin terkedilmesine de sebep olmazlar. Demek ki kız

çocukta kendini başka türlü gösteren ya da oğlanda görülmeyen ona özgü bir etken vardır. Söylediğimiz bu etkenin niteliğini tanımadıkça, kız çocuğun annesinden nasıl uzaklaştığını anlayamayız.

Oysa, bu özgül etkeni, bulmayı beklediğimiz yerde keşfetmiş olduğumuzu sanıyorum; fakat biraz şaşırtıcı bir şekil altında görüyoruz onu. Önceden kestirdiğimiz yerde, yani hadımlaştırma karmaşasında buluyoruz. Anatomik bir ayrılığın psişik yansımaları olmasında hayret verici birşey yoktur. Bize garip gelen şey, kızın annesinden, kendisine penis vermemiş olduğu, ondan bunu sorumlu tuttuğu için nefret ettiğini meydana çıkarmamızdır.

Görüyorsunuz ki kadına da, elbette, erkeğinkinden farklı olarak bir hadımlaştırma karmaşası yakıştırıyoruz. Oğlan çocuğun hadımlaştırılma karmaşası, çocuğun kadın üreme organlarını görerek, gözünde pek değerli olan erkeklik organını bedenin gerekli bir parçası gibi sanmaya başlandığı çağda meydana çıkar. O zaman, eliyle oynarken yakalandığında, kendisine yapılan tehditleri hatırlar ve bu tehditlerin yerine getirileceğinden korkmaya başlar; böylece o andan beri, sonraki evrimin en kuvvetli hareket kaynağı olan **hadımlaştırılma korkusu**'na kaptırır kendini. Küçük kızın hadımlaştırılma karmaşası da öbür cinsin üreme organlarını görmesiyle doğar. Aradaki fark hemen göze çarpar ve itiraf gerekir ki o, bunun bütün önemini anlayıverir. Kendisine yapılan haksızlığa karşı pek duygulu olan kız da, «şunun gibi birşey»e sahip olmak ister. **Penis'e imrenme** içini sarar, ilerde, karakterinin kuruluşunda silinmez izler bırakır. En uygun

hallerde, bu istek büyük bir psişik çaba gösterilmeksizin bastırılamaz. Eksikliğini gören küçük kız kolayca boyun eğmez, aksine, uzun zaman bir penis sahibi olabileceğini umar ve bu umut bazan çok sürer. Sonunda gerçek, isteğini yerine gelmiş görme umudunu kaybettirince, analiz, bu isteğin bilinçsizliğin içinde canlı bir halde devam ettiğini ve daima hatırı sayılır bir enerji ile yüklü olduğunu göstermektedir. Yetişkin kadını analiz edilmeye gönderebilen nedenler arasında, bir penis sahibi olma isteğini de saymak gerekir. Tedaviden akla uygun olarak beklediği iyilik, sözgelişi bir fikir mesleğinde çalışmak imkânı, çok zaman içe tıkılmış bu isteğin buğulanmış şeklinden başka birşey değildir.

Penis isteğinin inkâr edilmez bir önemi vardır. Bu, kadına verilen bir ceza, bazan erkeğin bir haksızlık örneği olarak sayılır. Şunu bilmek gerekir ki, hırs ve kıskançlık kadının ruh hayatında erkeğinkinden çok daha büyük bir rol oynar. Elbette bu kusurlar erkekte de kendini gösterir ve kadında penis isteğinden başka etkenler tarafından doğurulabilirler; fakat bu isteğin etkisine önem vermenin uygun olacağına inanma eğilimindeyiz. Bazı analizciler, penisin ilk istek itmesi olan fallus evresindeki önemini azaltmaya çalışırlar. Onların görüşüne göre, bu halin kalıntısı kadında başlıca ikinci derecede bir oluş doğurur ve bu daha sonraki bazı çarpışmalarla kışkırtılmış olarak, o zaman vaktinden önce duyulmuş olan bu heyecanlara doğru bir gerilemeden ileri gelir. Derinlik psikolojisinin sunduğu genel düzendeki sorun buradadır. Patolojik –ya da sadece usule aykırı– dürtüsel durum-

larda, sözgelişi, bütün cinsel sapıklıklarda, bir yandan çocukça vakitsiz bağlanmaların kuvvetine ve öte yandan olayların ve sonraki evrimlerin etkisine karşılıklı olarak verilebilecek rollerin ne olduğu sorulabilir. Hemen hemen daima, bunda tamamlayıcı diziler söz konusudur. Bunları bize nevrozların nedenleri bilimi tanıtmaktadır. Hastalığın görünmesinde bu iki etkenden herbirinin sorumluluk payı olduğundan, birindeki bir azalma öbüründeki bir artma ile dengelenir. Bütün hallerde, direktif veren, bazan kesin bir şekilde kendini gösteren bu çocuk heyecanlarıdır. Ve çocukça etkenin önemi, eminim ki, penis sahibi olma isteği bakımından pek büyüktür.

İçinizden kimse, bizim nevrozlarımızın, onanizmlere verdikleri önemi, bütün kötülüklerden onu sorumlu kıldıklarını bilmez değildir. Onların yanlışını ancak pek güçlükle ispat edebiliyoruz.

Doğrusu onların haklı olduklarını tanımamız gerekir. Çünkü onanizm çocukça cinselliğin gösterisinden başka birşey değildir ve bu cinsellikten yolunu sapıtmasından dolayı söz konusu hastalar acı çekmektedirler. Gelgelelim nevrozlular neden olarak ergenlik mastürbasyonlarını öne sürmektedirler, gerçeğin tek sorumlusu olan erken başlamış mastürbasyonları büsbütün unutmuşlardır.

Sonraki bir nevrozun meydana çıkması üzerinde ve her bireyin karakterinin kuruluşunda bu mastürbasyonun keşfinin ya da keşfedilmemesinin, ana babanın tepkisinin ya da hoşgörürlüğünün, öznenin kendi tepkisinin, onanizmi önlemeyi başarmasının ya da başaramamasının yaptığı yansımayı birgün size göste-

rebilmek isterdim. Bütün bunlar silinmez izler bırakırlar. Fakat, kısacası, ben daha çok bu uzun ve çetin çalışmadan kurtulmuş olduğumdan dolayı memnunum, çünkü işin sonunda, benden pratik cinsinden öğütler isteyerek, küçük çocukların mastürbasyonu karşısında, onların ana-babaları olarak, eğiticileri olarak nasıl bir tavır takınmak gerektiğini sorarak beni acımasız bir sıkıntı içine daldırmaktan geri kalmazdınız. Burada anlatılan küçük kızın evrimi, size, çocuğun mastürbasyondan kurtulmak için kendisinin yaptığı kadar verimsiz çabaların bir örneğini vermektedir. Penise imrenme, onanizme karşı şiddetli tepki doğurunca kızcağız bundan vazgeçemezse de, şiddetli bir iç savaşa girişir. Sanki, şimdi tahtından indirilmiş olan annesinin rolünü üzerine alarak, klitorisin kendisine duymasını sağladığı hazza karşı bir tepki ile, bu kadar kötü bir organa sahip olmanın bütün hoşnutsuzluğunu ortaya döker. Çok yıllar sonra mastürbasyon faaliyeti çoktan söndüğü zaman, bu savaşın izleri, daima korkulan şiddetli bir isteğe karşı savaşta tekrar görülür. Bu, aynı güçlüğü çekmiş olduğu anlaşılan kimselere sempati duymaktır. Bunlar evlenirken, koca ya da âşık seçerken uyulan nedenlerdir. Mastürbasyondan vazgeçmek, gerçekten ilgisiz kalınacak, önemsenmeyecek bir eylem değildir.

Küçük kız kendini mastürbasyona vermeyi durdurarak fallus faaliyetinin bir kısmından vazgeçer. Pasiflik üste çıkar, babaya eğilim, içgüdüsel dürtülerin yardımı sayesinde üstünlük kazanır, fallus faaliyeti yok edilir. Evrim sırasında çıkagelen böyle bir değişikliğin, görüyorsunuz ya, kadınlığın kurulmasına

yardım etmesi gerekir. Ve içe tıkma büyültülmemişse bu normal görülür. Kızın babasından istediği şeyin kaynağı, şüphesiz bir fallusa sahip olma arzusundan başka birşey değildir. Bu fallusu annesi ona vermeyi reddetmişti, şimdi babasından alabileceğini ummaktadır. Bununla birlikte, durum ancak bir penis sahibi olma arzusunun yerini, bir çocuk sahibi olma arzusu aldığı zaman gerçekten kurulur. Bu sonuncusu, eski bir sembolik eşdeğerine uyarak penisin vekili haline gelir. Unutmayalım ki, küçük kız, daha fallus evresinden başlayarak bir çocuk sahibi olmayı arzulamıştır, taşbebeklere düşkünlüğü bunu ispat etmektedir. Fakat bu oyun gerçekten bir kadınlık gösterisi değildir, daha çok pasifliği aktifliğe çevirme amacıyla, annesine benzeme belirtisidir. Kız çocuğu taşbebekle oynar, taşbebek ise aslında kendisidir. Çocuğa annesinin bütün kendisine yaptığı şeyleri yapabilir. İşte ancak o zaman 'taşbebek-çocuk'un babanın bir çocuğu olması için penis isteği ortaya çıkar ve coşkuyla istenilen amacı bu şekilde hayal edebilir. Bu çocukça istek daha sonra, özellikle yeni doğan bebek, o kadar istenilen penisi getiren bir oğlan olursa ne mutluluk! Bir çocuk sahibi olmayı isteyen kadın, daha çok, artık ikinci plana atılmış olan babadan çok onu düşünür. Böylece eski bir penise sahip olma isteği, kadınlık iyice biçimlendikten sonra bile yaşamaya devam eder. Fakat bu penis isteğini özellikle dişil olarak kabul etmek daha uygun değil midir?

'Çocuk-penis' isteğini babası üzerine aktaran küçük kız Oidipos durumuna gelmiştir. Annesine karşı olan düşmanlığı o zaman iyice güçlenmiş bulunur.

Annesi bir rakip, babanın kendisine vermesini istediği her şeyi ona bağışladığı bir rakip olur. Kadının Oidipos kompleksi, kızın annesine Oidipos öncesi hali bağlanmasını bizden saklamıştır. Bu bağlanma pek direnen bağlanımlar yapar. Küçük kız için, Oidipos durumu, uzun ve çetin bir evrimin sonucu, bir çeşit geçici çözümleme, gizlilik döneminin başlangıcı artık pek uzak olmadığından, uzun zaman bırakmayacağı tam bir dinleme halidir. İşte Oidipos kompleksi ile hadımlaştırma arasındaki bağlantıyı biz böyle görüyoruz; cinse göre şüphesiz ki ağır sonuçlu bir ayrılık vardır. Erkek çocuğu annesini arzulamaya, rakip gördüğü babanın yerini almaya iten Oidipos kompleksi tabii fallus evresi boyunca gelişir. Fakat hadımlaştırılma korkusu, kompleksin kaybolmasına sebep olur ki, daha normal halde büsbütün silinir. Onun yerini sert bir üst-ben alır. Kız çocukta hemen hemen aksi olur. Hadımlaştırılma kompleksi, Oidipos kompleksini yok etmek şöyle dursun, onun daha da sürmesini kolaylaştırmaya ve bir limana sığınır gibi Oidipos kompleksine sığınmaya iter. Kız çocuk bu kompleksi belirsiz bir süre taşır, onu geç olarak ve eksik bir şekilde yenebilir. Bu şartlarda oluşması tehlikeye düşmüş olan üst-ben, kültürel bakımdan gerekli olan güce de, bağımsızlığa da erişemez. Feministler genel olarak kadın karakterindeki bu etkenin ortaya çıkarılmasından hiç hoşlanmazlar.

Şimdi geri dönelim: İkinci mümkün etkene uyarak, kadındaki hadımlaştırılma korkusunun ortaya çıkarılmasından sonra kuvvetli bir erkeklik kompleksinin kurulabileceğini söylemiştik.

Bu halde, kız çocuğu sanki katı gerçeği kabulü reddeder, erkekçe tavırlarını inatla büyütür, klitoris faaliyetini sürdürür ve kurtuluşunu falluslu annesine ya da babasına benzemekte arar. O zaman düğümü çözmeye karar veren kimdir öyleyse? Şüphesiz bir etken, daha büyük, erkeğinkine daha çok benzeyen bir aktiflik... Bu yürüyüşteki esas, gelişmenin bu aşamasında kadının kuruluşuna imkân veren pasiflik itmesinin yokluğudur. Hedef seçimi, görünür homoseksüellikle etkilenince biz bu olguyu aşırı erkeklik kompleksinin bir sonucu gibi kabul ediyoruz. Gelgelelim, analiz deneyi, kadın homoseksüelliğinin, nadir olarak 'çocukça erkekliğin doğru çizgi halinde uzanması' olduğunu ya da hiç öyle olmadığını öğretmektedir. Bu küçük kızlar da bir zaman süresince hedef olarak babalarını almışlar ve Oidipos tutumunu kabullenmişlerdir. Daha sonra uğradıkları birtakım kaçınılmaz hayal kırıklıkları, onları eski erkeklik karmaşasına doğru geri gitmeye itmiştir. Normal kadın olmaları gereken kadınların bile payına düşen bu hayal kırıklıklarının, bu sonunculara benzer tepkiler doğurmasının önemini abartmak gerekmez. Elbette, temel etken kendini göstermekte, söz götürmez biçimde birinci planda bir rol oynamaktadır; fakat kadın homoseksüelliğinin gelişmesinin her iki evresi homoseksüellerin davranışlarında pek iyi yansımaktadır. Bunlar birbirlerinin karşısında ayırt etmeksizin ananın, çocuğun ya da kocanın ve karının rolünü oynarlar.

Kadınlığa, hedef seçimini etkileyen daha gelişmiş bir narsisizm suçu yüklüyoruz. Buna göre kadında sevilmek ihtiyacı sevmek ihtiyacından daha bü-

yüktür. Kadının bedensel kendini beğenmişliğini doğuran şey, yine penise imrenmedir. Kadın, sevimliliğini doğuştan cinsel aşağılığının gecikmiş pek değerli bir giderilmesi gibi kabul eder. Utanmanın daha çok kadına özgü gibi görünen, ama gerçekte sanılabildiğinden daha 'itibarî' olan bu duygunun üreme organlarının eksiğini gizlemek gibi ilkel bir amaç güttüğüne inanıyoruz. Daha sonra yine başka fonksiyonlar da üzerine aldığını unutmak niyetinde değiliz. Kadının, uygarlık tarihinin keşiflerine ve icatlarına pek az katıldığı düşünülmektedir. Bununla birlikte belki kadınlar da dokuma gibi, örme gibi bir teknik bulmuşlardır. Gerçekten böyle ise, bu icadın bilinçsiz nedenini kestirmeye girişebiliriz. Tabiatın kendisi, üreme organlarında onları örten kıllar bitirerek böyle bir kopyanın modelini vermiştir. Geriye, ilerleme olarak, deriye kakılmış, bir çeşit kalın örtü meydana getiren lifleri birbirine geçirmek kalıyordu. Bu fikri fantezi olarak nitelerseniz, penis noksanlığının kadınlığın kuruluşunda oynadığı role pek önem vererek bir saplantı içine düştüğümü düşünürseniz, o zaman silahları bırakırım.

Toplumsal bağlantılar çok zaman, kadın tarafından yapılan hedef seçimini tanınmaz hale getirirler. Seçim serbest olduğu yerde, sık sık narsis idealine uyarak yapılır, seçilen erkek, küçük kızın zamanında olmayı arzuladığı erkeğin benzeridir; yani kadın, Oidipos kompleksini silememişse baba tipine uygun birini seçer. Oysa, babasına dönmek için annesinden ayrılırken, düşmanlıktan vazgeçmişti; demek ki bu seçimin evlilik mutluluğunu garantilemesi gerekir. Fa-

kat çok zaman sonuç o kadar elverişli çıkmaz, çünkü anlaşmazlığın ortadan kaldırılması 'nadiren' çarpışmasız olur. Düşmanlığın kalıntısı, olumlu bağlanma üzerine ve yeni hedef üzerine taşınır. Önce babanın mirasçısından başka bir kimse olmayan koca, giderek, ananın da mirasçısı halini alır. Bir kadının hayatının ikinci kısmının, kocasına karşı yürüttüğü bir savaşla karakterize olduğu anlaşılabilir, daha kısa olan birinci kısmı ise annesine karşı isyanlarla geçmiştir. Bu tepki sona erdi mi ikinci bir birleşmenin daha mutlu görünmesi mümkündür. Ayrıca, âşıklara önceden gösteren olmasa da, kadın, ilk çocuğunun doğumundan sonra tutumunu değiştirmeye ve evleninceye kadar karşı durduğu anasına benzemeye yatkındır. Bu benzeme için, hazır olan bütün libidosunu kullanabilir; öyle ki, bunda tekrarlama otomatizmi olgusu ile, anababanın mutsuz evlenmesinin bir kopyasını çıkarır. Bir oğlanın ya da bir kızın doğumunda bir kadının uğradığı tepkiler, eski kışkırtıcı kuvvetin, penis noksanlığının birşey kaybetmemiş olduğunu gösterir. Yalnız annenin oğlu ile bağlantıları ona tatmin olma hazzı verebilir, çünkü bütün insan ilişkilerinin en eksiksiz, çifdeğerlilikte en soyulmuş olanları bunlardır. Anne, kendisine sahip olmasına izin verilmemiş bütün gururu oğlu üzerine taşıyabilir ve bundan, erkeklik kompleksinin hâlâ istediği tatmini bekler. Kadın, eşine karşı ana gibi davranmadıkça, onu çocuğu yerine koymayı başaramadıkça evlilik mutluluğu iyi sağlanamaz.

Kadının annesine benzemesi de iki evre geçirir. Oidipos hali öncesi olan birinci evre süresince hâkim olan, anneye sevgiyle bağlılık, onu bir model

olarak alma eğilimidir. Oidipos hali olan ikinci evre süresince hâkim olan, kendisinin babanın yanında onun yerini alması için annenin ortadan çekilmesi isteğidir. Bu iki evre, daha sonraki evrim boyunca yeteri kadar silindiği söylenemeyecek olan birçok izler bırakır. Bununla birlikte kadının geleceği üzerinde en büyük etkiyi yapan, Oidipos hali öncesi, sevgiyle bağlanma evresidir. Gerçekten, işte o zaman kadın, daha sonra cinsel fonksiyonunu yerine getirebileceği, önemi çok büyük olan toplumsal rolünü yapabileceği nitelikler kazanır. Annesine benzeyerek erkek için bir çekim nesnesi olabilir; çünkü, erkeğin Oidipos bağlanımı sevdalı bir hal alıncaya kadar gelişir. Hiç değilse, çok zaman kocanın kazanmayı başaramadığı şeyi oğlu elde edebilir. Kadının aşkı ile erkeğin aşkının birbirinden psikolojik bir evre ayrılığı ile uzaklaşmış olduğu izlenimine sahip bulunuyoruz.

Kadın, iyice açığa vurmak gerekir ki, yüksek derecede bir adalet duygusuna sahip değildir. Bu da şüphesiz ki, psişizminde imrenmenin üstünlüğünden ileri gelmiş olmalıdır. Çünkü haktanırlık duygusu, imrenmenin düzenlenmesi ile işlemesine izin verilmiş olan şartları gösterir. Yine diyebiliriz ki, kadınlar daha az toplumsal ilgiye sahiptirler ve onlarda içgüdüleri yüceltme sorunu daha zayıf kalır. Toplumsal ilgi bakımından, kadının aşağılığı şüphesiz, bütün cinsel ilişkilere özgü olan o toplumdışı (asosyal) karakterinden ileri gelmektedir. Sevgililer birbirlerine yeterler ve aile, daha geniş bir çevre için dar çevrenin bırakılmasını engeller. Yüceltme eğilimine gelince, o en büyük kişisel değişikliklere boyun eğer. Buna karşı-

lık, analizler sırasında daima ilk önce duyulan bir izlenimi sessizlikle geçiştiremem. Aşağı yukarı otuzunda olan bir erkek, genç, olgunlaşmamış, daha da gelişmeye elverişli olan bir kimsedir. Analizin ona sunacağı gelişme imkânlarından genişçe faydalanacağını umabiliriz. Buna karşılık, aynı yaştaki bir kadın, onda bulduğumuz değişmeyen, hareketsiz şeyle bizi korkutur; libidosu kesin durumlar aldığından artık değişme gücü gösteremeyecek gibi görünür. Bunda, herhangi bir evrimin gerçekleşmesini görmek umudu yoktur; her şey, yürüyüş tamamlanmış gibi geçer; sanki kadınlığa doğru çetin evrim, kişinin imkânlarını tüketmiş gibi her etkiden uzak kalır. Biz tedaviciler olarak bu halden, hastalığı altetmeyi ve nevroz çarpışmasını ortadan kaldırmayı başardığımız zaman bile yakınıyoruz.

İşte kadınlıkla ilgili olarak bütün size söylemiş olduklarım bunlardır. Açıklamam eksiktir, bölük pörçüktür, bazan da az hoşa gidicidir. Bununla birlikte unutmayınız ki, bir kadını cinsel fonksiyonu tarafından belirlenmiş olduğu kadar inceledik. Bu fonksiyonun rolü pek büyüktür, fakat birey olarak kadın 'beşerî' bir yaratık olarak kabul edilebilir. Kadınlık üzerine daha çok şey öğrenmek istiyorsanız kendi öz denemelerinize eğiliniz, şairlere sorunuz ya da bilimin size daha derin ve daha düzenli bilgi verecek hale gelmesini bekleyiniz.

SÖZLÜK

Abréaction (Abreaktiyon): Bir yasaklama ile içe tıkılmış, haz isteğini ya da dürtüleri genellikle bir psikoterapi (ruh tedavisi) ya da bir ilâcın etkisi (farmako-dinamik etki) altında bir gevşeme, boşalma biçiminde davranışla, heyecan gösterisiyle ve sözlerle anlatma (Bak. **Katarsis**).

Ağız aşaması (Fransızca: **Stade orale**): Freud'a göre, çocuk cinselliğinin ilk üreme öncesi aşamasıdır. Bu aşamada ağır ve dudaklar haz verici, şehvet uyarıcı (erojen) üstün bölgeyi meydana getirir. Erken ağız aşaması emme; sonraki ağız aşaması, dişlerin belirmesiyle ilişkili olarak nesneyi ısırıp parçalama ve bedenin içine alma biçiminde görünür.

Aktarma (Fr. **Transfert**, İng. **transferance**, Alm. **Übertragung**): Bir psikanaliz tedavisi sırasında analiz edilenin, analiz eden karşısında aldığı karmaşık

bir tutumun gelişmesine denilir. Hasta, doktora karşı özellikle sevgi, düşmanlık, daha genel olarak zıt çift duygu (olumlu, olumsuz aktarma) gösterir. Bu tutumlar gerçek ve o andaki duruma uyan karşılıklar olmak yerine bu durumu, hastanın çocukken çevresindeki kimselerle anababası ya da kendisine bakmakla görevli olanlarla tıpkılaşmasıdır. Böylece, hastanın çocukluk çağına bir **aktarma** olmaktadır. (Bak. **Karşıt aktarma**).

Amnezi (Fr. **Amnésie**) Az ya da çok derin hafıza hastalığıdır. Üçe ayrılır. 1° Saptama amnezisi ya da **ileri gidişli** (antérograde) amnezi. Bunda özne, bilinç olaylarını saptayamaz ve onları birkaç dakika sonra bile hatırlayamaz (özellikle zihin karışıklığında ve Korsakoff psikozunda rastlanır). 2° Koruma, saklama amnezisi ya da **geri gidişli** (rétrograde) amnezi. Bunda, daha önce saptanmış olan anılar hafızadan silinir, en eskiler en sürekli olarak kalırlar **(Ribot kanunu).** Bu hal özellikle bunamalarda, genel paralizilerde ve yaşlılık bunamasında görülür. 3° Duygusal nedenler gösteren **isterik** amnezi. Bu değişkendir, eksiktir ve genellikle hatırlanması özne için acı verici olacak bir dönem ya da olgularla ilintilidir.

Aminizm (Canlıcılık): Şeylerin ve cisimlerin canlı olduğuna inançtan doğan, bütün olgularda ruhun ilk neden olduğunu kabul eden öğreti. Buna benzer olarak çocuğun kımıldayan, hareket eden her

nesnenin bir hayata (cana) sahip olduğuna inanması.

Aşağılık karmaşası (Fr. **Complex d'infériorité**) : Görevi acı veren bir aşağılık duygusunu gidermek olan davranış çizgilerinin bütünü. (Alm. **Minder-Werligekeitsgefühl**).

Bağımlılık (Fr. **Dépendance**) Yetişkin kişide, çocuğun aile ortamına ve önce, kendisi için güvenlik ve rahatlık şartı olan anneye çocuksu bağlanım halinin uzamasıyla karakterize edilen nevrotik hal. Aileye ve çocukluğa karşı bağımlılık gerilimi kuvvetli olan dürtülere, fakat özellikle **Üst-Ben** denilen karşıt dürtü dayatmasına etki yapar.

BEN (Fr. **Moi**, İng. **Ego**, Alm. **das İch**) : Şu'yun istekleriyle Üst Ben'in kınamaları, kısıtlamaları arasında Freud, **Ben (das İch)** dediği bir alan görüyor. Analizin son amacının bir ideal durum olduğunu söylüyor: «Şu nerede idiyse, Ben orada olacaktır.» **Ben**, dış gerçeğe dokunmada ve çocuk gelişmesi sırasında **Şu**'dan ayrılan psişik dayatmadır. Onun çalışması bilinçlidir ve kendiliğinden hareketlilik içinde gerçekleşebilir. Dışardan, gerçeklik ilkesinin egemenliği; içerden, **Şu'yun** ve Üst-Ben'in karşıt isteklerinin egemenliği altındadır. Görevi, organizmanın gerçeğe uydurulması, kamçılamaların aşırılığının vicdan ve ahlak açısından kontrolüdür.

Ben İdeali (Fr. **Idéale du Moi**) : Tüm güçlü çocuk kuruntusundan doğan vicdan ve varoluş idealidir; yetiş-

kinde değerli hayali, sevilen ve hayran olunan kimselere benzeşme ile biçimlenir.

Bilinç (Fr. **Conscience**, İng. **Consciousness**, Alm. **Bewunsstsein**) : Genel anlamıyla bilme, kavrama, algılama, «şuur». Freud'a göre, büyük bölümüyle, bilinçsiz olan dış dünya ile doğrudan doğruya değinme sonucu, dış Algı'nın ve Hareket etme yeteneğinin psişik alanıdır. Bilinç, Bilinçsizlik ile Önbilinç (Bilinç öncesi) ile dil yardımıyla iletim kurar. Bilinç öncesi, psişik olabilme yeteneğine sahip psişik sistemlerin alanıdır.

Bilinçsizlik (Fr. **İnconscience**) : Organik düzenlemeler, refleksler, otomatizmler gibi kişisel bilgiden kaçan sinir hareketlerinin alanı. Bu hareketler yalnız sonuçları ve etkileriyle bilinçli olabilirler. Bu alan aynı şekilde, belli bir anda bilinçsiz olan, fakat başka bir anda kişisel bilginin nesnesi olabilen **bilinçaltı** denilen alanın yürüyüşlerinden ayrılır. Freud'un anlayışına göre, davranış üzerinde kuvvetli etki yapan, fakat bilince varamayan dinamik yürüyüşleri nitelemektedir. Gerek rüya sırasında, gerek psikolojik haller sırasında, gerek psikanalitik bir kürün yardımıyla direnmelerin kaldırılmasından sonra ancak bilinçli olabilirler.

Bilinçsizlik, içgüdüsel hareketlerin kaynağıdır ve bütün ilkel yürüyüşleri içine alır. Freud'un **Şu** diye tanımladığı bu davranışlar toplamı, amaçlarına varmak için acımasız metotlar kullanır.

Bilinçaltı (Fr. **Subconscience**) : Bütünüyle ya da büyük bölümleriyle bilgi alanından kaçan zihin yürüyüşleri alanıdır. Hepsi sonradan oraya geri dönebilir, fakat zihin hayatının akışı üzerine az ya da çok belirli etki yapar. Freud buna eşanlamlı bir kelime olarak **Önbilinç** (Bilinç öncesi) diyor.

Bilinç öncesi (Fr. **Préconscience**) Freud'un anlayışınca, kolayca bilinçli hale gelebilen yürüyüşlerdir. Sonra aynı kolaylıkla bilinçsizliğe döner, yine bilinçli olabilirler. **(Önbilinç)**

Bunaltı (Fr. **Angoisse**) Hem psişik (ruhsal) hem fizik (bedensel) bir rahatsızlık. Kaygıdan paniğe kadar varabilen yaygın bir korku ve göğüste ya da boğazda sıkışma ya da tıkanma tipinde acı verici bedensel izlenimlerle belirlenir. (Yürek darlığı, iç sıkıntısı gibi). Bazı uzmanlar **anxiété** = **sıkıntı** (psişik olay) ile **bunaltı**'yı (fizik olay) birbirinden ayırırlar. Bu ayırma yapaydır. Bunaltıya psikozlarda (melankoli'de) olduğu gibi nevrozlarda da (psikasteni, bunaltı nevrozu'nda) rastlanır.

Freud'a göre bunaltı, öznede, gelecek gerçekdışı bir hastalığın, bilinmeyen bir tehlikenin, belli-belirsiz fakat güçlü fikrini uyandırır. Birçok nevroz semptomları bunaltıya karşı savunma olarak açıklanırlar. Örnek: **Fobi**, bunaltıyı durmadan kaçılması gereken bir nesne ya da bir durum üzerinde sembolik bir şekilde yoğunlaştıran hastalıktır.

Çift-cinsellik (Fr. **Biséxualité**) : İki cinselliğin biyolojik bir şekilde aynı kişide birlikte bulunması;

Freud'un, psişik nevroza uyguladığı, ayırt edilmesi nevrozlularda çok zaman eksik kalan nitelik.

Çocuk cinselliği (Fr. **Sexualité infantile,** İng. **İnfantil sexuality**): Freud içgüdüsel hayatın olgunlaşma yürüyüşünü belirtmeye, yalnız çocuklar üzerinde çalışmakla değil, kesin nevrozlu hastaların dikkatlice tedavisi ve normal diye bakılan kimselerin analiziyle başlamıştır. Bunların ruhsal bozukluklarında, çocukluk çağının içgüdüsel hayatının etkilerini meydana çıkarmıştır. Onun için çocuğun içgüdüsel cinsel hayatı üzerine eğilmiştir. Bu incelemelerin sonuna göre, çocuk, birinci yılında ve hayatının yarısında **ağız** ihtiyaçlarına ve bunları tatmin etmekle yükümlü kimselere bağlıdır. Onsekizinci ayından sonra **anüs** evresi meydana çıkar. Üç yaşında ise **üreme** (genital) evresi başlar. Birinci ya da altıncı yaştan başlayarak erginliğe kadar bir **gizlilik** dönemi gelir. Bu evrede içgüdüsel isteklerin gücü eksilmiş, bir yumuşama, durgunluk belirmiştir; onların yerini zekâ kamçılanmasının egemenliği almıştır.

Dil sürçmesi (Lapsus linguae): Konuşurken bir kelimeyi başka bir anlamda kullanma ya da asıl söylenmek istenilen yerine başka bir kelime söyleme. Bu anlatım, Freud'a göre bilinçsiz bir **karmaşa** gösterisi olarak yorumlanabilir.

Direnme (Fr. **Résistance,** İng. **Resistance,** Alm. **Widersland**): Psikanaliz küründe bilinçsizlik içine ti-

kılmış, bastırılmış olanları serbest çağrışım yoluyla aydınlığa çıkarmaya ve tedavinin ilerlemesine karşı gelme.

Dinamizm (Dynamisme - dynamique) : Psikanaliz teorisince, davranış olguları karşıt kuvvetlerin birbirine etki yapması sonucunda ortaya çıkar. Freud'un psişik dinamizmi genellikle ilk kaynağı dürtülerde ve bilinçsiz sistemler olan bir enerjidir; Ben'in, özellikle Üst Ben ile ve toplumsal kaynaklı karşıt dürtülerin doğdukları dış dünya ile uzlaşmazlıklarını harekete geçirir.

Doğuştan (Fr. **Inné, congénital,** İng. **Inborn, unlearned)** : Organizmanın, sonradan edinilmiş olan her şeye karşı gelmek için doğuşla getirmiş olduğu şeye denir. Bazan yanlış olarak doğuştan, yaratılıştan (Osmanlıca: hılki, fıtri) ile kalıtım yoluyla gelen (soydan geçme, irsi) karıştırılır. Gerçekten, fetüs (dölüt, cenin) hayatı sırasında edinilmiş değişiklikler vardır ki, bunlar soydan geçmenin gösterileri değil, doğuşun insana verdiği katkılardır.

Dönüklük (Cinsel dönüklük = Inversion sexuel) : Az ya da çok kuvvetli olarak aynı cinsten kimselere cinsel arzu duyma. Eşanlamlısı: **Homoseksüellik.**

Dürtü (Alm. **Trieb;** İng. **Drive, impulse;** Fr. **Pulsion)** : Organizmayı bazı nesneler aracılığıyla bazı amaçlara iten, somatik (bedensel) bir organizma değişikliğidir. Psikanaliz öğretisi, somut olan dürtüye karşı teorik **içgüdü**'yü koyar.

Egosantrizm (Egocentrisme) : Çocukluğun ikinci aşamasında kişisel gerçeklik ile nesnel gerçeklik arasında ayrım yapma yokluğuyla belirlenen normal psişik tutum. Yetişkinde süren şekli: Dünya anlayışına, öz kişiliğine hareket noktası kabul eden kimsenin tutumu. Karşıtı: **Allosantrizm (Allocentrisme).**

Economik (Fr. **Economique**) : Davranış yürüyüşlerinin sayıca gözönüne alındığı psikanalitik teori görünüşü. Örnekler: Bir dürtünün kuvveti, bir alışkanlığın kuvveti, Ben'in kuvveti: Salt ölçme işi, deneysel ve fizyolojik tekniğin araya girmesini gerektirir.

Erotizm (Fr. **Erotisme**) : Abartılmış hastalık halinde cinsel uğraşmalar. Psikanalizde: Bedenin bazı kısımlarının, cinsel haz doğurucu kamçılanma ve faaliyet yeteneği belirleyen cinsellik terimi. Bu, şehvet uyarıcı bölgeler (ağız, anüs, deri, kas, üreme organları) olabilir.

Eros(Fr.): Yalnız erotik arzu belirtisine değil, fakat Eros olan hayat içgüdüsü belirtisine sahip her şey. (Eros'un karşıtı ölüm ve yok etme dürtüsü Thanatos'tur).

Fallus (Fr. Phallus) : Penis'in eski adıdır. Erkek üreme organının sembolik hayatta dikkati çekici bir anlamı vardır. Bir fallus'a sahip olma; fakat onu kaybetme korkusu, yani hadımlaştırılma karmaşası sorunu erkekte; fallus'a sahip olamayıştan ileri gelen hayal kırıklığı kadında, nevroz nedeni olarak ortaya çıkar.

Fallus Aşaması (Fr. **Stade Phallique**) : Üreme bölgesinin egemenlik kazandığı bir çocuk cinselliği evresidir. Her iki cinste de yalnız erkek organı **(fallus)** bulunduğu sanılır.

Fantazm (Fr. **Fantasme, Phantasme**) Çocuğun acı duymuş olduğu bir nesneyi, fantezi biçimi altında canlandıran ya da kendi vücudunun hayali olarak gösteren çocuksu hayaller sistemi. Yetişkinde, muhayyilece az ya da çok değiştirilmiş, kararlı, sık sık tekrarlanan, yaşanmış sahne; tromatik ya da çocukluğu etkileyici bir olayın sıkıntısı. Nevrozlunun dünyasının büyük bölümü **fantazmik**'tir.

Fetişizm (Fetişçilik) : İçgüdüsel bir şapıklık. Bunda cinsel tatmin, belli bir nesneyi (çorap, ayakkabı, kadın iç çamaşırı gibi) görmek ya da ona dokunmakla sağlanabilir.

Fobi (Fr. **Phobie**) Bazı nesnelerden, bazı eylemlerden ve durumlardan hastalık biçiminde korkma. Saplantı nevrozunda sık sık görülen bir semptomdur. Herbiri özel adlar alan değişik biçimlerde görülür. Şunlar gibi : **Agorafobi,** açık yerlerden, alanlardan geçmekten korkma; **klostorofobi,** kendini kapalı bir yerde bulmaktan korkma.

Gerçek olmayan, gerçek dışı (Irréel, irréalite) : Bireyin öznelliği içinde kısmen hayalî olan ve nevrozluda **iç gerçeği** meydana getiren algılara denir. Bu, dış maddi gerçeğe karşıttır.

Geri gitme (Fr. Régression) : Bir **yoksun kalma**'ya karşı bir

davranış tarzına ve önceki bir tatmine geri dönüş. Libido'nun az ya da çok çocuksu önceki bir aşamaya, öznenin saplanıp kalmış olduğu aşamaya geri dönüşü (Bak. **Saptama**).

Gizlilik dönemi (Fr. **Periode latente**): Çocuk cinselliğinin yok oluşu ile ergenlik arasındaki göreli cinsel faaliyetsizlik dönemi.

Görmecilik (seyredicilik): Cinsel tatmini, başkalarının sevişmesini seyretmekle sağlama. (Fr. **Voyeurisme, scopthophilie**): Bir cinsel sapıklıktır.

Göstermecilik (seyrettiricilik, 'teşhircilik'): Üreme organlarını gösterme eğilimi. Patolojik bir haldir. Sapıklar, güçten düşmüşler ya da bunaklarca yapılabilir. Görülmüş olmaktan, pasif cinsel haz duyma sapıklığıdır. (Fr. **Exhibitionisme**) – (Tersi görmecilik: Aktif görme hazzı).

Hadımlaştırma Karmaşası (Complexe de Canstration): Yasak dürtülerin ya da eylemlerin cezası olarak üreme organının ya da ona eşdeğerde bir bölümün zarara uğratılması ya da yok edilmesi korkusu. Freud'a göre, genellikle sembolik olan, fallus taşıyan (oğlan) ya da tabii olarak fallustan yoksun (kız) olarak küçük çocuğun cinsel sakat edilme tehdididir. Genç öznenin, pek anlatımlı olan bu organa ilişkin davranışı, cinsel normalliğe varmak için geçmesi gerekir.

Haz ilkesi (Alm. **Lustprinzip**, Fr. **Principe de plaisir**, İng. **Pleasure principle**): **Hazlılık-hazsızlık ilkesi**'nin kısaltılmışı. Bu ilkeye göre organizma, davranı-

şın ilkel biçimlerinde, gerçeğe uymaksızın tatmin aramaya ve acıyı gidermeye eğilim gösterir. Gece rüyaları, acı verici izlenimleri giderme eğilimi, hazlılık-hazsızlık ilkesinin üstünlüğünün tortusudur.

Hermafrodit (Fr. **Hermaphrodite**) : Şekil bakımından cinsel bir belirsizlik gösterir. Bunlardan bir kısmı cinsellik bezeleri bakımından kadın oldukları halde erkek gibi görünürler, öbür kısmı erkek olduğu halde kadın görünüşündedirler. (Hünsa, erselik.)

İçe tıkma (Alm. **Verdrangung**, Fr. **Refoulement**, İng. **Repression**) : Otomatik bir yasaklama işlemidir. Kişisel istekler, bir heyecan, acılı ya da tehlikeli bir düşünce 'Sansür' tarafından geri itilir (özellikle Üst Ben'in dayatmaları tarafından yapılır). Bilinçsizliğin alanı yalnız bilinç içine kabul edilmeyenleri (dilin etkisiyle) değil, bilinçten bilinçsizliğe atılmış olanları da içine alır. Burada esas olarak cinselliğin dürtüsel öğeleri söz konusudur.

İpnoz (Fr. **Hypnose**) : Ya bir ipnotik ilaçla ya da telkin yoluyla yaratılan yapay uyku. Psişik bakımdan uyku görünüşünde olan ve telkine aşırı yatkınlık gösteren hal. Genellikle isterik nevrozda gerçekleştirilebilir.

İsteri (Fr. **Hystérie**, İng. **Hysteria**) : Özellikle, kişiliğin şaşırtıcı bir yoğrulabilirlik edinmesiyle açığa vurulan pek büyük bir telkine kapılma yatkınlı-

ğıyla karakterize edilen akıl hastalığı. Bundan, organik görünüşte bir dizi fonksiyon gösterileri ortaya çıkar: İnmeler (paraliziler), duyusal bozukluklar, sinir bunalımları, uyku, katalepsiler. Aynı şekilde, oldukça karakteristik ruhsal bozukluklar ortaya çıkar: Mitomani (yalan söyleme hastalığı), onirizm (rüya gibi görünen sanrılar), pek özel tipte amneziler, ruhsal otomatizmler v.b... Telkinle doğan ve telkinle iyileştirilen bozukluklar toplamı olarak, bilinçsiz uzlaşmazlıkların organik anlatımı sayılırlar. Bu, psikanalizcilerin **çevirme nevrozu**'dur (**nevrose de conversion**). Psikanalizde **Bunaltı isterisi** ise, **Ben**'in özgül olarak bunaltı doğuran durumlardan kaçınmak için savunma güçleri harekete geçirdiği bir psikonevrozdur; çünkü bu durumlar iç kışkırtıları ve cezalar gösterirler. Fobilerde korkulan durumlar, başlangıç bunaltısı kaynağının kılık değiştirmiş bir eşdeğeridir.

Karmaşa (Alm. **Komplexion**, Fr. **Complexe**, İng. **Complex**) Bilinç içinde anlamını bulamayan, öznece bilinmeyen, fakat onun davranışı üzerine etki yapan ve psikanaliz yoluyla çözümlenmesi gereken bir fikirler sistemi. Karmaşa, kişisel ve genellikle bilinçsiz, çocukluk çağında edinilmiş çizgilerden dokunmuştur. Hem tipik hem benzersiz bir aile ve toplum çevresi içindeki insan ilişkilerinin billurlaşmasından ileri gelir. Öznenin yeni durumları, aşırı duyarlıkla bağlılık gösterdiği eski durumlarla tıpkılaştırması (benzeştir-

mesi) ile anlaşılır. (Bak. **Aşağılık karmaşası, Oidipos karmaşası).**

Karşıt aktarma (Fr. **Contre-transfert**) : Bir psikanaliz tedavisi sırasında, analizciye karşı hastasının gösterdiği sevecenlik ya da düşmanlık duyguları. Analizci bunların üzerinde önemle durur. Bilinçli olanlar ona, karşıt aktarmanın doğurmuş olduğu aktarmayı analiz etme imkânı verir. Bilinçsiz olanlar durgunluk getirir ya da tedaviyi başarısız kılarlar. Aktarma ile karşıt aktarmanın birbirine etki yapması hekim-hasta ilişkilerinin temel öğelerinden biridir.

Katarsis (Catharsis) : İçe tıkılmış tromatizmlerin, bir ruh tedavisi sırasında, sözle, hareketle, heyecan gösterileriyle dışa çıkarılması. Breuer, katarsisi ipnoz tekniği ile uyguluyordu; bu, psikanalizin kaynağı olmuştur (Bak. **Abréaction).**

Kendi kendini analiz (Fr. **Autoanalyse**): Freud'ün **«Rüyalar Bilimi»**nde yaptığı gibi, analizcinin psikanalizi kendine uygulaması.

Libido (Libido) : 1° Dar anlamda, cinsel tatmin aranması; 2° Ben (narsizm libidosu) ile nesneler ve kimseler (nesnel libido) arasında bölüştürülen hayat içgüdülerinin enerjisi; 3° Jung'un verdiği anlama göre nesnesi ne olursa olsun, **psişik enerji.** Freud'a göre libido, geniş ve bileşik anlamıyla aşktır. Cinsellikten doğan ve normal yetişkinde üreme (tenasül) amacıyla birleşen enerjidir (Sevecenliğin şehvet hazzıyla kaynaşması). Bu

enerji öznenin kendini (narsisizm) ya da normal yetişkinde, nesneleri olduğu kadar, kimseleri de sarabilir.

Nesne (Fr. **Objet**) : Nesne kelimesi Freud tarafından özellikle «nesne ilişkisi»nde kullanılmıştır. Şimdiki zamanda daha çok, başkasıyla ilişki söz konusu olduğunda, özneden özneye bir ilişki olarak kabul edilir. **Nesnellik** = **objectalité** libidonun kendi kişisinden dışarı çıkıp başka nesneler üzerine gittiği durumdur (narsisik olmayan nesnel aşk). **Nesnellendirme** = **Objectivation**, öznenin kendisini bir nesne gibi düşündüğü durumdur.

Nesnel (Fr. **Objectal**) : Psikanalizde, öznenin kendi kişiliğini amaç alan bir davranışa ya da bir eğilime karşıt olarak, bir nesneyi amaç alan bir davranışın ya da eğilimin niteliği.

Mani (Fr. **Manie**) : Klinikçe, ahlak ve toplum setlerini kırmaya yönelen şiddetli bir psişik coşkunlukla karakterize edilen akıl hastalığı nöbeti. Bunun ters klinik hali **Melankoli**'dir: Kendi kendini suçlama ve canına kıyma eğilimi gösteren ruh çöküntüsü nöbeti.

Mastürbasyon (Fr. **Masturbation**) : Cinsel büyük hazzı, yani orgazm'ı üreme organlarını mekanik bir şekilde, çok zaman elle kamçılama yoluyla arama. Kendi kendini tatmin. Eşanlamlısı: **Onanizm** (Fr. **Onanisme**).

Mazohizm ya da **Mazoşizm** (Fr. **Masochisme**): Bir cinsel sapıklık. Bunda, haz alma ancak fizikî ya da

manevî acılarla elde edilebilir (kırbaçlanmalar, küçük düşürülmeler, hakaretlere uğramalar gibi). Karşıtı: **Sadizm.**

Narsisizm (Fr. **Narcissisme**) : Kabaca anlamıyla, insanın cinsel bakımdan kendi kendine âşık olması. Psikanalizde, libido dediğimiz cinsel enerjinin, dış nesneler üzerine gitmeyerek öznenin kendini sarması. Bu, kişinin psiko-seksüel (ruhsal-cinsel) gelişmesinin eski bir aşamasının sürekli olarak kalması ya da ona bir geri dönüş olarak tanımlanır. Bu oluşta, aşk nesnesi öznenin kendi kişisidir.

Nevroz (Fr. **Névrose**) : Kişiliğe dokunmaksızın fonksiyon bozukluklarıyla belli olan zihin rahatsızlığı. Başlıca iki nevroz, **isteri** ile **psikasteni**'dir. **Aktüel nevroz:** Bir dürtünün boşalmamasından doğan, olumlu, olumsuz, bedensel semptomlardan meydana gelir; psikonevrotik semptomların oluşmasında özgül savunma mekanizmaları araya girmez. Örnekleri: **Bunaltı nevrozu, nevrasteni.** Bunlar bunaltıya, bunaltı krizlerine yatkınlıkla belirlenirler.

Narsizik nevroz : Aktarma nevrozlarındakinden daha derin olan geri gitme, nesneler üzerinden geri çekilen libido tekrar Ben'i sardığından, aktarmayı zor ya da imkânsız kılar. Örnek: Şizofreni, melankoli.. Pratikte narsizik nevroz, **psikozlar**'ın karşılığıdır.

Aktarma nevrozu: Aktarmanın yapılabildiği nevrozdur. Psikanalitik durumda nevroz semptomlarının yer değiştirmesine de denir.

Saplantı nevrozu : Öznenin genellikle canlı olan zekâsına rağmen her türlü usavurmadan kaçan saçma fikirlerin sürekliliği ve öznenin anlamını kavrayamadığı bir bunaltıdan kurtulmak için kendi kendine iş edindiği bir tür cin kovucu törenlerle karakterize edilen nevrozluluk hali.

Oidipos karmaşası (Fr. **Complexe d'Oedipe**) : Çocuğun, ana-babasından karşıt cinsten olanına cinsel bir duyguyla bağlanması; bu erotik bağlanma, çocuğun kendi cinsiyle olan (küçük kızın ana, küçük oğlanın baba ile) zıt çift değerli uzlaşmazlığı (hem sevme, hem nefret etme ve korkma) yüzünden içeri tıkılır. Çocukluk çağında yer almış olan bazı deneyler her yetişkinde bir kâbus ya da tromatik nitelikte birşeye sahiptir.

Böylece, deney, bilinçsizlik içinde bir karmaşık duygular, fanteziler, çeşitli fikirler çekirdeği olarak kalır. Freud, **Oidipos karmaşasası**'nı, bazı hastalarının çocukken ana-babaları tarafından ayartıldıklarını anlatmaları olgusundan çıkarmıştır. Bu hikâyelerin çoğu uydurmaydı, fakat içe tıkılmış isteklerin dışa vurulmasından başka şeyler değillerdi. Freud kendi kendini analizle ve hastalarını dinlemekle bu sonuca varmıştır: Her çocuk üç ile altı yaşı arasında ana-babasından ya da kendisine bakmakla görevli kimseden, karşıt cinste olanına âşık olur, aynı cinsten olanın kendisiyle rekabete girişmesinden korkar. Karmaşanın temeli budur.

Okkültizm (Fr. **Occultisme**) : 'Gizli şeyler bilgisi'nin tümü. Bunlardan, yıldız falı (astroloji) ve simya (alşi-

mi) gibi bazıları, astronomi ve kimya gibi kesin bilimlere temel olmuştur. **Büyücülük, Falcılık, İspritizma** bilimsel bilginin kurallarını tanımayan okkültizmin çerçevesi içine girerler.

Otonomi (Fr. **Autonomie**) : Bağımsızlık, özerklilik. Genel psikolojik anlamda: Yalnız kendisi için kendisinin koyduğu kanunlara ya da anladığı ve değerini kabul ettiği kanunlara uyan kimsenin davranışı. Psikanalize göre, çocuksu yasaklamalardan ve bilinçsizliğin dürtülerinden doğmuş olan Üst Ben'e karşı Ben'in özerklilik kazanmasını kolaylaştırmak, psikanaliz tedavisinin amaçlarından biridir.

Paranoya (Fr. **Paranoia**) : Genel olarak sayıklama **(délire)**. Özellikle kovalanma, eziyete, zalimliğe uğrama korkusu **(délire de perécution)**. Temeli, ya birtakım oluşlardan, davranışlardan kötü anlam çıkarma ya da çeşitli sanrılar, kuruntular, 'vehimler'dir.

Processus (İng. **Process**) : Sürekli oluş yoluyla halden geçerken ortaya çıkan şey. İlerleme, gidiş, seyir. (Osmanlıca'da **vetire**, yeni felsefe terimi olarak **süreç** denilen bu terim için, daha anlaşılabilir olacağı düşüncesiyle **yürüyüş** kelimesini kullandık).

Psikasteni (Fr. **Psychasthénie**) : Normal yaşatıcı gerginliğin güçsüzleşmesiyle beliren pek yaygın bir zihin hastalığı: **Psikolojik gerilim**'in düşmesi. Başlıca belirtileri fizik ve moral (manevî) çöküntü, bir eksik kalmışlık duygusu ve gerçek duyusunun

yitmesi, saplantılara, sıkıntı hallerine ve zihin manilerine belirgin bir eğilimdir.

Psikonevroz (Fr. **Psychonévrose**) : Psişik kaynaklı sayılan fonksiyon bozuklukları ile beliren sinir hastalığı; **isteri, nevrasteni, psikasteni** gibi...

Psikopataloji (Fr. **Psychopathalogie**) : Zihin-ruh hastalıklarının tanımlanmaları, sınıflandırılmalarıyla bağlantılı olarak onların mekanizmalarının ve evriminin incelenmesi. Bu, onu verilerini tedavi amaçlarıyla kullanan **psikiyatri**'nin (Akıl hastalıkları hekimliği) bir bölümünü meydana getirir. (Sıfat: **Psikopatalojik**).

Psikoterapi (Fr. **Psychothérapie**) : Zihin hastalıklarını eğitim, inandırma, telkin, psikanaliz metotları gibi psişik yollarla iyileştirmeyi amaç tutan tekniklerin tümü.

Psikoz (Fr. **Psychose**) Çeşitli zihin hastalıklarına verilen ad.

Sadizm (Fr. **Sadisme**) : Tatminin, ancak ilişkide bulunulan eşe acı vermekle sağladığı cinsel içgüdü bozukluğu, cinsel sapma. **Mazoşizm** denilen, onun tersi olan sapma ile de birleşir. Daha genellikle sadizm, saldırganlık yapan kimseye tatmin sağlamaya giden her türlü saldırganlık eylemidir. Adını cinsel gelişmenin Oidipos öncesi bir evresine vermiştir: Sadik anüs evresi. Bu evrede genç özne, narsisizmi içine Başkası'nın acı verici şekilde girişini keşfeder ve ona karşı son derece öfkelenir. Sıfatı: **Sadik (Sadique)**. Bizde yanlış olarak **sadist** şeklinde kullanılmaktadır.

Saldırganlık (Fr. **Agressivité**) : Birine saldırmaya yatkınlık. Öyle bir ilişki tarzıdır ki, bunda, sözgelişi, bir yoksun kalmaya karşılık olarak bir yıkma amacı izlenir (ilkel psişik bir düzeyde). Freud bunu, libido ile birleşen, sadizmi meydana getiren bir yıkma içgüdüsü olarak kabul etmiştir.

Sanrı (Fr. **Hallucination**) Nesnesiz algı. Var olmayan şeyleri rüyanın hayalleri gibi görme, var olmayan sesleri duyma halleriyle belirlenen bir ruhsal-duyusal (psycho-sensoriel) bozukluk. «Vehim», kuruntu... Birçok çeşitleri ve dereceleri vardır.

Sansür (Fr. **Censure,** İng. **Censorship,** Alm. **Zensur**) Ben'in ve Üst Ben'in tehlikeli dürtülere karşı yasaklamayı, savunmayı belirten psikanaliz terimi. Sansür, bilinçsiz içgüdüsel dürtülerin, rüyada olduğu gibi yer değiştirme, karşılık koyma, sembolleştirme yoluyla şekli değişmiş, vekil görünümler biçimi altında Bilince varmasına izin verir.

Saplantı (Fr., İng. **Obsession,** Alm. **Besessenheit**) : Psikolojik otomatizmin kendi kendine işleyişiyle, iradeye bağlı olmayarak zihinde yerleşip kalan fikir, kelime ya da hayal. Başlıca üç türlü saplantı ayırt edilir: 1° **Zekâ saplantıları** (entellektüel saplantılar) Hastanın bilinci, kovamadığı bir fikirle uğraşıp durur. 2° **İtici saplantılar:** Hasta, kendi kişiliğine aykırı bir eylemi yapmaya itilir. 3° **Yasaklayıcı saplantılar:** Bazı nesnelerden, bazı eylemlerden korkma. Tam bir bilince

eşlik eden saplantıya çeşitli nevrozlarda ve özellikle başlıca semptomlarını oluşturduğu psikasteni'de rastlanır.

Saptama (Fr. **Fixation**) : Libidonun bir kişiye, bir nesneye, gelişmenin bir aşamasına (son aşama olan üreme aşamasından önce ağız, anüs, fallus aşamasına) sıkıca bağlanması. Bu psiko-seksüel bağlanma sonra gerçeğe ayarlanarak libidonun zorlayıcı gücünü eksiltir.

Semptom (Fr. **Symptôme**) : Belirti, 'araz'. (Belirti pek genel bir anlam taşıdığından semptom kelimesini 'hastalık belirtisi' olarak kullanmayı daha uygun bulduk).

Somatik (Fr. **Somatique**) Bedenle ilgili olan, bedensel. **Somatik nevroz:** Bedensel semptomları ağır basan nevroz, **psikosomatik hastalık:** Ruhsal bileşenleri olan genel hastalık.

ŞU (Alm. **Es**, İng. **Id**, Fr. **Ça**, **Cela**) : Açıklaması 402. sayfadaki dip notunda verilmiştir.

Tabu (Fr. **Tabou**, İng. **Taboo**) : Polinezyalıların dilinden alınmış olan bu kelime iki zıt anlam taşımaktadır: Hem kutsal, hem yasak ve kirli demektir. Psikanalizde cinsel suçluluğun hem kutsal hem yasak görünüşünü tanımlamak için kullanılmaktadır.

Tekrarlama (Fr. **Répetition**) : **Zorlama** (contrainte) ya da **baskı** (compulsion) tekrarlaması şeklinde bir deyim olarak kullanılır. Genellikle uygunsuz etki yapan kuvvetli ya da tromatik deneylerin tekrarlanmasına bir eğilimi belirler. Yenilenen de-

ney bir başarısızlık ya da bir acı meydana getirdiği zaman mekanizma «haz ilkesinin ötesinde» işler; biyolojik bir olay içine sağlamca yerleşmiş gibi görünür.

Tıpkılaşma (Fr. **İdendification,** İng. **Empathy,** Alm. **Einfühlung**) : Çocuğun **Başkası**'na ilk duygulu bağlantısı. Çocuk önce babaya bağlanır, onun gibi olmak, onun yerini almak, anneye sahip olmak ister. Tıpkılaşma yetişkinde geçici ya da sürekli bir davranıştır.

Aslı Alman filozoflarının yaratmış olduğu **Einfühlung** olan bu terim Fransızcaya **İdentification à autrui,** «başkasının kimliğine girme», «başkasıyla benzeşme» gibi pek dolaylı bir anlamla çevrilebildiği gibi, buna türkçede tek bir kelimeyle anlam vermek zordur. Biz buna ancak **tıpkılaşma** diyebildik ki bu aslında bir kimsenin, başka bir kimseyi kendisinin tıpkısı halinde, ya da kendisini başka bir kimsenin tıpkısı halinde görme demektir. Bu halin birincisine **projection** denir. Özne, dış dünya üzerinde özellikle başka biri üzerinde kendisine özgü karakteristikleri görür. İkincisine **introjection** denir. Bu, sevilen ya da nefret edilen bir nesnenin ya da bir kişinin hayalî olarak öznenin Ben'i ya da Üst Ben'i içine girmesi halidir.

Hastalık halinde, tıpkılaşma, başkasıyla bağlantıda büyük bir rol oynar.

Tromatizm (Fr. **Traumatisme**) : Organizmanın uğradığı bir sakatlık, sağlığı bozan maddi bir kaza (fiziksel şok, vurma, çarpma) için söylenir. Psikanalizdeki anlamı, boşalmanın imkânsız olduğu ve organizmanın her türlü ek kamçılanmaya kapanarak kendini ayarlamaya gittiği bir aşırı kamçılanma ile karakterize edilen organizma halidir. Özellikle çocuklarda, cinsel alandaki heyecan deneylerinde anlatım bulur (şok-heyecan): Bir yetişkin tarafından ayartılma, **yetişkin cinselliği**'nin görünüşü v.b... Normal cinsel olgunlaşmayı bozabilecek suçluluk bunaltısı ve saptama kaynağıdır.

Uzlaşmazlık (Fr. **Conflit**) : Nedenselliklerin etkisine uğrayan organizmanın hali. Psikanaliz açısından, duygusal eğilimlerle onlara karşı direnme arasında süren durum. Psikanaliz, nevrozun, tatmin olma ihtiyacı ile güvenlik ihtiyacı arasındaki uzlaşmazlıktan, kendi terimleriyle söylemek istersek, Şu'nun dürtüleri ile Ben'in yasaklaması arasındaki uzlaşmazlıktan ileri gelir. Duygusal uzlaşmazlık, ana-babayla tıpkılaşma uzlaşmazlığı, psişik dayatmalar arasında, Ben ile Dürtüler ve Ben ile Üst Ben arasındaki uzlaşmazlık gibi çeşitli uzlaşmazlıklar vardır.

Üst Ben (Alm. **das Überich**, İng. **the superego**, Fr. **Sur Moi**) : Çocuğun ana-babasıyla tıpkılaşması ile, Ben'in erken ayrışmasından doğan sansür dayatması. Ben (Ich) ile sık sık uzlaşmazlık halin-

dedir. Ben'i normal dürtülerini reddetmeye, Şu dan gelen içgüdüsel dürtülere karşı kendini savunmaya zorlar.

Yer değiştirme (Fr. **Déplacement**, Alm. **Verschiebang**, İng. **Deplacement**) Bir nedenselliği, bir heyecanı, asıl nesnesi üzerinden vekil bir nesne üzerine götüren mekanizma.

Yüceltme (Fr., İng. **Sublimation**) : 1° Bencil ve maddi içgüdüleri ve eğilimleri özgeci ve manevi amaçlara saptırma. 2° Libidonun kaba enerjisini yüksek değerde esinleyici enerjiye dönüştürme: Yaratıcı sanat, etkileyici dinsel inanç, çalışma coşkunluğu gibi.

Yürüyüş : Bak. **Processus.**

Zıt çiftdeğerlilik (Fr. **Ambivalence**) Psikolojik bir olayı, aynı zamanda birbirine zıt iki görünüş altında duyma ve bir olguyu arka arkaya doğru kabullenme ya da inkâr etme, aynı anda iki zıt duyguyu belirtme eğilimi. Daha çok şizofreni, hebefreni ya da erken bunama hallerinde görünür. Freud'a göre, aynı zamanda var olan ve genellikle eşit güçte olmayan iki eğilimin zıtlaşmasıdır: Saplantı nevrozuna tutulmuş hastalarda, aşk-kin zıt çiftdeğerliliği birinden öbürüne doğru dönüşür, fakat sürekli kalır.

KRONOLOJİK TABLO

Bu tablo Freud'un çalışma ve fikir hayatının başlıca dönüm noktalarını tarih sırasıyla ve tam bir doğrulukla vermektedir. Buna, özel yaşantısıyla ilgili olayların pek azı alınmıştır.

1856 6 Mayıs: Moravia'nın Freiberg şehrinde doğumu.

1860 Ailesinin Viyana'ya yerleşmesi.

1865 Freud, Gymnasium'a (orta dereceli okula) giriyor.

1873 Tıp öğrencisi olarak Viyana Üniversitesi'ne giriyor.

1876-82 Viyana Fizyoloji Enstitüsü'nde Dr. Brücke'yle çalışmalar.

1877 İlk yayınları : Anatomi ve fizyoloji üzerine yazılar.

1881 Tıp Doktoru diplomasını alış.

1882 Martha Bernays ile nişanlanma.

1882-85 Viyana'nın Büyük Hastane'sinde beyin anatomisi üzerine çalışmaları: Birçok yazılarının yayınlanması.

1884-87 Kokainin klinikte kullanılması üzerine araştırmalar.

1885 Nöropatoloji'ye, **Privatdozent** (Özel doçent: Üniversite okutmanı) olarak atanması.

1885 (Ekim) - 1886 (Şubat) Paris'te Salpêtrier Hastanesi'nde Charcot ile Sinir Hastalıkları üzerine incelemeler yapması. İsteri ve ipnoz ile ilk olarak ilgilenmesi.

1886 Martha Bernays ile evlenmesi. Viyana'da özel pratisyen hekim olarak çalışmaya başlaması.

1886-1893 Nöroloji üzerinde, özellikle Viyana'da, Kassowitz Enstitüsü'nde çocukların beyin felçleri üzerinde çalışmalarını sürdürerek birçok yazı yayınlıyor. Gittikçe, nörolojiden çok psikopatolojiye ilgi duymaya başlıyor.

1887 İlk çocuğu, Mathilde'in doğuşu.

1887-1901 Berlin'de, Wilhelm Fliess ile dostluk kurması ve mektuplaşması. Freud'un bu dönemde ona yazmış olduğu mektuplar, ölümünden sonra, 1950'de yayınlanmıştır. Görüşlerinin gelişmesi üzerine bol ışık serpmektedirler.

1887 Tedavi uygulamalarında ipnotik telkini kullanmaya başlıyor.

1888 İsteri'nin katartik tedavisi için, Breuer ile birlikte ipnoz'u kullanmaya başlıyor. Gitgide, ipnoz'u bir yana bırakarak serbest çağrışımlardan yararlanıyor.

1889 Bernheim'in telkin tekniğini incelemek için, Nancy'ye onu ziyarete gidiyor.

1889 Büyük oğlunun, Martin'in doğumu.

1891 **Afaziler** üzerine monografi. İkinci oğlunun doğumu (Oliver).

1892 En küçük oğlunun doğumu (Ernst).

1893-98 İsteri, saplantılar ve bunaltı üzerine araştırmalar ve kısa yayınlar. Breuer ile birlikte yazılmış olan **İsteri Üzerine İncelemeler**'in yayınlanması İsteri olguları ve Freud tarafından kendi tekniğince anlatılması.

1893-96 Freud ile Breuer arasında gittikçe artan görüş ayrılığı. Freud, yasaklama ve içe tıkma olgusunu ve nevroz'un, ben (ego) ile libido arasındaki uzlaşmazlıktan doğduğu anlayışını öne sürüyor.

1895 **Bilimsel Bir Psikoloji İçin Tasarı**'nın yayınlanması. Freud'un en küçük çocuğunun (Anna'nın) doğumu.

1897 Freud'ün kendi kendini analizi. Bu onu travma teorisini bırakmaya ve çocuk cinselliğini ve Oidipos karmaşasını tanımaya götürüyor.

1900 **Günlük Hayatın Psikopatalojisi.** Rüyalar üzerine yazmış olduğu kitabıyla birlikte yayınlanmış olan bu eser, Freud'un yalnız patalojik hallere değil normal zihin hayatına da uygulanan teorilerinin bütününü vermektedir.

1902 "Olağanüstü Profesör" olarak atanması.

1905 **Cinsellik Teorisi Üzerine Üç Deneme.** Bunda ilk kez, içgüdünün gelişmesinin insanda çocukluktan başlayarak olgunluk çağına dek aldığı yol çizilmektedir.

1906 Jung, psikanalizciler arasına katılıyor.

1908 Psikanalizcilerin ilk uluslararası toplantısı. (Salzburg'da.)

1909 Freud ile Jung konferans için A.B.D.'ye çağrılıyorlar. Bir çocuğun (beş yaşındaki küçük Hans) ilk kez analizi olgusunun hikâyesi.

1910 "Narsisizm" teorisinin ilk çıkışı.

1911 Adler'in ayrılması.

1911-15 Psikanaliz tekniği üzerine yayınlar. Psikanalitik teorilerin psişik olgulara uygulanması.

1913-14 **Totem ve Tabu**: Psikanalizin antropolojik oluşlara uygulanması.

1914 Jung'un ayrılması.

1914 **Psiko-Analitik Hareketin Tarihi Üzerine**: Adler ve Jung üzerine bir polemik bölümü ile.

1915 Temel teorik sorunlar üzerine "metapsikolojik" on iki yazılık bir seri. Bunların ancak beşi kalmıştır.

1915-17 **Psikanalize Giriş.** Birinci Dünya Savaşı sırasında Freud'un görüşlerinin durumunun geniş bir genel görünümünü veren konferanslar.

1919 Narsisizm teorisinin savaş nevrozlarına uygulanması.

1920 İkinci kızının ölümü.

1920 **Haz İlkesinin Ötesi**: "Tekrarlama Zorlayışı" anlayışının ve "Ölü İçgüdü" teorisinin ilk açıklanması.

1921 **Kollektif Psikoloji ve Ben'in Analizi.** "Ben" üzerine sistemli bir analiz çalışmasının başlangıçları.

1923 **Ben ve "O Şey"**: Bilincin "O şey" (almanca Es), Ben (ego), üst-ben (super-ego)'ya bölünerek çalışmasının ve yapısının gözden geçirilmiş açıklanması.

1925 **Kadının cinsel gelişmesi üzerine yeniden gözden geçirilmiş görüşler.**

1926 **Yasaklamalar, Semptomlar ve Bunaltı**: Bunaltı sorunu üzerine yeniden gözden geçirilmiş görüşler.

1927 **Bir Kuruntunun Geleceği**: Din üzerine bir tartışma.

1930 **Uygarlık ve Rahatsızlıkları.**
Freud, Frankfurt şehrinin "Goethe Armağanı"nı alıyor.

1933 Hitler, Almanya'da iktidara geçiyor; Freud'un kitapları Berlin'de, kamu önünde yakılıyor.

1934-38 **Musa ve Tektanrıcılık**: Bu, Freud'un sağlığında yayınlanmış olan son eseridir.

1936 Doğumunun sekseninci yıldönümü. İngiltere'nin Royal Society Muhabir Üyeliğine seçilişi.

1938 Hitler'in, Avusturya'yı işgal edişi. Freud, Viyana'dan ayrılarak Londra'ya gidiyor.

1938 **Bir Psikanaliz Taslağı**: Psikanalizin bitmemiş, fakat derin bir açıklanışıdır.

1939 23 Eylül. Londra'da ölümü.

FREUD'UN ESERLERİ

Freud'un, üniversite öğrencisi ve doçent olduğu sıralarda yaptığı histolojik ve klinik çalışmaları dışında, kitap halinde yayınlanmış eserleri almanca adlarıyla yayın tarihleri sırasına göre şunlardır

1884 **Über Coca**: Koka Üzerine.

1891 **Klinische Studien über die halbseitige Zerebrallahmung der Kinder**: Çocukların Yarım Yan Beyin Felçleri Üzerine Klinik İncelemeleri (Dr. O. Rie ile).

1891 **Zur Auffassung der Aphasien**: Sözyitimleri (afaziler) Anlayışı Üzerine.

1893 **Zur Kenntnis der zerebralen Diplegien des Kindesalter**: Çocukluğun Beyin Diplejileri Üzerine Bilgi.

1895 **Stüdien über Hysterie**: İsteri Üzerine İncelemeler (Breuer ile birlikte).

1897 **Die infantile Zerebrallahmung**: Çocuk Beyin Felci.

1900 **Die Traumdeutung**: Rüyalar Bilimi

1901 **Der Traum**: Rüya ve Yorumlaması.

1901 **Zur Psychopathologie des Alltagslebens**: Günlük Hayatın Psikopatolojisi.

1905 **Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie**: Cinsellik Teorisi Üzerine Üç Deneme. (Ali Avni Öneş'in, «Cinsiyet Üzerine Üç Deneme» adıyla türkçeye çevirdiği bu eser 1962'de yayınlanmıştır.)

1905 **Der Witz und seine Beziehung zum Unbewussten**: Nükte ve Bilinçsizlikle İlişkileri.

1907 **Der Wahn und die Trauma in W. Jensens Gradiva**: Gradiva de Jensens'te Sayıklama ve Rüyalar.

1910 **Über Psychoanalyse**: Psikanaliz Üzerine. («Psikanaliz Üzerine Beş Ders» adıyla Prof. M. Şekip Tunç tarafından türkçeye çevrilmiş, 1945'te yayınlanmıştır.)

1910 **Eine Kindheirserinnerung des Leonardo da Vinci**: Leonardo da Vinci'nin Bir Çocukluk Anısı.

1913 **Totem Und Tabu**: Totem ve Tabu. (Bu adla Niyazi Berkes tarafından türkçeye çevrilmiş, 1971'de yayınlanmıştır.)

1916 - 1918 **Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse**: Psikanalize Giriş.

1920 **Jenseits des Lustprinzips**: Haz (Şehvet) İlkesinin Ötesi.

1921 **Massenspsychologie und İch - Analyse**: Kollektif Psikoloji ve Ben'in Analizi.

1923 **Das İch und Es**: Ben ve Şu. (" O Şey") (1)

Bu son üç eser şu kitaplarla **Psikanaliz Denemeleri** içinde birleştirilmiştir:

Zeitgemass über Krieg un Tod: Savaş ve Ölüm Üzerine Bugünkü Düşünceler.

Zur Geschichte der Psychoanalytischen: Psikanaliz Hareketinin Tarihine Katkı Üzerine.

1925 **Hemmung, Symptom, und Angst**: Yasaklama (bilinçaltına indirme), Semptom ve Bunaltı. 1925, Selbst.

1926 **Die Frage der Laienanalyse**: Psikanaliz ve Tıp.

1927 **Die Zukuft einer İllusion**: Bir Kuruntunun Geleceği.

1930 **Uyarlık ve Rahatsızlıkarı.**

1939 **Musa ve Tektanrıcılık**: (Freud'un ölümünden az önce yayınladığı en son eseridir. Musa'yı ve tektanrıcılığı psikanaliz yoluyla incelemektedir.)

Bunlardan başka 1906'dan 1922'ye kadar psikanaliz ve uygulamaları üzerine yayınladığı birçok makaleler arka arkaya onbir cilt halinde **«Sammlung Kleiner Schriften zur Neurosenlehre»** (Nevrozlar Öğretisi Üzerine Birleştirilmiş Denemeler) adıyla yayınlanmıştır.

Birinci bölümünü bu kitaba aldığımız Hayatım ve Psikanaliz **Die Medizin der Gegenwart in Selbstdarrstel** (Şimdiki Tıp Otobiyografiler) dizisinde yayınlanmış, sonra «Psikanaliz ve Tıp» ile tek kitap içinde birleştirilmiştir.

1932'de yayınlanmış olan «Psikanaliz Üzerine Yeni Konferanslar» Ali Avni Öneş tarafından türkçeye çevrilmiş ve 1962'de yayınlanmıştır.

---

(1) **Türkçede zamirler dişi ve erkek diye ayrılmadığı gibi cinssiz (nötr) zamirler de yoktur. Almancanın cinssiz zamiri "ES"i dilimize çevirmek güçtür. Fransızlar bunu "Ça" (bu, şu), İngilizler latince "İd" (O şey) diye karşılamışlardır. Biz de "Şu" ya da "O şey" arasında bir seçim yapamadık.**

BİBLİYOGRAFYA

La Guérison par l'Esprit : Sigmund Freud — Stefan ZWEIG
Ruh Yoluyla Tedavi : Sigmund Freud)

Ma Vie et la Psychanalyse — Sigmund FREUD
(Hayatım ve Psikanaliz)

Totem et Tabou — [illegible]mund FREUD
(Totem ve Tabu)

Trois Essais sur la Sexualité — Sig[illegible]d FREUD
(Cinsellik Üzerine Üç Deneme)

Psychopathologie de la Vie Quotidienne — Sigmund FREUD
(Günlük Hayatın Psikopatolojisi)

Essais de Psychanalyse — Sigmund FREUD
(Psikanaliz Denemeleri)

Introduction à la Psychanalyse — Sigmund FREUD
(Psikanalize Giriş)

Nouvelles Conférances sur la Psychanalyse — Sigmund FREUD
(Psikanaliz Üzerine Yeni Konferanslar)

FREUD a biographical introduction — Penelope BALOGH
(FREUD biyografisel bir giriş)

Ruhi Hayatta Lâşuur — C. JUNG
(Ruhsal Hayatta Bilinçsizlik; çeviren : Dr. M. Hayrullah)

Vocabulaire de la Psychologie — Henri PIERON
(Psikoloji Sözlüğü)

İÇİNDEKİLER

FREUD: CİNSELLİĞİN YERYÜZÜ / Stefan Zweig 5

YAPITLARDAN SEÇMELER / Sigmud Freud 125
Hayatım ve Psikanaliz 127
Cinsellik Üzerine Üç Deneme 147
Totem ve Tabu 209
Psikanalize Giriş 235
Psikanaliz Üzerine 267

SÖZLÜK 367

KRONOLOJİK TABLO 389

FREUD'UN YAPITLARI 393

BİBLİYOGRAFYA 395

SIGMUND FREUD
Cinselliğin Yeryüzü

Freud, ahlak tarafından kızgın demirle damgalanan libido'nun insan varlığının yıkılmaz bir parçasını oluşturduğunu kesinlikle açıkladı. Bu öğe hiçbir zaman uzaklaştırılamaz, fakat bazı durumlarda, bilince geçişiyle faaliyetinin yararlı kılınması başarılabilir. Eski toplumsal törelerin bir baş tehlike saydığı bu bilinçlenmeyi bir çare olarak gören Freud, tam tersine, eski ahlakın iyilik sandığı içe tıkmayı gerçek tehlike olarak ispatlıyor. Eski metodun künk altında tuttuğu şeyi o, gün ışığına çıkarıp yaymak istiyor. Bilmezlikten gelme yerine ne olduğunu anlama, sakınma yerine yanaşma; bakışlardan çevirme yerine derinleştirme istiyor. Örtme yerine çırılçıplak soyma! Yalnız içgüdüleri tanıyanlar onları disipline sokabilir; iblisleri ancak, uçurumlarından çekip çıkaran ve onlarla yüz yüze bakabilen uysallaştırabilir. Utanmanın estetikle ve filolojiyle ne kadar ilgisi varsa, tıbbın da ahlakla o kadar ilgisi vardır; onun önemli görevi, insanın en gizli sırlarını sessizlik içine indirmek değildir, onları konuşmaya zorlamaktır. Yüzyılın utanma yapmacığı için en küçük bir ölçülü davranma olmaksızın Freud, içe tıkma ve bilinçsizliğin bu sorunlarını çağın tam ortasına atıyor. Bilimin saklı tutmak istediği temel uzlaşmazlığı onun içindeki gizlilikten ayırarak, yalnız sayısız bireylerin değil, ahlakça hasta bütün bir çağın da tedavisine girişiyor.

Freud'un bu devrimci yöntemi, yalnız ruh anlayışımızı değiştirmekle kalmamış, şimdiki ve gelecekteki kültürümüzün başlıca sorunlarına yeni bir doğrultu göstermiştir.

—STEFAN ZWEIG—

bir DÜNYA KİTAPLIĞI kuralım
—HERMAN HESSE—

Eğitime yönelik Dünya Kitaplığı dizimizin bu ilk kitabı, Freud'un düşüncesini yakından tanıyanlar için olduğu kadar, hiç tanımayanlar açısından da bütünlüklü bir kaynak ve başvuru kitabı niteliğinde.